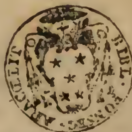
IVLII ROSCII HORTINI
ELOGIA MILITARIA

AD . SERENISSIMVM . VRBINI . DVCEM
FRANCISCVM . MARIAM . FELTRIVM
DE . RVERE

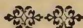

ROMAE, Apud Io. Angelum Ruffinellum,
Typis Bartholomaei Bonfadini CIϽ IϽ XCVI

SVPERIORVM PERMISSV

Illuſtres animae, quas non uis aſpera ferri
Abſtulit, aut rapido feruidus igne rogus,
Viuite felices, & noſtros ducite honores,
Hic labor exiguus ſi quid honoris habet.
Quod potuit tenue Elogium, tenuisq. tabella,
Effigies uiuent, claraq. facta Ducum.

FRANCISCO · MARIAE FELTRIO DE . RVERE

SERENISSIMO VRBINATVM . DVCI

PHILIPPVS . DECIVS . HORTINVS . I . C. FELICITATEM

ILITARI uirtuti, SERENISSIME Dux, qua defenduntur & propagantur imperia, tantus ſemper honos eſt habitus, ut nihil ex is, quae inter Mortales praeclara in pretio habentur, pari laude cēſeatur. Fortes enim uiros, & cum animi robore ſaeptos, tum manu promptos, atq. eos praeſertim, qui exercitibus praefuerunt, resq. maximas ſuo ductu geſſerunt, nemo eſt, qui non admiretur. Et merito. cum nihil aeque ſit admirabile, quam inueniri homines, qui ſui oppoſitu corporis, aut Principem, aut patriam, aut religionem defendant, quiq. ob haec armati inter medias acies animam ac ſanguinem profundere non reformident. O heroicam uirtutem, & omni ſummorum honorū genere proſequendam. Per hanc laureae, per hanc triumphi pariuntur. Haec columnis, haec trophaeis, haec ſtatuis honoratur. Huic Oratorum praeconia, huic Hiſtoricorum uoces,

huic Poetarum carmina resonant. Quid plura? Bellicosorum ducũ non modo facinora suspensi legimus, sed imagines & ora quomodocumq. expressa admirantes intuemur. Iuuat trucem illius in hostem aspectum contemplari: Alterius in imperando seueritatem fronte consignatam iucundum est cernere. Hic affabilitatem erga milites oculis repraesentat: Ille prudentiam in prouidendo uultu ipso demõstrat. Quo magis laudandum est eorum cõsilium, quos fortium Imperatorum imagines domi depictas habere delectat: nec debita fraudandus laude, qui centum clarorum ducum imagines aere incisas nuper in lucem dedit, ac gentibus spectandas proposuit. Sed reuera, seu picta, seu incisa imago, corpus est sine anima, donec aliqua rerum ab eo, cuius est imago, gestarum explicatione & illustratione caruerit. Vidit hoc pro singulari iudicio suo iampridem conciuis atq. affinis meus, Iulius Roscius Hortinus, nempe ab eo tempore, quo illae ipsae centum militares imagines parabantur: de quo cum incisorẽ admonuisset, ab eo rogatus, luculentas in eas exorsus est explicationes. Ceterum homo pluribus rebus honeste occupatus, atq. itinere, quod sanctae fidei studio susceperat ad Heluetios, abstractus, rude opus, ac tamquam Apellis Venerem, inchoatum reliquit. In sua magno undiq. studio collecta, ac numerosa Bibliotheca, inter magnam struem librorum, postquam ille in medio cursũ est ad superos euocatus, monumẽta haec eius ingenij Romae a me reperta sunt. De quibus cum clarissimis uiris, ac studiosis etiam non esset ignotum, rogatus sum saepius, ut ea edere, atq. in lucem proferre uellem. Negaui primum, quod semilaceras paginas, scripturam multis lituris interpolatam, atque, ut dixi, rude plane, & inchoatum opus uiderem. Ceterum diu multumq. rogantium

tium praesertim eorum uirorum, quorum ob dignitatem, ac nobilitatem summa est apud me auctoritas, precibus cedere sum coactus. Bona igitur cum uenia felicis illius animae, quam in caelo propter egregias suas uirtutes aeuo frui sempiterno credimus, aleam ieci, atq has militarium imaginũ illustrationes ad LXXV. (tot enim Roscius reliquerat) nihil mutando, (quamquam ille sine dubio plura mutasset in melius) typis mandari permisi. Quibus cum patronum aliquem nominis maiestate praestantẽ quaererem, Tu mihi unus, SERENISSIME DVX, occurristi, qui aptissimus uiderere, cui haec a me affinis mei lucubratio commode dicari posset. Nam, etsi me priuatae sortis hominem nulla Celsitudini Tuae benemeritae seruitutis uincula obstringunt, Tua tamen in sublimi posita gloria, cuius longe lateq splendor collucet, quemlibet suapte ui allicere potest, ut de sua incredibili facilitate, atque humanitate confidat. An Principi sanguine, titulis, ditione, &, quod summũ est, ingenio, ac uirtute pollenti non conueniat qualiacumque ingenuae, ac liberalis eruditionis opera dicare? An DVX e CLARISSIMA FELTRIA DOMO, quae alumna semper, & fautrix laudandarũ artium fuit, non accipiat laeta fronte, si quid ei a musis, aut a Minerua munusculi offeratur? Nulla certe, (norunt hoc omnes) nulla FRANCISCO MARIAE VRBINATI DVCI gratiora, & iucundiora dona sunt, quam quae non auri, uel argenti, sed ingenij pretio atq. pondere expenduntur. Quis hoc infitiari audeat? cum audiat Te sic inter Regias opes uiuere, ut magnam partem temporis inter nobilissimorum ingeniorum monumenta consumas, quae Tibi pro singulari Tuo in optimas disciplinas studio, sic in unũ, & eum quidem

dem

dem ornatissimum locum seposuisti, ut nulla sit in Europa Bibliotheca celebris, quae eam superet, quam Tibi ipse, nulli sumptui parcens, ad oblectationem cultumq. animi, in magnificentissimis Vrbinatum Ducum aedibus statuisti; in qua quin his quoque militaribus elogijs qualicumque stylo delineatis, partē aliquam loci libēter daturus sis, quis possit ullo modo dubitare? Praesertim cum inter bellicosissimos uiros, fortissimosq. Imperatores, quorum ab Auctore facta cōmemorantur, duos reperturus sis e gloriosissima Familia Tua, quorū longe maxima in armis, & memorabilia facinora exstiterunt. Qui quidē duo uere Martij heroes, Federicus, & Franciscus Maria Senior, in nobilem illam Bibliothecam non tamquā in alienam domum hospites immigrabunt, sed in ea tecta alacres, ac pro suo iure ingredientur, in quibus uiuentes innumera ediderūt opera excellentis uirtutis. At Tu & horum maiorum Tuorum, & ceteroru res domi forisq. strenue gestas recolēs, qui his elogijs celebrantur, inditam pectori Tuo animi magnitudinem excitabis ac recognosces, qui quamuis pacatissimo fruaris imperio, quod pietati Tuae Bonitas Diuina cōcessit, si res tamen ferat, & in aciem progredi paratus es, & pro Christiana religione, proq. libertate Italiae, omnemq. iustam ob caussam, maiorum exemplo, sanguinem, & uita m profundere. Quod etsi nomini Tuo gloriosum futurum esset, & generosae mēti, qua praeditus es, optabile, optamus nos tamen, a Deoq. Opt. Max. petimus, ut eadem, qua nunc frueris, pace, Tuq. populiq. Tui quam diutissime fruamini, aeuumq. ab omni bellico tumultu alienum in optimis studiis tranquille, ac feliciter agas. Romae. Idib. Sext. CIↃ IↃ XCVI.

CAN-

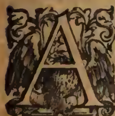
CANDIDO . LECTORI

Philippus Decius Hortinus I . C . Sal.

MILITARIUM elogiorum hunc librum, Cãdide Lector, a Iulio Roscio Hortino, affine meo, informatum potius quam perfectum, aequi boniq. consule. Nam, Auctore, dum ad Heluetios religionis studio proficiscitur, in medio cursu exstincto, extrema ei manus addi non potuit. Ceterum, cum uehementer me quamplurimi docti, nobilesq. uiri rogarent, ut in lucem prodire paterer, eorum postulatis diutius reluctari non licuit. Quibus eo lubentius parui, quod non uana spe duci uidebar fore, ut, cuius omnia alia scripta eruditis probantur, haec quoque eiusdem, etsi rudia, & inchoata, non displicerent. Fortissimos autem duces, quorum hic nomina celebrantur, alphabeti ordine collocari curaui, ne, sicut olim uirtutis fuit, ita nũc loci inter eos contentio aliqua oriretur. Quod & his, ad quos ipsorum gloriae hereditas pertinet, non ingratum, & legentibus etiam ad singulos reperiendos percommodum futurum putaui. Vale.

INDEX ELOGIORVM

ALEXANDER . VITELLIVS

LEXANDER Vitellius, Paulli, Reip. Florentinae Imp. filius, Coloniam Orthoniam, una cum Pyrrho Stipiciano, Clementis Pont. Max. partes secutus, cum diu acriterq. obsedisset, tandem expugnat, circa an. CIↃ IↃ XXX. Fuerat Pyrrhus e Baleona Familia Columnae per clientelam insertus. Is, ex uario militiae vsu, ea erat in opinione, vt breui supremū eius disciplinae gradum esset consecuturus; auctus praesertim ad Carinianum honore obsidionalis coronae. Vt uero ad Vitellium reuertamur, cuius plura gesta exstiterunt, quam huius nostrae orationis angustiis concludi possint, cum iterum vetus illa Etruriae colonia, quam expugnatam paullo ante diximus, tumultuaretur, ad eam una cum Vastio reuersus est, licet conatus euincere non potuerit. Hinc in Pistoriensem cum Marmaldo Hispano, cohortis praefecto, ac Pisanum agrum irrumpit, ut ibidem uires attereret Ferrucij, qui subsidia belli fouebat pro Rep. Florētina. Eo tempore ad Imp. inclinauit uictoria, licet desideratus esset Princeps Oranges, Borbonem secutus, qui paullo ante ad Sacrosanctae Rom. Vrbis moenia meritas audaciae luerat poenas. At Vitellius nusquam apertis Castris dimotus est, donec Alexandrum Medicem triumphantem Florentiā inuexit. Interea Solymanus classem ingentem in Pannoniam instruit. VI. Id. Maij sollemne sacrificium apud eas gentes indicitur. Id in augustiori eius superstitionis sacrario per tripudia, nec sine lasciuia, peragunt barbari: adhibent perlongum vexillum, horrendis, more suo, carminibus prosecuti, in quo impostoris illius Mahumetis effigies depicta, uariisq. magni pretij gemmis exornata ad Solis fulgorem radiabat. Sacrificio peracto, qui inter alios maioris dignitatis habetur, ueluti rem sacram, in regiā illatum conspicuo loco statuit. Iam profectionis dies aderat. Visuntur Regij corporis praesidiarij. Solymanus profectionem adornat: spectatur augustale tabernaculum: ceteraq. castrensia impedimenta deuehuntur. Pone subsequebantur centum comatuli pueri, Ionica mollitie insignes, quorū odoribus illita coma, muliebri more a fronte discriminata, aureis uinculis intorta, in

humeros deduebat. Hastas hi gestabant manibus, Damascena arte tornatiles. Longum esset omnia in ea barbarie describere. Aduolat Alexander Carolo V. duce, quo maiorem nostra saeculа non viderunt. Imperatorio apparatu territus Tyrannus, cum se recepisset, Vitellius in Italiam reuertitur. Quo tempore defuncto Alexandro Medice, accitus eo, properat; ac populum auctoritate coercens, arcem tunc munitissimam astu occupat, omnemque operam nauat, ut Cosmus Medices, qui tunc uix XVII. annum agebat, eius Vrbis imperio potiretur. Deinde sub Paullo III. stipendia meruit aduersus Ascanium Columnam, Algido deleto, expugnataq. Petelia. Rursus prae omnibus ducibus unus Alexander in Germaniae subsidia deligitur; qui ubi tribus mill. millitum Vacciam venit, non longe Buda, ciuitatem in Pannonia plane dirutam, ac de insidijs in ea latentibus esset suspicio, loci solitudine horrenda, ac formidabili, solus Vitellius ausus tentare caueas, atque omnes eas latebras lustrare. Ad Pacstum, in Istri ripis, concione ad milites habita, eos ita accendit ad rem sane arduam, ut inter indutias, quae statim consecutae sunt, ad ipsum uisendum, non sine muneribus, ex barbaris, hostibusque, incredibilis fieret ad eũ concursus, non secus, ac ad Scipionẽ apud Linternum factum legimus. Non esset paucis Scipionis Maioris gloria, quae in hunc locum incidit, explicanda; nisi illud in ueterum numismatibus uerendum caput, corona praecinctum ciuica, maiorem quendam stylum postularet, ac nostra in primis tenuis ad finem properaret oratio. Is, postquam patriam, & ad Ticinum, & in Cannensi bello seruauerat, atque Hannibalem, infestissimũ Rom. nominis hostem, contriuerat, ad Linternum, patrio solo derelicto, secesserat, cum satis patriae, gloriaeq. suae uixisset. Hic, dum per eas Campani litoris oras diuagatur, procul ab ambitu honorum, ecce tibi, quod ingrata patria negarat, nobiles praedones supplices decus detulerunt. Venerati litus, quod attigerant, proiectis armis, unum precabantur, Scipionis os intueri, quem apud omnes gentes nominis sui famam reliquisse paterentur. Prouoluti ad pedes exsulis, stupentes, ab eius intuitu diuelli nõ poterant. O magnam virtutis uim, quae, in tenebris abdita, luce sua etiam barbarorum aciem praestringat. Vitellius magnis exterorum honoribus in Italiam redierat; iterum ab Italia, vna cum Io. Baptista Sabello, Octauio Farnesio duce, in Germaniam contra

trah aereticos contendit: in quo bello ab aduersariis ipsis vterque laudem tulit. Inde, in Italiam, triumphis onustus, reuersus, postquam Iulio I I I. in obsidione Mirandulae, & Gartiae in bello Senensi operam suam locauit, decedit Tiferni, in paternis laribus, anno aetatis suae L I V. ipsum met, qui tunc uertebatur, Salutis annum consecutus, a Christo nato CIↃ IↃ LIV. Ei exequias fecerunt, iustis tributis honoribus, Tifernatum Collegium, ac propinqui perpetuae futurorum memoriae monumentum posuerunt.

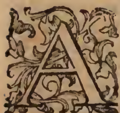
ALOYSIVS. GONZAGA
PRIMVS

LOYSIVS Gonzaga, Guidi filius, primus in ea familia Mantuae praefuit. Ad hunc gradum nobilissimum, non nisi uirtute, ac laboribus, sibi uiā strauit. Fama est, inquit Clemens Alexandrinus, domicilium uirtutis in quibusdam rupibus esse, ad quas difficilis admodum fit ascensus, nec quibuscumque hominum oculis conspici, aut superari, quasi fortitudinis propugnaculum, nisi quis prius sudore, ac labore industriā suam probarit. Ac Plutarchus confirmat in Crasso, nihil magis prosperum euentum Romanorum auxisse, quam egregiam uirtutem, ac summam in laboribus, asperisq. in rebus tolerantiam, aduersis casibus succumbere nesciam. Annus agebatur a Virgineo partu Millesimus trecentesimus uigesimus octauus, quo tempore Philippinus, Aloysij filius, armata manu Mantuam excurrens, Passarino Tyranno, qui, tumultu excitatus, in forum aduolarat, de medio sublato, patriae libertatem restituit. Porro Elysa, Passarini uxor, Ferrariae, quo secesserat, obiit: ut est in Atestinorum historiis. Accessit populi electio, ad Imperij administrationem iure suscipiendam, a quo acclamatus Aloysius tanto concursu est, tantaq. laetitia, vt nullibi maior fuerit. Quam uenerationem, Familiae clarissimae debitam, posteri imitati, gratissimum, ac iucundissimum existimant, tanto Principi ueterem obseruantiā exhibere. Et vero Vincentius, in eorum Heroum longo ordine aetate nostra Dux egregius, in ipso iuuentutis flore ita eam ditionem regit, ut supra aetatem argumenta ediderit prudentiae plane singularis. Cuius laudes inter ceteros Capiluporum Familia nouo ingenti uolumine persecuta carmine, altrix ut esse solet poetarum, nostra minus indiget oratione. Fuit uero Aloysius uir acerrimi iudicij, in miseros praeterea pius, in omnes liberalis, atque in sua a uicinis populis defendenda prouincia plane magni animi. Bonus Princeps, quasi pater familias, erga subditos fuit. et uere: quis enim est Princeps, nisi Plurimorum pater? Excellit quidem ille; eiusdem tamen est generis homo hominibus, li-

ber liberis imperans. Quod indicaſſe uidentur uetuſtiſsimi poetae, qui Iouem, cui totius mundi, vt illi loquuntur, tribuerunt imperium, Patrem hominumque, deumque appellarũt. Porro, quid exſecrabilius ea cõpellatione, quam apud Homerum Achilles, opinor, iacit in Principem, ſibi, nõ populo, gerentem imperium, & populum deuorantem? Itaque, qui publicum commodum ſpectat, Rex; qui proprium, Tyrannus dicitur. Qui vero ſuam felicitatem patriae malis alunt, re Praedones ſunt, nomine dumtaxat Principes. Praeclare Antigonus, ad filiũ, in gubernatione acriorem: An non, inquit, noſti, fili, noſtrum Regnum nobilem eſſe ſeruitutem? Ideo Plato uetuit legibus ſuis, ne quis Deum mali ullius cauſſam diceret, quia natura bonus eſt, ac beneficus. At Princeps Dei ſimulacrum quoddam eſt. Hic, ſi quae mala in Regno ſuboriantur, ſuccidet; &, ne alia ſuboriantur, procurabit. Verum uberius philoſophati ſumus, quã ſoleamus, ad mores pleraque, in hac breuiſsima Virorum in armis illuſtrium deſcriptione, traducentes, ut ſint in exemplum poſterorum res praeclare geſtae. Aloyſius Gonzaga Familiam ſuam triplici nobiliſsimo matrimonio ſibi corroborandam, confirmandamq. putauit: quae ſingula ſumptuoſo apparatu, ac pompa maiori peracta ſunt, quam aut ab illis ſaeculis, aut a Principe exſpectari potuiſſet. Natus annum nonageſimum tertium, optatiſsimus adhuc ſuis, cum omnibus ex ore lacrymae diffluerent, integris ſenſibus, ſed collabente ceruice, ſupremum amoris oſculum ſingulis dedit, digniſsimus, cui tot affines, ac propinqui oculos clauderent. Annus fuit obitus poſt Chriſtum natum circiter Milleſimus treceteſimus trigeſimus quinctus.

ALOYSIVS · GONZAGA · DVX DICTVS. TVRCVS

LOYSIVS Gonzaga, post Io. Franciscum, Marchionem Mantuae, administratione suscepta, tanta animi moderatione, iustitia, humanitate, tamq. singulari disciplina, tum domi, tum foris, eam exercuit, vt gratia, auctoritate, clientelis, suo nomine maiore quodam imperio dignus haberetur. Nam, sine fastu dignitatem retinens, ut in armis debitam seruabat seueritatem, ita inter suos, remisso ad lenitatẽ ingenio, incredibili quadam ui hominum mentes ad se trahebat. Itaque Vicecomitibus ita carus fuisse dicitur, ut a Philippo Filius, a Francisco Sfortia Fratris loco, a Galeatio Pater nuncuparetur. Nimirum magna uis ingenitae nobilitatis; sed & non minima disciplinae, quam ille, Victorino Feltrio praeceptore, in litteris non inerudito, hauserat. Hostem habuit Nicolaum Picininũ, cum pro Philippo Insubriae Duce arma cepisset, diuq. tractasset, patre etiam renuente. Deinde ad partes Venetorum se trãstulit. Inde, iterum, cum Franciscum Sfortiam, Mediolani Ducem, renuntiatum audisset, inita pace, ad eum uenit: quocum, decem & octo millibus peditum, ac tribus millibus equitum, praefectus, in Brixianum agrum populabundus irrupit. Nec minori gloria in Venetos conuersus, Caroli Fr. exercitum fregit, magna parte equitatus attrita, & uariis proeliis pluribus detractis Reip. Venetae opidis. Haec cum geruntur, pax optatissima inter omnes Italiae Principes consecuta est, anno a Pace diuinitus data mortalibus Millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Hic, est, qui ob singularem fortitudinẽ Turcus vocatus est. Eum tam acri iudicio, ac tanta integritate, iustitiaq. praestitisse narrant, ut unicum Insubriae Arbitrũ appellarent. Porro Iustitia, in Principe, qua sidus, elucet. Grauiter Marcellinus Ammianus libro suo vigesimo nono pronuntiauit, Imperium curam esse salutis alienae. Sic enim debent illi apud se statuere, non sibi se natos, sed sui populi commodis. Chrysippus uero Iustitiae imaginẽ ita expresserat, ut puellari Virginis forma, adspectu uehementi luminibus oculorum acerrimis, spectanda uideretur. At uero

apud Thebanos inter ſacras Virgines uiſebantur olim, auctore Plutarcho, quae ſederent ſine manibus. ſic enim admonebant, magiſtratus, ac iudices animo ſedato eſſe oportere, nec ullis affectibus perturbato. Quod manibus carent, innuit, eos ab omni muneum corruptela, ac largitione, puros, & integros eſſe debere; ut ijs ab honeſto numquam abducantur. Certe C. Fabricij in eo genere nullo modo erit uirtus obſcura, qui, non gentis unius, vt Curius Dentatus Samnitum munera, ſed Regis aurum, Regnumq. opulentiſsimum, cuius in partem recipiebatur, ne quid iuſtitiae detractum uideretur, aſpernatus, dignus, cui hoſtis non modo captiuos ciues gratis reſtituerit, ſed etiam eius ciuitatis optauerit amicus fieri, quae tantum ſortita eſſet ciuem. At Gonzaga, in maxima rei bellicae experientia, & ſuis, & exteris carus, cum Mantuae annos triginta tres quaſi pater imperaſſet, in uirili aetate deceſsit, ab humana Salute Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo.

ALOYSIVS . GONZAGA

RHODOMONTIS . COGNOMENTO

LOYSIVS Gonzaga, Rhodomontis cognomentum adeptus, quod robore omnibus antecelleret, in lucta plane neminem parem habuisse dicitur. Nam, C. Miloni simillimus, cum constitisset, nemo uestigio educebat; manum tenenti, nemo digitum corrigebat. Simili robore fuisse praeditum Tiberium Caesarem, narrant historici, qui articulis ita firmis esset, ut recens, integrumq. malum terebraret;& pueri caput letaliter uulneraret, pollice solum, uel impudico digito inflicto. Erat porro apud Carolum Quinctum Imp. quidam statura gigantea. Ad luctam uterque prodit: res ante Caesarem acta est: spectaculum sane pulcherrimum; cum, quasi alter Hercules,Gonzaga una cum Antaeo congressus uideretur;qui,terrae filius,cum terram attingeret,quod ab ea uim referret,fortior resilibat. Verum Aloysij uirtus egregia in eo enituit,dum ille immanem gigantem in aera sublatum ita compressit, ut pallentem, animamq. agentem, prostrauerit. Hoc sessore agitatos equos exspirasse,ac saepe in fugae simulacro eundem uictorē plausu exceptum fuisse, ferunt. Huius incredibilis animi, corporisq. fortitudinis multa illustria reliquit argumenta. Verum ego, in militari disciplina, non tam robur, quam bene positas uires, laudare soleo. Plurima sunt, quae in ceteris animantibus longe magis admiramur; In Ceruis, uitae diuturnitatem; In Canibus,sagacitatem,& uim odorandi; In Aquila, aciem oculorum. Quis uero Leonem superaret aut robore, aut uirium firmitate? Ceteris concessit pelles,plumas,squamas,dentes,rostra,ungues,cornua; homini uero corpus exiguum, & inerme Deus Opt. elargitus est; cui satis mens, qua his dominetur. Homo procreatus, ut Aegyptiorum, Chaldaeorumq. mysteria prodiderunt,rerum humanarum,diuinarumq. nexus,& quasi Hymenaeus; ut intelligentia non humana modo spectaret, sed diuina maxime intueretur. Itaque in Aloysio Gonzaga cum alia multa digna omni memoria commendare soleo, tum maxime,

quod,in miseranda Romanae Vrbis direptione, sub sceleratissimo hominum Borbonio, comitibus Religionis nostrae pluribus desertoribus, unus inter omnes Italiae Principes, Clementem Septimum Pont.Max.S.Petri Successorem,Christiq. Vicarium, ueneratus,ad Vrbem Veterem praesidijs saeptum perduxit, ut tutius in ea arce ageret. Id ego eo magis aestimo,quod Clemens ipse ita Gonzagae pietatem probatam, perspectamq. habuit, ut se, ac rerum omnium summam ipsius dumtaxat fidei crediderit. Ob quod insigne beneficium Summos Pont. Aloysium totius sui exercitus Imperatorem creauit. Interim impius ille,sane merito, in limine exsecrabilis uictoriae occubuit: glande traiectus, in ipso pomerio,iacuit,non ueritus ad eos muros scalas applicare,quorum custodes Sanctos esse, tam multa probarunt testimonia.In eum ego sic aliquando carmine inuectus:

Moenia dum premeret ueteris Borbonis Vrbis,
Sulphureo exemplo fulmine caesus obit.
Scilicet hoc ulta est crimen Roma ipsa,caditque,
Vindicet utq. homines,uindicet utq. Deos.

At Gonzaga ad Vicum Valerium,seu Villam Varronis,quam nostri Vicouarum,in Latio,uenerat. Non procul hinc, in quodam piorum uirorum coenobio, dum fessus proeliando ad mensam assidet,ictu bellici tormenti,fulmen belli, columen Italiae, dux Pontificij exercitus,robur Vrbis, splendor disciplinae militaris,occidit.Par quidem exitus mortis: quae & Regum, & pauperum tabernas aequo pulsat pede; at,quam dispar utriusque gloria?Ille,e moenibus Vrbis deiectus,a furiis rapitur; Hic,e militiae incommodis,quae pro Dei Ecclesia susceperat,inter piorũ manus,ad triumphantem Hierusalem sublatus,pie creditur. De eo igitur dulcior hic cantus erit:

Siccine te,fulmen belli,Gonzaga,peremptum,
Aureaq. disiectum fulmen in astra tulit?
I,sequere;ut serues Pastorem,ac Romula tecta,
Occidis,& propera morte peremptus ouas.

Decessit Gonzaga, annum agens trigesimum tertium: quae laus extrema prima omnium uideri debet, quod eã aetatẽ, quae illecebris dedita est, ad ea traduxit, ex quibus maximus ad Remp. fructus manauit. Diserte Hippodomus ille Pythagoreus fundamentum Reip. in iuuentutis educatione constituit: non

B dissimu-

dissimulanter professus, illam, ueluti euersa totius aedificij basi, ruituram, si negligatur: Hinc ille:

Dÿ, inquit, *probos mores docili iuuentae*
Romuleae gentis date.

Et uero tales euadere solent homines, qualis fuerit primae aetatis educatio. Itaque felicissimus egressus ex hac uita ad illum feliciorem Gonzagae refertur in annum humanae salutis Millesimum quingentesimum uigesimum octauum.

ALPHONSVS. REX

ERVM gestarum magnitudine clarorum Regum gloriā plurimi metiuntur; habet tamen etiā domestica disciplina suam laudem. Ego uero nō statuo, an in Alphonso gesta bella maiora fuerint, an uirtutum, scientiarumq. ornamenta. Is, uultu pallenti, oculis coruscantibus, ut acerrimi iudicij, acutissimis sententijs usus, primus Hispani generis stirpē Italiae inseruit. Rex adeo liberalis, ut, Titi Imp. exemplo, diem se perdidisse diceret, si beneficium non dedisset; ita pius, ut, aliquando, inter Missarum sollemnia, suborto terremotu, ceteris abeuntibus, solus ante aram relictus, Sacerdotem sacrum prosequi uoluerit; corda Regum in manu Dei esse, confirmans. Huc pertinet C. Fabij in superstitione ueteri diligentia; qui nobis in nostra solida, ac uera, exemplo deberet esse. Is, ne diem sacrificio statam omitteret, in cliuum Quirinalem, e Capitolio, a Gallis obsesso, per medios hostes penetrauit, manu sacra ferens. Ceterum uanus tanti Viri conatus. Longe laudabilior Gotofredus Boleonius, Lotharingiorum Dux, qui, praemisso Salutis nostrae uexillo, priuata pecunia, triennium in barbara, remotissimaq. regione Syriae, ac Palaestinae posuerat. Quo eodem studio compulsi sunt Conradus Imp. ac Lodouicus Sextus Gallorum Rex, qui, dum domi omni rerum copia abundarent, non dubitarunt, ut Catholicam religionem propagarent, Damascum usque penetrare.

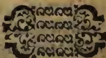
Vt igitur ad proelia ueniamus ab Alphonso gesta, in quibus ut erat acerrimus, sic a bello, quarumcumque iniuriarum oblitus, totum se lenitati dabat. Hunc, cum ab Hispania in Cyrnum uenisset, ubi urbem, Bonifacium nomine, oppugnabat, Ioāna, quae, Ladislao fratre extincto, ab Andegauensibus uim factam sustinere non poterat, rerum suarum defensorem accersit. Aduolat Alphonsus magno exercitu, ex Cyrni faucibus: adoptatur in filium: consors fit Diadematis Regij. Verum, ut est muliebre ingenium uarium, ac mobilis semper Foemina, Alfonso repudiato, Renatum, Andegauensium filium, paullo post in filium uocat. Interim Alphonsus ex exsilio maiorem gloriam refert. Tuneti Regem tributarium facit, tum, in Mauritaniam reuersus, Africanam classem

depraedatur,& aduersus Scythas, Georgio Castriota duce, & arma,& pecunias exponit. Quibus externis bellis hanc etiam lauream addidit,ut,Vrbe Neapoli per aquaeductum capta,con sensu eorum procerum,Rex esset acclamatus.Quod sceptrum eo potissimum nomine uidetur fuisse consecutus,quod is fuit clemen tissimus.sic enim in ueteri quodam uolumine legi, in clemētiam Alphonsi Regis; quem hunc ipsum esse ut suspicor, ita carminis plane suauis auctorem ignoro:

Nidulus inuolucres matri seruabat alumnos,
Ediderat fetu quos Philomela pari.
Principis hos postquam uidit clementia captos,
Restituit matri pignora cara suae.
Di tibi non aliter dent,clementissime Regum,
Ciuibus ut reddas dulcia tecta suis.

Hac rerum gestarum gloria,uictis post Senensibus,ac Florenti nis,ad Etruriae Principatum penetrasset, nisi satis putasset id Regnum Philosopho. Solebat enim is ab armorum strepitu ad suauissimum bonarum litterarum studium,ueluti in portum pacatissi mum,sese recipere. Horum plane Regum gloria illustris, qui inter arma litteras tractarunt,easdēq. studiose fouerunt,perpetuis Scriptorū monumentis commendanda esset. P.Cornelius Scipio Polybium,ac Panaetium, non modo domi aluit; sed etiam militiae socios iste uoluit; cum quo merito Hannibal a Plutarcho cō paratus est. Alexander Magnus, rebus publicis intentus, Home ri lectione Regias curas leniens,cum Thebas solo aequandas sta tuisset, Pindari familiae,eiusq. penatibus pepercit. Vespasianus, ingeniorum,& artium praeclarissimarum,liberali Caesarū aemu latione, patrocinio suscepto, primus e Fisco Latinis, Graecisq; oratoribus bis mille & quingentos aureos in stipendia contulit. M. Antoninus Pius nobilibus disciplinis ita deditus fuit, ut cognomento Philosophus diceretur, ac,postquam ad imperiū euectus est,professores artium publice audire, & eorum disputationibus interesse uoluerit; ac Rhetoribus,ac Philosophis non solū stipendia,uerum etiam honores,ac prouincias decreuerit.Athenas profectus,omnium disciplinarū magistros, habito delectu, instituit,annuis stipendiis ex publico assignatis. At Alphonsus, studia grauiora sectatus,eam adamauit sapientiam, quam unam, ceteris rebus contemptis,exquisierat adolescens Hebraeus, quā-

que Regio toto assistere uoluit. Haec enim est castissima illa simul,& pulcherrima Sunamitis, cuius unius complexibus unice delectabatur sapientissimi filij sapientissimus pater. Haec est, per quam Principes imperant,& potentes decernunt iustitiam. Is locos humanae, diuinaeq. scientiae ita tractabat, ut non e Martis castris exstitisse,cum interim ita in bello se gereret, ut nõ nisi in armis uersatus fuisse uideretur. Hinc illa inusitata, & a paucis adamata patentis uoluminis insignia; quibus se confirmabat meliorem consultorem habere neminem. Hinc illa tam uaria doctrinarum lumina, quibus eius aula, ueluti caelum sideribus,collucebat;quorum fama ut celebris est,ita non debuit praeteriri memoria Timothei Mafaei, Archiepiscopi Rhacusini, quem tanta caritate complexus est Rex, ut Archiepiscopum Neapolitanum esse uoluerit: quem gradum honoris clarissimum cum is recusasset, iussus est a Paullo Secundo Pont. Max. Rhacusam pari imperio proficisci, ut finitimas prouincias, probata saepius in haereticorum peruicacia domanda uirtute, in fide, ac religione instrueret, ac retineret. Neque silebunt posteri Giraldinum, Ameria, peruetusta ciuitate Vmbriae, oriundum, qui in Regis aula inter uiros eruditos habitus est. Denique Alphonsus ab his terris, magna sui nominis fama relicta, abscedit, V. Kal. Quinct. annorũ sexaginta sex, a reparata salute, Millesimo quadringentesimo quinquagesimo octauo.

ANDREAS

ANDREAS . AVRIA

NDREAS Auria, maritimae diſciplinae periti︎ſſimus, una cum aliis Genuenſibus, ciuibus ſuis, ſub Federico Fregoſo, Archiepiſcopo Salernitano, pluribus triremibus inſtructis, aduerſus tunc temporis piratas, mare ingreſſus, ad Biſertam claſſem diripit, captiuosq. plurimos ex noſtris in libertatem reſtituit. Adiacet Biſerta piſcoſi ſtagni faucibus, per quas ſubiectum mare ſtatis ſuis aeſtibus irrumpit, & infuſum aquae dulci ſenſim emittitur, efficitq. portum uel amplis nauibus percommodum. Inde praeteruectus Vticam, & Carthaginis promontorium, eius turrem, atque munitionẽ, quam noſtri Golettam uocant, expugnat. Hinc, Gerba, ſeu Lotophagite adnauigata, in Africano litore, pluribus illatis damnis, uictor in patriam reuertitur. Rurſus, per mare Tyrrhenum piratas inſecutus, ad Parthenopem inſulam, ſimulata per dolum fuga, hoſtẽ circumuenit. Poſt a Rege Galliae maritimae claſſi praeficitur. Id enim ſignificat apud eas gentes dignitas Thalasſiarchi, uulgo Admiralij. Tum eques S. Michaelis creatur; atque, adiuncto Philippo Auria, & Rentio Ceri, nobili Duce, Neapolim uerſus adnauigans, Vaſtium, ac Columnenſes Principes captos, tum magno pretio redemptos liberans, ad Imperatorem ſe ſe conuertit. Facta inter ſummos proceres pace, impetrataq. ab Imp. claſſe, qua Ahenobarbum inſequeretur, ad inſulas Baleares expugnato promontorio, octingentos captiuos ex noſtris, qui miſere in catenis erant, uitae, ac ſuis reddit. Deinde Coronem expugnare conſtituit. Id eſt opidum in pelagus porrectum, quod magna ex parte maris fluctibus alluitur, atque a mari recedẽs, ſenſimq. ſeſe attollens, perpetuo ſaxo moenia impoſita ad trianguli formam efficit. Auria, terrá, mariq. explorato loci ſitu, cohortantibusq. maxime Graecis, qui ad noſtros e ſuburbanis aedificijs cupidiſſime tranſierant, proiectis in litus ſub muro anchoris, pontibusq. conſtratis, quibus clypeatae cohortes procurrerent, expugnatur, Hiſpanorum ibidem praeſidio conſtituto, Graeciſq. in fidem receptis. Hinc ad oppugnandũ Patras iterum adita Zacyntho, cum claſſe deſcendit. Sine uulnere paene capta Vrbe, ſaluo feminarum pudore, in Aetoliam

uictos

uictos traijcere permittit, imbellis turbae misericordia adductus pius Imperator. Inter alas militum utrimque extensa trium ferme millium capita pertransierunt. Vbi cum nonnulli petulantius feminas attrectare ausi essent, exēplo alij suspensi, alij iugulati, impudicitiae poenas dederunt. Dicebat enim sapientissimus Imperator, Christianos ita uti debere uictoria, ut barbari humanitatem in nostris agnoscerent. In quo eo magis ad omnem modestiam mentes componere par est, quod id, leuissimum sane, ita nocere solet & nobis, & alijs exemplo, ut iuuare potest maxime, cum a religione nostra remoti homines apud nos nihil, nisi iustum, nihil, nisi purum, non sine admiratione, intuentur. Permulta quidem gessisse dicitur Alexander Magnus furiose; uerum eorū maculā abstersisse uisum est illud unū, quod a Darij mulieribus captiuis non modo abstinuit, sed etiam easdem honeste domum reduci iussit. Praestat autem maxime in Principe exemplum. Ne ab Alexandro discedam, & aliunde ducatur argumentum, Vel aquam porrectam sibi in summa siti respuit, ne ceteros milites traheret in exēplum. Dicam, ut res gesta est. Is loca deserta Susitanorum intrauerat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum paenuria, prius desperatione, quam desiderio bibendi, sitim accenderat. Per quadraginta spatia ne modicus quidem humor exstabat, arenas uapore aestiui Solis accendente. quae ubi flagrare coeperant, non secus, quam continuanti incendio, cuncta torrebantur. Itaque primum animi, deinde corpora deficere coeperunt. Pigebat & consistere, & progredi. Pauci, a peritis regionis admoniti, praeparant aquam. Haec paullisper repressit sitim. Deinde, crescente aestu, rursum desiderium humoris accensum est. Anxium Regem tātis malis circumfusi amici, ut meminissent sui, orabant: animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus esse. ex ijs, qui praecesserant ad capiendum locum, castris duo occurrunt, utribus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, & aegre pati sitim non ignorabāt, subuenirent. Hi, cum in Regem incidissent; alter ex ijs, utre resoluto, uas, quod simul ferebat, implet, porrigens Regi. ille accipit. Percunctatus, quibus aquam portarent, filijs ferre, cognoscit. Tunc poculo pleno, sicut oblatum est, reddito, Nec solus, inquit, bibere sustineo, nec tam exiguum diuidere omnibus possum. Vos currite, & liberis uestris, quod propter illos attulistis, date.

Haec Regis continentia. Haec milites accendit ad magna. Cum uero is, de quo dicebamus, Auria ad Naupacti ſinus anguſtias deuectus eſſet, poſt multa geſta uocatur a Carolo in Bracatam Galliam, ſiue Narbonenſem. Inde Auria ad cohibendum Solymani furorem ſeſe in mare Ionium effudit, captis ad promontorium Caſsiopeum triremibus duodecim. Tum Imperatorem Niceam deuehit, ubi Summus Pont. ac Rex Galliae de rebus grauiſsimis conſilium iniere. Paullo poſt, fugae notam, Neocaſtri, & Africae ciuitatis expugnatione, diluit. Ac, poſtquam Cyrno glorioſe ad ſuos reuerſus eſt, perpetuus praedonum hoſtis, orae maritimae praeſidium, caeli, nubiumq. ſpectator unicus, pater patriae, pulſis Gallis, excuſſoq. longae ſeruitutis iugo, eius domi natu repudiato, aeternae erga patriam munificentiae trophaeũ tulit. Sancitur lex omnibus Decurionum ſuffragiis, ut Auriae ſtatua, Coloſſeae magnitudinis, candido marmore, decernatur, ea inſcriptione, ut Ciuis optimus, feliciſsimusq. uindex, atque auctor publicae libertatis uocaretur. Exceſſit, in ſummo & uitae, item & gloriae, cum attigiſſet annum nonageſimum tertium, a partu Virginis ſupra Milleſimum quingenteſimum & quinquageſimum nonum.

ANDREASSVS · CASTELLVS SENIOR

NDREASSVS Caſtellus, cognomento Senior; ex antiquiſſima Vmbriae, & omnium temporum nobiliſsima Caſtellorum familia, Interamnae Nahartium natus eſt, patre Ianotto, auo Andrea, cuius etiam nomen imitabatur. Eo tempore uigebat factio inter Guelfos & Gibellinos pernicioſiſsima: & Guelfarum partium Auus & Pater Duces erant, qui etiam ex proditionibus alterius factionis Duce Braccio interiere. Ad cauendum inſidias Andreaſſus plane puer, Amiternum ad Comitem Lallem Camponeſcum, filium Antoniuccij, Regni Siciliae Magni Seneſcalci, & aui ſui compatris, a ſuis amandatur. Ibi manſit uſque ad illud tempus proelij, quo Braccius fractus quoque perijt. De cuius exitu haec habentur. Is in acie quidem, dum boni Imperatoris omnia munia ſtrenue obijt, atque iam in hoſtium exercitum illata ſigna peruaſerant, a gregario milite in ipſo gutture uulneratur. Rumor de caeſo Imp. ut diſſipatur, ardore bellandi remiſſo, deſperataq. uictoria, funduntur numquam antea uicti Bracciani. Dux caedendo, ac reſiſtendo plurimis uulneribus confoſſus, rapitur ſemimortuus: ac uictor, ex infima plebe ignotus ante id tempus homo, Imperatori imperat. Subducto intra tabernacula Braccio, acciti undique medici, qui, magnis propoſitis praemijs, nihil intentatum reliquerunt. Illi, uiuere eum poſſe, praedicunt. Iam triduum ab accepto uulnere ſupererat. Andreaſſus, tum adoleſcens quindecim annorum, uel circiter, alacer accurrit ad ſpectaculum, non immemor iniuriae ſuis illatae, ac, ſtylo e Chirurgi manibus extorto, cerebrum exſpiranti, ac ſuſpiranti Braccio adhuc toruis, ac micantibus oculis intuenti transfodit, omnibus, qui aderant, in adoleſcente animum admirantibus. Quod mortis genus, ab aliis ſcriptoribus ſiue praetermiſſum, ſiue aliter narratum, Bernardinus Corius, Hiſtoriae, fidelis potius, quam ornatus ſcriptor, poſteris teſtatum reliquit. Idem poſtea, fuſo, & interempto Braccio, reuerſus, in patrio ſolo, factionis Gibellinae magnam fecit ſtragem. Inde, ad uberiorem mi-

litiae vſum adipiſcendum, uariorum & ſummorum magnatum ſeruitijs ſeſe addicit: ubi ſic enituit, ut breui tempore ad omnes illic, non tam maiorum ſuorum ſplendori, quam propriae uirtutis merito debitos honorum gradus adſcenderit. Malateſtae, Principes Piſaurenſes, Eccleſiae bona inuaſerant. Ea recuperatum Summus Pontifex Eugenius Quartus per Io. Patriarchã Vitelleſchum belli illius Imperatorem exercitum̃ cogit: ſingulariter illuc euocato Andreaſſo. In qua expeditione receptis Piſauro & Senogalia, illius uirtus praecipue excelluit. Vrbe tum a Fortebraccio, & Columnenſibus grauiter uexata, inter praecipuos exercituũ ductores, amotum hoſtiles inſultus, magna iam uirtutis laude celebris, euocatur. Vrbs liberatur: Columnenſium dignitatis ſtatus imminuitur. Iacobus Vicus etiam, qui multa, beneficio Eccleſiae, bona poſsidebat, rebellis factus, capitur. Alia etiam Aemiliae loca, ab Guidantonio Manfredo, Domino Fauentiae, Nicolao Picinino, & Brandolino occupata, tum recepta ſunt. Proelio apud Fruſinonem facto cum Antonio Pontadera, qui itidem magnam partem Eccleſiaſtici ſtatus inuaſerat, illoq. captiuo ducto, atque ad oleae arborem ſuſpenſo, omnia Eccleſiae dominia amiſſa Pontifici reſtituuntur. Iſabella, Regina Neapolitana, Renati Angioini uxor, cum a Pontifice aduerſus Alphõſum Aragoniae Regem auxilium expeteret, Andreaſſus ab illa nominatim poſtulatur. Cuius praecipuo conſilio, & manu factum, ut Amiternum obſidione liberaretur, & hoſtes ex toto Aprutio eijcerentur. Non procul inde Princeps Tarentinos, qui exercitum Alfonſi ductabat, proelio uictus, in eius & Vitelleſchi poteſtatem redigitur. Illinc uis mouetur in Corradum Trincium Principem Fulginatem, Caſtello quidem potius ſanguine, quam amicitia iunctum: & is ad reſtituendum opidum adigitur. Et, quamuis ipſe Corradus ſignificaret, ſponte ipſi Andreaſſo id reſtituturum fuiſſe, tamen in arcem Surianã abductus illic mori cogitur. Implacabili etenim illius odio Caſtellus flagrabat; quod, ſanguinis iure, & neceſsitate neglectis, Braccianorum, Caſtellenſis familiae infenſiſſimorum hoſtium, partes ſecutus eſſet. Praeteruectus Antonius Rido Hadrianum Pontem, Vitelleſchum uultu compoſito ſalutauerat, pedes equitem comitabatur, molliter habenas tractans, ac de tormentorum reſtauratione uerba producens, cum dato ſigno cataracta demit-

titur.

titur,quae extremum pontis caput excludebat. Circumsistunt satellites. Ille,equo incitato,incuruoq. gladio,quo,militari more, cinctus erat, in Antonium irruens, falcato hostilis unco sistitur. Huius ad latus Andreassus Castellus stricto gladio frustra conatus Vitelleschum eripere:māno admotis calcaribus altera parte pontis, quae Romam spectat, catenam supergressus, ac paullo post in ipsa fuga comprehensus ob honestae defensionis titulum a Compatre arcis praefecto militari ueste pretiosis gemmis intertexta donatus fuisse dicitur. Ab Italia, in Galliam deinde profectus, e ludicris illis concursationibus, & belli simulacro, cuius erat in regionibus illis singularis gloria, tandem exclusus est, quasi Graeco ostracismo,ob celebrem,maximaq. laudē saepius reportatam palmam:atque a Rege splendidioris specie honoris, donatus aurea torque, Ordini Militari S. Michaelis addicitur. Inde, in patriam reuersus, Interamnam, uetus Romanorum municipium,pontibus,theatris,thermis,statuis,natali,ac cenotaphijs M.Cl.Taciti,ac M.Annij Floriani, clarissimorum Imperatorum,nobile,disciplina militari inter alios Andreassus illustrauit. Andreassus etiam sub militiae Ecclesiasticae summo Duce, Petro Aloysio Borgia, Duce Spoletano,militiā ordinauit: cuius etiā militiae plurimis in bellis Locūtenens Generalis fuit; atque, ipso iubente, Viterbianā arcem exstrui curauit. Ad summā,in omnibus honorum bellicorum gradibus sui saeculi, ut honoratissimus,& summus,ita & in successibus rerum magnarum gestarum laudatissimus felicissimusq. semper habitus est. Dicitur in tormētis manuarijs, quae Archibusios, & Sclopetos etiam uocant, rotae aeneae,canis ita uocati,& silicis, apud Italos primus inuentor. Inuentum quidem bellū,& ingeniosum: an uero utile & probabile,non facile dixerim. Tandē Renatus Angioinus, Rex Neapolitanus,in recuperatione Regni,eius praecipua opera usus est: in quo statim ab illo Magnus Contestabilis creatur: sed Regis istud quidquid erat uel ornamenti, uel subsidij, propter illius e Regno per uim Aragonēsium alterā expulsionem,infeliciter cessit. Extremo suae aetatis tempore, quamuis singulari praestantia corporis,acumine ingenij,experientia rei militaris, honore titulorum,multitudine triumphorum famosissimus esset, non tamen ea illi merces erat,quā uetusta generis nobilitas,atque propriae uirtutis merita requirebant. Hinc,quod tali in seruitio perditos

uideret suos labores,totumq. aetatis suae tempus,non sine maximo facultatum suarum detrimento, usus est per iocum in crista insignium suorum Candela accensa, hac inscriptione: *Alijs in seruiendo consumor*. Decessit omnium cognatorum, amicorum, uicinarum urbium,tum militarum hominũ illius temporis, tamquam sui patris,maximo cum dolore,& luctu.Sepelitur Interamnae,ad S.Francisci,sepulcro praealto,& magno,more maiorum, iustis magnificis, trophaeis ibidem erectis,Militibus,Prioribus, Vniuersis Ciuitatis Magistratibus comitantibus. sequentiq. inscriptione ornata fuit eius memoria.

ANDREASSO . CASTELLO
S . ECCL . BARONI
REGNI . NEAPOLIS . MAGNO . CONTESTABILI
AC . S . MICHAELIS . MILITI . TORQVATO
QVI.FVIT.STATVRA.MAGNVS.FACIE.FORMOSVS
INGENIO.AC.VIRIBVS.SERTORII.PRAEDITVS
ET . IN . QVO . CONFLICTV . ADFVIT
EGREGIE.SEMPER.AC.FELICITER.DIMICAVIT
EX . AVCTORITATE . PVBLICA
CIVI . CLARISS . OPT . MERENTI
GRATA . PATRIA . POSVIT
VIXIT . ANNOS . LXXXI
OBIIT . A . D . M . CCCCLXXXVIIII
DIE . XVI . SEPTEMBRIS

Erat statura septem pedibus altior: adspectu hostibus formidabili;eo tamen, ut non potuerit aestimari non grauis. Crines erant flaui;color corporis inter album & purpureum medius. Iudicium illi altum;animus uastus,& dominandi cupidissimus; erga milites magnificus. Vixit longissime,sine ulla corporis,quae alicuius momenti esset, infirmitate; robustissimus etiam ad uitae exitum usque:uigorem uultu ipsum praeseferens, ut mediae aetatis uir semper putaretur.Celeberrimi semper fuit nominis, & equestris ordinis illius temporis nobilissimus.

AN-

ANGELVS . SANVITALIS

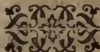

NGELVS Sanuitalis, a teneris annis ad bellicam laudē natus, in ea ita se exercuit adolesçēs, ut una cum Braccio partae Bononiae palmam tulerit anno a natali Domini Millesimo quadringentesimo uigesimo. Deinde uero in Amiterni obsidione Millesimo quadringētesimo uigesimo quarto, defuncto Braccio, eiusdemq. quasi quodam fulmine disiecto exercitu, oppugnante potissimum Summo Pontifice, Angelus, qui inter paucos superfuerat, ad Leonellum Atestinum se cōuertit. Hic, patriae amore succensus, nobilium adhibito consilio, statuit, a Picinino auxilia imploranda esse, a quo ille, ut Braccij sororis filio, fuerat adamatus. Aduolat ad Tarum fluuium Picininus phalange ingēti equitum, peditumque; ac, ut tulit occasio, iunctis una cum Parmēsibus copijs, cum Angelus mille & octingentis equitibus praeesset, ante quam uel de aduentu quidem suspicaretur hostis, partim attritus, partim in fugam coniectus est. Icto deinde cum Venetis, una cum Francisco Sfortia, foedere, Leonellus Atestinus Angelum, ac Parmenses ipsos ad Sfortiam castra traducit. Exstare dicuntur communis consensionis in monumentis notata capita. Inter cetera Sfortia centum quinquaginta cataphractis Angeli nomine aes castrēse persoluit: patrio solo exsules restituit, atque opidorum eius familiae se patronum futurum profitetur. Quamquam, ut rerum humanarum fert uarietas, et caussae suboriri solent inexspectatae, praeter spem, & opinionem, a Sfortia de militum praefinito numero detractum fuisse, Angelus aegre ferens, ab eo se ad Leonellum recepit, quem unicum consiliorum suorum auctorem sibi delegerat. Nec minus Frācíscus, Iacobi Picinini frater, deserto Sfortia, cum tribus millibus equitum Mediolanum contendit. His Sfortia commotus, depopulari coeperat omnia, quae in agro Placentino antea a Pìcininis tenebantur. Angelus uero Ferraria ad Fontanellatum familiae opidum uenit: inde Florentiolam praesidijs firmat, defenditq. acriter pro Picininis spatio dierum quadraginta. Hinc saepe in campum egressus, cum hominibus eius loci, pluribus excursionibus eam praeclaram addidit uictoriam, cum castrum Casa-

dei, ut est in Chronicis Placentinis, igne cremauit. Verum diu sustinere non potuit. Enimuero nihil obsessis fame perniciosius, ob quam neque a filiis matres abstinuerunt; ac propterea Romani dicerent, in obsidione Hierosolymitana cum parētes non modo filij tostis carnibus uescerentur, sed alios ad opiparum conuiuiū inuitarēt, ignorare se, an cū hominibus, an cum feris pugnarent, cum his etiam crudeliores uiderentur, quae a filiorum pastu abstinerent. Arma, armis, & consilio retunduntur; at inediam nulli aggeres, nullae fossae, nulla propugnacula depellere possunt. Hac dominante franguntur uires, atque ita debilitantur, ut non modo ad resistendum, sed ne ad sustinendum quidem satis esse uideantur. Res eo denique redacta est, ut ex necessitate decus astutia militari retulerit. Is enim, mira arte sub noctem cum suis obsidione relicta, se Picinino adiunxit. Intererea rursus tumultus Parmenses excitabantur. Ad quos sedandos missus a Picinino Angelus, in bello diuturno eius regionis, multa, eaq. praeclara gessit. Hoc tēpore Nicolai Pont. auctoritate pace facta inter oēs Italiae Principes, Angelus Millesimo quadringētesimo quinquasimo quarto reparatae salutis meruit Reip. Venetae stipendia, dux quadringentorū cataphractorū equitum creatus. In quo munere talem se praestitit, qualē eius nobilitas, atque animi magnitudo pollicebantur. Cuius exemplo Octauius, in Geneuensi bello hostibus erepto uexillo, in ipso uirtutis conatu, humano spreto triumpho, aeternitatis palmam & meritus, & consecutus est. Ad sepulcrum ego tanti ducis hoc carmen addidi:

Octaui, Allobrogum in campis pietatis honore
Dum ingens, insuetum gloria anhelat iter,
Occidis: at mille exsuuias in marmore fulgens
Vexillum superat. cetera fama silet.

Decessit Angelus inter alios eius Familiae clarissimos, a Christo nato Millesimo quadringentesimo sexagesimo.

ANNEVS · MEMORANTIVS

NNEVS Memorantius,ab aliis Annas dictus, Franciscum I.Galliae Regem secutus,in Italiam cum exercitu penetrat. Est Papia ad Ticini fluminis ripas, qui modico inde interuallo gemino cornu in eam Vrbem labitur, altero dumtaxat moenia irrigans. Hanc urbem Rex obsederat. Eodem die,quo is castra metatus est,cum iam multum processisset diei,Memorantius cum delectissimo peditatu pontem,qui Ticinum iungit,magno impetu aggressus,multis caesis, reliquos in fugam uertit. Postridie suburbana,quae trans flumen ad alterũ pontis caput pertinebant,tanta ui inuadit, ut Antonius Leua,uir alioqui magni animi,perculsus fuisse feratur. Rex,non,nisi Papia expugnata,castra mouere statuerat,sperans fore,ut ea se fame dederet. Verum,ut uarius est belli exitus, media in acie dimicans, cum eum ardor impelleret,ab hostibus rapitur. Non longe aberat Memorantius, qui piae mortis contemptu a protegendo Rege diuelli numquam potuit, cum omnium ducum gloriam in eo bello superasse dicatur, adeo imperatoriae, militarisq. disciplinae munera omnia eo die numeris omnibus, ac partibus absoluerat. In eum subito praecipiti quasi torrente irruunt hostes. In his enim captiuis finis pugnae futurus credebatur. Hoc bello, ut existimo, Fonteius,uir fortissimus cecidit,cum Memorantio certe, ubicumq. id acciderit, fuerat: quem extulit Bellaius, poeta Gallus,hoc carmine:

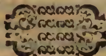
Dum patria uirtute furit Memorantius Heros,
Inuidus hunc Mauors uidit,& erubuit.
Ergo Deus iuuenem caeco petit improbus ictu,
Quem texit clypeo Dia Minerua suo.
Astabat tum forte comes Fonteius: in illum
Decidit irati uis inimica Dei.
Felix,cui tantae concessa est copia mortis,
Et licuit domini fata subire sui.

Acceptae cladis nuntius Galliam perculit. Mittuntur Regij liberi obsides paternae libertatis. E carcere emissus Memorãtius, cum in Italiã Rex rediret,primum agmẽ ducebat una cum Henrico

rico Delphino:quo nomine Principem, Regniq. successorē Galli appellant. Idem carus Regi mittitur numerandis duodecies cē tenis mill. aureorum. Kal. Quinct. prima luce occasionem nactus ad ripas Alduniae fluuij constitit in finibus Gallicae, Hispanicaeq. ditionis. Simul ac appensum, numeratumq. est aurum purum, Regulos incitato nauigio, cuius usus ad motum expeditior erat, auexit, & quasi noua regionibus illis, ac renascentia sidera reddidit: Gallia, in iocos effusa, domestica, externaq. pace, laeta tristibus, ut res humanae sunt, miscet, gaudijq. extrema nouus luctus occupat. Nam Lodouica Regis parens, magni consilij femina, eo ipso tempore e uiuis excessit. Interea Memorantius Carolum V. Imp. salutat, eidemq. non modo liberum, sed etiam honorificum per Galliae fines aditum praestat. Peruaserat Parisios usque non falsus rumor, Caesarem passim expugnatis opidis uictorem appropinquare, tanta omnium perturbatione, ut Vrbs totius Europae amplissima, & copiosissima, in summa esset trepidatione. Iam incolae turmatim per Sequanam fuga sibi, suisq. consulebāt. Nemo ex indigenis Gallis arma capere ausus, ut patrios lares ab aduētantis hostis iniuria discederent. Itaque, solum qui per gymnasia liberalibus studiis operam dabant, arma sumpserant, praebente se eis ducem Caracciolo, Sergiani, Melphitani Reguli, filio, qui unus erat ex Scholasticis Parisiensibus. Is, uti militari patre genitus, armata manū studiosae iuuentutis, eaq. in cohortes digesta, tametsi impar sustinendis hostibus uideretur: hoc nouo, & inusitato armatorum subsidio populus confirmatus, (tantum potuit unius Itali uirtus) fugam repressit. Ex quo patet, Franciscum Regem, dum studia litterarum fouet, non modo Galliam ornasse, sed inusitata arte defendisse. Postea pacis leges in tabulis descriptae, hinc atque inde, modo ad Caesarem, modo ad Regem eo usque delatae sunt, donec, consentiente utriusque uoluntate, & Caesar, & Franciscus condicionibus subscripserūt, quae pari utrimque laetitia susceptae sunt. Ceterum Franciscus, decumbens, cum uitae finem praesentiret, postquam se Christiano ritu religiose a delictis expiauit, Henrico fil. pietatē in primis commendauit. Ante quam haec gererentur, factum fuerat quorundam uafro consilio, ut a Francisci gratia decideret Memorantius: quo tamen defuncto, ab Henrico Regiae beneuolentiae restitutus, cum multa praeclare gessisset in obsidione Came-

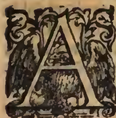
racensi.

racensi, ceterisq. Belgicis obsidionibus, singulari rei militaris glo ria, spectante Galliae nobilitate, in summ morem mire exculta, Magister equitum est designatus. Id nimirum saepe conantur ma leuoli, ut, cuius ruinam quaerunt, eiusdem decus extollant; subla tumq. in altum pertimescant. Hoc tempore uigebat in Gallia pietas, quaestionibus de pollutis sacris decretis, contra impios quosdam, qui nidulum sibi indigni hominum congressu substru- xerant. His Geneua Allobrogum perfugium fuit, quae pridem Romani Pont. iugum excusserat, & Petro a Bauma uiro clariss. cuius ad hunc usque diem seruant peruetusta insignia, eius loci Episcopo, deturbato, qui ita se acrem Orthodoxae fidei defenso- rem exhibuerat, in ea miserāda sacrarum euersione, ut sacro Car dinalium Collegio merito paullo post fuerit adnumeratus. Mi- rum narrant. Io. Andreas, eius loci primarius, ut aliquod despe- ctae religionis specimen daret, Senatui auctor fuit, ut, quae ta- bula marmorea in ara maxima fuerat, ad carnificinam adhibe- retur. Sic sane, quidquid est apud hos sanctum, illis est exsecrabi le. Fuit consilium consultori pessimum. Diuinae plane ultionis exemplum breui decretum factum in consultoris caput recidit. Nam sceleris conuictus primus sacratissimum lapidem taetro sanguine perfudit. At Memorantius is, de quo loquimur, cui Elogium iure adscripsimus, omni memoria dignis simus, egregio Regi suo nauata opera, in incre- dibili totius Galliae desiderio, & lacrymis, ex hac mortalitate excedēs, ad aeter nam uitam sibi uiam fecit, Anno a Deipara Virgine Millesi mo quingentesimo

D ANTONIVS

ANTONIVS . LEVA

NTONIVS Leua adhuc adoleſcens ex Cantabria, Hiſpaniae militum ferocisſima prouincia, in Italiam uenit, Milleſimo quingenteſimo ſecundo, quo tẽpore equeſtri alae a patruo praefectus eſt. Interfuerat is Rauennatum bello ſub Cardone: idemq. ad Papiae defenſionem cum quattuor millibus peditum uenerat contra Gallos. In hac obſidione plane probata eſt, ſi umquam antea, uirtus Leuae. Coactus eſt cudere ex argenteis uaſis nummum, hac inſcriptione, CAESARIANI . PAPIAE . OBSESSI . M.D.XXIV Praeterea, cum Germani ſtipendio efflagitarent, minitarenturque, ciuitatem hoſti tradere, per litteras Daualum ea de re certiorem fecit, qui tunc temporis ad Laudem Pompeiam conſederat. Daualus, & Moronus, quibus ęius uictoriae maior cura inerat, cum nec praeſentem haberent pecuniam, nec quidem, ſi haberent, poſſent eo tempore Papiam deportare, ſic uafre ſtatuerunt. Deligunt homines duos, fide, & induſtia ſingulari, qui cum equis uino onuſtis conferant ſe ſe in caſtra Regia, triaq. millia aureorum in cadis occluderent. Illi eam in partem flexerunt iter, qua propior erat ad urbem acceſſus; ibiq. tabernaculum figũt, tamquam uinum ex taberna uendituri. Interea litteris, ignotis characteribus notatis, Antonius Leua in Vrbe de tota re edocetur. Ille, unde ſignum datum fuerat, complures milites ad leue proelium emittit. Dum in Caſtris ad arma conclamatur, tabernaculaq. loco ſuo tolluntur, ſimulato hoſtium metu, alter ex iis, qui deferendae in Vrbem pecuniae prouinciam ſumpſerat, effracto cado, acceptaq. madente pecunia, inter tumultum elapſus, Papiã ingreditur, & ad Antonium Leuam adductus, ſignificat, allatam pecuniam, ſi non quantum Germani optaſſent, certe quantum du cum, qui foris erant, illis ſatisfaciendi ſtudium patiebatur. Hoc aſtu Germani, numquam amplius conqueſti, uictoriam obſeſſi reportarunt. Inuentum Hieronymo Morono tribuitur. Is enim erat callidi ingenij, etiam indagandis hominũ conſilijs perſpicax. Hic Rex Gallorum, magno equitum cataphractorum numero ſtipatus, dum ſuos a fuga cõpellere enititur, equo grauiter icto, a Cae-

ſarianis

ſarianis capitur,ſtatimq. Lanoius, qui caſu eo aduenerat,corporis proceritatem,& armorum pulchritudinem admiratus, iam ſe, qui eſſet, palam ferentem in poteſtatem recipit. Eodem tempore Antonius Leua,cum Germano peditatu Papia egreſſus, Gallos a tergo caedebat, donec,fuga undique capta, nemo amplius e tanto exercitu reſiſtere auderet. Ceciderũt in ea pugna, partim ferro,partim fuga,Ticino ſubmerſi, ex Gallorum exercitu,ſupra octo hominum millia, eq. primoribus totius Galliae circiter uiginti, inter quos magnus ſcutifer Galliae, ac magiſter equitum numerati ſunt;ex Caeſarianis uix ſeptingentis deſideratis;quorũ e ducibus nemo,praeter quam Fernandus Caſtriota, in acie occiſus eſt. Tantum praedae,tum ex caſtrorum direptione, tum e captiuis congeſsiſſe feruntur Hiſpani,ut,praeter ſummam laudẽ, & gloriam partam, potentiſsimo Rege capto, eiuſdemq. deletis copiis,ac recuperato imperio Mediolanenſi,nulli umquam in Italiam milites ditiores effecti ſint.Cum uero ad Laudem Pompeiã Leua traduxiſſet exercitum,Franciſcus Sfortia, qui ob aduerſam ualetudinem bello intereſſe non poterat, Io. Paullum fratrem cũ duodecim peditum cohortibus reliquerat. Vix a Caeſarianis circumſeſſa fuerat ciuitas, cum Leua fetialem una cum tibicine ad poſcendam Vrbem,uti Caeſari debitam,mittit.Ad ea Sfortia reſpondit, ab ipſomet Antonio Leua,dum Papiam tueretur, didiciſſe ſe,quam decorum ſit,hoſtium minis non terreri.Cupidus Leua oſtentandae militum ſuorum uirtutis, poſt quaſſata machinis bellicis aliquandiu moenia,Hiſpanos,quorum uirtuti plurimum confidebat,ad murum, qua maiorem ruinam fecerat, praemittit. Hi,ſcutis ingentibus tecti,ſubſequẽtibus ſclopettariis, ſigna inferre intra Vrbem, propugnatores e muris deijcere, ſuiſq. aditum aperire,quam maxime nituntur. Contra, Inſubres,praeter plumbeas,ac ferreas pilas,quas tormentis emittebant,ſaxa,ac ſudes in Caeſarianos deijcere. Cum ſupra horã tertiam atrociter pugnatum eſſet,nox inaequali iactura proelium diremit.Poſt receſſum Ducis Brunſuicenſis,cum ſumma rerum ad Leuam redijſſet,relicta iam dudum Laudenſis Vrbis obſidione,Marignani caſtrametatur.Longum eſſet omnia perſequi. Is,uel ſola lectica inuectus,acies hoſtium ſaepe fudit,unde, quaſi e ſpecula, nauclerus uigilantiſsimus,totius exercitus gubernacula dirigebat, cum uniuerſae Inſubriae praefectus eſt. Increbuerat interim rumor,

Turcam magnis uiribus Viennae moliri exitium, paucorumq. dierum itinere abesse. Carolus, Ratisbona soluens, per Danubiũ illapsus, in Germaniam uenit. Omnium remedium aeruminarum Germani in eo uno collocăt. Ex Italia uenit Antonius Leua, qui inter ueterani robora exercitus Vrbi praeficitur. At barbarus, uix conspectis Christiani nominis Vrbibus, animo concidit. Vigilabat enim superni numinis aequitas, quae labantibus pijs praesto esse solet. Ille, pestilentia pluribus ex suis occisis, equis permutatis, uelox sese ab adspectu Germaniae subduxit, nulla re amplius memorabili gesta. Expugnato denique Tuneto, Leua auctore Caesar eundem in Prouinciam ad Galliam expugnandam adduxerat; cuius intolerandi totius corporis, omniumq. prope artuum dolores, ita animum Leuae fatigabant, ut uiribus elisis ad communem huius nostrae mortalitatis finem pertraherent. Ad aquas Sextias, in castris, annum natus quinquagesimum sextum, CIↃ. IↃ. XXXVI. humanae salutis occidit. Inde in Italiam ad templum S. Dionysij penes Mediolanum insigni sepulcro conditus, relicto alio, quod uiuens sibi destinauerat apud Lutetiam Dionysiano in templo, addito elogio, huius uitae exitus non ignarus. Cui ego id addidi:

Nobilis hexaphoro uehitur: non arma mouere,
Non castra, aut manibus proelia Leua potest.
Mente uiget sola, pugnat sine corpore: in hostem
Praecedit miles, subsequiturq. ducem.
Mirandum, si non Leuae resonantia tela
In cinere exstincto Gallia tota tremit.

ARANVS. CYBO.

RANVS Cybo, quem alij Aaronem, Franciscus Maria Cybo uates insignis Aruntem, ab ipso sacro fonte, quo infans Christiano ritu ablutus est a patre Mauricio appellatum tradunt historici, prudentissimus idem fuit, ac fortissimus. Frontis honos, atque oculi indices animi in rebus agendis singularem integritatem praeseferunt. Et uero naturae dona, atque insignia peruetustae Familiae superauit Aranus, effecitque, ut plus illi uirtus, quam maiores sui ornamenti addidisse uideretur. Nos summa attingemus maturioris aetatis, eaq. dumtaxat, quae apud exteras gentes facta accepimus. Nam domestica & ea iuuentutis robora partim gloriae inimica obliuio silentio inuoluit, partim ueterum annaliũ monumenta apud suos, historiae, idest uitae magistrae, studiosos asseruari non dubito. Annus uersabatur a Christo nato Millesimus quadringẽtesimus quadragesimus, cum a Repub. Genuensi cum classe ad Neapolis subsidia mittitur, dum inter Renatum, & Alphonsum de Principatu dimicaretur. Nam Ioanna Regina Andegauensium partium ducem, ipsumq. prouinciae Narbonensis Regem, peracerbis lacis offensionibus, nouo adoptionis iure, ad Alphonsi contumeliã, in Regnum euocarat. Vbi Vrbem attigit Aranus, incredibili laetitia excipitur. In eo bello omnia, quae a summo duce munera postulantur, ea fortissime praestitit, usque eo, ut Renatus, Neapoli potitus, eum Pro rege haberi uoluerit. In potestate amplissima constitutus nihil habuit antiquius, quam iustitiam retinere. Cum uero summa fide omnia administrasset, retulit a Rege insigne Pauonem, symbolo Gallicis litteris expresso, quod Latine sonat, sidera rebus omnibus praestare. Id, qui ex Familia secuti sunt, retinuerunt semper. Inter quos, Ligurum decus, & litterarum patronus unicus, Albericus Cybo, auita Familiae decora augere, & ornare non desistit: quem materna hereditate Marchionem Sacri Imperij Principem, Innocentij VIII. pronepotem, ad Pedes Vrbani VII. uix creatum item & ereptum exspectabamus: cui Pont. Max. a Deo Opt. Max. ad Ecclesiae suae gubernationem admirabili Patrum consensu electo, ut affinitate cõiunctus erat,

ita

ita ſe Reip.Chriſtianae defenſorem, propugnatorem q. paratum copioſe exponeret. Porro Fidelitatis ſymbolum, galeae Arani inciſum, merito digniſſimum fuit, ut ad perpetuam poſterorum memoriam retineretur. Fides enim eſt ſanctiſſimum humani pectoris bonum. Nulla haec neceſſitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur praemio. Vre, inquit, caede, occide: non prodam; quia, quo magis ſecreta quaeret dolor, haec illa altius condet. Haec fundamentum iuſtitiae, haec dictorum, conuentorumq. conſtantia, ac ueritas, qua nihil uehementius Remp. continet, cum, ſublata fide, nihil ſtabile reſtet, nihil firmum, aut diuturnũ. Hãc amplexus Aranus unam maxime eſt. Cum enim triduanae induciae indictae eſſent, ac Neapolitani milites ad excidenda ligna uallis fuiſſent egreſſi, non nullos ex hoſtibus Viros nobiles captiuos in Vrbem traxerunt. Id ut accepit Aranus, exclamauit, ius uiolari, fidem etiam hoſti ſeruandam eſſe, reſtituendos captiuos: inique agi. Verum, cum nullum Rex nec precibus, nec monitionibus locum reliquiſſet, Aranus, collectis ſuis, armatus in Regiam uenit: ubi, ſe de reditu ad ſuos deliberaſſe, ait, deſerturumq. omnia, niſi libertati reſtituerentur hoſtes, qui ſub fide publica abducti fuerant. Itaque Rex, non ignarus, quantum ſibi opus eſſet opera Ariani, eo laudato, captiuos amandauit. Belli exitus is fuit, ut Alphonſus, Vrbe Neapoli per aquaeductum capta, Renatum amiſſis copiis, in arcem compulſum, regno deijceret, ac Ioanna defuncta glorioſum triumphum duxerit. In ea pugna, cum Regis partes acrius tueretur, Aranus, uulneratus ab Alphonſo, capitur, curatusq. diligentia plane Regia ad ſuos liber dimiſſus eſt. Hoc tempore Reſp. Genuenſis, ut foedus cum Alphonſo iniret, Aranum miſit: quod ille non ſine magna difficultate, ut hoc genus negotiorum ferre ſolet, impetrauit. Ita uero ſe prudenter geſſit, ut, licet aduerſas partes, ut belli natura ferebat, ſecutus eſſet, a magno Alphonſo, quem ſaepe armis laeſerat, ſaepe in uitae diſcrimen adduxerat, honorifice, ac ſplendide in aula exciperetur ijſdem honoribus, quibus a Renato ornatus fuerat; maiori etiam quadam beneuolentia, qui in eius fide tantum poſuerit, ut ſe, ſuaq. illi omni genere liberalitatis crediderit. Paullo poſt Caliſti Tertij Sum. Pont. creatione ſecuta, licet aetate grauis, tanti animi fuit, ut Deo omnipotenti uouerit, bellum ſe aduerſus Orientis Tyrannum ſuſcepturum. Vt autem, quod promi-

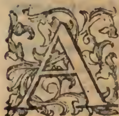
ſerat, re ipſa praeſtare poſſet, per uniuerſam Europam concionatores tranſmiſit, qui Chriſtianos homines animarēt; &, quidquid facultatum, & opum haberent, ad tantam expeditionem conferrent. Alphonſus Rex, & Burgundiae Dux, Crucis ſigno ſuſcepto, ſe quoque in hoſtem ituros, profitebantur. Haec dum foris parantur, ad urbanos tumultus ſedandos, retinēdosq. Romanos ciues in officio accerſitur a Caliſto Aranus. Quem hominem facile quidem petenti Pontifici conceſſit Alphonſus; aegre tamen uel ab eo diuelli, uel ipſo abſente Regnum ſuum regi poſſe arbitrabatur. Creatur difficillimis temporibus Senator Vrbis a Pont. Max. quae dignitas illis ſaeculis maioris fuit honoris, & oneris, quam quis exiſtimet. Argumentum eſſe poteſt eius integritatis Innocentij VIII. filij, cui nomen fuit Ioannes Baptiſta, poſt annum circiter trigeſimum ſecuta creatio, ut, quam in patre Roma experta erat fidem, in filio non dubitaret. Simile ſcribunt hiſtorici de Honorio IV. Sabello Romano Pont. cuius pater Pandulphus Senator Vrbis tantae ſeueritatis, ac iuſtitiae fuiſſe dicitur, ut, quoties Romani ciues Vrbem purgare ſicarijs ſtatuiſſent, non alium Senatorem, quam Pandulphum, expoſcerēt. Exortis Neapoli nouis tumultibus, a Rege reuocatur ijſdem honorum gradibus: quaſi eo abſente Regnum ſuum ſtare non poſſet. Paullo poſt (uix enim ad Regem peruenerat) Capuae, morbo correptus, decedit, natus annum ſexageſimum nonum, Milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo. Nos tumulum hunc Capuae effinximus:

Hic, ubi Vulturnus placidis interfluit undis,
Vrbsq. potens armis tollit in aſtra caput,
Lumina in obſcuram noctem ſine uulnere Aranus
Claudit, qui belli, & pacis amator erat.
Illuſtris titulus, decorat quem Dardanus auctor,
In patriam, ut pietas ſeruet, & una fides.

ARIA-

ARIADENVS·AHENOBARBVS

RIADENVS Ahenobarbus,a colore cognominatus,Mitylenis,in mari Aegeo,insula,oriundus,maritima classe insignis, Horuccio Fr.qui, in terrestri acie peritus, ad cubitum ferrea manu alligata, cum Numidis perpetuis bellis se exercuerat, in Cirthae Iuliae Coloniae regno successit. Naualem pugnam secutus, huc atque illuc oberrans, collatis praedonũ audacissimis,insignis archipirata, insulas omnes Hispaniae,atque Italiae Mediterranei maris ad unum uexabat,Calabriam ingressus, Thebas Lucanas expugnat, nostrorũ nauibus septem igne absumptis.Inde Procytham insulam, ac ea prope omnia litora ad Anxuris usque partes populabundus adnauigat.Hac arte piratica nomen sibi facit apud Solymanum, a quo classi praefectus,Muleassem, Tuneti Regẽ,societate simulata; sedibus suis depellit: quamquam non diu eo Regno potitus est. Muleasses,abscondito Tuneti auro,ex ulteriore Numidia, exiguo suorum comitatu,ad Caesaris castra confugit. Sedebat in sella Regia Caesar in medio Praetorio:admittitur Muleasses, suo cultu mitratus,cui lintea fascia a mento demissa guttur praecingebat;& tibias talaris adornabat uestis,e serico uiridi,& cyaneo discolor.Erat is procera statura, subfusco uultu, planeq. uirili; sed oculorum acie ita immani,ut semper spectantes atrocius contueri uideretur. Quod uero mirandum fuit, ut in armis egregie exercitatus in aciem prodibat primus, ita per otium cum Philosophis de natura uniuersi, de motu caeli, influxuq. siderum, erudite, ex Auerrois disciplina, disputare solitus erat. Postquam exosculatus est Caesaris dexteram, tapete substrato humi,collectis cruribus,more patrio, sedens, per interpretẽ perorauit.Huic Caesar copiose omnia pollicitus, Regia plane hospitalis munificentiae munera exhibuit. Apparatur paullo post classis: expediuntur auxilia expulso Regi. In conflictu tantam fuisse narrant glandium procellam, ut ante congressum trecenti amplius ex barbaris occiderint. Ariadenus,ira dentibus infrendens,multisq. simul distractus curis, se ipso factus atrocior, seruos Christiani nominis, circumposito,atque incẽso summotorio

puluere.

uulnere, ad unum omnes in ergastulis cōcremasset, nisi Iudaeus Sinas ab exsecrabili consilio auertisset. Fugientem ad Hipponam Vrbem, S. Augustini nomine celebrem, sequuntur ducem suum Turcarum agmina. Interea Solymanus, de Italia perturbanda cogitans, maritimae classi hominem praefecit, quo auctore maxima damna intert Iapygiae, ac Sallentinis. In Iapygia eius gentis nomine tria sunt promontoria; hic Calypso, ab Homero dicta Ogygia, hic Lacinium promontorium Iunonis, hic patria Milonis Crotoniatis caelo saluberrima, ut scribit Plin. lib. secundo hist. suae, cap. 98. Et mihi retulit Audoenus Lodouicus Britannus, qui uir nobilissimus, idemq. religiosissimus, non desistit eam fidei suae regionem creditam in fide instruere, exemplo promouere, ac salutaribus uerae doctrinae praeceptis, quod est Episcopi munus insigne, ad pietatem accendere. Is mihi retulit, fama loci haberi, Tribifacij, Pomponij Laeti solo patrio, in ea Ahenobarbi ferocia ipsarum mulierum praecipue robur enituisse, quae non minorem laudem, quam uiri, in patriae defensione retulissent, eius facti insigni ad posteros commendata memoria. Fugatus igitur Ahenobarbus, Isthmum Corinthiacum, ac Neocastrum in Dalmatia expugnat; quo loco plurimi ex nostris forti animo gloriosi occiderunt. Prope Nicopolim, ac Corcyram, licet inferiori classe, superior celebratus est; A scriuio uero, siue Chizinio, Bembi opera pulsus, in Galliam nauigat, cum Polino, Praefecto Regio, ad Nicaeae obsidionem. Tum, ad Iluam reuersus, ac Tyrrhenum mare excurrens, Telamone portu in Etruria occupato, ueteres iniurias ulciscitur impius. Hinc Liparim, ac Puteolos diripit; cuius loci nobilissima monumenta praeter nauigās, sine laude praeterire non possum:

Hic uires natura suas expressit, & auxit
Ars opus; eximius certat utrimque labor.
Illa homines miserata cauis e rupibus undam
Elicit, optatam qua trahat aeger opem.
Ars ueterum monumenta uirum, stagna, antra, lacusq.
Ostentat, uillas, templa, theatra, fora.
Ambarum claro tollit se gloria caelo.
Quid magis obstupeat, nescius hospes, abit;

 Gloria

Gloria sed maior surgit tibi, candida Syren,
Quae gremio seruas commoda tanta tuo.

Sed ualeat tandem Ahenobarbus, atque hinc abeat, qui, multis Italiae mari proximis regionibus direptis, triumphantis more Byzantium ingressus, non multo post poenas tulit. Is, ad patrum suorum apud Inferorum sedes raptus, in aeternos cruciatus decessit, anno post Christum natum, cuius barbarus impie alumnos fuerat insecutus, circiter Millesimo quingentesimo quadragesimo quincto.

BAIAZETES. I
TVRCARVM. TYRANNVS

BAIAZETES, Hildrin eorum lingua, Caeli fulgur, cognominatus, Solymano interempto, ne in Imperio aemulum haberet, Amurathis patris mortem ulturus, ad eum ipsum locum, ubi pater fuerat interfectus, Marco Bulgariae Principe, cum Seruianorum nobilitate, in pugna trucidato, praesidijs omnibus potitus est: inde, per Pannoniam, Epyrum, Mysiam, crudelissimis factis excursionibus, Christianos complures in Thraciam captiuos abduxit. Postea, subacta Graecia, Constantinopolim obsidione cingit. Quo tempore Reip. Christianae ex Oriente Imperator in Galliam confugere coactus a Carolo VII. impetrauit Ioannem Comitem Niuernensem, Burgundiae Ducis filium, quem nonnulli nobiles, ac leuis armaturae equites secuti sunt. Res minus feliciter nostris cesserunt; tamen maxima strages palantium Turcarum, qui exploratum uenerant, facta est. Geritur id proelium Millesimo trecentesimo nonagesimoquincto. Ex Gallis trecenti tantum equites, ob diuitem uestium ornatum, auara crudelitas ad pretium redemptionis reseruauerat. Verum Baiazetes inter tot seruatos Niuernensi Comiti Regia stirpe, qui paene nudus comparuerat, & aliis quinque, quos ipse elegisset, ceteris omnibus taetrico, ac turbato uultu ad unum necatis, dumtaxat pepercit. Inter hoc Buccicaldum, Galliae Marescalcum, Mag. castrorum, ut uocant, staturae giganteae, uix lacrymis impetrauit. Omnes ducentorum millium aureorum pretio redempti sunt, quos Iacobus Mitylenaeus Princeps soluit. In exercitu Baiazetis plusquam trecenta hóminum millia fuisse dicuntur, cuius alae curuatura ad Lunae speciem facta septem & ei amplius milliarium spatium occuparet. Hac potitus uictoria Tyrannus, ad Constantinopolitanam obsidionem reuersus, ueteres Graecorum delicias populabundus plane deleuit. Cuius criminis impius dignas poenas latroni non multo post luit. Interea Euphratem transgressus Tamerlanes, ut semper nouas sibi subiectas na-

 tiones

tiones intueretur, utq. Emanuelem obsidione liberaret, Armeniam inuiserat, ut eius saeuitia territi indigenae Imperatorem ante salutarent, quam castra posuisset. Illuc quoque aduolauit Baiazetes. Constitit ad radices Stellae montis, cui ab Antitauro ei obuerso spatiosissima quaedam planities subiacet. Hic olim a Cn. Pompeio Mithridatem, magnum Ponti Regem, nocturno illo proelio profligatum tradunt. Hic de uita, & Asiae dominatu decertandum erat. Baiazetes hoc consilij ceperat, ut Celebinum, & Mustapham a pugna summoueret, ut, se perdito, superesset proles. Hi duo igitur praepotentes, & longe omnium generosissimi Reges, suos strenue cohortati milites, ad pugnam parati erant; ac, quasi de summa rerum dimicaturi, classicum exorsi, utrimque se incitarunt pari animorum alacritate. Diu decertatum est, incerto belli exitu, sicut anceps bellorum euentus pendere uidetur. Sed, qui iam diu infinitis prope usus fuerat proeliis secundis, uictor exsistit Tamerlanes. Hic conspicatus aduersas copias, uexillis stratis partim caede, patim certando fessas, fractasque, minoremq. exercitus sui partem adhuc integris uiribus constare, sagittas expediri mandat. Contra Baiazetes, Scythicae disciplinae non ignarus, hinc peditum, inde equitum alis in cuneum instructis, in postrema parte triariis collocatis, ad sagittarum grandinem repellendam, inflexis peltis, iubet, capita praemuniri. Sed telorum effusus imber tantam stragem edidit, ut tota fere immensa illa planities sanguine redundarit, Euphratesq. maiore sanguinis quam aquarum ui ad mare Rubrum defluxerit. Scythae pauci supererant, fuga sibi consulere saucij, in colles Armeniae se se receperant. Demum, inclinante Sole in occasum, captus est Baiazetes. Cuius rei nuntio allato ad Regiam, non solum Asia, sed etiam ij, quos numquam Tamerlanes aut bello lacessiuerat, aut uiderat, ut Moscouitis, quos a Tartaris Rha fluuius perpetuo aquarum cursu dirimit, terrorem incusserit. Bis centena Tartarorum millia eo in proelio a Turcis caesa referuntur, Turcarum uero supra centum & quadraginta millia cecidere. Baiazetem captum, ut ad ipsum reuertar, Tamerlanes catenis aureis religatum in caueam per totam Asiam, Syriamq. circumduxit; quem prius exsultantem Graecia uix continere potuerat. Non enim saturatus animus eius uidebatur Turcarum clade, nisi ab ipso Baiaze-

te poenas repeteret. Hujus procumbentis tergo, equum conscendens usus est. Prandenti uero tripodi alligatus, instar canis ossa legebat. Reliquum uero tempus ferrea in cauea, bestiarum more, conclusus, admirandum rerum humanarum spectaculum edidit. Itaque Baiazetes, maerore confectus, mortem sibimet imprecabatur, ceruice pluribus ictibus ferreae caueae clathris contusa, illisoq. cerebro, quod regnum auitum opilioni relinqueret. Denique illi mors ex his ad maiores miserias aditum fecit, quod sub Bonifacij Noni Pont. Max. tempora referunt, circa annum a Christiana salute Millesimo trecentesimo nonagesimo septimo.

BARTHOLOMAEVS BERGOMAS

ARTHOLOMAEVS Bergomas, Paullo patre, propinquorum insidiis interempto, miser, ac profugus, Sfortiana, ac Bracciana castra secutus est. Is, postquam Philippo Vicecomiti adhaesit pluribus in proeliis, illi operam suam nauauit singulari fidei integritate; a quo nescio qua suspicione leuissima in carcerem coniectus est. Defuncto Philippo, cum se Mediolanenses in libertatem asseruissent, Gallorum Dux Alexandrinum agrum hostiliter uastabat. E uinculis dimittitur Bartholomaeus, ad libertatem, atque imperium. Ille in aciem inimicorum subito irrupit, ac, depraedatis tentoriis, Rainaldum, ducem exercitus, ea in uincula conijcit, in quibus ipse paullo ante fuerat. Tantum potest unius hominis deliberatio in rebus quantumuis desperatis. Sic circa Naupactum uictores Peloponnenses, Atheniensium classis declinata in altum soluens fuga cum hostes in maxima securitate nauigantes conspiceret, in stationem ita depulisse ferunt, ut ex hostibus quamplures occisi, non nulli capti, & ad triumphum reseruati sint. Ac Fabius alio in proelio seruos, qui in exercitu erant, in libertatem asserens, exitu belli commutato, Mithridatem, multis suorum amissis, grauiter saucius, e castris se subducere coegit. Postea Bergomas transtulit se ad Venetos. Olium tranat, ut hostem ex Bergomati solo educat; & in agro Nouariensi ipsius exercitus ducem captiuum una cum quadringentis equitibus ducit. Cum uero Mediolanum obsedisset, numquam efficere potuit, cum tamen artificio militari polleret, ut hostem in conflictum euocaret. Tandem cum Sfortia pacem init Millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Is omnium primus dicitur per Galliam Togatam Florentinorum exsulum bello flagrante in acie traxisse tormenta, quae ad tubae sonitum se se contrahentibus alis aduersus hostes dirigebantur. Iniquum sane inuentum, portentum immane, exsecrabile monstrum, malorum omnium officina. Huius inuectae machi-

nationis metu ruunt praesidia, ac firmissima propugnacula globorum impetu euertuntur, tremunt omnia, & ui occulte obluctante, immissis tormentarij pulueris fomentis, flamma effractis spiramentis, non moenia modo, sed Vrbes etiam exscinduntur. Non satis erant terraemotus, ac fulmina, quorum naturam haec imitata ad perniciem nostram traximus? Quam uero breuis, quam fugax, quam fragilis est hominum uita, quot eadem malis obnoxia sit; plerique experimur. Haec quoque ad calamitatum cumulum accersenda erant. His potitis, nullus plane relinquitur fortitudini locus. Quamobrem praeclare Hercules Atestinus, Ferrariae Princeps, sub quo ille militabat cum spingardae pila, qua tricubitalis longitudinis glandem effundebat, calcaneum detorsisset; Bergomatem acriter incusauit, qui uiros fortes, gladio dimicantes, inusitata, atque horribili pilarum procella sterneret. Quamquam iam usu didicimus, necesse esse, artem arte ludere, ne imparatos nos hostis praeoccupet, eorum usum retinere, dum inuentum minus probamus. Quamquam, ad Vrbium defensionem tormenta ante recepta fuisse, alibi ostendimus. At Bergomas primus in aciē, campumq. deduxit. Nec uero hoc solum artificium, sed etiam strategemata militaria adhibuit; ideo Galeatius Sfortia uulpem cauea inclusam obtulit. Cum uero uiginti amplius annos Venetorum copiis imperio praefuisset, cum uixisset ipse septuaginta sex, Senatum Venetum ex quadrante heredem instituit, a Virginis partu Millesimo quadringentesimo septuagesimo quincto. Reliquit Bartholomaeus filias honestas, easdemq. nubiles quattuor, ex quibus, quae familiae Martinengae desponsata est, Bartholomaeum genuit, ab eius ducis nomine, qui parens deinde exstitit illius Prosperi Martinengi, quo gloriatur Benedictinus ordo. hic adeo in Graecis excellit, ut maiorem nec praesens, nec posterior aetas uisura sit. Is, licet Italus, multa monumenta Graece de rebus sacris reliquit, unicus Pindaricae Lyrae aemulus, & magister. In quem ego hoc carmen scripseram, quo tempore sub Nouembrem Vrbs aquis obruta est. Ille uero in Quirinali in suorum coenobio quiescebat.

Nos premit exundans Tiberinus uallibus imis;
Et replet effuso limina nostra lacu.
His te naufragijs, Prosper, domus alta Quirini
Eripit, aeterna nobilitata manu.
Sic tibi concessum Pindi requiescere in umbra,
Et sacrum Aonio uertice ferre pedem.
Inde sonas, plectro quae nec dat Pindarus aureo,
Maeonius docto nec pater ore canit.

BARTHOLOMAEVS
LIVIANVS

BARTHOLOMAEVS Liuianus, domo Aluiano, Etruriae opido, ob egregiam militaris diſciplinae laudem ad Atellam Apuliae uictis Gallis una cum Virginio Vrſino, a quo in familiam fuerat adoptatus, e liberiori cuſtodia, cum ille miſere in artiori ergaſtulo teneretur, in libertatem ſe ſe aſſeruit. Ab eo tempore compluribus in proeliis uerſatus, illuſtrem Imperatoriae dignitatis laudem eſt conſecutus. Magno Conſaluo ſe ſe adiunxit una cum aliis Vrſinis: cuius arte, atque induſtria uſus, cum primum pugnae praeludium edidiſſet, Gallos ad Lirim contriuit. Quo facto homo officioſus dono illi dedit Vrbem S. Marci, in Bruttijs, ueteres Carthaginenſes imitatus, apud quos milites anulorum ornamentis donabantur pro expeditionum numero, in quibus militaſſent. Atque apud Iberos inualuit ea conſuetudo, ut circa ſepulcrum tot obeliſci erigerentur, quot hoſtes ab eo, qui cecidiſſet, interfecti fuiſſent. Antequam a Conſaluo, tanto duce, digrediamur, licet de eo alibi, nihil tamen eſt tantum, ut maiori non indigeat laude, more noſtro inſigne aliquid afferamus, cum ſub eo multa praeclara geſſerit Liuianus. Ferdinandus, Apulia, ac Calabria non dum contentus, ſpe iam integrum Regnum hauſerat. Itaque litteris Conſaluum monet, ſereret belli undique occaſiones. Hic Armeniaco homini acri quaſdam contumeliae faces admouerat. Non tulit ille. Eductis Gallicis copiis, Hiſpanos inſtitit coercere. Palantes, ac diſperſos nactus, plurimos captiuos abduxit. Tradunt ſcriptores nonnulli, Conſaluum ad ſingulare certamen Armeniacum prouocaſſe: ſed hunc prouocatum pugnam detrectaſſe. Alij ferunt, ab Armeniaco Conſaluum ad proelium inuitatum reſpondiſſe, ſe comparata ratione non temere ſolitum bella capeſſere. Penes quem horum fuerit uictoria, ſit aliorum iudicium. Sane circumfertur, prope Patauium memorabile minime praetereundum, in quo plane Italis uictoria adiudicata eſt; neque ab re fuerit. geſtum enim fuit ſub Li-

uiano Imp. Tres Hifpani pedites, elati, ut folent, animi, Ita- los ad certamen prouocant,nulla omnino priuata fimultate; ut,fi effent aliqui Romanae indolis, in Veneto exercitu in arenam de fcenderent, ac paribus armis pro gloria patria dimicarent. Liuianus, cum multi certatim eas partes depofcerent, totidem ma nipularios expertae uirtutis emifit; qui, breui uno e tribus Hifpanis interfecto, ceteris fauciatis,ac captis uictoriam cum plau fu Italis pepererunt. De his hactenus. Iam Liuianus a Confal uo ad Venetorum ftipendia uenerat, fub quo certamen fingulare geftum retulimus:atque ad Cadubrium trucidatis Germanis, ac Tergefto ueteri Vrbe Maximiliano Caefari adempto, Petiliano Imp. ex S. C. focius adiunctus fuerat. Hoc tempore Piramum Rofcium auum meum Petilianum fecutum multa forti manu geffiffe noftri retulerunt: & eorum temporum galeae, toraces,clauae,baliftae, atque innumera armamenta adhuc habemus.Sed,ne a Liuiano diuertiffe uideamur noftra cauffa, fatis fuerit eius tacitam praeterijffe memoriam. Ad Medoacum Hifpani, Germaniq. effufi, uillas, regio fumptu, a Venetis patriciis fubftructas,uaftabant,atque a praealtis turribus incendia ab ipfis ciuibus mifere fpectabantur. Decreto Senatus Liuianus ad iniurias hoftium uindicandas miffus, milites cohortatur ad dignam Italiae nomine gloriam.Iam figna fuftulerat: excitati erāt ex agris coloni ipfi,quorum opera illi barbare deformauerant. Aduentu Liuiani impofuerunt incendijs modum Caefariani. Ad Abduam uero, cum a pugna abftinendum exiftimaret,uictus quidem eft, fed non temere. Aderat Legatus Venetus, qui his uocibus Liuianum arguit: Quid cunctaris? inquit imperator. Infignis e manibus elabitur uictoria. Itaque iudicium Senatus ueritus potius, quam certandum iudicaret: pareamus, ait, famae, & Legato. Captiuus in Galliam ducitur Liuianus; qui, fcoparum furculis pro calamo ufus, tritoq. carboni adfperfo uino in fcabra, uiliq. papyro, rerum fuarum Commentarios perfcripfit. Triennio poft liberatus a Venetis, in demortui Petiliani locum electus, omnē lapidem mouet, ut eas Vrbes, quas Veneti fuperioribus annis amiferant, armis repeterent. Non fum ignarus, effe, qui tanto duci detrahant, atque inter alia objiciāt fugam, qua fe Vicetia profligatus Patauium fubtraxit. Tu ne omnem fugam, in bello praefertim,timiditati,& ignauiae adfcri-

pſeris? Nihil rerum inopinatis, ac uariis euentibus, nihil tempori, nihil locorũ iniquitati relictum putas? ſemper ne aut uincendum, aut moriendum erit? Neque interdum, bono ſi id publico fiat, ſe ſubducere non liceat, dum belli Mars eſt atrociſſimus, atque undique horribiles tum procellae, tempeſtatesq. impendent. Placet ne ergo rem ferocius, quam conſultius, gerere? Num Duces Flaminiis potius, aut Terẽtiis, quam Iuliis ſimiles eſſe malumus? quorum hic, cunctando, fugandoque, & in tuta ſe ſe ſemper recipiẽdo, Romanam, priorum Imperatorum temeritate prolapſam, reſtituit rem? Illi uero, praeferuidi utique animi, atque incõſulti, momento temporis ſe, exercitusque, exitiabili clade inuoluerãt. Proinde, ut non omnis omni tempore ſuſcipiẽda pugna uidetur, ne in certam noſtram, & haud dubiam Reip. perniciem feroces, ac praeproperi ruamus; ſic quaedam, ut ita dicam, ſalutaris, & non reprehendenda fuga exſiſtit: ut mihi quidem perbelle, quiſquis ille Regum fuit, cuidam eum cum ſuis effuſius fugientem increpanti reſpondiſſe uidetur, Non ſe fugere quidem, ſed concitatiore curſu utilitates a tergo ſitas quaerere. Poſt Liuianus, ſpe Veronenſis obſidionis ductus, in ſupremam ualetudinem incidit. Eo nemo melius diſciplinae militaris leges percalluit, nemo fortius, aut uigilãtius ſingula militiae munera obiuit. Vnum & ſexageſimum natus annum, equeſtri agitatione, atque armorum pondere, cum uiſcera in herniam abijſſent, incredibili dolorum cruciatu raptus eſt. Eius filia Iſabella, matrona nobiliſſima, Aquaſpartae dominatur, paene nonagenaria: me paullo ante per Delphinium, uirum eruditum, ſaluere iuſſit. Liuiani corpus exenteratum, conditumq. aromatibus maeſti milites per plures menſes in caſtris ſolito praetorio retinuerunt, perpetuis tumulum flammis, & continua armatorum ſtatione cuſtoditum. Annus a Chriſto naſcente Liuiani obitus narratur, Milleſimus quingenteſimus decimusſextus.

BRACCIVS . PERVSINVS

BRACCIANORVM Familiam qui ad Brachinos Carthaginienses referunt, perobscura sane sequuntur. Natus est Braccius Perusiae, Kal. Iulij, anno religionis nostrae Millesimo trecentesimo sexagesimo octauo, Oddone, & Iacoba, uetustissima Montemelinorum familia, si matrem spectemus. Tradunt, Andreae huic primo fuisse nomen impositum, mox, ob conceptam opinionem, gentili nomine Braccium appellatum. Contractum is habuit latus ex uulture, & crus non admodum expeditum. Vir adeo liberalis, ut aliquando Fulginei defuisse ad cenam pecuniam narrēt uerius historici, non autem Viterbij, ut ipsemet Campanus manu sua in libro apud me de rebus ab eo gestis emendauit. Itaque ad eam necessitatem adductus est, in suos munificus, ut alteram uestis partem dissuerit, argenteis limbis, Etrusco, ac Gallico more, distinctam. Hic Bononiae militat, quam cum copiis ab Alberico relictis in Aemilia, Imperio Romano debita, restituit. Postea, ad suos reuersus, in Piceno, & Vmbria, multa uastat, diripit, uexat. Pugnasse dicitur cum Cingulanis ante ipsa moenia, cruenta sane pugna. Opidum Cimbulum alij uocant. aedificatum dicitur a T. Labieno, qui Pompeij partes sectabatur. Plinius in quinctam regionem reijcit. Braccius, Perusiae fractis foribus, suburbanum populabundus ingreditur, cum iam tertio bello, breui interuallo temporis, canes latratu Vrbem illam seruassent. Et uero patriae suae imperium repudiauerat Braccius, cum, per legatos tandem coactus, triumphantis more, diuertens a uiis, ornatissime stratis, honorifice exceptus est. Similem pompam exhibuere Florentini, cum purpurea ueste, auro, atque argento distincta, phaleris aureis circumfusa. multitudo ad eum uisendum concurrit. Intromissum Braccium ad interiora penetralia, atque ad pedes proiectum, Pontifex complexus excitauit, grata commemoratione restitutae Bononiae, ac Ladislai Regis, Roma, Etruria, ac Latio pulsi. Primus autem Braccius fuerat, qui turmatim in Italia docuerat proeliari. Quis uero eius adnumeret pugnas, aut uictorias? [illegible]

dam perperam Vadimonium uocant, alioqui agri Hortini finibus conclusum. Venerat is ad Montem Flasconum, quem qui Faliscum appellat, eidemq. proximum Feroniae lucum adiungit, toto aberrat caelo, cum illa non longe a Soracte inter Faliscos nostros Veijs proximos coleretur. Pugnauere eo, quo dixi, in loco summi duces, summi accensi odijs, summisq. innixi uiribus, a meridie ad occasum Solis. Sfortiam, frustra reuocantem suos, ut in proelium redirent, letale uulnus, ceruice acceptum, retardauit. Hic capti sunt quadraginta octo praefecti, ac centuriones; uirtute uero maxime illustres, Foschinus sororis filius, Acactabriga, Mannusq. Bariles, quos Braccius in Vesentinam, Martanamque insulas custodiendos transmisit. Diripit postea Tifernum, Nursiam, Spoletium, & Vmbriam uniuersam expugnat. Plane ita clarus in militari disciplina magister, Braccius, ut, qui in eius schola fuere, insignes duces habiti sint. Inter quos numerantur Nicolai duo, Picininus, ac Pisanus, Petrus, ac Ioannes Paulus, Vrsini, Gattamelata Narniensis, Brãdolinus Comes, & alij multi, qui militarem artem in Italia coluerũt. Porro Braccius, qui alias Contestabilis, pluribus muneribus donatus a Regina Ioanna, abierat, deinde hostis fuit in Amiternina obsidione. Hic, allato de Sfortiae obitu nuntio, cõtracta fronte, defixisq. oculis, grauiter indoluit, segetem gloriae suae intercisam, propriae mortalitatis conscius. Erat Braccius natu iunior maior mensibus octo, & diebus nouem. Vix quinctum post mensem, cum in Amiterni obsidione mensibus item quattuordecim fuisset, a Sfortiano milite uulneratur. Curatur a Medicis, summa diligentia. spem maximam praebent ij, uitalem esse Braccium. Triduo post, Andreassus Castellus, adolescens Interamnas, maiorũ, iniurias uindicaturus, accurrit ad Braccium, dum Chirurgus ei medicinam adhibere uult; ac, stylo apprehenso, inuicta quadam animi ui, Braccio, eum toruis oculis adspiciẽti, cerebrum pluries transfixit. futurae uirtutis maximum id fuit argumentum, reipsa postea saepissime comprobatum. Nam Andreassus celeberrimus sui aeui dux euasit. Hoc genus mortis a Bernardino Corio, & a Chronica quadam Perusiae, facile colligimus. De Braccio exstat Epitaphium Michaelis Tarchaniotae Marulli Constantinopolitani libro quarto suorum Epigrammatum, hunc in

Braccius hic situs est. quaeris genus, actaque? utrumque
Ni teneas, dicto nomine, nil teneas.

Is, dum ex his praesentis uitae ergastulis liberatur, Amiternum obsidione liberat, Millesimo quadringentesimo uigesimo tertio.

CAMILLVS . VITELLIVS

AMILLVS Vitellius sub Virginio Vrsino meruit, qui ea aetate plane princeps in militari scientia habebatur. Hic incredibilem sui exspectationem concitauit, & Imperatoris nomine, & maiorum suorum, qui omnes illustri bellicae laudis fama floruerunt. Narrant historici, pugnacissimi ducis laudem eo praesertim die fuisse consecutum Camillum, quo non procul a Luceria integram Germanorum phalangem, Aragoniis militantem, in orbem circumductis sagittariis equitibus, deleuit. Is primus in Italia sclopettariorum equitum turmam instituit: quod militiae genus postea intermissum est, quod eorum instrumentorum grauitate, & longitudine impediti milites miuus expediti ad pugnam uiderentur. Quamobrem non miramur, aetate nostra leuiora, breuioraq. a Germanis gestari, qualia nuper Gallia ex eorum manibus innumera excussit, ac eo genere armorum onustos breui interuallo ita perculit, ac prostrauit, ut miserabilem in modum effera illa gens partim turpissima fuga, partim ignobili morte contrita in agris ad uolucrum pastum iacuerit. Ceterum Camillus, Virginium Vrsinum summa fide secutus, hoc in primis in praeceptis habebat, ut, non ignauos milites imitatus, pone sequeretur; sed longius armatus antecederet, ueterum ducum exemplo. Et plane excellentem, atque heroicam quandam uirtutem esse Fortitudinem constat, quae in maximis, maximeq. difficilibus periculis uersatur, mortemq. contemnit decoris adipiscendi gratia, &, ut inquit ille, studet uitam pro laude pacisci. Eadem labores non modo alacri animo suscipit, sed in ijsdem exsultat, maiorq. se exsistit. Nam uarios rerum euentus contemnit. Qua militari uirtute praestantium cum rarus sit numerus, ut praestans omne rarum; ideo pleniori quodam ore laudantur, & in honore, atque admiratione habentur uiri fortes, quorum beneficio pacis commodis usi ad Musarum umbras diuertere possumus. Artaxerses Persarum Rex in expeditionibus praecinctus pharetra, & praetenso scuto primus, & quidem pedes, loca montuosa, & cautibus aspera,

alacriter adſcendebat,ut milites,eo duce, quaſi alis acceptis, leuiores, expeditioresq. redderentur. Alexander Macedo ante ſuorum agmina incedebat; cum uero ad interiorem Perſidis regionem ueniſſet, ad iter perpetuis niuibus obſitū, locorum ſqualor,& inuia ſolitudo,ipſaq. aſperitas milites terruerat. Ipſe uero, equo deſiliens,pedes,per niuem,ac concretam glaciem, ingredi coepit. Ipſe primus dolabro glaciem perfregit: ſecuti ſunt illum primum amici,tum copiarum duces, demum gregarij milites. Hannibal quoque,militari ſagulo coopertus,inter cuſtodias,ſtationesq. militum,iacere,ac ſomnum capere ſolitus erat. Is in obſidione Saguntina tum in admouendis machinis ad moenia deijcienda,tum in adeundis locis,ubi imminens erat periculum,ſemper primus conſpectus eſt. Horum ueſtigia ſecutus Camillus,in Apulia Circellum opidum,applicata muris ſcala,tranſcēdere auſus,molari prope lapide ſuperne a femina deiecto,nequidquam protegēte galea,oppreſſus eſt. Sic ſane Pyrrhus multa ante ſaecula occubuerat. Et uero fuit non effeminatum quidem licet muliebre genus,non nullis nationibus. Valaſca, Boemorum Regina, facta cum ceteris mulieribus coniuratione de excutiendo Virorum principatu,copiarum ductrix,bellum mouit,interfectisq. Viris feminas omnes libertati aſſeruit,adeo, ut ipſius opera, Amazonum inſtar,multos annos ſine Viris regnarint. Camillo glorioſe exſtincto,tumultuarium ex aggere tumulum milites curarunt, cum ceteros fratres immatura ſane morte praereptus ſecutus eſſet,circa ſalutis humanae an. CIↃ.CD.XCV. Hūc ducē clariſs. Michaelis Siluij, Luſitani, Cardinalis, carmine laudatum, noſtris etiam uerſibus,licet rudioribus, illaudatum praeterire non debuimus, Scotti Scotti Narniēſis,& mea erga familiam nobiliſſimam obſeruantia. Sic igitur de ſe loquatur Camillus:

Qui docui inuictas acies, equitesq. feroces
Non prius audita fallere & arte duces;
Qui cornu ſeruare unus, primumq. tenere
Hoſtibus attritis auſus in arma locum;
Hoc tumulo incluſus iaceo, prope moenia capta,
Tempora murali fronde reuinctus ouans.
Hoc unum doleo, Circelli ad ſumma triumpho
Feminea ingreſſum me periiſſe manu.

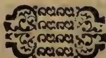
CAMILLVS . VRSINVS

AMILLVS Vrſinus, Paulli filius, a Caeſaris Borgiae ſaeuitia ſeſe prudenter ſubtrahens, qui nobilitatis decus omne exſtinguere in Italia conabatur, Neapolim delatus, a Rege Catholico, atque ex Grauinae aerario reditibus auctus, magna liberalitate excipitur. Illius uero Borgiae crudelitas maior eſt, quã a quoquam dici poſſit. Non ſatis erat, Columnios, Vrſinosq. proceres necare, exſtincta prope Caetanorum familia, niſi impio dominatu innatam a progenitoribus rabiem in reliquos Pontificiae ditionis regulos, exemplum inſigne crudelitatis, edidiſſet. In Vaticana Villa, ne a ſacris ipſis profanas abſtineret manus, uini lagena medicata ad exitum plurimorum hauſta eſt. Sed, ut deleatur plane crudelis haec memoria, redeo ad Camillum, qui procul a patria, ſub Nicolao Vrſino, Liuiano, ac Iacobo Triuultio, ita eſt inſtitutus, ut patriae aliquãdo ſalutem afferret. Ante enim is arma tractare coepit, quam ferre poſſet. Lodouicum X I I. ad bellum Neapolitanum cum tota ſua familia ſecutus eſt, re infeliciter geſta. Inde, ad Florẽtinos conuerſus, a Leone X. Pont. Max. leuis armaturae militibus praeficitur: quod ille munus, licet etiam ſupremum, in exercitu oblitum, paullo poſt ſponte repudiauit, Io. Paullo Balioneo Socero capite multato, cuius filiam poſt primam Virginij ſororẽ exſtinctam in uxorem duxerat. Camillus igitur ad Imperatorem uenit, quo tempore Leo Pont. Nomentum, hereditarium opidum, olim Senecae uillam, ademit. Eo defuncto, ducentis peditibus, ac ſexcentis equitibus collectis, in patriam, receptis caſtris agri Sabini, inſigni gloria rediit. Rurſus, ut qui natus erat ad arma, Venetis non longe Ticino, duplici glandis ictu accepto, uictoriam peperit, iiſdemq. Bergomum quadringentis equitibus leuis armaturae, ac ducentis cataphractis ſeruat. Opponit ſe deinde Gregorio Fraiſpergio, homini impio, qui, oppignorato etiã patrimonio, cum quattuor legionibus Mindlauo Sueuorum Vico in Italiã irruperat; ut Clementem V I I. laqueo ſuſpenderet: cuius ſcelerati conſilij fidem fecit aurea reſte, quam ſemper in ſinu geſtabat, cuius ſaepe per iocum militibus ſuis ſpectaculum praebuit.

Cum uero Vrbs bello arderet, postquam acriter pro patria decertauit, se ex Vaticanis muris patriae saluti reseruans, Bergomum uenit. Tum Veneti exercitus dux bello Neapolitano interfuit, in qua expeditione, inter cetera, Manfredoniam obsedit. Haec Vrbs in rupe Gargani montis adiacet, a Manfredo Rege, Federici Secundi Imp. filio, condita, circa Millesimũ ducẽtesimũ ex ruinis Sipontinis. Hac parte ad litus arx imminet ita firma, ut Odettus Lotrecchius, cum Apuliam sibi uniuersam subegisset, eã expugnare numquam potuerit. Non longe hinc in marmore spectantur uestigia Bonae, Io. Galeatij Sfortiae, Ducis Mediolanensis, filiae, & Isabellae Aragoniae, cum per Hadriaticum mare, e parentis complexu, in Poloniam, ad Sigismundum, desponsata, mitteretur. Interea, fracto Gallorum exercitu, uocatur a Venetis, quo tẽpore a patre acceptos Tripaldae reditus sane uberes perdidit. Venit Vicetiam Millesimo quingentesimo trigesimo secundo: mittitur in Dalmatiam cum tribus millibus peditum: quem secutus Paullus fil. heres & dignitatis, & gloriae paternae, ut se gesserit, in oratione, quam ante annos decem in eius obitum scripseram, prout tulit aetas, & occasio, iudicauimus. In hac regione, cum excursionibus Scytharum occurrendum saepe esset, praeclarum fuit & nouum Camilli inuentum. Ad Valli ueteris similitudinem deferebatur id, dissolutum in partes a militibus, quae cum facillime in unum coagmentarentur, & impedimento, & terrori erant hostibus: cum tamen ipsi repagulis obtecti defenderentur. Hic posteri narrabunt, quod in monumentis Venetis in memoriam seruatur, sex millia ex nostris libertati reddita fuisse, atque hostium uiginti mill. in triumphum fuisse deducta. Romam post reuersus Camillus, ut patriae, a qua uitam acceperat, uitam & ipse redderet, in duris sane saeculis, a Paullo III. Parmae curam susceptam, cum sustinere uix posset, aere alieno conflato, in Pont. manus restituit. Deinde ad Mirandulam pio Balduino defuncto supremam in exercitu dignitatem est consecutus. Inita hinc pace inter Gallos, ac Pontificem, dum Petrus Toletanus Senas contendit, ad Eretum, uetus Vrsinorum castrum, omni humanitatis officio excipitur, ipse euigilans ad Vrbis trepidantis defensionem octo peditum millia incredibili celeritate colligit. Eo tempore trasuecto Tiberi, a Sabinis, ad Etruscos exercitus, per uiam Augustam, in Faliscis, quae a Flaminia diuerteret, ac per

Bouillas in agrum Hortinum uenerat. Tiberi ligneo ponte Hortini ciues ad Piscinas ueterum Rosciorũ latifundia in Vmbriae finibus iter parauerant; cum subita eluuione diuertere in Cassiã coacti sunt. Eum diem sacrum habẽt Amerini, ueriti, ne, si ea parte irrũperent, uillas amoenissimas penitus uastarent. Solent enim illi, ut nomẽ sonat, deliciis oblectari, ac non modo extra Vrbem, sed etiam intra pomerium, ut locus poscit, frugiferis arboribus, & inflexis uinetis, digestisq. areolis uti: quae omnia diligenti cultura, ac suaui uoluptate culta saepe mirati sumus. Sed Camillus, patriae saluti natus, apud Paulum IIII. tantum fuerat auctoritatis consecutus, ut sibi magis ille, quam nepotibus, crederet; utinam & omnia credidisset. Ad eum igitur fiebat totius nobilitatis concursus. Cum uero Albae Dux in Tusculanum uenisset, atque ad Villam Marianam XL. mill. hominum laterent, ueritus Camillus multo ante, ne se in patriam effunderent, prudentia singulari, & milite, & praesidiis hostem elusit, Pater patriae communi uoce nuncupatus. Non multo post, cum, rebus turbatis, in hanc lucem primum uenisset, pacata Italia, ac Gallo una cum Catholico Rege affinitatis etiam uinculo colligatis, ad aeternam Hierusalem, quae unica est, senex septuagenarius, III. Non. Aprilis, Millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, defertur ad S. Saluatoris, humeris Rom. nobilitatis, & pompa militari: ubi maiorum sepulcro conditus est.

CAMPSON . GAVRVS

AMPSON Gaurus, Aegypti Imperator, a primis annis, apud Memphim in ergastulo Mamaluchorum disciplina institutus, magna argumenta industriae suae praebuerat. Quo factum est, ut paullatim ad omnes gradus ascenderit, praeclara in primis optimi nominis fama, quae solet barbarorũ etiam oculos luce sua praestringere. Interim, Caithbeio mortuo, quem filius breui secutus fuerat, dum nobiles de summa imperij dignitate inter se non modo decernũt, sed acriter etiam decertant, Campson, qui onus detrectaret, imperator acclamatur. Qui de statu rerum disceptant, prout apud omnes bene sapientesq. constitutas ciuitates in more positum est, consulunt, eũ esse in Imperatorem eligendum, quem nemo aut oderit, aut extimescat; ament certe omnes fama probitatis. Hoc nomine censebatur Campson, qui singulari seueritate eam, quam inuitus susceperat, administrationem rexit. Habemus in historijs, per haec tẽpora Legatos Venetos, Catarinum Zenum, Iosaphatem Barbarum, & Ambrosium Contarenum, in Armeniam uenisse, ac diuersis uiis totum Orientem peruagatos itinerum suorum commentarios reliquisse. Interea Persarum Legati artifices, qui aenea tormenta conflarent, a Venetis postulare, quibus, quae in ora Graeciae amisissent, recuperarent. Id ad Baiazetem, qui tunc erat eius Ethnicae gentis Imperator, refertur. Quamobrem per oratores, ac litteras conquestus est apud Campsonem Gaurum, Aegypti Regem, quod minus amice faceret, qui legatos per mediam Syriam ad communes hostes transire permitteret. Zenus, cum aliis pluribus, Memphim perducitur, qui, coram Campsone saepius caussam ex catenis dicere coactus, uix post annum, quo omnes cõtumelias ab immanibus Mamaluchis pertulerãt mercatores inmeri, qui erant in uinculis, insignis Oratoris uoce, uitam, ac libertatem impetrarũt. Porro deinde Aegypti pacis inuidus Selymus bella suscitabat. Obstat illac audaciae Tyranni, ut erat aequissimus belli arbiter. Ille erat Selymus Turcarum Imperator, qui, Calderanis in Campis stratis Persis, Ismaelis Sophi uastata regia, Syriae, atque Aegypti Reges delere ausus est. Hunc ab atra

nube

nube equum, Carabulū nomine, adamasse ferunt, cui ueluti emerito uacationem dederat, sic, ut in honore habitū sine Sessore sola ex textili auro stragula protectum in Aegyptum usque deuexerit. Eius enim cursu se Tartarorum aspectu subtrahens, cum paucis Varnam profugerat. Huic demum mortuo ad Memphim, Alexandri Magni exemplo, sepulcrum condidit Tyrannus, in bestias pius, in suos impius, qui necatos fratres communi tumuli honore priuasset. Sed ecce tibi Selymus Campsonis castra aggreditur. Statuitur ad dimicandum dies: personat classicum: tubarum per campos exauditur sonitus, qui pauorem aliis, ardorē aliis adderet. Tum Campson, infestis signis, obuius, tanta ui in Turcarum cohortem impetum fecit, ut eorum nemo consisteret, omnesq. conuersi non solum loco excederēt, sed etiam protinus incitati huc, illucq. uagarentur. Eodem impetu cohortes sinistrum cornu, pugnantibus etiam tunc, ac resistentibus in acie Scythis, circuiuerant. His praeclaris conatibus obstitere insidiae. Cayerbei, Alepiani praefecti, qui, ut in hostem stipendia faciebat, ita perfidus in Imperatorem suū arma conuertit. In hoc conflictu Campson, licet aetate grauis, ita semper se gessit, ut egregios milites, & aetatis ardore efferuescentes, longe superaret. Quod si, ut opinione scriptorum circumfertur, Cayerbeius partes suas, ut ceteri Mamaluchi duces, in fide sustinuisset, plane insignem triumphum Campson eo die retulisset. Qui quidem triumphus eo maior futurus erat, quod longe minoribus copiis quasi infinitum Scytharum numerum profligasset. Verum proditionis hoc uitio accidit: cuius nomen eo magis effugere debet miles, quod eo ipso, quo alterum prodit, se etiam in illius met, cui rem prodit, proditoris suspicionem coniicit. Haec pudori caliginem obiicit: haec nihil non audet. Est enim ueluti ille praefulgens gladius, e lacunari seta equina demissus, qui impendebat beati illius Democlis ceruicibus inter unguenta, inter coronas, inter odores, inter conquisitissimas epulas, inter pueros Regios, ut iam beatus amplius nollet esse. Contra hanc nihil possunt arma, nihil praesidia. Itaque uere dictum est a ueteribus, Praesidium caritate, & beneuolentia ciuium saeptum esse oportere, non armis. Est uero hoc genus proditionis in patrem plane in ultimas terras asportandum: cuius tamen conuictus is Selymus est, qui cū Campsone decertauit. Meminimus paternos plenos lacrymarum eiu-

latus. Patiemini, exclamabat ille, ad ſua antiqua praeſidia, in hac triſti canitie, extremoq. aetatis actu, a nequiſſimo filio nihil tale merentem patrem crudeliſſime trucidari? Oratione deleniſſe uidebatur barbaro. Sed, ut eſt eorum hominum mos, qui mobilitate, atque malitia, dum deprehendi extimeſcunt, praeſenti perfidiae nouum ſcelus, nouamq. perfidiam addunt, non ſe continuit a ſcelere Selymus. Chiurleus pagus, antea obſcurus, & ignobilis, nomen ab immanitate accepit. Paucos enim poſt annos eodem in loco Selymus immaturum uitae finem uidit: ſic parricidio iuſtas poenas exigente. Neque enim in terris diu felices uiuunt, qui immani crudelitate omnem humanitatem exſuerunt. Rapitur Selymus nobili furiarum pompa, ad ueterum patrum cruciatus. Sed, ut cum Campſone concludam, ille in eo, de quo dixeram, certamine in acie ab equitatu contritus, nemine agnoſcente, ubi repertus eſt, ac triduo oſtenſus, aditum ad ea Regna Othomanis aperuit.

Dies eius proelij notatus eſt VI. Kal. Quinct. Milleſimo quingenteſimo decimo ſexto.

CANIS

CANIS. SCALIGER
PRIMVS

ANIS Scaliger Primus, qui Grandis cognomen tulerat, ab Alberto patre acceptum dominatum fouit, auxitque. Nomen, quod Imperatorem ſignificat, a uictis barbaris reportauit: id quod erat temporibus illis glorioſum, & in more poſitum: ut hoc etiam honeſtiſſimae laudis, praeter inſignia, referret teſtimonium. Hoc exemplum ſecutos Vicecomites legimus. In Syriam una cum Gotfredo profectus Otho, rem geſſit, ut exſtat in annalibus, ualde memorandam. Forte, dum Hieroſolymae obſidentur a noſtris, proceſſit barbarus, uiribus ferox, armorum, & corporis ſpecie inter ceteros eminens. Is in medium uenire iubet, ſi quis ex Chriſtianis ſingulari certamine rem decernere auderet. Mirari omnes: nec quiſquam ex tanta multitudine ſortem tanti periculi adire. Ipſa corporis magnitudo, ac totius uultus immanitas terrori erat. Tunc Otho Vicecomes, in quo eximiae uires, animus intrepidus, & Regij ſpiritus aliquid, haerebat armatus; ad gigantem acceſſit; initoq. protinus certamine, barbarum, ferocius exſultantem, primo congreſſu ſtrauit. Detraxiſſe ferunt non arma tantum ab immani iacente cadauere, ſed & nobile ſpolium. Vipera ſtabat ſinuoſa, nudum infantem ſeminecem, gementi ſimilem, & ſuffuſo cruore turgidum, dentibus tenens. Inſigne ſane taetrum, & barbaricae crudelitatis documentum, niſi quod hoſtium ſpolia, quo magis ab humanitate receſſerint, eo ſpecioſius ſunt uictoriae monumentum. Itaque, ad ſuos reuerſus, Otho parta tropbaea patriae dono dedit. Dicauere ciues legionibus Viperam: manſitq. illuſtre eius familiae gentilicium. Hic inſignia a barbaris ſtratis, Scaliger nomen tranſtulit. Nam ex pluribus proeliis uictor ſemper rediit, praeter quam in Patauina obſidione, in qua ex inſidiis ſuperatus eſt: in quo etiam uicit, cum, uulneratus, atque ex equo deiectus, acriter decertans, certiſſimum uitae periculum effugerit.

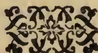
Inde, renouato bello, Pataüium subdit, Vicetiam obsidione liberat, adiunctusq. Gibellinis, Cremonã, ac Taruisium expugnat. Hoc duce, & Actiolino, maiorem Insubria uidit neminem; hunc tamen scriptores humanitate longe superiorem praedicant. Placet hic Actiolini ultimi saeuitiam attingere, ut praetereaturis, qui Caeciliam Baoniam, Actiolino secundo nuptam, incorruptamq. animo ad aquas Aponenses media in uia intentato ad iugulum pugione uiolauit. Ex hoc tertius editus, qui secutus Fridericum Secundum immane monstrum Italis uisus est. Huic id unum curae erat, ciuitatum fortunas in fiscum redigere, proscriptis, ac damnatis ciuibus, fana donariis spoliare, sacros reditus auertere. In urbibus carceres tenebris horribiles erexerat, in quibus miserabili inedia, taetro squalore, ac fetore immenso, uiui enecarentur, partim aliis pallentibus in cadauerum complexum, partim in caeca nocte mortem implorantibus. Saeuissimum monstrum, cui suauissimum esset inuocantibus uitam in tormentis producere; cuius in suppliciis ad tria millia omnis generis sublata narrent historici. Paucis quidem poeta ille nobilis; sed plane ita, ut erat eius ferale ingenium disticho expressit:

Sylla, Nero, Caius, Marius, Mezentius: his tu,
Azzoline, ipso & saeuior es Phalari.

Visum est, more ueterum, parallelum copiosius afferre, quando historici Actiolinum conferre Scaligero ausi sunt. Is enim, de quo initio scribere coepimus, humanitate, ut ille immanitatè, praestitit. Fecerat is, loco carcerum domum hospitalem singulari disciplina instructam, unicum nobilium miserorum perfugium. Hic, distinctis aedium partibus, poetas, pictores, & praeclari cuiusque artificij magistros, profugos, quasi in suauissimis Musarum umbris, fouebat. Hic ipse Dantes patriam carmine, ut ea saecula ferebant, eleganti, & in primis erudito exsul illustrauit, qui non ignoraret, minus gratis ciuibus nos adhuc parenti debere. Sed nos de Scaligeris parcius, ut de ceteris, dum sumus in exspectatione immensae historiae Augustini Valerij, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis Amplissimi, quae, ut ex uetustissimis monumentis collecta, clarisq. magni

Oratoris

Oratoris depicta coloribus, ita & fidem maiorem est habitura, & uoluptatem posteris allatura. Vt concludamus, Scaliger, cum auidius ex frigido fonte hausisset, non dum senex, XI. Kal. Sextilis, ex hac uita excessit. Veronam delatus, sepulcro donatus, carmine in marmore inciso, anno Christi, qui fuit Millesimus trecentesimus uigesimus nonus.

CANIS . SCALIGER
SECVNDVS

ANIS Scaliger Secundus, Mastini filius, in parentis defuncti locum Veronam tenere coepit a diuino partu Millesimo trecentesimo quinquagesimo. Quam administrationem ut pacifice conseruaret, putauit sibi in primis cum uicinis amorem, ac beneuolentiam expetendã esse, quo coniunctionis uinculo sua in pace possideret. Itaque, uix accepto claua, foedus iniit cum Ioanne Vicecomite. Is, quartus ex Matthaei filiis, ac factionis praerogatiua insignis, Mediolani Archiepiscopus delectus fuerat. Quo tempore a Ioanne Pontifice Maximo designatus Aycardus, ab Vrbis ingressu prohibitus, finibusq. summotus est. Itaque Põtifex hominem detestatus, exsecratusq. est: de quo nos in nostra Epitome Vicecomitum satis diximus. Studuit uero Scaliger Philippinum Gonzagam sibi in gratia retinere, qui, recens, Passarino Tyranno exstincto, libertatem afflictae patriae restituerat. Hic Atestinos quoque sibi adiunxit, ut, undique amicorum saeptus praesidiis, quam se in partem inimicus dedisset, haberet ditionis suae propugnatorem. Sic rebus firmatis, in Bolzanum, quod in faucibus Germaniae trigesimo lap. Tridentina Vrbe distabat, proficiscitur, ad nundinas totius Europae celeberrimas, quod eo confluentes Germani, potissimum Germaniae opes exponantur. Hanc occasionem nactus spurius frater, domi relictus, qui regnum illud affectabat, excitata populi seditione, Veronam occupat. De fraterna proditione certior factus Canis, in primis ab amicis auxilia implorat. Vt pleraque optima difficillima, sic nulla magis ardua administratio, quam Regni bene regendi. In principe felicitatis ciuium summa posita est: in eo situm est, salutem, luemq. immittere. Verum inter omnia praecepta non infimo loco habendum est, quod secutus est Scaliger, ut, amicis saepti, quasi uallo quodam, nostra tueamur. Magnum certe in rebus aduersis praesidium Amicus. Huc pertinet Myrtili militis prosopopoeia ex Iulij Leonidae Graeco epigrammate, scutum suum celebrantis, quod in periculo potissimum

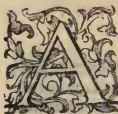
praesto esset. Id ego sic uertebam; licet iam tertium ab aliis redditum non ignorarem:

Bis pereo, uitam reparo bis Myrtillus: urgent
Mille pericla salo, mille pericla solo.
Ex bello incolumem clypeus me seruat, & idem
Per mare iactatum litora ad ipsa refert.

Hic plane typus est ueri amici, numquam non suppetias ferentis; uel etiam in iis, ad quae amici facultas pertingere non posse uideatur. Quamobrem Scaliger, Gonzagis, atque Atestinis ueteribus familiaribus, Veronam obsidet, expugnatque, in ipsis Bacchanalibus, spurio fratre, ac coniuratis omnibus ad unum interēptis. Id contigisse habent annalia anno quarto ab ipsius gubernatione. Cui etiam non dubium prospere res successisse, qui Pontificiam dignitatem maxime ueneraretur. Nam aduersus Barnabam Vicecomitem, Bononiam oppugnantē, pro Romano Pontifice, non semel subsidia transmisit. Pro quo beneficio, sane temporibus illis opportuno, Carillus Albernotius, qui ad Italiā pacandam ex Galliae finibus fuerat delegatus, pleno potestatis imperio, Canem Veronae Vicarium confirmauit Millesimo trecentesimo quinquagesimo anno a Christi ortu. In hac maxima gloria, ac pace rerum suarum optatissima, minoribus his relictis opibus, cum annos uigintiquattuor regnasset, ab impio fratre occiditur, anno Christi, qui fuit Millesimus tercentesimus septuagesimus quartus.

CARILLVS. ALBERNOTIVS

EGIDIVS, uir Hiſpanus, gente Carilla, patria Concha, ſtirpe Regia, Garziae Albernotij fil. a Clemente Sexto, una cum aliquot nobilibus, inter Cardinales adſcriptus eſt. His miſerandis temporibus Tyrannis Italiam oppreſſerat. Inter omnes Tyrannos ſatis ſit unius Nicolai Rentij attigiſſe memoriam, de quo hiſtoria manuſcripta circumfertur, ut ex infimi hominis audacia eorum, qui auctoritate pollebant, uis innoteſcat. Is, Romanus ſcriba, occupato armis Capitolio, tantum ſibi beneuolentiae apud omnes conciliauerat, ut facile, quo uellet, mentes populi Romani impelleret. Quo uero magis plebeios animos commoueret, quae ſolet eſſe plerumque rerum nouarum auida, hoc titulo utebatur, *Nicolaus, Seuerus, & Clemens, libertatis, pacis, iuſtitiaeq. Tribunus, ac Sacrae Romanae Reip. liberator illuſtris.* Qua uerborum pompa tantam de ſe opinionem concitauerat, ut omnes Italici nominis per Legatos pacem, amicitiamq. popoſcerint. Verum breui ceſſit fucata gloria, &, Tyrannus cognitus, magiſtratus ſui Menſe ſeptimo, mutata ueſte, in Boemiam abiit, ad Carolum, Ioannis Filium. Hunc Auenionem ad Clementem Pontificem mittit. Interea Franciſcus Baroncellus, pulſis e Senatoria dignitate Ioanne Vrſino, & Petro Columna, ita inſcripſerat: *Franciſcus Baroncellus, Scriba Senatus, Dei Gratia Almae Vrbis Tribunus ſecundus, ac Rom. Cos.* Ad cuius audaciam comprimendam Romam mittitur Nicolaus, qui, Baroncello interempto, Tribunatum repetiit. Quamquam, immemor ſui, nobiliſſimam, ac potentiſſimam Columnenſium familiam dum inſequitur, e Capitolio fugiens, ab uno ex Sabellis, quorum item familia inter primarias eſt, ſimulato in amictu cognitus, obtruncatur. Huic ſaeculo infauſto opportune Aegidius datus, qui in Italiam uenit, ut eam, a Tyrannorum impetu oppreſſam, in priſtinam libertatem uindicaret. Qua in Legatione ita ſe geſſit, ut plane omnium exſpectationem uicerit. Etenim omnia opida recepit, quae Tyranni, inſtigante Bauaro, in Flaminia, Piceno, ac Sancti Petri, ut uocant, Patrimonio occupaue-

rant. Vicarios, quos uidet Ecclesiae Romanae obsequentes, in opidis confirmat. Inter quos fuit Galeottus Malatesta, Guido Polentanus, & Varranenses. Ordelaphos uero pertinaces bello biennio persecutus, e Foro Liuij, Foroq. Pompilij, ac Caesena deijcit. Pacata Flaminia, Aegidius Forum Liuij aerarium esse uoluit earum pecuniarum, quae Auenione missae fuerant, ut Italiae arces repararentur. Quo loco institutiones quasdam Vir prudentissimus scripsit, quarum peruetustum exemplar in membranis inter antiqua ciuium meorum monumenta legi. His peractis, pace parta Italiae toti, Aegidius, cum maximam uim auri in praesidiorum reparationem contulisset, ac Principes omnes, populosq. ad officium redegisset, anno quincto Legationis suae successorem habuit Arduinum Burgundum, Abbatem Cisterciensem. Abeunte Aegidio, omnia perturbari: Pisani Florentinos uexare, uillas passim incendere, uniuersa diruere. Cum igitur rursus tumultuari coepisset Italia, Aegidius cum summa potestate mittitur, qui cum Lodouico Gonzaga, Nicolao Atestino, Francisco Carrario, initis foederibus, Barnabam e proelio, saucium, ac fugientem, amisso filio, ac ducibus ipsius exercitus captis, est persecutus. Harum rerum praeclare gestarum longe lateq. fama peruagata, ad Aegidium ueniunt Galliae, Angliae, ac Cypri oratores, quibus ille pacem cum Vicecomitibus deprecantibus liberaliter concessit. Rebus feliciter gestis, Vrbanus Quinctus, anno quarto sui Pontificatus, cum annos circiter septuaginta in Gallia Sedes fuisset, Romam uenit, quae diuturna parentis absentia, uitium, ac ruinam traxerat. Pontifici Cornetum usque obuius factus Carillus, rationeq. administrationis suae reddita, liberatus tantae Legationis onere, Viterbium cogitat, ubi, curis solutus, senex generosus conquiesceret. Hinc uix tribus exactis mensibus, ad ueram, aeternamq. in caelis quietem conuolat, anno nostrae salutis, ut in historiis Hispanis legimus, Millesimo trecentesimo sexagesimo quarto. Sunt, qui existiment, Aegidij ossa in Ecclesia Sancti Martini supra Vituruium in monte Cimino condita esse; sed eo loco deposita, delata postea Asisium ad Sancti Francisci, ubi uiuens sibi sumptuosum sepulcrum construxerat. Monasterium, quod Ecclesiae cohaeret,

ret, totius ordinis caput habetur, nec ſtructura toto Orbe huiuſce Ordinis inuenitur, quae hanc ſuperet. Inde ſuorum precibus in Hiſpaniam defertur, tanta celebritate, ut, culparum ſolutione tributa portitoribus, prouinciae certarent inter ſe pietatis officiis. Iacet Toleti Archiepiſcopus Toletanus, in magno Templo.

CAROLVS. SEQVANORVM DVX

AROLVS, Sequanorum dux, Philippo patri ſuccedens, icto foedere una cum Galliae nobilibus, aduerſus Gallorum Regem Lodouicum Vndecimum arma mouit. Ingreditur Galliae fines, ac, pluribus in ea caſtris occupatis, cum indicta eſſet belli dies, a dextro cornu ita hoſtem fregit, ut diu fugientem inſequeretur. Inde, reuerſus eo, unde furore belli ſe ſe abſtraxerat, alterum ſuorum alam declinantem adiuuans, licet ſemel & iterum ab hoſtibus circumuentus eſſet, & in gutture uulnus accepiſſet, auſus eſt, auctis copiis, Regem Lutetiam uſque inſequi. Quem ad locum ubi uenit, haec pollicitus fuiſſe dicitur: a uectigalibus libertatem, & religioni antiqua decora ſe reſtituturum. Indignum enim eſſe aiebat, Francorum Regiam, quae ceteris populis ſuae exemplum grauitatis, dignitatisq. dediſſet, ſeruitute premi: ſe facturum, ut Rex principem, patremq. patriae agere aſſueſceret, utq. animum induceret, patrios mores, inſtitutaq. maiorum colere, atque in primis nobilitatem ſuis honoribus non fraudare. Et uero Lodouicus Vndecimus, Carolo Septimo, die Sanctae Magdalenae feſto, Magduni Biturigum decedente, anno eius ſaeculi ſexageſimo primo Rex ſalutatus, ſacratusque, longe alio, quam quo pater, inſtituto ſibi regnandum arbitratus, ſollicitam ſibi omnem deinde uitam effecerat. adeo repentina omnis magnae rei mutatio, ipſis perſaepe auctoribus oppreſſis, moleſta eſſe ſolet. Is in Regno aulicos patris in nullo honore, gratia ue habuit. Toto ferme Regno magiſtratus, praefecturas, procurationes, munerum functiones, in quibus aliquid dignitatis, commodi ue foret, repudiatis ueteribus, nouis hominibus demandabat: ueteranis militibus, ductoribusq. Ordinum exauctoratis. Quod maximo malo illi exſiſtit. Id uero aliis Principibus exemplo eſſe debet, qui, ſi fidem in ſuis requirunt, a benemeritis militibus poſtulent; in nouos gratia lente ſubrepta,

repat, quos ſpatia temporum, & officia probauerint. Itaque coactus Rex ad eas condiciones deſcendere, quas maxime Dux optaſſet, pax facta eſt, quae Confluentiae nomen obtinuit. Hinc illa Regia uox: Sua cuique: &, quas a maioribus ſuis facultates, & quae a patre munera, honoresq. acceperant, reſtituo. Cuius generis argumenta interdum inter haec Elogia libentius inſerimus, non modo ad uoluptatem, ſed etiam ad utilitatem, quam capere fortaſſe poterunt, qui, minus caute, aliter, ac a maioribus ſuis acceperunt, gubernationis formam inſtituunt. Carolus uero conuertit ſe ad Britones, citerioris Britanniae gentem, quae in Gallia eſt, ac Normandiae defenſionem, Leodio, atque Eburonibus, non ſine ſanguinis effuſione, expugnatis. Eodem tempore Oduardo, Anglorum Regi, affini ſuo, opem tulit, qui a Regio ſolio deiectus fuerat. In eam inſulam feraciſſimam, quae nec lupos, nec rapax ferarum genus edit, in mira caeli, ac copiarum omnis generis ſuauitate, tanta celeritate aduolauit, ut non modo aduentantem, ſed ne abeuntem quidem praeſenſerint. Reſtituitur in patrium Regnum Oduardus, duce Carolo. Henricus, in carcerem truſus, maerore exſtinguitur: filius in bello cadit: coniux, licet diſcordias foueret, libere dimittitur. Quamquam, in Heluetios conuerſus, ita ſe atrocem praebuit, ut quingentos ex eis longo ordine laqueo ſuſpenderit. Quo facto, ea gente acrius in ſe irritata, Carolus, collectis uallis, ſolum uertere coactus eſt. In Lotharingiam ſumma hieme peruadit, ubi, certamine in diem integrum & eo amplius producto, confoſſo equo, inopinato hoſtium aduentu, triplici accepto uulnere, obiit, dux maximi animi. Eſt enim haec natio ſtrenua, & equitatu maxime praeſtans. In qua flos nobilitatis, aetate noſtra, digniſſimus eſſet, qui celebraretur, Antonius a Bauma, Comes Montis Riuelli, Vir clariſſimus, & rebus a ſe praeclare geſtis, & auorum memoria; quorum inſignia ex Hieroſolymitana expeditione una cum Gotfrido, in ſacris illis Palaeſtinae parietibus expreſſa, in perpetuum eius familiae pro Religione Chriſtiana teſtimonium, praefulgent. Eadem maiorum ſuorum ſigna, ut, ſuis, ac Religioni debita, e profanis impiorum manibus erepta reſtitueret, ac ſedem illam impietatis,

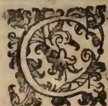
ac pa-

ac patinam omnium ſcelerum exſcinderet, non deſtitit Vir fortiſſimus ad portas uſque Geneuae excurrere. In hunc ego hoc carmen feceram; dum maioribus eius factis maiora hiſtoriarum monumentis commendem.

Pugnantem ut uidit pro ſe, pro nomine Chriſti
Sancta fides, gelida ſtare ſub Alpe Ducem;
Perge, ait, Antoni: uinces: uictoria nulla,
Quam pro me, & Chriſto, pulchrior eſſe poteſt.

CASTRVCIVS·CASTRACANIS

ASTRVCIVS Castracanis, Antelminella, nobili familia, mira uarietate humanorum euentuum, ad exercitus praefecturam adſcendit. Luca patria, ob Gibellinae factionis nomen, pulſus, in Galliam uenit; inde in Angliam profectus eſt: qua in regione inita cum Odoardo Rege familiaritate, unius paruae pilae luſu, qua mirifice Rex oblectabatur, cum ex altercatione illatam ſibi iniuriam, Regulo pugione traiecto, depuliſſe ſibi uideretur, per Tameſim, ad Belgas, incredibili celeritate ſcapha conſcenſa, transfretauit. Hic, ſub Alberto Scoto, nobili Placentino, ordines duxit, tanta gloria, ut etiam in Gallorum monumentis ſui celebrem memoriam reliquerit. Inde, ſpoliis onuſtus, in Italiam rediit, ea ſpe, ut, & ſe patriae, & libertati patriam reſtitueret. Erat temporibus illis Vguccio Fagiolanus Lucae, cui Nerium filium praetoriae poteſtatis procuratione praefecerat. In huius ſe gratiam Caſtrucius inſinuauerat. Quamquam ille, qui ad Etruriae Imperium adſpirabat, ueritus eius ingenium, in ergaſtulum ita coniecerat, ut breui e medio ciuitatis, ac ſuorum ciuium adſpectu, quibus gratus uidebatur, ſecuri percuſſum eriperet. Verum, quod admiramur, & paene, cum legimus, aſſenſum cohibemus, quaſi quiddam poetarum fictum coloribus, e tenebris ad lucem, ex cuſtodia in libertatem, e crudeli ſecuri ad ſceptrum, ad Vrbis dominatum uocatur, Pater patriae acclamatus eo ipſo tẽpore, quo Vguccio Fagiolanus quaſi e Regia Etruriae, ac Piſarum Imperio, miſere deijcitur. Quis, cũ ad carcerem concurſum fieri uideret, non putaret itidem hominem ad ſupplicium rapi? Quid uinculis cum corona? Quid commune habent catenae cum aureo torque? Quem cum miſeria locum habet uoluptas? Hoc certe innocentiae debebatur ſolium, quod ui ille rapuerat. Qualis eſt haec rerum humanarũ uarietas? Plane haec contemnenda, quae in perpetuo motu ſunt, ſpectanda caeleſtia, quae nullam mutationem admittunt. Conferto noſtrã longiſſimam aetatem cum aeternitate: ita breuis reperitur, ut nec quidem momento par ſit. Conferantur triumphi, qui, ut non ſine ſanguine comparari ſolent, ſaepe etiam luctu concluduntur. Leuiſſimum eſt, ſe uulgi ſermonibus dedere, & in praemiis humanis

ſpem ponere rerum ſuarum. Regna, imperia, honores, nobilitas, opes definiuntur tempore, & puncto parta pereunt. Non poteſt eſſe hoc ipſum diu, in quo eſt aliquid extremum: nihil ſemper floret: idemq. uix ortum occidit. Aulus Vitellius, ut de hoc pauca afferamus, in Germaniam, ad regẽdos exercitus, miſſus, cum nec quidem pro uiatico ſatis haberet pecuniarum, niſi uxoris margaritas uendidiſſet; poſtea, creatus Imperator, Romam uenit, Auguſti nomine ſalutatus: ſed breui tanta felicitas in miſeriam, ac luctum conuerſa eſt. captum, ac uinctum Veſpaſiani militares duces per Vrbem traxerunt, appoſito gladij mucrone ſub mento, ne uultum obtegere ab iniuria poſſet, cum coeno, ſordibusq. eum pueri inceſſerent. Caeſus ad hunc modum, & per ſcalas Gemonias coniectus Imperator, ad quas eorum corpora proijciebantur, quibus ſepulturae ius fuerat denegatum. Certe, qui tam paruo tempore, tam uarie, tam grauiter tulerint, perpaucos fuiſſe, arbitror. Verum Caſtrucij diuerſa ratio. Is eum ſtatum, quem ſibi longa patientia, ac uirtute quaeſierat, moderate, ac prudenter ſtuduit retinere. Nam, Piſtorio in poteſtatem redacto, Gibellinae factionis princeps, Guelfos ad Altopaſſum, pari paene Montecatinenſi proelio, concidit. Itaq. Lucam redeuntem, non diſſimili triumpho ab eo, quo ueteres Romani Capitolium conſcendere, ciues ſui exceperunt. Qua comparata laude, non ſe otio, aut deſidiae dedit. Nam, a Lodouico Bauaro uix commeatu impetrato, apud quem antea gratia pollebat, liberatus, quod Guelforum partes tueri uideretur, Piſtorium magnis itineribus contendit.

Hic, diuturna noui generis obſidione, & fame, preſſum ad deditionem compulit. Cuius quidem obſidionis dum triumphum petit, aeger Lucã uenit, Galeatium, ueterem amicum, eadem caeli inclemẽtia morte praeeuntem, paullo poſt ſecutus, ad eam caeli patriam propérans, ad quam adſpiramus.

Erat annus a Deipara Virgine, Milleſimus trecenteſimus uigeſimus octauus.

CON-

CONSALVVS FERDINANDVS

ONSALVVS Ferdinandus, merito omniũ gentium conſenſu Dux Magnus appellatus, Cordubãe, Baetica, urbe peruetuſta, Lucani, atque utriuſque Senecae patria illuſtri, natus, Petri filius fuit, cuius uirtus in Punicis bellis po tiſſimum enituerat. Is, cum in Hiſpania, ac Germania, felici rerum ſucceſſu, bella geſſiſſet, Baetico ſolo purgato, a Rege Catholico quinque millium peditum, equitumq. ſexcentorum ductor creatus, ad Siciliam appulit. Inde, per Italiam ſui Regis partes ſecutus, inſignes honores retulit. Primum Regium, Coſentiam, & ad ſexaginta caſtra apud Calabros expugnat, auxilijs Fabricij, ac Proſperi Columnae. Cum uero ſaepius cum Gallis dimicaſſet, tandem cum illis ita conuentum eſt, ut Galli incolumes rebus ſuis ſaluis egrederentur. Hinc ad Oſtia Tiberina archipiratam, eam uniuerſam partem infeſtantem, fugat; ac mare Tyrrhenum, Hadriaticumq. traijciens, octo millibus peditum, ac mille ducentisq. equitibus aduectis, inſulam Samum Venetae ditioni ſubdit: pro quo beneficio accepto, inter alia munera, Conſaluum ea ciuitate donarunt. Fuit uero tanta animi integritate, ut, cum Regi ſui nomine contra Federicum Regem Neapolitanum bellum indicturus eſſet, eidem Vrbes duas, ac ſeptem caſtra dono antea accepta reſtituerit; iniquum eſſe affirmans, cum eo pugnare, cui foederis uinculo coniunctus eſſet: dum non deſunt, qui, ab hoſtibus opulentiſſima colligentes ſtipendia, impudenter merent. In conſilium cum uiros graues, tum ſemper, tum in Lucania, alendo militi, trahendoque, inter ceteros Matthaeum Aquauiuam, Praecutiae, Hadriae regulum, adhibuiſſe, dicitur, in utraq. diſciplina clarum, cuius, praeter Actij Sannazarij inſigne teſtimonium, exſtant in bibliotheca mea monumenta praeclara nobilis ingenij, de Venatione, & Aucupio. Cannas Ferdinandus in Apulia a Gallorum impetu defendit. Idemquaed Erdoliam, ſiue, ut alij, Ardoneam, uictor, abſque leuiſ-

sima suorum offensione, celebratus est. Ferunt, adeo liberalem fuisse Consaluum, ut, cum Gallorum spolia suis partiri non potuisset, mandauerit militibus, ut domus suae supellectilem depraedarentur. Mox illi, dicto audientes, ita in Ducis sui res irruerunt, ut hostiles, sicq. plane hominem non sane diuitem expilarint. Interim Rex Galliae decem & septem millia peditum, & tria millia equitum pro restitutione Regni Neapolitani in Italiam mittit: quod infauste cessit, caesis Gallis ad Linternum fluuium in Latio, oppugnante Consaluo. Huic cum se quoque Caieta dedisset, nihil plane supererat in eo tractu terrarum ferocissimo, quod non magnus dux sibi subiecisset.
Hic etiam Consalui liberalitas commendata est, quae solet esse in ducibus praecipua. Diocletianus, cum, deposita Imperij administratione, solitariam uitam ageret, a quibusdam interrogatus, quae esset in Principe dos potissima, Liberalitas respondit. Nec enim ornatur Princeps, nisi communi utilitati studuerit. Quam ratione qui tenere neglexerunt, se in manifestum periculum adduxerunt. Namque usu comparatum est, ut ingentes pecuniarum thesauri insidiatores quam plurimos possessoribus suis acquirant. Id quod in militia maxime obseruamus, quam honos, & praemia, ut ceteras artes, semper aluerunt. Consaluus igitur dona primarijs ducibus partitus dicitur. Ioanni Cardonae, Antonio Leuae, Prospero, & Fabricio Columnae, Bartholomaeo Aluiano, Temeram, siue Tampsam, insigne castrum, apud Calabros, dono dedit. Horum munerum distributionem, sub feudi nomine, mox Rex Catholicus confirmauit. Apud quem, & Gallorum Regem, tertius conuiua Sauonae in Liguria ab ipso Lodouico, Galliae Rege, post maximum laudum cumulum, aureo torque, e collo Regio in eius ceruicem iniecto, donatus est. Dux sane pluribus nominibus clarus: sed eo maxime gratias illi ingentes habere debet Italia, quod per eum a Tyranno saeuissimo liberata est. Nam emissum Caesarem Borgiam e mole Hadriani, elapsumq. ab Ostia Neapolim properantem comprehendit, atque in Hispaniam captiuum misit. Idem, cum se triennio post funibus e carcere deiecisset, glande traiectus, nudusq. uili iumento impositus, pendentibus hinc brachiis, inde cruribus, dignum factis exitum habuit. Is, longe post, duplicis quar-

tanae

tanae morbo correptus, traducitur a Loxa Granatam, ubi ſexageſimo ſecundo aetatis Anno, in uxoris, Heluiraeq. filiae complexu, ſuſceptis Chriſtianae diſciplinae ſacramentis, conſpirauit, poſtridie Kal. Decembris, a partu Virginis ſupra Milleſimum quingenteſimum decimum quinctum. Ad tumulum ſtetiſſe ferunt ſupra centum uexilla, magnorum procerum ſpectante, obſtupenteq. comitatu.

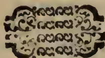
ERASMVS · GATTAMELATA
NARNIENSIS

ATTAMELATA, Narniae, nobili Vrbe, in antiquis Sabinis, quae semper aluit Viros fortissimos, natus, Erasmus antea dictus est. Is, belli stratagematũ peritissimus, ex Braccij schola, per omnes militiae gradus, uitam sibi ad immortalitatem, paucorum tritam pedibus, fecit. Hunc ita Braccius adamauit, ut insignibus, ac liciniae suae coloribus, honoris ergo, & amoris monumento, donauerit. Quo ad Aquilam, quae ex Amiterninis reliquiis cõstructa est, defuncto, Gattamelata, pecunia redemptus, se ad Nicolaum Picininum transtulit, quem sororis Braccij filium diu secutus est. Quod exẽplum plurimi imitati sunt, qui ex eius castris, tamquam ex equo Troiano, prodierant. Verum inter omnes unius eluxit gloria militis Narniensis, qui, rebus fortiter gestis, supremum militaris Imperij decus adeptus est: ut tritum illud prouerbium confirmaret: Quemque esse fortunae suae artificem. Et certe uirtus eiusmodi est, ut, nullo duce, sibi uiam etiam per inuia loca sternat. Itaque, eius nominis fama peruulgata, per Italiae regiones, Veneti, eum ad se accersitum ornarunt. In suscepto militiae munere Gattamelata cum ea Respub. polleret opibus, Fabij Max. exemplo, in proeliis sibi cunctandum, dissimulandumq. putauit. Illud uero praeclarum, cum ab exercitu Vicecomitum imparatus, & longe copiis inferior fuisset deprehensus, Athesim amnem uado tranare suos iussit, dum interim ipse, alienae salutis magis, quam suae, ratione habita, quasi alter Cocles, impetum hostium sustinens, ultimus omnium traiecisset. Post Gonzagam Gattamelata Dux totius exercitus renuntiatus, loca, quae Picininus occupauerat, Venetae Reip. restituit. Bergomensem, ac Veronensem agrum ingressus, quasi Leo ferocissimus, omnia ferro uastat, hostium elusis insidiis. Cum uero Gonzaga se ad Picininum adiunxisset, licet minoribus copiis, certare coactus, a matutino crepusculo ad uesperam usque ita se gloriose gessit, ut aequo Marte continenter pugnatum fuerit. Inde Veronam contendit, ac per Tridentinos saltus interclusos aditus perrupit, ac penetrauit. Hic, post-

quam hiemauerat, occasionem exspectabat aggrediundi hostis; ac, Brixia, Bergomo, Verona, ac Cremona, Philippo Vicecomiti ademptis, Venetam Remp. quam semper, per se maximam, ditat, & auget. Id habet cum paucis commune dux noster. Porro huic illustre exemplum dederat Gentilis Leonissanus, in antiquis Sabinis, item, uix uigesimo lapide a Narnia, natus. ut Albertus Hortinus, ac ceteri silentio praetereantur, qui in uicinia nostra florentissimam illam Remp. defenderunt. Gentilis certe, singulari fide, ac clementia praestans, supremum militare decus est consecutus. Quo in munere obeundo sagittae ictu Brixiano in bello genu percussus, maluit in ea gubernatione pro Venetis occumbere, secto crure, eius Imperij propugnationem, ac illustre munus deponere. At Alexander uere Magnus, simili in periculo constitutus, insigne fortitudinis reliquit exemplum. Ex eo bello, cui, qui postea regnauit, Ptolemaeum affuisse, auctor est Clitarchus, & Timagenes, Alexāder uulneratus, in tabernacula relatus fuerat. Medici lignum hastae, corpori infixum, ita, ne spiculum moueretur, abscindunt. Corpore deinde nudato, animaduertunt medici, hamum inesse telo, nec aliter id sine pernicie corporis extrahi posse, quam ut secando uulnus augerent. Ceterum, ne secantes profluuium sanguinis occuparet, uerebantur, quippe qui ingens telum adactum erat, & penetrasse in uiscera uidebatur. Critobolus, inter medicos artis eximiae, sed in tanto periculo territus, manus admouere metuebat. Lacrymātem eum, ac solicitudine propemodum exsanguem, Rex conspexerat. Quid? inquit, quoduetempus exspectas? & quam primum hoc dolore me saltem moriturū liberas? An times, ne reus sis, cum insanabile uulnus acceperimus? At Critobolus, tandem, uel finito, uel dissimulato metu, hortari eum coepit, ut se continendum praeberet, dum spiculum euelleret. Etiam leuem corporis motum noxium fore. Rex, cum affirmasset, nihil opus esse iis, qui semet continerent, sicut praeceptum erat, sine motu praebuit corpus. Igitur patefactum latius uulnus, & spiculum euulsum est. Verum ad Narniensem Ducem reuertamur Hic enim Venetae Reip. clarissimae maxima fide imperium non modo tutatus est semper, sed etiam propagauit. Porro ad Venetorum fines uetus illa Aquileia est, per quam Gattamelata excurrens latius plurima praeclare gessit, quae sponte praetereo. Itaque, di-

gressionem repetens, referam quiddam, ab antiquissimis usque temporibus accersitum, pro suscepto instituto breuius, ut, qui has nostras narrationes legent, si qui forte fuerint, inter nouas historias habeant aliquid ueteri historiae admistum non plane uulgare. Attila, Aquileiam ciuitatem, in ipso Italiae situm ingressu, expugnare aggressus, adhibitis machinis, tormentisque, adhortabatur suos ad expugnationem. Erat in ea ciuitate feminarum nobilissima, Dugna nomine, forma quidem eximia, sed candore pudicitiae illustris. Haec, dum domicilium supra ipsa Vrbis moenia haberet, turremq. excelsam suae domui imminentem, sub qua Natissa fluuius uitreis labebatur fluentis, ne sordidissimis hostibus ludibrium fieret, animaeq. pulchritudinem uelut illata libidine uitiaret, mox, ut ingressum hostium, captamq. urbem praesensit, e summa se eadem turre obuoluto capite in gurgitem praecipitem dedit, metumq. amittendae pudicitiae memorabili exitu terminauit. Gattamelata, ut cum Duce nostro, ut coeperamus, tandem concludamus, durissimae hiemis frigoribus, ad Benacum, sub Alpibus, paralysi contracta, pro florentissima Rep. exstinctus, in Antonianum templum, Patauij, militum humeris tollitur, erecta ibidem equestri ex aere statua, circa an. Millesimũ quadringentesimũ quadragesimũ secundum. Post ipsum enim Michael Codognola suffectus est imperator.

FARINATA . VBERTVS FLORENTINVS

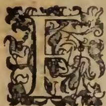
ARINATA, ueteri familia Vbertorum, propria potissimum uirtute clarus, maiorum suorum mirum in modum auxit ornamenta. Is, temporibus illis infaustis, concertantibus Guelfis, ac Gibellinis, natus, occasionem arripuit ex domestica pugna, ut militiam profiteretur. Inter hos de summa rerum agebatur. Guelfi Pontificis, Gibellini Imperatoris partes sequebantur. Florentini plerique Guelfi erant; tamen inter eos non nulli Gibellinae factioni studebant. Inter hos Farinata, uir grauissimus, ac consilio maxime pollens, patria cedere coactus est. Domus solo aequatur: hostis declaratur: ignis, & aqua indicitur. Tunc forte Senenses Gibellinis adhaeserant: a quibus omni humanitatis officio exceptus, cuius artificio sperarent uicinum, atque aemulum hostē domare. Id ita plane, ut conceperant, euentum probasse, narrabimus. Dum enim haec aguntur, oblati equites cataphracti a Manfredo, Neapolitanorum Rege, sub Aquilae uexillo recipiuntur a Senensibus, eo astu, ut, si superior hostis fuisset, Manfredus diminutas copias repararet. Fuerat auctor huius consilij Farinata. Et uero Germani attriti, deiectum uexillum Regium, denique infeliciter res gesta. Itaque Manfredus signis Regiis suppetias dare coactus est. Aucti copiis Senenses, hostem opprimere machinabantur. Guelfi, arbitrati Gibellinos ad Arbiae ripas castrametatos spe praedae, ignari tamen noui exercitus, unius Farinatae consilio ad impar proelium traducuntur. Millesimo ducentesimo sexagesimo anno reparationis humanae, Pridie Nonas Septēbris, res adeo funesta acta est, ut diu Arbia humano cruore perfusa fluxerit. Similis plane clades Dario, extremo illo proelio ab Alexandro profligato, erecto trophaeo, & tantae uictoriae testimonio urbe in colle Alexandria, ac simul ipsius simulacro, unde loco impositum nomen, Seueri, Nigriq. militibus contigit, dispari tamen euentu. Vtrimque enim sub uesperam parati ad pugnam constiterant: curis noctem totam insomnem traxerant: Solis ortu du-

cibus

cibus hinc inde adhortantibus,incredibili alacritate incitabantur,quasi de omni ſpe reliqua nouiſſimo illo congreſſu dimicaturi; ſed, ubi diu pugnatum acerrime, tāta edita ſtrages eſt,inquit Herodianus,Graecus hiſtoricus, ut flumina per eam planitiem decurrentia maiore aliquanto ſanguinis, quam aquarum, ui, in mare perrumperent. Redeo ad Etruriae calamitatem. Eo die peditum triginta millia,equitum quinque millia,cecidiſſe feruntur, eorum, qui ad rectam ſpem, ut ipſis uidebatur,uictoriae, militari ſtratagemate Vberti, adducti fuerant. Guelfi,qui Florentiae ſubſtiterant ad domeſticorum larium tutelam, ante ſibi fuga conſuluerunt,quam eo hoſtis accederet. Hic locus poſtulat, ut deploremus ueterem Vicedominorum familiam, inter quattuor illorum temporum Florentiae clariſſimas; quae,Guelforum partes ſecuta, tempori cedens,patrium ſolum deſeruit: quod idem de ſe, ſuisq. ſaepe conqueritur Franciſcus Petrarca. Itaque in Inſubriam ſeceſſit honeſto titulo defenſionis partium Eccleſiaſticarum. Parmae primum conſtitit. Inde,partium,quae tunc uigebant,diſcordiis,Monticulum non longe tenuit, eamq. ditionem ſane diuitem,& uberem. Cōfirmationis eius diploma apud Petrum Antonium Vicedominum, Epiſcopum Auellinum, ſub annum Milleſimum tercenteſimum quadrageſimum tertium humanae ſalutis, eſſe audio. Hinc diuortia facta familiae. Alij in Picenum uenere,alij Regium,quod diſtat Parma lapides circiter XIII. Illi in Piceno caſtrum aedificarunt, cui nomen item Monticuli indiderunt,quod,malignitate temporum deletum, in coenobitarum hoſpitium tandem conceſſum eſt a Pellicano Maceratenſi,olim Vrbis Senatore, qui ſe eiuſdem familiae eſſe memorat. Verum hac de re alibi. Nos alio curſu contendimus.
Farinata Vbertus,ualido euectus equo, Florentiam uenit fugiente paſſim multitudine, magnoq. ubique fletu, clamoribusq. ciuium,ac mulierum,planctu miſerando,non potuit non patriae deplorare ſolitudinem. Ingreſſus Vrbem,& euerſa factione Guelfa,exclamare potuit,aliter,ac Scipio ille Africanus: Ingrata patria,etiam inuita habebis oſſa mea. Patriam ille,ut armis, ita conſilio tueri ſemper uoluit.Ipſa enim eſt,quae omnes omnium amores una complexa eſt.Non mirum, ſi plurimi,eius caritatę adducti,non opes modo,ſed uitam ipſam profuderunt. Ad aquarum hiatum ex ſuperſtitioſo oraculo cum pretioſiſſimas gemmas,au-

riq. uim maximam conieciſſet Ancharus, Midae filius, quando nihil profecerat, patriae, quem ſalutis propriae amantior, in hãc ſententiam interpretatus oraculum, nihil eſſe, quod humanae uitae conferri poſſet, pretioſius, a parentis, uxorisq. complexu in eã uoraginem, ut Calliſthenes in hiſtoria tradit, equo inſidens, ſe ſe dimiſit. Sic Praeneſtinus ciuis, cum a Sylla ſe ſeruatum intelligeret, ceteris interemptis, in numerum occiſorum recipi maluit, quam ſub patriae euerſore uiuere. Plenae ſunt hiſtoriae Deciis, & Horatiis. Farinata, una cum ceteris Gibellinae factionis, Florentiae patriae adminiſtratione ſuſcepta, de firmando ciuitatis ſtatu deliberabat. Plurimi, quia imminere bellum uideretur, & Guelfi nominis multitudinem diu ſe retenturos diffidebant, in eã ſententiam ibant, ut ciues omnes Florentini in propinquas Vrbes, in quibus maiores honores, quam Florẽtiae, habituri eſſent, demigrarent. Aſſurgens in concione Farinata, clara uoce, numquam ſe paſſurum dixit, ut ſe praeſente patria desereretur, pro qua tantum eſſet ſanguinis ſparſum, ac iterum uitam effundere eſſet paratus. In haec uerba concione dimiſſa, pluſquam ſe ipſum diligi a ſe patriam, oſtendit. Itaque, cum decretum de patria delenda ſuſtuliſſet, impetrauit, ut floreret adhuc nobiliſſima Etru riae ciuitas, ipſeq. ob egregiam erga patriam pietàtem patriis uerſibus a Dante, eorum temporum Vate inſigni, ad perpetuam poſterorum memoriam celebraretur. Quamquam, ut de Scipione Africano dicebamus, cuius fuerat ſecutus ueſtigia, eiuſdem etiam exemplo id praemium a ciuibus ſuis eſt conſecutus, ut exſilio moreretur, circa an. a Chriſto nato Milleſimum ducenteſimum ſexageſimum quinctum.

FEDERICVS. FELTRIVS

EDERICVS Feltrius, in ſcientia rei militaris uſque a teneris annis ſub Nicolao Picinino enutritus, in periculis fortitudine, in dubiis iudicio, in certis conſtantia, in conflictu acrimonia, in ipſa uictoria moderatione ita praeſtitit, ut poſſet cum tota antiquitate comparari. Nam, ut ego quidem certe exiſtimo, nõ maximi exercitus, ſummiq. apparatus, ſed numerus proeliorum totidem uictoriarum duces illuſtrat. Vt uero multa, quae ab aliis paſſim ſcripta ſunt, quod in ſingulis conati ſumus, ſpõte praeteream us, pauca dumtaxat attingemus; Federicus Florentinos protexit, ijſdemq. Othoniam, quam perperam alij Orthanam, in Etruria, Romanorum Coloniam, tumul tuantem reſtituit. Hic ſub Pio Secundo Pont. Max. Picenum agrum paene deperditum poſtliminio repetiit, atque ita firmauit, ut eo poſteri maxima pace potirentur. Nulla aetas cõticeſcet, ut te ipſum alloquar, Federice, quanta rei militaris peritia maximum, ac fortiſſimum exercitum Sigiſmundi Pandulphi, ducis, ante te, inuicti, & in omni bellorum genere cum ſumma gloria uerſati, compreſſeris. Ille quidem, amiſſo patrio, auitoq. Regno, & illo quidem ampliſſimo, ita in anguſtias redactus fuerat, ut, ad clementiam confugiens, eam a te liberaliter impetrarit. Neque uero illud erit in poſtremis, cum eius filium Robertum, uirum ſtrenuum, non modo in paterno Regno excepiſti, ac fouiſti, ſed etiam nuptiis familiae tuae copularis. Non enim de Regno, aut uita, ſed de gloria dimicabas una, cum diſſidium ipſa uictoria terminarit. Quid dicam de Bartholomaeo Bergomate profligato? Hic totum fere terrarum orbẽ perterruerat. Principes, ac ciuitates liberae de rebus ſuis dubiae erant. Ipſa etiam Gallia, Germania, ac Illyria timebat maxime. Italia, quaſi diuinitus ſibi flagellum datum exiſtimans, uota numcupabat. Quo pertinerent innumerae illae equitum, peditumq. cohortes, ignari populi, uix intra domeſticos parietes tuti erant. Inter haec pericula populorum, unus fuit Federicus, qui, quaſi e caelo lapſus uideretur, titubantis Italiae animos ſingulari uirtute, ac prudentia confirmauit. Is, ſtratagemate uſus, in medio conflictu tormenta admo-

uit,quibus exercitum pugnae intentum plane disipauit.Quaob-
rem Bergomas, cui non satis Italia uideretur, adeo conterritus
est,ut, omni spe deiectus,non nisi de fuga cogitaret. Simili ratio-
ne Tifernates aliquando ad pacem traduxit. Narrabo rem pla-
ne,ut gesta est. Vbi Ferdinando Regi belli dux maximus,ac plu-
ribus rebus bene gestis,operam suam nauauit, ad Pont.Max.Ro-
mam uenit, eo ipso tempore, quo Tifernates in obsidione erāt.
Pontifex Federico omnia,tam pace, quam bello, componenda
credit. Ille uero,expedita manu, iustis itineribus, ad legatum
contendit. Erat hic Iulianus S.R.E. Cardinalis,Pontifici ex
sorore nepos,uir magni animi, ac singularis religionis,mansuetu
dinis,atque integritatis. Vbi castra attigit Feltrius, lustrare om-
nia coepit. Hostium praesidiis exploratis, mox ad obsidionē Ca-
rolum Manfredum Fauentia, Constantium Sfortiam Pisauro,&
Robertum Malatestam Arimino aduocat; cuius nomine libellus
ille de obsidione Tifernatum, uix incendiis bellorum restinctis,
in lucem editus,adhuc in tenebris iacens,lucem optare maxime
uideretur. Aduehuntur Vrbino,una cum cohortibus, tormenta
duo maxima,quibus Vrbis moenia quaterentur. Eo ipso tempo-
re duo inuenta profecta a mortalibus feruntur, alterū ad immor-
talitatem,& memoriam, quod Imprimēdi arte continetur,quod
artificij.genus, nostris maioribus incognitum, non tam uigili
hominum cura, quam Diuino munere ex Germania effluxerat;
alterum ad usum pertinebat maximorum tormentorum,quae pi-
las in orbem ductas,easdemq. marmoreas,librarum etiam quin-
gentarum, quae fulgura,aliaq. admiranda naturae opera, quae
uel in aere,uel in subterraneis locis admiramur,imitarentur. His
territi Tifernates, & consilio potissimum ipsius Federici, qui, ut
amicitiam conciliaret,per Legatos,retulit,uniuersam Italiam in
eos coniurasse. Eo denique eloquentissimus Imperator hostes
perduxit,ut opidanos in ueterem fidem,ac beneuolentiam attra
xerit,pacis condicionibus ipsius etiam manu obsignatis.Et certe,
ut in bello,ita in pace,clarissimus fuit Federicus,non Martis mo
do,sed Palladis etiam artibus instructissimus.Vates idem,& Ora
tor etiam,ea,quae in naturae sinu latent, & omnium parens disci
plinarum Philosophia profitetur,ita explicabat,ut inter disputa-
tiones grauissimorum uirorum, quae imitatione quadam dimi-
candi artem sequuntur, plane in Philosophorum exedris perpe-
tuo

tuo consedisse uideretur. Itaque, illustribus titulis, trophaeis, spoliisq. onustus, in patriam reuersus, adamans pacis, Bibliothecam ornatissimam exstruxit. Quam, dum haec cômentaremur, Franciscus Dux, auito suorum, ac Ptolemaei, & Gordiani exemplo, urget, ex omnibus terrarum partibus conquisitis libris, illustrare. Sed de tanti Ducis laudibus, nec est institutum hic scribere, nec defuturi sunt Viri eloquentissimi, qui, ut de ceteris eius familiae Viris illustribus, sic de eo uberioremm memoriam in monumentis suis referent. Ego sane praeterire non possum carmen de aureo Vellere, quod ille Bononiae retulit I X. Kal. Octobris, Millesimo quingentesimo octuagesimo quinto, quod eo ipso anno Tusculi, inter ea opaca nemora, meditatus sum, secutus Iacobum Sabellum, antiquum studiorum meorum patronum:

Hoc uellus, gemmisq. nitens, auroq. rigenti,
Et clarum titulis, conspicuumq. fide,
Rex, armis, & pace potens, tibi mittit Iberus,
Ornent ut quercum Martia dona Iouis.
Et sua Paeoniis sociis est aemula uirtus,
Suntq. salo per te monstra domanda solo.
Libera sic uirides palmas tibi seruet Idumes,
Et Tagus auratas in mare uoluat aquas.

Federicus uero, e castris, aeger, Ferrariam delatus, iam plane senex, quasi somnum suauissimum capiens, conquieuit, Millesimo quadringentesimo octuagesimo primo.

FEDERICVS . GONZAGA

EDERICVS Gonzaga, primus Dux, Francisci Marchionis filius praeclaram indolem a primis annis praetulit. Et merito. Neque enim, ut inquit ille,

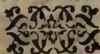
—— imbellem feroces
Progenerant Aquilae Columbam

Vt enim in arboribus ineſt plerumque uis ſeminum, ex quibus procreatae ſunt, ita etiam in hominibus fieri ſolet, ut fortes procreentur fortibus. Hic in ipſo adoleſcentiae flore Leoni X. Pont. Max. egregiam operam nauauit, creatus ab eo tum ſui, tum Florentini exercitus Imp. in Senarum oppugnatione. Tum uero in dies fiorens diſciplina militari, una cum Proſpero Columna, ac Ferdinando Piſcara, ad Niciam, Inſubriae fluuium, iunctis copiis, Parmam obſedit. Inde, aucto exercitu Mediolanum pro foederatis expugnat, fractis, fugatisq. Gallis; a quibus iterum ad Biocham glorioſam uictoriam retulit. Deinde ad Papiae defenſionem ad Gallorum impetum refringendum contendit, dum Proſper Columna, ac Ferdinādus Piſcara Laudem Pompeiam, Cremonam, ac Genuam ſibi ſubdunt. Ferdinandus Alarconus, qui, Caeſaris mandato, e Calabria Mediolanum per eos dies uenerat, ut peditum praefecturam gereret, donec Daualus aberat, Proſper aegrotans iniunxerat. Hic, bene gerendae rei ſtudioſus, ut hoſtem ab urbe ſummoueret, aggerem, effoſſa terra, & ex ceſpitibus trabibus, atque arborum ramis intextis in turris ſpeciē erigit, in cuius uertice area erat, ambitus pedū circiter ducētorū, quae a fronte cratibus terra oppletis, uallata tormentis, tormētis, ac peditibus collocandis ſpatiū relinquebat; atque ita aliquot dies Gallos crebris tormentorum ictibus infeſtans ex eis plurimos interfecit. Verum, cum id parum ad liberandam obſidione Vrbem, ut antea dicebamus, Proſpero uideretur, Principi Mantuano, qui ſe ad quaeque belli munia alacrem praebebat, iniungit, ut cum equitibus Pontificijs Papiam ſe conferat, ut inde uiatores, eoſque, qui annonam ad exercitum hoſtium deferebant, infeſtaret. Itaque Gallus iam timere coeperat, ne, a Mantuano, & ab ijs, qui Papiae erant, occupato ponte, quo Ticinū

e regione Vigleueni coniunxerat, commeatus paenuria laboraret, e Brigateis collibus, totoq. superiore agro, tanta uis tritici, ac uini obsessorum saluti inuecta est, ut Ammiraldo nulla amplius potiundae urbis spes subesset, patefactis praesertim insidiis, & proditione Murgantis. Interea, Prospero Columna defuncto, eiusq. loco suffecto Lanoia, Gallorum copias una cum Mantuano persecutus, numquam ambo iunctis uiribus destiterunt, donec magna cum gloria contriti, ac penitus ab Italiae finibus terga uertentes, atque ad triarios redacti, ita, ut, qui suis nuntium affer ret, paene nullus esset relictus. Sic sane exstat in antiquis monu mentis: Dum a Romanis solueretur pretium mille pondo auri Gallis, & ab insolēte eorum regulo Breano ponderi gladius adderetur, Camillus tot Gallos trucidauit, ut ne nuntius quidem cladis relictus fuisse uideretur. Eorum Gallorum uetus memoria, & arentia ossa, & nomen, in Hortino, ad Naris fauces, mansisse dicitur. Porro hic Brennus, Britannus fuit natione. Non satis erat Gallis, uastasse Italiam, ac Rauennates uictos uicisse, nisi etiam pertinacius subiectos insequerentur. Sunt plurima in Gonzaga, eaq. singularia fortitudinis argumenta, historiarum monumentis consignata. Sed, &, quae humanitatis plena reliquit, praeteriri silentio nullo modo possunt. Quae ut in ea familia nata, altaq. sunt, ita in hoc Federico praecipue enituerunt. Gobrias, cum Cyro dixisset, praestare quidem ipsum re militari, sed multo magis humanitate: Per Iouem, inquit Cyrus, multo mihi est iucundius, humanitatis, quam rei bellicae opera demon strare. Cleomenes, Rex, adeo humanus fuit, ut nullum Regium apparatum secum habuerit, non ianitores, non satellites; sed, breui tunica amictus, ultro adiens ad se uenientes, petentibus co miter, benigneq. respondens, summa humanitate, & loqui, & au dire paratus. Ac Alexander Seuerus Dominum se appellari uetuit, epistolas ad se tamquam ad priuatum scribi iussit; seruato tamen nomine Imp. Item adorari se prohibuit, cum iam coepisset adorari Heliogabalus, more Regum Persarum. At Federicus Carolum V. Imp. aetatis nostrae unicum Caesarem, Pannonia, e Solymani classe fugata, uictorem redeuntem, Mantuae incredibili munificentia excepit. Hic ego non exprimam coloribus apparatum; ut in ingressu magistratus omnes suo ordine obuiam prodierint, ut umbella aurea exceperint Imperatorem,

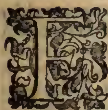
 ut plebs

ut plebs laetis acclamationibus circumfusa summos honores detulerit. Mirabatur populus externorum cultum, equitum agmina, phalangesq. Heluetias, & ad tormenta aenea trasuecta curribus maxime stupebat. Dies gratissima Mantuanis notata in fastis. Hoc tempore primum Dux creatus Federicus, quem Imperator nosset & hoc nomine, & maioribus insignibus dignissimum. Aetate, post, licet ad arma aptissima, arma deposuit, Diuina praemia, miles emeritus, reportaturus ab eo, qui nos mortales inuiserat, supra annum Millesimum quingentesimum quadragesimum.

FER-

FERDINANDVS REX. CATHOLICVS

ERDINANDVS, Aragoniae Rex, ob egregia pro religione suscepta opera, ac cultam uitae sanctitatem, Catholicus est nuncupatus. Vxorem duxit Castiliae Regis sororem; qua uita functa, Lusitaniae Rex pro uiribus conabatur neptem sceptro augere. Sed Ferdinandi in hac contentione uirtus praestitit. Nã, post plurima gesta bella, atque utrimque factas copias, qua parte uetus Numãtia celebrata est, in primis Ferdinandi decus eluxit. Postea, una cum Isabella coniuge, ad bellum Baeticum contendit; in quo pluribus annis acriter dimicauit. Castris aliquot, urbibusq. subactis, tandem Granatã, quae Vrbs primaria toti illi regioni nomen dedit, & a ueteribus Munelepla dicta est, mensibus octo obsessam, capit. Hanc Vrbẽ quinquaginta millibus peditum, & decem millibus equitum ingressus fuisse dicitur, triumphantium more. Magna auri ui deportata, Regem Regia longius in Hispaniae finibus continuit, & dignitate Regia fouit. Ab hoc tempore Hispania, quae ante annos octingentos a Mauris tenebatur, uerae pietati restituta est. Insignis uero uictoria, in qua non modo barbari, sed se ipsos milites Hispani uicere. Referunt, in tam longa obsidione milites mulierum adspectum ita abhorruisse, ut nec una quidem uisa sit, quae egregios militum conatus, uel leuiter tentarit. Temperantia, una cupiditatum moderatrix, in libidinem, atque alios non rectos im petus animi, firmus, ac moderatus dominatus est. Haec exhibet robur, alacritatem, ac stabilem auctoritatem comparat. Hanc quidam recte, & officiose Viuendi unicam rationem uocant. In quo maior militum laus fuit, quod soluti, ac longe lateq. castris diffusi ita uixerunt, quasi intra saepta coenobiorũ agere uiderentur. Refert Vopiscus, Aurelianum Imperatorem, ut uindicaret militis cum hospita adulterium, duarum arborum capita primũ inflexisse pedibus abligatis: quas cum ferri suo impetu dimisisset, illa utrimque pendens exemplo publicae disciplinae posteris esset, & suis. Alexander Seuerus militarem disciplinam seuere etiã

rexit. Ad Persicum bellum profecturus, totam legionem exauctorauit, qui apud Daphnem in Syria milites illecebris uoluptatibus indulsisse intellexisset; ac non destitit, donec in tribunos acriter etiam animaduertit. Cum ad Alexandrum Magnum delatum esset, mercenariorum quorundam militũ uxores a Damone, & a Timotheo, Macedonibus, qui sub Parmenione merebãt, constupratas, Parmenioni per litteras mandauit, si rei manifesti criminis forent, ut eos, tamquam belluas, ad hominum corruptelas natos, morte multaret. Ac de semetipso in hac epistola ad uerbum adscripsit: Ego enim non solum non uidisse inueniar Darij uxorem, aut uidere cogitasse, uerum nec uerba facientes de eius decore sustinuisse audire. Nullus esset huius generis exẽplorum finis. Et quidem commemoratio & utilis, nec in opportuna in hoc genere Elogiorum: in quo hanc rationem secuti sumus, ut ex rebus praeclare gestis non tam doctiores, quam meliores, uideamur. Ferdinandus, Baetica expeditione triumpho reportato, misit Magnum Consaluum aduersus Turcas; quo duce, incredibile est, quantum retulerit commodi Resp. Veneta. Hic est ille Consaluus, qui, cum mirum in modũ Hispano Regnum auxisset, tabulas expensi proferre coactus, maleuolorũ perfidia, exhibuit, pro parta uictoria, Dei Opt. Max. Sanctorumq. aris tantum, ut accepti tabulas longe superarent. Imposuit petitioni silentium Ferdinandus Rex, non modo in priuatos homines, sed etiam in omnes. Pontifici certe Iulio Secundo opem tulit in rumoribus Rauennatum, ad quem locum aduersus Gallos Cardonium trãsmisit, exercitus uniuersi magistrum, quo tẽpore Aemilia S.R.E. est restituta, neque umquam defuit aliis, qui secuti sunt, beneuolentiae suae argumenta liberaliter exhibere, maximis semper propositis in rem Christianam, explicatisq. militum copiis. Rebus praeclare gestis, titulis insignis, ad meliorem uitam uocatur, annum agens sexagesimum quartum, ab accepta salute Millesimo quingentesimo decimo sexto.

FER-

FERDINANDVS . AVALVS PISCARA

ERDINANDVS Piſcarius, Dauala, clariſſima familia, in ulteriore Hiſpania, Neapoli, ex Cardoniae parentis utero, tenui membrana, ueſtem peramplam, quaſi paludamentum, in militis morem, deferens, hereditariam maiorū ſuorum in armis gloriam mirifice auxit. Verſatus eſt adoleſcens in paternis opidis, quae partim in Ferentinis, & Samnio, partim in Campania, & Picentinis erant: quibus in locis ſollerti ingenio, ac ſingulari moderatione, ius ſuis dicens, Regio apparatu nuptias cum Victoria Columna celebrauit; quam ſibi trimam adhuc & ipſe infans deſponderat. Haec ut nomine auſpicium dedit, ita litterarum cognitione, editisq. in lucem libris, ſuper ſexum dotalia munera longe ſuperauit. Hoc tempore Lodouicus Rex Gallus Italiae Imperium affectare uidebatur. Nam, ſubactis Mediolanenſibus, ac Liguribus, praeterea Venetis ingẽti proelio ſuperatis, Bononiam quoque Pontificiae ditionis occupauerat. Piſcarius, accepto ſago, in ipſa pubertate, totius leuis armaturae equitum praefectus eligitur. Quo munere, nemo eſt, ueteri ſymbolo, Spartiae matris, AVT . HOC . AVT . IN HOC. De cuius Lacenae ſeueritate, ſic ego cecini aliquando; ſi licet grauiſſimi ducis factis haec leuiora admiſcere:

Obuia ubi natum Spartana adſpexit inermem,
Iniuſſumq. fuga deſeruiſſe locum,
Aggreditur, ferroq. premens: Mentite, parentes,
Tu ne, ait, ad Stygias ibis, inultus, aquas?

Hi, qui ſcutum in bello amiſiſſent, Athenis infames, & ῥιψάσπιδες dicebantur, ut ab Aeſchine Demoſthenes, & ab Ariſtophane Cleonymus. Qui hoc faceret Spartanus, occidebatur. quare matres liberos ſuos in bellum proficiſcentes acriter admonebãt, in patriam, aut cum ſcuto, aut ſupra ſcutum redirent. quod idem apud Germanos retentum, apud quos, qui ſcutum in bello amiſerit, infamis eſt, nec ſacra adire poterat, nec concilium. Piſcarius in Rauennatum bello ſane infauſto bis circumfuſorū hoſtiū,

multis

multis acceptis,illatisq. uulneribus erupit; in quo tamen ueterani duces,quorum exempla imitari oportuit, multa aduersa tulerunt. Efferbuerat adolescentis animus hostium sanguini: & uix quidem abripi potuit Placidij Sangrij consilio, ut se maioribus proeliis reseruaret. Relictus fuerat inter congesta cadauera,ornatissimis spoliis detractis,cum a Gallis Gregariis equitibus ad Federicum Sanseuerinũ Cardinalem delatus. Recreauit in primis adolescentem Fabricij Columnae soceri adspectus. Deducitur Mediolanum in funere Campsonis Friseij captiuus Piscarius, una cum Ioãne Medice,Cardinali,eodemq. Legato, qui,non dũ uertente anno,Pontifex postea est renuntiatus.Hinc libertati restitutus plurima gessit. Quo tempore pugnatum est ab Equitatu Veneto cum Caesarianis. ex Venetis cecidisse ferunt circiter septem millia, desideratis ex ala Colũnae Eberardo Corneo signifero,domo Perusia,ac Camillo Maximo Romano. Piscarius in ipsa uictoriae gratulatione indoluit Italorum casum, quos unice adamabat. In expugnatione uero Genuensi ad Daualum ciuium Genuensium nomine Oratores mittuntur, cui ea tota prouincia fuerat demandata. Erat enim is magni consilij, & singularis eloquentiae: quae duo in duce praecipua sunt. Antonius Orator immissos a Mario ad eum interficiendũ milites dicendi copia adeo demulsit,ut eorum nemo ei uim inferre auderet. Nimirum admirabilis quaedã uis est orationis. Haec animos flectit, distractisq. in diuersas partes animis,quo uult,homines pertrahit.Interea Vi ualdo ex Genuensibus ad rem componendam intento, attolluntur a cohortibus signa, peditesq. qua primum occeperant, inuadunt. Daualus,dimissa concione,uersatur inter primos; ac,muri parte occupata,ingressus, suos, qui temere progredi uidebantur, subsistere imperat. Admonet praeterea Prosperum de uictoria, qui cum reliquo exercitu ciuitatem iam captam subiret. Mox, suis in unum collectis,praecipit,ut ordinibus seruatis procedant. Fit fuga undique ab ijs, qui in praesidiis erant. nemo est, qui audeat se ipsum defendere. Ipse Antistes Salernitanus cum Centurione,qui Praetorium custodiebat magno militum, ac ciuium comitatu,naui conscensa,Massiliam nauigat. Octauianus Fulgosus,eius frater,quod in lectulo aeger decumberet, cum praetorij fores occludi mandasset,mittit e suis unum,qui e fenestra nuntiet hosti,se in Ferdinandi Dauali potestatem uenturum. Capta Vrbe,

be,in qua tantum erat praedae,quantum uis hostis optare potuisset,mādatur edicto,ut ne quis e ciuibus captiuus fiat, utq. modus uictoribus imponeretur,e ciuitate educto exercitu,uetere illo ingenti,atque admirabili Smaragdo, qui in sacrario templi maximi custodiebatur, ceterisq. piis locis religiose seruatis.Ingemuit Daualus Genuensium calamitatem. Interea Prosper Columna, grauissimi ducis fama relicta, inter Insubrum lacrymas exspirāte, Carolus Lanoius,ac Pisaurus exercitum accipiunt. Imperatoris munia pluribus in proeliis praeclare exsecutus,ne, quae in manibus omnium sunt, singula prosequamur; ut illi uitae, ita nos rerū gestarum cursum praecidentes, dum Mediolani diligentem nauat operam ,ut a Francisco Sfortia arcis deditionem exprimat, corpore tabe confecto, ex longis laboribus accedente, assidua aquae siti in medio flore aetatis exstinctus est. Vrgente morbo, Victoria Columna,coniux,Mediolanum accersita, cum subito se itineri dedisset, Viterbij nuntio de Viri obitu exanimata,non ausa,aut ulterius progredi, aut Romam regredi,in sacrarum Virginum coenobium sese perpetuo abdidit. Quae Vrbs compluribus eius generis sacris locis illustris uicinitate locorum omni tempore patriae meae & quidē affines puellas aluit, pietate claras, quae, relictis rerum humanarum curis,quibus nos stulti nimium torquemur, in eo recessu suauissimo felicē, ac beatam uitam secutae sunt. Piscario Mediolani funus ducitur Pridie Kal.Decemb. anno a Virginis partu Quingentesimo uigesimo quincto, supra Millesimum. Non multo post Neapolim elatum cadauer in templo S. Dominici conditum est ad aram maximam.

FER-

FERDINANDVS CORTESIVS

ERDINANDVS Cortesius, clarissimum alterius Hesperiae sidus, latentes antipodum se des, qui nos plantis suis urgere dicuntur, lustrauit. Is, Occidentem uersus, Columbum Ligurem secutus, cursumq. dirigens, ad abdita, & maioribus nostris incognita regna, Mexicanam usque penetrauit. Ad quod iter suscipiendum mouebatur fortis, ac pius dux, eo maxime, quod nullus ijs in regionibus uero Deo cultus tribueretur. Hinc Druydas primum emersisse ferunt, qui post in Britanniam secesserũt; atque inde, ut scribit Caesar libro VI. belli Gallici, in Galliam, superstitionis plenam, disciplinam transtulerunr. Hi multa de sideribus, atque eorum motu, de mũ do, ac terrae magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium ui, ac potestate, disputare, ac iuuenturi tradere credeban tur. Nihil uero, dum haec agunt, litteris mandant, quod neque in uulgum disciplinam efferri uelint, &, ne, qui discunt, litteris confi si, minus memoriae studeant, quod fere plerisque accidit, ut prae sidio litterarum diligentiam in perdiscendo, ac memoriam remit tant. Audiuerat praeterea Cortesius, Mexicanam prouinciam incoli ab hominibus, & studio litterarum claris, & uario artificio insignibus, qui, inter cetera, more nostro, aedificia illustria erigerent marmoribus caelatis, eademq. picturis exornarent. Cum ad haec loca appulisset, ubi inter se decertare eos populos audijt, eo se facilius in ea regna penetrare posse sperabat, si alteri parti operam suam polliceretur. Neque uero hominem deterruit exiguus suorum numerus. Procedebat barbarorum exercitus: sequebantur Hispani milites: humeris deportabantur necessaria ad uictum, ac commeatum, more ueterum Romanorum: denique trahebantur tormenta bellica. Vbi uentum est ad pugnam, monstri simile esse putabant, quod homines equis insiderent, Cẽ tauros eos existimantes, uel nouum monstri genus. Id ut sibi persuaserint, facile ex eo adducimur, quod locũ fabulae apud Thessaliae Regem olim praebuerit. Lapithae enim primi equitem do

euere ſub armis reſultare ſolo. Quamquam illud erat apud eas gentes maioris admirationis,quod tormenta bellica quaſi e cae lo emiſſa fulmina uiderentur. Itaque,parta uictoria, auctisq. co piis,Corteſius admouit ea inſtrumenta Temiſtitanae Vrbi,undique pernauigabili, & Venetae, ut ferunt, plane ſimillimae. In hoc conflictu,non nullis barbaris deſideratis, Rege, quem deditionis paenituerat,interempto,Corteſius,ut uices eius ageret, cõclamatus eſt.Themiſtitano in foro Regiam ad ius dicendum exaedificat. Hinc ad ſpargenda ſemina religionis concurſus, pro qua una tantum ſuſceperat incõmodi, breui coepta barbarorum tẽpla per ſacerdotes expiari,cruces erigi,uero Deo aras,aedesq. dicari,ſalutari aqua luſtrari, ſacras conciones haberi, ſacra fieri. Vide, quantum ab homine uno liceat ſperare. Hoc praeclaro conſilio non modo a Caeſare uix poſt ſeptennium illuſtri titulo donatus eſt, ſed a Deo Opt. ea praemia conſequi meruit, quorũ fructus in dies augeri pro uerae religionis propagatione in ea bonis omnibus affluente patria uidet. Et uero in hoc eodem pietatis ſtudio, diuerſis tamen itineribus, praeteriri non debet Societas Ieſu, quae ita in Orientis potiſſimum partes diffuſa eſt ut etiam ciuem Hortinum, Albertum nomine, ſtudiis paene parem, domicilio, ac beneuolentia coniunctum, abſtraxerit a parentis ſinu,adoleſcentem,cuius litteras ad ſuos, ex remotiſſimis illis regionibus, pietatis plenas, complures, legimus. Verum inter omnes Xauerius inſignis fuit, qui a Deipara Virgine, Milleſimo quingenteſimo quadrageſimo primo Vlyſippone ſoluens, ubi Goam attigit, nihil prius habuit, quam eam gentem, rudem ſane in diuino cultu, Chriſtianis praeceptis imbuere, atque ad omnia pietatis opera traducere. Eum indigenae,ueluti Heroem, uenerabantur. Porro,is in eo munere Diuinam maieſtatem ita liberalem expertus eſt,ut,pluribus ad Remp. Chriſtianam aggre gatis, eximium ſanctitatis nomen moriens, uiuensq. reliquerit. Huius Diuini hominis res geſtas,ut ceterorum, inſignis eloquentiae magiſter Mafaeus ſtylo eſt perſecutus. Ego uero carmine aliquando quiddam conatus fueram eo poemate cuius initium erat:

Tu quoque, Xaueri, noſtro celebrabere uerſu,
Inſuetos tentare ſinus, qui primus Eoi
Auſus, & ignaris oſtendere ſigna ſalutis.

Reuertor ad Cortesium: cuius ut in armis eluxit uirtus, ita in horum clarorum Virorum numerum adscriptus est. Incogniti soli efferis gentibus, & antropophagis Ferdinandi diligentia expiatis, altero & prope immenso terrarum orbe pernauigato, tantum auri, gemmarumq. allatum est in Hispaniam, ad publica priuataq. opera, quantum Europa nusquam uiderat, subactis fere totius Indiae Regibus, uel certe conterritis. Is, qui tam longe fuerat uagatus, non dum plane senex, angustiss. tumulo clauditur, CIↃ IↃ XLII. de quo ego sic:

Fernandum tumulus tegit hic, quo sospite tellus
Extrema intremuit, Phoebus & erubuit.
Illa quidem emensa est; hic, dum submergitur undis,
Audax miratur trans freta nauis iter.
At maris & terrae fines superantis honores
Nulla dies claudet, nullaq. claudet humus.

FERDINANDVS · GONZAGA MEL. PRINCEPS

ERDINANDVS Gonzaga, Francisco II. Mantuae Marchione, & Isabella Ateftina, Herculis I. Ferrariae Ducis Filia, nafcitur. Is, ufque ad decimum feptimum aetatis annum in domeftica cura educatus, galeam ferre, cum lorica incedere, clypeo uti, iaculum iacere, enfem tractare, modo peditem, modo equitem agere, & huius generis militaria munera ita didicerat, ut eo nemo alacrius hafta cum cataphractis equitibus concurreret. Et uero, ut ea ferebat iuuenilis aetas, & opum uis, licet in his, & fimilibus exercitationibus uerfaretur liberius, in otio tamen fe effe exiftimans, coepit de finibus bonorū, ac malorum fecum cogitare. Iter in primis Lauretum parat, qui in B.Virginis precibus praefidium fuum pofuiffet. Vbi eum collem fortunatiffimum confcendit, atque ad confpectum Sacratiffimae aedis uentum eft, incredibilem cepit animo uoluptatem. Non poterat adolefcens a facris illis poftibus diuelli, allectus fuauitate loci, in ueteres eos parietes, Chrifti infantis manibus tractatos, ofcula, ac lumina defigebat uenerabundus. Inde Mantuam reuertitur; atque in ipfo itinere fecanti maris Hadriatici litora ea altius in animum incidit cogitatio, ut tandem de fe ipfo ftatueret. Re cum paucis communicata, recedere ftatuit a patriis deliciis, & ad exteras cogitare regiones, in quibus utilius, quod fequebatur, aetatis reliquum impenderet. Itaque pluribus, iifq. nobilitate digniffimis artibus inftitutus, ex matris confilio, cuius erat in rebus agendis iudicium acre, ad Carolum Quinctum in Hifpaniam mittitur Millefimo quingentefimo uigefimo tertio. Accepta quamprimum, in ea regione, & Hifpana, & Gallica lingua, apud eas gentes, quafi patrio idiomate, expedite utraque utebatur. Is, Caefari aetate paene par, in dies officia, & obfequia augebat; quibus ille addebat amoris incrementa. Excitabatur uero maxime Regia difciplina, ut, quod de Themiftocle legimus, cui uel fola Miltiadis trophaea fom-

num adimebant, ita Ferdinandus, in uiuum exemplum intentus, magnis pugnae simulacris, ad ueram, ac solidam gloriam accendebatur. Itaque non modo summorum Virorum beneuolentia, sed in primis ipsius Caesaris collecta gratia, spem certissimam dabat, fore, ut egregius Imperator exsisteret. Triennio apud Caesarem posito, quo cum familiariter eo toto tempore uixerat; cum id ipse cupidissime peteret, gestiens iam dudum cum hostibus in puluere uim suam experiri, in Italiam mittitur, eo tempore, quo Borbonius cum Caesarianis copiis ad Regium Lepidi consederat. Hanc prouinciam aegre suscipit Ferdinandus, licet ad arma alacritate maxima prodiret; quod is eius Vrbis ruinam machinaretur, quam & ipse parentem, & omnes gentes agnoscerent, ac uenerarentur. Ex eo tamen fructum retulit uberrimum, ut cum parente Isabella ad radices Quirinalis seruata prope Thermas Constantini, Romanarum quoque matronarum, ac Virginum nobilissimarum, patrocinio suscepto, ad Romanam direptionem, quasi quoddam praesidium, accessisse uideretur. Flos hic Romanae nobilitatis seruatus est singulari pietate, ac studio Ferdinandi, cui merito, non modo qui praesentes fuere, grati esse debent, ex armatorum impetu erepti; nec solum uertere coacti, nec in triumphum in exteras regiones ducti; sed posteri maxime, qui & totum & uitam tanto duci debent uni. Quo tempore cum matronae illae armillas, aureos torques, & omne genus ornamentorum in galeas inijcerent, trepidantes, repudiauit ille munus omne, qui se quidem pro rei necessitate, quod debuisset, praestitisse diceret, quod optasset reddere non posse Romae communi parenti, paratumq. se, in omni discrimine, uitam, si tempora postulassent, saepius exponere. Deinceps, in bello Neapolitano, incredibili ad uictoriam adiumento fuit, adeo in insidiis militaribus uersatus, ac sollers, ut fama esset minime dubia, Neapolim, Vrbem amoenissimam, ac splendidissimam, ab acerrima illa obsidione per eum maxime fuisse uindicatam, abacta re frumentaria hostibus, ac non sine uitae periculo e praerupta crepidine per aduersariorum castra facta eruptione. Quo quidem insigni facinore Arriani Dux creatus est. Post haec, ad Gabinianum, Aurantio, uiro generoso, desiderato; ipse, omnium consensu, exercitus Imp. deligitur. Rebus Florenti-
nis

nis ex ſententia compoſitis, Beneuenti, ueteris municipij, a Clemente Septimo, Gubernator creatur; a Caeſare uero Tornaci, in celeberrimo Summorum Principum conuentu, ampliſſima uelleris aurei dignitate donatur. Multa deinde geſſit ad Viennam, Tunetum, Preueſam, & Algerium aduerſus Turcas, & in Prouincia contra Gallos, cum creſcente uirtute eques creatus eſt ab Imp. Ad Tunetum certe, ueterem Carthaginem, narrant, cum primum tuba pugnae ſignum datum eſt, ſine mora concurriſſe Ferdinandum, atque omnium primum impetu facto praeſtantem Afrorum ducem haſta transfixiſſe, ſpectante Caeſare, ſtrictoq. gladio aciem ita barbarorum perturbaſſe, ut ſuis uictoriam unus attulerit. E Sicilia, ubi regiam gubernationem praeſidiis undique paratis tenuerat, abeuntem Mamertini ingenti aureo torque donarunt: tam ſancte per decennium eos populos rexerat. Hinc in Belgicam contendens, ad Bonnam, Vrbiorum opidum, luſtrato exercitu, Duram, Sicambrorum Vrbem, expugnat. Poſt, Mediolani, praeter artificum iudicium, propugnacula excitat; ac Subalpinae regionis opida minimis copiis defendit. At in Mediolanenſi gubernatione, ut fidem ſeruarit Regi ſuo, eſſet, cur afferretur longius repetitum argumentum, niſi anguſtiis breuis dictionis concluſa finem quaereret oratio. Ad Centum cellas ille aduehitur, iamq. portũ paene tenebat, adnauigato Tyrrheno mari, cum, a piratis circumuentus, licet uxorẽ, filios haberet, & plena eſſent omnia impedimentis, longe impar uiribus, fugauit hoſtem, myoparone detracto, uictorq. fuit, cũ de uita, & ſua, & ſuorũ dubitaretur maxime. Sed, quorſum iter tantum ſuſceptum? ut Hippolyto Capilupo, Vati, & itidem nauo rerum agendarum, narraret, ut, ſi qui Mediolanenſis ditionis cupidi forte ſcrupulum inieciſſent, ut interdum mortalium auiditas animum ſtimulat, ne quidem ſcribere auderent, cuius non modo animus cogitare quidquam ſimile, ſed uel etiam audire aures perhorreſcerent, quod ipſum confirmauit euentus. Vt merito Vincentio, Duci clariſs. Symbolum fides ſit, ut ille cecinit Vates Mantuanus:

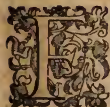
——queis belli inſigne paternum
Intemerata fides, ueterum & decora alta parentum.

In Belgas uocatus, ipſo Sancti Laurentij peruigilio, fracto

Galliae exercitu, ad Auguſtam Veromanduorum una uictoria innumerabiles peperiſſet, niſi Philippus Secundus, inuictiſſimus Hiſpaniarum Rex, iam prope labenti Galliae pepercisſet. Ferdinandus, morbo correptus, ſuos omnes, ut munifico Regi perpetuo fidem ſeruarent, eſt adhortatus. Rege ipſo collacrymante, moritur, XVII. Decembris, anno aetatis LI. a partu Virginis Milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo.

FRANCISCVS. PRIMVS GALLIAE. REX

RANCISCVS, Rex Galliae huius nominis Primus, e Valesiorum gente, cum ad priscos Reges sanguine pertineret, defuncto Lodouico, inijt Principatum Kal. Iun. qui fuit annus salutis quingentesimus decimus quartus supra millesimum. Huius pater fuit Carolus, Engolismensium Princeps. In primis Rex Insubrum ditionem, in uarias partes discerptam, sibi relictam ratus, per Alpium iuga, immani mole assurgētia, licet undique praesidiis saepta, nouū iter, atque humanis antea uestigiis plane intactum, suscepit. Cum Mediolanum uentum esset, educuntur ex portis Heluetij, quos ex puluerea nube aere diffusa cum Rex aduentare praesensisset, ad signa concurrere milites iubet. Magnus utrimque clamor; ac Sol meridianus, fulgentibus armis irradians, oculos praestringebat. Infinita Heluetiorum multitudo protrita caeditur; qui sese hastarum concursu tuebantur. Vtraque, bellō, & fama clara gens, accensa suorum rebus gestis, acriter dimicabat. At Heluetij, truci ululatu instrepentes, licet impetum pertinacius sustinerent, suis excedere ordinibus coacti sunt. Hi, cum redintegrassent pugnam, non destiterunt, donec captae fugae infamiam hostium sanguine Gallus expiarit. Pugnatum est octo continenter horis: ac ne nox quidem proelium diremit: quin sublustris Luna calamitatem maiorem fecit. Reliquum noctis spatium rex in lustrando exercitu posuit. Vix matutinum crepusculum illuxerat, cum iterum classicum insonuit. Heluetiorum incredibili repetita strage, quorum ad duo millia in Xenodochiis interijsse dicuntur, Vrbis claues a Mediolanensibus Regi oblatae; expugnataq. arce, Maximilianus Dux captiuus in Galliam ductus est. Haec est illa celebris ad Melignanum Vicum gesta pugna. Venio ad Papiae obsidionem: nec enim omnia persequi statui, ut in ceteris soleo; sed, summa secutus, uix pauca quaedam conor attingere. Rex Papiam obsedit V. Kal. Nouembris. Castrametatur in loco hospite dignissimo, & undique munito Ticino flumine, Regium

Tabernaculum, Vrbemq. interlabente. Defendebant Vrbem non modo Viri, sed etiam clarissimae feminae; inter quas una omnium in se oculos conuertit Hippolyta Malaspina, quae, Princeps feminei agminis, saxa, atque rudera humeris ad aggeres nō uehebat modo, sed alias quoque, uoce, atque insignis sexus exemplo, accendebat. Haec, ut ex ea familia, quae tot duces extulit, tot nobiles euexit, tot aluit Principes, deiectis speculis, moenibusq. substratis, duos delectae iuuentutis Galliae globos, qui signa muris fixerant, saxorum congerie perturbatos, longius repulit. Rex uero, auidus uictoriae, ac belli ardore accensus, cum se se in hostes liberius insinuasset, suffosso equo effusus, alteri subleuatus dum imponitur, in Caroli Lauoiae Proregis potestatē uenit, fractus magis, quam uictus. Nec enim uirtus Gallica, sed uarius belli euentus cessit Hispanis. Ex Gallis ad octo millia desiderata. Rex in Pisternensi arce asseruabatur. Mox Insubria ad Caesarianos transit, quae paullo ante cum Rege foedus percusserat. adeo ad leuissimas commutatioues societatibus instituendis, renouandisq. praecipites homines aguntur, ut, quocumque uentus adspiret, eo cursum uelis omnibus intendant. Obsidibus filiis relictis, in Galliam redit Rex omni memoria dignissimus: qui, cum audisset, a Caesarianis Vrbem Romam, domicilium pietatis, diripi, templa uiolari, refractas Vestalium fores, coenobitarum saepta spoliari, omnia denique iura fuisse comminuta, qui plus rem Ecclesiasticam, quam sua ipsa pignora, adamaret, pro Pontificia libertate, ingenti parato exercitu, Lotrecchio duce, opem suam Christianiss. Rex parenti optimae defert. Tandem Niceae pax fit. Huc, niuoso tempore, Veris initio, senili maxime aetati infenso, indictis supplicationibus, Vrbe profectus, uenit pro publico bono, grandaeuus Princeps Farnesius. Negligit ille Romanorum preces, damna uectigalium, propinquorum obtestationes; quin sui met ac suorum commodorum oblitus, proposito communi laborum fructu, ut, ipso pacificatore, atque auspice, Reges ad concordiam redirent, longum iter, & asperum suscipit. Ceterum Franciscus, litteratorum pater, humana omnia inferiora uirtute ducens, antiquitatis monumenta undique perquirebat. Vtebatur in eos plane Regia liberalitate, curabat omni studio, ut bonarum artium amantes in otio cum dignitate uiuerent. Lutetia illa Parisiorum, ut florentissima semper fue-

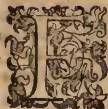
rat,ita hoc tempore uigebat ita, ut Musae uiderentur è sinu suo munera omnia, gratiasq. in eam effudisse. Regum nobilissimus in ignobili Vico, cui Rambuleto nomen est, decessit, Pridie Kal. Aprilis, qui fuit trigesimus tertius eius Regni annus, aetatis uero quinquagesimus tertius, Millesimus quingentesimus quadragemus septimus. supremis illius exsequiis tam multi honores habiti sunt, tantaq. funeris frequentia fuit, quantam numquam elato Rege uisam esse credibile est. Cui ne defuisse uideamur, pro ea, qua Gallos plurimos doctissimos prosequimur, beneuolentia, hoc carmen eorum Regi addamus:

Gallia, te incolume, amplexa est bona commoda pacis,
Et gessit forti proelia mille manu.
Francisce, hic tumulum Musae cinxere coronis,
Seruat & aeternum nomine Martis opus.

FRANCISCVS

CARMAGNOLA

RANCISCVS Carmagnola, patriae nomẽ, Subalpinae Galliae, pro gentilicio emeritus, ob indolis praestantiam, ac spem militaris gloriae, ad bella traductus, maioribus suis uirtute praelu xit. Crescebat indies adeo eius gloria sub Philippo Vicecomite, ut illi ex familia sua affinem spoponderit. Exstat ad hunc usque diem Mediolani eius nomine magnifice exstructum palatium. Quamquam haec emeritae militiae potius praemia sunt, quam gesta. Ferro Placentiam Philippi imperio adiunxit, Bergomum subdidit, Cremonam, ac Brixiam obsedit, Heluetios fregit, Genuensibus denique profligatis ultra Eridanum sublata antea castra, paternam Philippi he reditatem restituit, Genua ipsa expugnata. Verum, ut saepe accidit Viris gloriosis, pluribus hinc inde urbibus comparatis, in tanto uictoriarum cumulo, ut par triumphus parari non posse cre deretur, in suspicionem uenit Philippo. Sic sane Socrates, tum se in aliquo inter mortales numero esse putauit, cum primum in aliorum uenit inuidiam. Haec enim est inimica uirtuti, quae cũ uirtute tamen ipsa nascitur, ac cum eadem suscipit incrementa. Haec, alienis bonis, toruis oculis inspectis, macrescit ipsa; quodq. assequi nequit, ceteris denegari contendit. Vt uero ad Carmagnolam redeam, non defuerunt, qui eum celebrarent: nec quidem defuturi sunt maiori ingenio & eloquentia. uerum ego, pauca quaedam secutus, ut in ceteris, maiori sane stylo, quam res tãta magnorum ducum pateretur. Inter omnia illud maxime statuo memoria posterorum dignissimum, quod, in felicitate tanta, ac rerum copia, minime oblitus patrij soli, unde primum hanc lucem hauseras, ut praeclare ille cecinit,

Ad Scabrum haud ueritus confestim exire parentem es,
Fortiaq. infirmo circumdare brachia collo:
Illicet hoc unum malim, quam mille referre
Gesta tũa, & praeclara inuicto ex hoste trophaea.

Mirabilis quaedam uis est filiorum amoris erga parentes.

Leo imperium ab auunculo per manus acceptum patri suo sponte tradidit; indignum ducens, ac prope nefarium, imperare, ubi pater priuatus ageret. Cimon Atheniensis, ut Miltiadem patrē, publice damnatum, uinculis eximeret, ultro se se carceri obtulit. Metellus, pro patre, tam multis lacrymis, precibusq. intercessit apud populum Romanum, ut Pij cognomentum retulerit. Antigonus uero, Demetrij patris morte audita, in Libyam nauigat, atque aurea in urna collectos cineres Corinthum, insigni nauium apparatu, adhibito quoque tibiarum cantu, deportauit. At Carmagnola, a paterno complexu auulsus, ad Venetos se se transtulit, a quibus dux exercitus creatus, Philippo Veronam, ac Brixiam adimit. Interea eadem illa, quae semper in gloriose factis obrepit, pestis, non defuerunt, qui, Carmagnolam in bello Cremonensi defecisse, in Senatum referrent. Rapitur ad supplicium Carmagnola, immensa auri ui relicta, pluribus etiam ex populo ipso collacrymantibus, in eo spem omnem suam ponens, qui salutem rebus humanis attulerat, anno trigesimo primo supra Millesimū quadringentesimum.

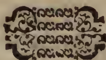
FRANCISCVS. GONZAGA

RANCISCVS Gonzaga, Aloysij, Mantuae Marchionis, filius, pro clarissima Venetorum Repub. aduersus Carolum VIII. acerrime decertauit. Is erat Carolus, quem toto orbe quorundam carminum, quae tunc iactabãtur, interpretes nescio qui potiturum praedixerant. Nec deerant, qui nobilissimum quõdam Graecorum Imperium, quod Mahometes Othomanus, Byzantio capto, caeso Constantino Imp. non multis ante annis occupauerat, ad Gallos pertinere iactarent. Sed, cum in Italiam uires suas effudisset, suorum sanguine uetus illud prouerbium confirmauit, Gallorum corpora Italiae, ueluti propriae, ac gentiliciae sepulturae, mandari consueuisse. Veneti igitur, ingenti comparato exercitu, cuius imperium Francisco Gonzagae Mantuano Principi Senatus demandauerat, rem armis gerere coepere. Consederunt milites in agro Parmensi ad Tarum amnem, qui ex Apennino labitur, nihil in Gallos moturi, ut Senatus iusserat, nisi lacessiti. Carolus Neapoli sub signis Romam fuerat profectus. Pontifex Vrbem ueterem primũ, tum Perusiam concesserat. Carolus, triduo in Vrbe hostiliter uersatus, Tuscanellam, & Montemflasconum diripit, Pontremulum in Apennini faucibus, ac Nouaram Sfortiae ademit. His sociorum cladibus commoti Veneti, Gonzagae imperatori mandant, ut Gallorum uim bello arceat. Progrediebatur hostis ad dexteram Tari fluuij ripã, agmine quadrato, coeperatq. Venetũ interturbare. Gonzaga, ut iuuenta ferox est, & proelij cupidá, conuersus ad Melchiorem Triuisanum, & Lucam Pisanũ Legatos, qui armati in acie aderant; Quid stamus? inquit: lacessunt nos Galli: Italorum uirtutem quasi exstinctam rident. Ad ea Triuisanus: Age igitur, Imperator; signa infert, ac, paternae, auitaeq. uirtutis memor, barbarum hodie Italicis uiribus prior inuade. Auditur classicum: turbatur primo congressu hostis: maioreq. animo, quam consilio, primum dimicatum. Gonzaga, omnium primus, ut erat corpore praeualido, in aduersam aciem, equo inuectus, armatum hostem, qui sibi obuiam ex Gallorum regione furens aduenerat, lancea transfixit: stricto tum ense, ita se glorio

se gessit,ut eodem tempore & equitis ualentissimi, & prudentissimi ducis partes sustinuerit. Quo facto, peruasit subitus metus ad Regem usque:qui detraxit sibi imperatoria insignia, ne, si aduersa pugna contingeret, conspectior haberetur. Galli, Rege adhortante,multa ui connixi,Venetum, iniquo loco dimicantem, primo ordinem turbine,mox ferocius instantes per decliuia in praeceps agere. Quo belli inopinato euentu Viri illustres plurimi, armorumq. peritia clari, ad retinendum militare decus fortiter mortem occubuerũt. Occidit in Venetorum exercitu Rodulphus Gonzaga,Ioannes Picininus,Rainutius Farnesius. Sed,dum hostium spolia Venetus miles auidius diripit, clarissima ex Italorũ manibus elabitur uictoria. Tum,cum Veneti in castra rediissent, immissus equitatus ad hostem persequẽdum Borbonius,ac Miolensis duces a Gonzaga in ea trepidatione capti sunt. Deinde, Gonzaga,ut cetera de tanto uiro persequamur, Nouarã in agro Mediolanensi acerrime oppugnat,dum eam Lodouicus Aurelianensis,qui,Lodouicus Galliae nuncupatus, Galliae, ac Mediolani imperium est adeptus, pro uiribus tueretur. Interea, Francisci fama per Hadriaticos sinus peruagata, mittunt ad eum Veneti argenteum sceptrum, ceteraq. eius dignitatis insignia,quae summi exercitus Imperatori ab illis, pro ueteri more, maiorũq. inueterata consuetudine,concedi solent. Secuta inter confoederatos, ac Carolum VIII. pace,a Lodouico Aurelianensi Nouaro, Lodouico Sfortiae,qui Morus dictus est. At tunc Franciscus Gonzaga in primis familiae suae,ac proprio humanitatis officio Carolum Vercellis conuenit, eidem omnia pollicitus, quae ab homine Gallici Regni studiosissimo optari potuissent. Dimissus a Rege,non tam militaria insignia ambiens,quam onus liberalissimi pro Veneta Repub. oblatum subiturus, Venetias contendit. Non longe aberat,cum, e litore soluens, Bucentoro inuectus,nobili nauigio, Vrbem, mari dominantem,ac disciplinae militaris altricem,consiliorum parentem,ueteris Romanae Vrbis aemulã, non tam ut magistratum suscepturus, quam triumphantis in morem, ingreditur. Fuit ea laus maxima, licet communis pluribus Italiae Principibus,ut militarem cohortem aleret;sed singularis, quod in eo toto genere accuratiorem quandam disciplinam secutus est. Quod studium apud exteras gentes cum esset minus usitatum,factum est, ut Italorum in armis gloria exteris semper

praestiterit. Refert Herodianus, quo tempore Alexander aduersus Persas pugnauit, barbaras eas gentes, mercenario milite non usas, ut mos erat Romanorum, neque statiuis castris exercitus habuisse, qui bellorum actibus minime exercerētur; sed omnem multitudinem uirorum, non numquam etiam mulierum, Regis Imperio congregatam bellum intulisse. Mox, bello peracto, suas protinus in sedes dimissas, ijs dumtaxat praemiis, quae ex rapina superfuissent. Ac Seueri aduentu Parthus imperauit Satrapis per epistolas, uti copias congregarent. Ita enim facere consueuit bellum comparaturus. Siquidem mercenarios milites, atque ordinarios exercitus Parthi nullos habent. Gonzaga uero, Senatus Veneti nomine, in Apuliam conuolat, opēm daturus Ferdinando Regi Neapolitano; ubi, maioribus titulis auctus a Lodouico X I I. Galliae Rege, maximi exercitus Imp. creatus est. Hinc se Mantuam recipit, cum colligatorum foedus aduersus Venetos innouatum est. Annus erat a Christo nato Millesimus quingentesimus nonus. Idem interfuit Veronensi, Vicetino, ac Patauino proelio. Cūm uero, stipendiis a Caesarianis acceptis, in patriam reuerteretur, equitibus sexcentis in potestatem Lucij Maluetij deuenit: qui eo usque seruatus Venetiis in custodia est, donec Iulij Pont. Max. beneficio liberatus est, cū Federicum fidei suae obsidem Romam misisset. Rursus, imperator exercitus renuntiatus, insigni gloria, in patriam reuersus, ab armorum strepitu semotus pacatam uitam secutus est, spe felicioris, quam uidetur fuisse consecutus Millesimo quingentesimo uigesimo Christi anno, quam ille Diuino munere largitus fuerat.

FR. MARIA. FELTRIVS DE. RVERE

RANCISCVS Maria de Ruere, Iulij II. Pont. Max. germano, ac Ioanna, Federici, Vrbi natum Ducis, filia, natus, in Feltrium familiam adoptatus, retinens antiquum robur suorum, illu stres titulos militari disciplina mirum in modũ illustrauit. Is, cum accepisset, inter Imperatorem, Gallorum Regem, ac Venetos, pacem secutam, Veronae mi lites dimitti, collecto exercitu, dum compendiaria itineris sectatur, tanta celeritate ad suos perrexit, ut nuntium praeuerterit. Hic, ne singula persequamur more nostro, detecto Hispanorum dolo in Ducem humanissimum, militum atrocitatem eorundem sanguine expiandam curauit. Interea Veneti Feltrium in Imp. exercitus sui eligunt; cuius cõsilia Lotrecchius merito saepe fue rat admiratus. Is, Veronam ingressus, recensendorum militũ specie, exercitum coegit; quem Caesariani in sui perniciem ubi parari praesentiunt, praesidia, quae in Subalpinis statiua habebãt, Mediolanum deducunt. Mox ciues, qui in primis Sfortianis consultum cupiebant, magno tumultu in Caesarianos insurgunt, libertate, alijsq. speciosis titulis plebe concitata. Populus, spe Gal lorum aduentus erectus, contumaciam cum pernicie, quam Caesaris imperium cum secura pace, malebat. Extemplo caedes in uiis facere, ex ipsis domorum speculis senes, ac feminae, Sfortiae nomen conclamantes, saxa, lateres, trabesq. ex summis aedibus reuulsas in subiectos Caesarianos iacere. Ea seditio biduum tenuit: utrimque plurimi occubuere. Kal. Iunij eius anni castra Reip. Venetae, ac Pontificis in unum conuenere. Quibus diebus Vrbinas, opera Lodouici Vastarini, Laudem Pompeiam recuperauit, Caesarianis in arcem redactis. Horum cum plerique in po testatem uenissent, sui iuris facti, apud Vrbinatem, accepto sacramento, stipendia meruerunt. Certior factus Antonius Leua, Vr binati Laudem Pompeiam extorquere omnino in animum indu xerat. Verum Vrbinas, collatis signis, acriter tam diu manus conseruit, dum Caesariani, re infecta, cum clade suorum in fugam

uerterentur. In eo Vrbis conflictu Errara Vir fortis, qui inter Caesarianos ordines duxerat, pilam per tempora excipiens, maxillis, ac dentium u allo conuulso, occubuit. Processerant hinc Caesariani in agrum Mantuanum, praedasq. undique agebant. Hoc coercere Vrbinas cupidus, ac sociorum agrum tueri, accolarum auxiliis hostem adoritur. Par utrimque diu proelium fuit: tandē, sub noctem, pulsis loco hostibus, uirtute armorum praestitit Vrbinas. Hic Vir magni animi, aegre ferens, Cremonensem obsidionem e manibus cecidisse, de ea rursus obsidenda rogationem promulgat: egregiam gloriam fore ratus, si ea pellerentur Caesariani; ex qua tantum ad bellum conspiciendum momenti penderet, sub cuius moenibus Viri clarissimi Iulius Mãfredonius, atque Alexander Marcellus mortem oppetiissent. Ad delendam igitur ignominiam redire, auctore Duce Vrbinate, coeptum est; qui, inclinante iam in meridianum tempus die, tormenta idoneo loco collocari iubet. Muri plurimum solo aequatum erat. Forte ita euenit, ut inter Vrbem, arcemque, actis praealtis fossis, Veneti cū cohortibus aliquot delitescerēt, quos, noctis silentio, ad unū concisos Caesariani reliquerūt, inter quos fuit Carpalus Perusinus; insidiae auctori perniciem cum dedissent. Vrbinas igitur multo infestius Vrbem tormentis oppugnare institit, cuius animus, nisi excisa Vrbe, conquiescere nullo modo poterat. Obsessi, tot cladium pertaesi, conciliare sibi Vrbinatem studebant: allatae sunt ad Vrbinatem condiciones deditionis. Vrbinas ouans Vrbem inijt, nec in quemquam atrocius saeuiit. Sed, dum multa, a tanto Duce praeclare gesta, ab aliis copiose explicata, silentio inuoluimus, Borbonius Romanam Vrbem, Pontificum sedem, domiciliū pietatis, admotis scalis, occupare conabatur. In muros iam prope uictor euaserat, cum, pila per latus sinistrum ictus, praeceps ruens, semianinis iacuit. Hunc sibi uitae finem adesse ratus, Gognam suprema uoce monuit, ut se ueste inuolutum Vrbi inferret, ne milites mortuum conspicati coeptam uictoriam desererent. Impij truces oculos mors texit. Sic sane impios aequissimus Deus eo usque labi permittit, ut nec quidem euidentissima pericula uideant; sic ferente eorum obdurata in malo conscientia, ac pro uida rerum omnium Diuina mente, quae grauitate supplicij tarditatem compensat. Numquam Gothi, aut Vandali tantum inuexere exitij. Milites nec a sacris, nec a profanis impias manus ab-

ſtinuerunt: martyrum auguſtiſſima templa expilata: ſacra oſſa, direptis aureis loculis, diſiecta, ac nefariis pedibus contrita ſunt. Annus uertebatur ſalutis humanae Milleſimus quingenteſimus uigeſimus ſeptimus, cum Roma hanc cladem funeſtiſſimam paſſa eſt. Aduolat, infauſto nuntio accepto, Fr. Maria ſubſidio: uniuerſa Vmbria, ſuis auulſa ſedibus, pro patriae ſalute arma capit. Vbi a Mariano colle, & Mellinorum uilla, qui Vrbanum Septimum piiſſimum Pont. affinitate attingebant, Vrbem fumantem conſpexit, deplorauit Dux maximus communem calamitatem, doluitq. ſe illi ut parenti Opt. uitam non potuiſſe opportune reſtituere, a qua tam multa familia ſua accepiſſet ornamenta dignitatis. Non tam is dolebat aurum, gemmas, uaſa argentea, ſigna, tabulas, atque alia generis eiuſdem pretioſiſſima diripi, quam ſacra inſigni ſcelere fuiſſe polluta. Poſt inter Paullum III. Imp. ac Venetos contra Turcas Imp. terreſtris exercitus creatus Feltrius, omnia in tāto munere praeſtitit, quae a Principe, & militiae exercitatiſſimo, deſiderari poſſe uiderentur. Moritur menſe Octobri, ſalutis anno Milleſimo quingenteſimo trigeſimo nono.

FRANCISCVS . SFORTIA

RANCISCVS Sfortia, Mediolanensiũ Princeps, Mucij filius, sextum decimũ natus annũ, quod antea ei pater minime concesserat, interfuit bello, quod ad Tuscanellam in Tartalianis equitibus gestum est. Hic', Tartalia, ad tubae cãtum, sub signis, porta effusis suis, ipse quoque cum globo cataphractorum exsilijt. Tum uero erupere e siluis undique Sfortiani, eorum more, quibuscum Caesar se pugnasse scribit in Commentariis suis. Pugnatum est, ac si alias umquam, acerrime. Ipse, dux saucius, perculsusq. metu, se se recepit: extemplo cataracta demissa, alienae salutis oblitus, tertiam fere suorum partem exclusit. At Franciscus, quod in aduersos hostes alacriter hastam perfuperat, cingulo militari, & calcaribus aureis, praeclaro etiam hostium testimonio, exornari promeruit. Hunc sub sua disciplina institutum pater in Bruttios ad dotales urbes dimittit, cui attribuit eximiae uirtutis duces, pluribus iuuenem cohortatus, ut unam pietatem, ac uirtutem adamaret. Hos ad magna peruenire, harum contemptores in peius ruere. Vicit opinionem Franciscus. Nam postea, sexcentis equitibus Aterno amne traiecto, cum Braccianis prospere dimicans, periclitanti quidem parenti, laetanti tamen, iucundissimum praebuit spectaculum. Annum tunc agebat uigesimum tertium Sfortia, cum in paterna hereditate a Ioanna quoque Regina cõfirmatur, Caieta, ac Neapoli expugnatis, cum Guido Torellius maritima classe, ipse uero terrestri acie urgeret. Nono Kal. Iunij iungit se castris Martini V. aduersus Braccium, qui Aquilam obsidebat. Quarto Non. Iunij insequentis horis octo certatum est, ac fractus Braccius a suis desideratus est. Reginae Aquila restituta, uenit in Insubriam ad Philippum Vicecomitem, cuius auspiciis Fauentiam in Flaminia diripit. Hinc ad subsidia Brixiana, tum ad Genuẽses aduolat, quos tumultuantes singulari prudentia conciliauit. Hoc tempore ex Insubriae finibus ad Ligures Gaspar Vicomercatus, Franciscum secutus, per Pulciferam uallem, ad Cornelianũ vicum, tria pass. millia Genuae proximum, proruperat. Dimicat in agro Cremonensi a meridie ad mortem usque: postea, Lucensibus occupatis,

Regulum

Regulum eorum ad Philippum tranſmittit. Pace ſecuta inter Venetos, ac Vicecomites, Milleſimo quadringenteſimo trigeſimo tertio, Sfortia ad Apeneſten, in Apulia, tumultuantem, properās, in ipſo itinere, quaſi aliud agens, uniuerſum Picenum occupat. Poſtea Franciſcus, pace facta cum Eugenio IIII. creatur Romani exercitus Imp. Hunc per Flaminiam Bononiam deducit; Foroliuij expugnato, uulneratoq. Fortebraccio, qui uix horarū duarum ſpatio uiuus ſuperfuit. Ex iterata Lucenſi obſidione, a Venetis uocatus, ſub his ſtipendia meruit, ſaepius a Philippo fil. nuptiis deluſus. Brixiam a triennali obſidione uindicat, Picino uulnerato. Capit Peſcheriam, nunc Venetae Reip. propugnaculum inexpugnabile, cuius ad radices Benacus adiacet Lacus; unde Mincius, Mantuam irrigans, ſe ſe in Padum pleno gurgite effundit. Denique, ſubueritus tanti Ducis uirtutem Philippus, pacem poſcit, quibuſcumque uiſum eſſet condicionibus: de quibus cum in Senatum Venetum relatum eſſet, in arbitrium Franciſci eae reiectae ſunt. Nuptiis inſigni pompa celebratis, Milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo primo anno Diuini partus, Picenum, quo ſe receperat, quantum quantum erat, perdit. Vnum Fabrianū obdurauit in eius fide, ita, ut, Pontificij Legati monita negligens, obſidionem exſpectarit. Sed uide, quam haec humana fluxa ſint, quam ue facile labantur. Laborabat ſcilicet mole tantum Imperium. Inſubria una uix fidem ſeruat, ac, quidquid intra Abduam ac Ticinum fluuium clauditur, ſe ſe dat Sfortiae. Mediolanum obſidione captum Milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo: IV. Kal. Martij triumphans ingreditur, militum inſigni ornatu, quod ſemper adamauit, atque auro, argentoq. fulgenti cohorte. Moritur, anno decimo imperij, aetatis ſexageſimo tertio, menſe Martio, poſt Virginis partum Milleſimum quadringenteſimum ſexageſimum.

FRIDERICVS. I. IMP.

RIDERICVS, a colore, Ahenobarbi cognomẽ adeptus, ſub Corrado patruo in Aſiaticis proeliis diſciplinam militarem accepit. Is tanti animi fuit, ut nullum eſſet periculum, quod non ſubire auderet. Itaque pluribus ſe bellis commiſit. Erat quidem grandi corpore, ad pugnandum tamen ita expeditus prodibat, ut nemo ipſo alacrior uideretur. Accedebat rabies quaedam temerariae ambitionis, ac ſitis immodicae gloriae, ac perpetuae cupiditatis dominãdi. Eſt uero cuique inſitus gloriae ſtimulus: is tamen fines ſuos habet, & modũm. Hic labor ſtrenuus adiungitur: *Quis enim magna coronari contendat Olympia dulcis ſine puluere palmae?* Praeclare Xenophon: Curae laborioſae efficiunt, ut ad pulchra, & honeſta facta perueniatur. Vtinam Fridericus mature mentem ad Reip. Chriſtianae defenſionem conuertiſſet. Solidiorem certe rerum a ſe geſtarum famã collegiſſet. Ea enim demum uera eſt, quae a recte factis percipitur, laus. Fridericus, cognomento Barbaroſſa, Friderici, Sueuorũ Ducis, ac Iudithae filius, in defuncti Conradi patrui locum Francofordiae Imperator appellatus, Milleſimo centeſimo quinquageſimo tertio, Bauaria primum, atque Auſtria, ad pacem, & concordiam redactis, coacto exercitu, in Italiam irrupit. Expugnat in ipſo limine Derthonam, quae Vrbs in eius aduentu portas occluſerat; tum uero Spoletium in Vmbria ex itinere fũnditus exſcindit. Inde Romam proficiſcitur. Romani, ex Aelio ponte, cum Germanis, egreſſi, ad Neroniana prata cruentum proelium commiſere. Hadrianus Pont. qui ad mare profugerat, ad Vrbem reuerſus, Caeſarem placatum, ac uenerabundum in Vaticano, more maiorum, Imperij Coronam detulit; quam Conradus cum optaſſet maxime conſequi, non potuerat. Reuerſus in Germaniã Vladiſlaus exſul, orat Imperatorẽ pro ſui reſtitutione in Regnũ, ex quo a fratre fuerat deturbatus. In Poloniam arma expediẽs, difficiliores, quam putarat, condiciones reperit. Quamobrem ſtudio tunc Boemorum Principis factum eſt, ut Vladiſlaus Sileſia dumtaxat potiretur, dum Boleſlaus frater Poloniae Rex eſſet, isq. Imperatori in ſubſidia belli Mediolanenſis trecentos haſta-

tos equites in Italiam mitteret. In quam iterùm ingressus Mille simo centesimo quinquagesimo octauo, maximo exercitu, Mediolanum obsidet, parta uictoria. Capto deinde Foro Diugun torum, Cremam nostri appellant, Mediolanum, sibi rursus infensum, oppugnans, penitus delet. Miserum sanę excidium. Ruit Vrbs opulentissima, pulsis ciuibus. Vix procul fumantem patriam prospicere ciuibus licuit: ipsa ueterum monumentorum uestigia delentur penitus. Hic erant Compitales lares: hic Fausta, & Porciana, & quae Herculi fuerat a Maximiano aedes consecrata. Hic a Claudio decantatus Honorius: hic domus Statij Caecilij, cui primas in comoedia partes Nigidius statuit. Hic Virgilius humanioribus studiis operam dederat, ac Albucius Nouariensis Rhetor non obscurus caussas apud L. Pisonem Proconf. perorauerat. Ab hoc excidio annum septimum patria ciues exsulabant. Exstimulabat animos par exsilium, communis calamitas; sed in primis uiolata Pontificia dignitas, quam tot annos barbarus insequeretur. Nam, Hadriano defuncto, Alexandrum III. Pont. Max. Vrbe depulerat impius Imperator, ut Victorem, tum Paschalem, postea Calistum Tertium, ac demum Innocentium Quartum, subrogaret; qui tamen omnes, Deo uindi ce licet robusti, Alexandri legitimi Pont. aetate grauis obitum anteuerterant. Veniunt Mediolanenses in vicum, qui Barillanus dicitur, estq. in uia ipsa, qua Comum patet, Orobiorum urbs insignis. Occiditur Imperatoris signifer, direpto uexillo. Fridericus, qui iam tertium ex Germania in Italiam uenerat, equo suffosso, in terram sternitur. Pluribus ex suis desideratis, Papiam profugit: ipsa Friderici uxor, quae Comi relicta fuerat, uirum pro conclamato luxit. Mox, ad Pontificis pedes prouolutus, apparuit, pacem postulans, capto nauali proelio Othone filio: Annus uerte batur salutis humanae Millesimus centesimus septuagesimus se. ptimus. Inde, deposita Imperiali dignitate, quam longinqua rebellione polluerat, Romam usque, priuato similis, eundem prose cutus est; ubi in sedem suam restituto Alexandro Pont. iterum stratus humo, palam omnibus calcandam ceruicem praebuit. Ab hoc tempore cogitans meliora pro criminũ expiatione, Hierosolymitanam profectionem, quam saepe promiserat, expedit. Cum enim in Germaniam rediisset pio, religiosoq. animo, coacto ex ueteranis militibus lectissimo exercitu, Henrico filio Cae-

sare

ſare renuntiato, per Pannoniam Byzantium properans, in Cilicia Vrbes plurimas cepit, hoſtesq. profligauit. Non multo poſt, quam Philomelam, ſupremum eius operum, in Armenia cepiſſet; ut aeſtiui feruoris erat impatiens, more ſuo, natationem repetens, undis limpidiſſimis allectus, uel, ut alij ſcribunt, Ferreum amnem equo uadatus, magno noſtrorum incommodo, ac ſingulari hoſtium laetitia, aquarum uertice abſorptus, occubuit, in curſu uictoriarum; Fridericus, Imperij ſui anno XXXVII.
Redemptionis
noſtrae
Milleſimo centeſimo nonageſimo.

GASTO . FOISSEIVS.
GALLVS

GASTO Foisseius, sororis Lodouici Duodecimi Galliae Regis filius, in ipso iuuentutis flore in Italiam ab auunculo missus, prius imperator, quam miles laudatus, celeritate maxima insignes retulit uictorias. Bononiam ante aduolat, quam uel de eius aduentu nostri suspicarentur. Eadem celeritate Brixiam uenit. Hic temporibus illis erat Andreas Grittus, qui eam vrbem Venetis tueri nitebatur; sed Foisseius captam, direptamq. in sui potestatem ita attraxit, ut etiam ducem ipsum in ulteriorem Galliam captiuum miserit. Grittus postea multis aduersis proeliis assecutus est, ut Grimano succedens Venetorũ Reip. florentissimae annos undecim in summo imperio praeesset. Iterum ad obsessam Bononiam expeditione omnium exspectationem praeuertit. Citius enim castra metatus est, quam uel ea mouisse existimaretur. Sic sane Cl. Nero, qui, castris prope Hannibalem hostem relictis, cum detraxisset, quidquid erat roboris, ac floris Hasdrubalem tanta itinerum celeritate conuenit ex Apulia ad Metauri tortuosi amnis sinus, flexusque, ut, hoste occiso, prius regressus sit ad suos, quam uel eius discessum alteruter hostis suspicaretur. Vix in Apuliam redierat, castraq. coniunxerat, cum caput Hasdrubalis, quod seruatum cum cura attulerat, proiici ante hostium stationes curat. Tunc demum Hannibal perculsus praesensisse dicitur, quam infeliciter secum ageretur. Verum infelix adolescens, ut ad Foisseium redeam, qui tot naturae bonis aduersus Italiam, summumq. Pont. abusus sit. Dum antiqua Gallorum monumenta euoluo, admirari soleo domi, forisq. eius gentis industriam, honestamq. de omni uirtute inter nobiles contentionem. Seniores, quorum uirtus multis magnisq. rebus esset cognita, Prouinciis regendis praeponebãtur: iuuenes uero, ad maxima pericula prompti, seniorum praemia exspectabant. At, pietatis studio sublato, omnia conciderunt.

deruat. Verum nimirum uetus illud: *Aetatem parentum peiorem auis ferre nos nequiores: mox daturos perniciem uitiosiorem.* Et uero, dicet aliquis, aetati aliquid dandum est, ignoscendum adolescenti. Solet enim ea aetas lubrica esse, & plerumque incertos habere exitus. Huc adde mandata Regia. Graeci agricolae, cum uiderent maturescere segetes, certo tantum temporis spatio, non colonorum opere, aut soli natura, dixerunt, Annus producit, non ager. Cumq. animaduerterent, saepe immaturas segetes demeti non sine detrimento plurimorum, & fructum laboris superioris perire, prouentum uniuersum soli tempori tribuere, & patienter exspectari uoluerunt iustum messis tempus. Ita sane suscipiendis grauium rerum curis temporis habenda ratio est; ut admoueantur ad eas facultates adolescentes, quibus pares sint, & tantisper domi exerceantur, donec maturuerit iudicium; nec messem properent facere ante tempus. Ecce Foisseius imberbis in Rauennatum campis iacet: eius sepulcrum ab ipsa testudine templi deiicitur: conculcantur trophaea. Fuerat enim a Iulio Pontifice Max. impietatis damnatus, Quam dispari studio in Italiam eius frater Lotrecchius uenit? Hic, uel exemplo edoctus, uel pia educatione institutus, uel Francisci Regis Christianissimi praecepto, non oppugnator, sed defensor, omnium testimonio celebratur. Is certe proprium Elogium habuisset, nisi etiam notandus praeceps iuuenilis aetatis cursus Foisseij exemplo fuisset. Dum Romana Vrbs bello ardet, dum Pontifici uix tutus esset relictus locus, concitatis equis aduolat, libertatem communi parenti restituturus. Quam merito, ut illius deiectum cenotaphium, ita huius seruatoris Rom. Vrbis, ac ciuium, pretio redempta ossa, ac ex S. C. decretae in Laterano anniuersariae quotannis exsequiae. Te ego, Odette, odis, & cantibus celebrarem, si per huius nostri instituti angustias liceret. Si te Roma genuisset, laudarem ita, ut officium parenti reddidisse gratus uiderere; sed, quia ultra Alpes Gallia te sinu suo excepit, solo silentio possum non sine admiratione, ac ueneratione tantum facinus celebrare; ut te auspice Italia olim a Gothis, & Vandalis deformata, prostrataque, rursus a suis iniurias passa, ab incendijs, ac latrociniis liberaretur,

O bellica

o bellica uirtute Heros, Pontificiae dignitatis assertor, ac uindex; tu quidem tuis carus, sed nobis salutaris, perpetuo celebrabere. Porro Foisseius, uictoria, in Rauennatum campis, morte potitus, dum uictoriam uincere studet, iuuenili ardore inflammatus plane delendi hostis, se se praecipitem hostibus dedit, ut uictam uictoriam uinceret, ac penitus profligaret. Hic sub aggere profluentis amnis, quasi flos, succisus, post armatorum copiis misere obrutus est, aetatis anno uix XXIII. a Christo nato Millesimo quingentesimo duodecimo.

GEORGIVS . CASTRIOTA

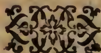
EPIROTARVM . PRINCEPS

EORGIVS Castriota, a barbaris Scanderbechus nuncupatus, Ioannis, Epiri Principis, filius, Amurathi, Turcarum Imp. obses datus, in Scytharum disciplina militari, adolescens, spem maximam sui, in tractandis armis, excitauit. Equitum alae signifer creatus, cũ in dies magis eius eluceret gloria, in Asiam mittitur aduersus Ciliciae Regem. In quo bello, rebus praeclare gestis, insignes est honores cõsecutus. Id uero eum maxime extulit, quod, ad singulare certamen lacessitus, Tartarum hominem, pluribus uictoriis exsultantem, ac Persam, strenuum ducem, strauit. In flore militiae patrem deplorat, ac Regnum amissum fictis, atque adulterinis epistolis recipit. Arce occupata, atque in concionem populo aduocato, Rex, communi omnium consensu, acclamatus est. Hinc saepe Amurathis, & Mahumetis filios repulit. Septem purpuratis clarissimis Turcarum ducibus deuictis, foedus pepigit cum Mahumete. Plane insignis eius uictoria aduersus Scythas celebratur Millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto. Qua occasione sibi oblata, in Italiam nauigat, operã suam pollicitus Ferdinando, Regi Neapolitanorum, qui cum Andegauensibus decertabat. Apulia uniuersa amico Regi omni fide, ac diligentia restituta, ad suos, expleto cum hoste foedere, reuertitur. Obsessus in expugnatione Croiae, animo infracto, Geórgius, celebrem ab hoste triumphum refert. Hic obsidionem pluribus referamus oportet, ut pateat eius gentis robur. Vrgebat ea loca Scytha, cum uentus exortus Croiensibus uictoriã adiudicauit. Miraculo fides manifesta accessit. Tota nocte uisi sunt cerei, per stationes, in hostilium cuspidibus, accensi. Scodrenses, ea spe erecti, preces Deo Opt. Max. fuderunt, dum tamen nihil praetermittunt, quod ad custodiam pertineret. Hic non modo uiri, sed mulieres ipsae uallos faciebant, ducebant uineas, ollas calce, oleo, pice replebant. Intenti omnes, adhortari se inuicem, parareq. ad pugnam. Par animus matronis erat, quae nec sedulitate, nec labore, uiris cedebant: quarũ eo

maior

maior laus eſt, quod ſexus eſt debilior. Hae, immiſtae uiris, moenia aſcendebant: aliis occiſis, aliae ſuccedebant: omnes unanimes, quaſi ab una origine manantes, ut de gente Fabia traditum eſt, in quas illud cadit, *Pulchrumq. mori ſuccurrit in armis*, ſub oculis parentum filiae, ſine lacrymis, ſine funere, cadebant. Inter omnes illa Virago celebratur, quae Turcam, per cuniculos irrepentem, ſummaq. petentem, capillis arreptum, capite, ante ipſa moenia, obtruncauit. Sed ad Georgium ueniam: qui Croia Romam uenit, ut Chriſtianos Principes aduerſus Turcas conciliaret. Verum, Pio Secundo ad meliorem uitam euocato, res minus pro uoto ſucceſſit. Sic enim datus eſt ille Orientis Tyrannus, ut nos exerceat. Fuit Georgius Chriſtiani nominis amantiſſimus, quo nemo felicius, nemo acrius contra communem hoſtem pugnauit. Eius gladius tantae fuiſſe dicitur magnitudinis, ut Mahumeti, eum uidendi, cupiditas inceſſerit; ac, prout ferebat eius gentis ſuperſtitio, eiuſdem cineres, tota Epiro perquiſitos, nonnulli pro amuleto geſtarint, ſpe certae uictoriae, licet in confertiſſimum armatorum agmen inituri uiderentur. Princeps egregius Lyſſi, apud amnem Dryllum, febri correptus, ac filio Venetae Reipub. commendato, moritur, aetatis anno ſexageſimo tertio, Regni uigeſimo quarto, ſalutis de caelo allatae per Dei Filium Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo.

HERCVLES . II FERRARIAE . DVX

ERCVLES, ex Nicolao III. eiusdemq. tertia uxore Riccarda, legitimo matrimonio, natus, una cum fratre Sigismundo, in primo aetatis flore, Neapolim, in aulam Alphonsi Primi, mittitur, ut in Regia disciplina educaretur. Hic breui eam sui opinionem concitauit, ut non modo inter aequales, sed se ipso maior uidererur. Frequens erat temporibus illis usus umbratilis pugnae: in quo genere cum famam sibi non mediocrem adolescens collegisset, singulare certamen cum Galeatio Pandone instituit. Delecto solitudinis loco, testibus dum taxat duobus utrimque adhibitis, ad Herculem uictoria inclinabat, ut testatur Aequicola; cum certior factus Rex celeritate pugnam diremit. Ab eo tempore intrepidi equitis nomen accepisse dicitur Hercules. Defuncto Alphonso, Ferdinandus, in Regno succedens, non ita se familiarem illustribus his adolescentibus exhibebat. Itaque, Borsiae Leonelli consilio, qui tunc Ferrariae rerum statum administrabat, se se una ab eo subducere statuit. Hercules in Apuliam proficiscitur, atque, ad suos concione habita, facile omnes in Ioannis Andegauensis castra deduxit. Apud hunc frontem exercitus ducens Millesimo quadringentesimo sexagesimo, multa subdidit Andegauensi ditioni, inter quae numerantur Troia, Folia, Manfredonia. Cum uero Regiis copiis occurrisset ad Sarnum fluuiū, inter Cumanos, qui, quod hanc partem tenuerint, nomen regioni dederunt; Hercules ita acriter cum Ferdinando manus conseruisse dicitur, ut Regiae purpurae partem distractam inter maiorum suorum trophaea esse uoluerit. Pluribus in Apulia praeclare gestis, una cum Sigismūdo II. in patriam uocatus, alter Regio Lepidi, alter Mutinae praeficitur. Hinc apud Remp. Venetorum eam condicionem obtinuit, ut, quo tempore, deposito sago, bella silent, Iani conclusis foribus, quindecim millia aureorum optatissimae pacis stipendia cōsequeretur. Adiunctus postea Bartholomaeo Bergomati, in Insubria, inter dimicādum, licet uulneratus,

ratus, ad noctis usque imminentis tenebras, pugnans, Ferdinandum filium fugientem insecutus, numquam destitit, donec ab eo Liciniae partem succidit, simillimo ueteri, quod a patre retulerat, trophaeo. Itaque merito post Borsum Principatum cepit Millesimo quadringentesimo septuagesimo primo, Nicolao, Leonelli filio, qui Regnum affectabat, e medio sublato. Interea Riccarda mater, stirpe nobili, quae se ad suorum castra receperat, Ferrariam insigni pōpa ingreditur, quam non nisi dominam se spectaturum praedixerat. At Hercules, cum Venetis, Florentinis, ac Vicecomitibus, foedus contrahit; quamquam non multo post a Veneto dissensit, qui, in insulam Eridano adiacentem, ingressus, praesidiis cinxerat. Hanc in insulam de nocte irruptione facta, Hercules caedem facit, ac, uallo superato, praetorē in triumpho ducit. Tandem a Xysto IV. Pont. Max. rebus compositis, Hercules pacatissimo statu annos circiter uiginti potitus est. Et uero melior certa pax, quam sperata ex bello uictoria. In pace merita spectantur: ubi proelium ingruit, innocentes, ac noxij aeque occidunt. Pax, aureum, atque adamantinum uinculum est: bellum, dissolutio non amicorum modo, sed affiniū prope, ac propinquorum. Pax, parēs, & altrix litterarum, ac bonorum omnium; bellū, uastitatem, solitudinem, orbitatem agris, opidis, ciuitatibus, Regnis ipsis affert. Non igitur mirum, si pacem nonnulli ueterum etiam pecunia redemerunt. Commodus hostes sibi pecuniis deuinxit, securitatemq. redemit apud barbaros, proposita mercede uenalem pacem habentes: & Alexander Seuerus decreuit oratores mittere ad Germanos, bellum inferentes, de pace, qui pollicerentur, omnia illis Principem Rom. quorum foret opus, praebiturum, pecuniasq. daturum magna copia. Quare Alexander pacē, foederaq. potius ab illis emercari, quam periclitari bello tendebat. In pace igitur Hercules maiorum suorū sepulcro conditur, circa annum aetatis exactum septuagesimum. Natalem enim diem ignorantes, ratiocinatione tēpora subduximus. Quod idem in nonnullis aliis facere coacti fuimus. Obitum igitur repetimus a partu Virginis supra Millesimum quingentesimum quartum.

HIERONYMVS · TRISTANVS CASTELLVS

IERONYMVS Triſtanus Caſtellus, Interamnae Nahartium, in Vmbria, clariſſimis ortus natalibus, Triſtani nomen, ob ſummam in patrem pietatem, atque ob eiuſdem maximum, maximis in rebus, conſilium, prudentiamque, ſecutus eſt: quod necem uiolenter illi illatam, auxilio Agapeti Caſtelli, nepotis, licet adhuc adoleſcentuli, & ex Dominis Papinij poſtremi, cui tali in negotio ſoli fidebat, uindicaſſet. Statura erat maieſtatis cuiuſpiam plena: animo ingenti, ingenio excelſo: qui, in primis ſuae aetatis annis, defuncto patre, in tutelam Andreaſſi Senioris patrui recipitur: quo duce, ſummã rei bellicae peritiam eſt adeptus. De eo, adiuncto Hieronymi nomine, in diuerſis inſtrumentis, uel Priuilegiorum, uel Inueſtiturarum ſub ipſo factis, & in Vicaria Neapolitana, atque Archiuio Aragonenſi, adhuc ſtudioſe aſſeruatis, honorifica fit mentio. Adoleſcentulus ſe aulae Ferdinandi I. Aragonenſis addicit: cuius etiam Coronationi, cum primoribus Italiae, ſingulari ornamento interfuit. Ea quoque aetate, teneriori licet, inter Conſiliarios, patris priſtinum locum obtinuit. Cuius merito, ac propriae uirtutis, tanto fauore Rex illum eſt complexus, ut illum non alio, quam Fratris, nomine appellare ſolitus eſſet, traditis inſuper in illius gubernationem multis prouinciis, nomine Viceregis: id quod multa illius Regni monumenta clare teſtantur. Quod Magni Conſiliarij dignitatem tenuerit, exſtat in Archiuio Aragonenſi, ut & Ducis Atrienſis, percelebris memoria.

Annos natus quattuordecim, militiae ſe dedit: atque ita gradatim in omnibus ſui temporis bellis ſemper honoratus exſtitit, ut eius & prudentia, & fortitudo omnibus in rebus clare appareret: ob quae a Rege multarum dignitatũ ſtatus obtinuit. Creatur Eques ex Sedilibus, deriuato honore ad poſteros. Creſcẽs ſic aetate, & uirtutum meritis ad annum quadrageſimũ primum, Generalis Locumtenẽs cataphractorum militum ſtatus illius Regni conſtituitur: quam dignitatem tunc temporis Principes tantum

uiri,

uiri,uel singulari aliqua uirtute spectati, sperare poterant. In eam aestimationem illis temporibus uenit, ut omnes alios Italiae honoratos dignitate facile aequaret. Galearum formam longe commodiorem adinuenit: ut etiam tam hominum, quam equorum armaturam diuersi generis magis expeditam, & minus grauem. Demum, re contra Turcos non procul ab Hydrunto benegesta, maxime celebris factus est: consorte Io. Iulio Aquauiua, Duce Atriensi, eius prouinciae Gubernatore, expeditionis illius Imperatore, & uiro militaris rei experientia illius saeculi facile summo. Qui moritur anno Domini Millesimo quadr ingentesimo octuagesimo, in acie a sclopetario tormento ictus. Aliquãdo impetrata a Rege uenia inuisum patriam, in itinere apud Cantalicem forte interuenit pugnae, quae erat inter Reatinos, & Cantalicianos, caussa finium; dum sese, tumultus sedandi gratia, partibus interponeret, lancea in eius, non agniti, latus a milite Cantaliciano quodam adacta, decedit, iuxta imaginem in uia positam; quae etiamnum illic exstat, morte egregij huius Equitis satis apud omnes illius regionis testata. Luctus non tam suae genti, quam exteris omnibus, maximus ortus est; praesertim Regi. Accepto etenim, de eius interitu, nuntio, lacrymis profusis testatus est, se se fratrem amisisse, & Coronae suae fidelissimum ministrum; &, quanto dolori amicis, tanto gaudio inimicis mortem eius fore. Ac, in testimonium ueri amoris, & aestimationis, qua apud se semper fuisset, Neapoli publice in Cathedrali Ecclesia, iusta funebria, quibusmet interfuit, Regali munificentia persoluit. Interitus eius luctuosus, exemplo suis esse debet, & omnibus aliis magnis uiris: se se non temere ob quamuis leuem caussam, sed tantum ob grauia negotia, uitae periculis exponere. Quia multi saepius hoc modo eã amiserũt, ac sibi ad maioris gloriae amplificationem uiam praeciderunt: quamuis illi nihilominus tantum gloriae culmen fuerit, quantum quiuis alius, ex eadem florentissima stirpe ortus, possederit. In qua quidem, omni tempore plurimi, non solum rebus bello gestis, sed, quod pluris est, uitae sanctitate & innocentia clarissimi uiguerunt uiri. Et praesertim felicissima etiam facta, orto ex illa S. Anastasio, Episcopo, & tutelari Interamnatum Sancto, circa annos Sal. DXXXVI. Nec silenda uidetur, Caelestini I I. Castelli Pont. Max. honorifica,

ca, licet breuis, memoria : cui Pontificatum summa uirtute adepto, obstitit ad res maximas peragendas Mors, honestarum, & laudabilium actionum funesta interruptrix, Millesimo centesimo quadragesimo quarto anno a reparato humano genere.

Cum in eo simus, ut Familiae honorificentissimae homines, & praeclara gesta laudemus, non ab re forsan erit, si Togatis praecipuis quibusdam uiris enumeratis Militares quoque adiungamus. Inter eos igitur, qui, praeter antiquos, quos nimis longum esset recensere, militari gloria proximiores nostris temporibus praestiterunt, non extremus fuit Andreas, eius nominis Tertius, & Hieronymi proauus. In Ducatu etenim Spoletano partium Guelfarum Dux erat; omnes Interamnatum arces, & castellanias quas uocabant in sua ditione potestateq. retinens. Eques auratus creatur a Pontifice, a quo, ob eius singularem uirtutem, honoratus est ense, & pileo: quae non nisi Regibus, aut summae nobilitatis uiris, concedi solent. Erat illi frater Galeottus, Ladislao Regi Neapolitano acceptissimus: sub quo longum tempus militauit, in honorificis militiae praefecturis constitutus. Et, praeter alios suis laboribus debitos honores, Comes insignitur Terrarum Arnulforum: in cuius priuilegij instrumento, etiam Magnus Regis Consiliarius appellatur: accepta facultate utendi insignibus Regalibus. Quem quidem dignitatis gradum, dum uixit, retinuit: sed post Regis obitum Comitatus Terrarum Arnulforum ad primos dominos, quasi iniuste sibi ereptum caussantes, subito relapsus est.

Pater horum erat Iannutius, qui Ecclesiae multa dominia, ab aliquibus Tyrannis occupata, recuperauit. Effecit ille sua auctoritate, ut ciuitas Interamnatum Sedi Apostolicae se libere dederet. Opera etiam, & consiliis huius prudentissimis, Aegidius, Legatus Apostolicus, in omnibus grauioribus negotiis Ecclesiastici Status usus est.

Iannutij pater erat Andreas secundus, filius iorij, Dominus Papinij, qui circa an. Dom. CIↃ CCC XXV. in Vmbriae regionibus Guelfarum partium dux erat. Is inter ciues Interamnae, auctoritate Apostolica Officium Banderariorum, uti nomina

bantur,

bantur, amplissimae potestatis instituit: quo ciues Interamnates Remp. suā magna ex parte regebāt: eoq. suaui quodā obseruātiae uinculo, & quasi dulci, adumbrataq. dominationis specie, deuinctos, post etiam ducentos & quinquaginta annos, erga Familiae suae posteros, reddidit. In quibusdam publicis instrumentis, Illustris, appellatur; qui titulus eo tempore rarus, & non nisi celebrioribus Italiae uiris, raroq. admodum, dari solitus: ex quo non solum propriae eius uirtutis splendor, sed sanguinis uetusta nobilitas clarissime ostenditur.

Ante hos memoratur circa annum Christi Millesimum ducentesimum quinquagesimum, Arronicus, Nicolai Castelli, Gorij aui, frater germanus, & filius Tebalduccij, aemulus maiorum suorum Principum Nahartium fortitudinis, imperijque, & dominandi cupidine flagrans. Is, cum multa frustra tentasset, demum principatum in Patria assecutum multos annos retinuit. Postea, totius Vmbriae Gibellinorum ducum facta in eum conspiratione, miserrime trucidatur: maximaq. hostium impietate, semiuiuus adhuc in atrio suae arcis includitur, ac tumulatur, eiusq. corpus bouina pelle inuolutum conditur, iuxta templum Sancti Andreae, sub pede columnae, quae hodieque, maiori forsan inimicorum probro, quam ipsius ignominiae, illic uisitur. Haec arx sita erat ad Narem, prope muros opidi, in regione a Castello dicta: quod primi illius stirpis, & loci eius, ut etiam aliorum plurium in Vmbria, perpetui Vicarij, sedem illic haberent.

De Hieronymo, ita cecinit Iosephus Castalio, Musarum alumnus:

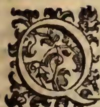
Commissas inter se Vrbes furialibus armis
Dum sedare cupit, medium se millibus offert
Tristani armipotens Hieronymus inclyta proles.
Finitimos uerum populos seruare studentem
Teli acies allapsa uirum prostrauit arenae:
Atque ita, qui innumeros ferro deleuerat hostes,
Occubuit casu, dextraq. errante clientis.

Q *Exstin-*

Exstinctum decus omne suum Nar fleuit, & omnis
Vmbria plorauit pullis induta lacernis.
Parthenope cum Rege pio maestissima firmum
Amissum columen luxit, iustisq. solutis
Ad superos animam cari praemisit amici.
Magnanimi Ducis in terris rediuiua coruscat
Gloria, praestantesq. acuit uirtute nepotes.

IO . ALOYSIVS . FLISCVS LIGVR

VAE a nobis hactenus allata sunt nostrorum temporum, aut superiorum fortitudinis robora, pleraque maturioris aetatis fuere, & merito. Nihil enim plane perfectum est, ac suis numeris absolutum in homine, nisi animi ardori iudiciũ, ac consilium accesserit. Demus illa naturae indagatoribus, omnia rerum initia minuta esse, ac deinde suis progressionibus augescere. Non enim, ut semen mandatum est terrae, protinus demetitur; sed elicitur primum solo, ex eo herbescens uiriditas suo tempore adolescit: nec, ut ad articulos tormentorum gemma exsistit, continuo uua percipitur, sed inde oriens paullatim se se ostendit, post terrarum succo, atque ardore Solis, quae acerba fuerat, maturata, dulcescit. Quin & natura in primis homines informauit, ut, primo sui ortu, tenero esset, ac molli corpore, quod deinde, progrediente aetate, subcrescens, robustius fieret. Quod si qui fuerint, qui aetatem praecurrentes superauerint, uel quibus praecocis ingenij ad maturiora consilia fuerit praeclusa uia, cur taciti praetereantur? Praeclara quaedam nimirũ res est historia, qua, qui interierunt, uiuunt adhuc in hominum memoria, & partim exemplo suo ad praeclara posteros promouent, partim ab ijs absterrent, quorum uel opera, uel ipsos exitus animus perhorrescit. Haec ego dum mecum cogito, ecce obijcitur ante oculos Io. Aloysius Fliscus, Sinibaldi filius, Lauiniae Comes, magnae potentiae, magnarumq. opum adolescens, qui, formae dignitate eximia, atque oris uenustate, oculorumq. amabili quadam hilaritate in se totius Genuensis nobilitatis animos, mentesq. attraxerat. Erat uero illi in Vrbe ipsa acerrimus aemulus, quem sibi Andreas Doria senior in filium adoptauerat, Ioannes nomine, cum quo non minus suae, quam patriae, ruinam crescere dubitabat. Itaque uersabat animo huius praeuenire consilia, & periculum suum patriae libertati praeferre. De Petro Aloysio Farnesio,

Placentinorum, ac Parmensium Duce, triremes quattuor commit, quibus cum sub Paullo Tertio, Rom. Pont. mereret, eam ob caussam Romam uenerat. Sed in Liguria nullum est artificij genus, quo ille non usus sit in familiaritate domesticorum Doriae, in Ioannis ipsius filiorum deliciis, atque amplexu, in omnis denique obsequij simulatione, ut senilem Andreae canitiem, quod est assecutus, eluderet. Effecit ille, ea arte insignis. Sic enim se se effinxerat, ut machinationis ne minimam quidem daret suspicionem. Ferdinandus Gonzaga, uir prouidus, ac temporibus illis Mediolanensi gubernationi praefectus, ut clam acceperat, ita Andream certis nuntiis monuerat ea de re; numquam tamen ille adduci potuit, ut crederet, tam occulta in se consilia tanta ingenij, morumq. suauitate, ac tam prope caelesti adspectu, obtegi. Interea, de nocte, pro more suo, Fliscus, cum Vrbem paene totam laruatus, ac ludibundus, excurrisset, domum reuersus, ubi comperit capita nobilitatis, quibus epulum daret, cenam illis eam apparatam dixit, qua libertas patriae a Ioannis Tyrannide redderetur, atque, eam ut expediret facilius, sibi ab eo insidias paratas, lectis litteris, confirmauit. Vrgendum igitur rem patriam, & saluti propriae consulendum, & communi: occurrendum hostis fraudibus, quibus ea nocte detectis, lux prima, quae suboriretur, patriae lucem redderet, & ipsis amplissimum decus. Non sic Thyestis in cenam, caput ubi allatum filij uidit, expauit, ut hi perhorruere, uultu pallescere, ac obmutescere, quid responderent, plane ignari; ut quorum circumsistentium armatorum horribilis offusa oculis species aciem plane praestrinxerat. Plerique ex eis, libertatis studio ducti, adhaeserunt; alij, aliter libertatis nomen interpretati, metu dissimulato, assensum cohibuere. Hi duo dumtaxat fuere, qui, clathris occlusi, ac diligenti custodia detenti sunt, ne, dum res agitur, machinationem aut soluerent, aut aperirent. Illi ducis consilia ipsa intempesta nocte concepta expediunt. Voluit, ante quam Fliscus his comitibus praeceps praecipitis item rueret interitu, miser, se se in complexum dare Leonorae Cybo, nobiliss. feminae, Laurentij, Massae Marchionis, filiae, quam sibi in matrimonium coniunxerat. Eo, inquit ille, sub his tenebris propero, unde, me redeunte,

deunte,

deuate, uel laetissima, uel omnium feminarum infelicissima futura sis. Illa uero, ut erat eloquentissima, ut quae ex ea stirpe naturae dona arte excoluisset, quae alias generosissimas edidisset, pluribus conata est, ut arbitror, coniugem retinere. Parentis senectam, familiae solitudinem, leuitatem aurae popularis, incertos rerum exitus, hostium ipsorum uires, & inter lacrymas, ut saepe dolor quaelibet comminisci solet argumenta ueteris nobilitatis, Innocētij Quarti, & Hadriani Quincti, memoriam forte obiecit. Verum, ut deliberatis nullus est, consilij locus, ille a gementis uxoris complexibus auulsus, eo, quo praecinctus erat, chalybe durior, ab eius conspectu excessit. Mandat Othobono fratri, ut Sancti Thomae; Cornelio item fratri, ut Sancti Stephani portam occupet: Triremium praefecto imperat, ut ad fauces inferioris portus appellat: Thomae Assareto mandat, ut, celoce uectus, cum aliis in interiorem portum se se insinuet: eo se cum Verrina, qui particeps unus erat consiliorum, & Hieronymo fratre, terra properare. Res erat plane acta: nauigabant in portu: occupata praesidia: refractae fores: expedita omnia: uia facta, sine ui, ac sine sanguine, ad eam, quam ille spem animo conceptam praeterlabentem uidit. In triremibus tumultus factus a captiuis, ut fieri solet, libertatis amantibus, idem praesentia adolescentis statim sedatus. Inde ad suos reuertitur Fliscus, tabula, qua ad litus ex triremi praetoria descenderet, instar pontis, in mare prolapsa, armorum grauitate pressus, tribusq. coniurationis consciis adiunctus, & sociis, spes omnes secum in altissimos aquarum gurgites attraxit, penitusq. demersit. Eodem paene momento Io. Doria in noctis silentio ab Andrea Seniore (ea enim aetas solet esse uigilantissima) excitatus, inermis ad S. Thomae fores confoditur. Vide, quam minimis casibus magnarum rerum momenta uersantur; &, quam secreta utriusque adolescentis in pectorum latebris caecaeq. noctis caligine abdita, penitusq. retrusa, unum, idemq. una nox, unum momentum cluserit. Id uero in Flisco fortasse exitum habuisset, nisi ita ille occultasset animi sui sensus, ut suos etiam latere uoluerit. Itaque, territi nuntio mortis ducis coniurationis, alij sibi fuga consuluere, alij securi percussi, ut Hieronymus, & Verrina, uitam finiere. Eodem tempore arx ipsa, quae a Lo-

douico

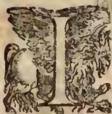
douico Duodecimo Gallorum Rege in loco omnium, qui toto orbe terrarum sunt, natura munitissimo constructa fuerat, cum ciuitatis praesidio immineret, turbulentorum hominum receptaculum, plane deleta est. Dum haec aguntur, & fama de tumultu Genuensi diuagatur, Iulius Cybo, qui paullo ante ui parenti Massae Marchionatus ditionem occupauerat, Flisci, ac Ioannis Doriae sororius, duobus millibus hominum Genuam cogitat: tum, utriusque leuiri casu cognito, trecentos dumtaxat eligit, quos, ubi Genuam uenit, praesidia Andreae patris patriae affini suo reliquit. Inde Iulius Comitissam infelicissimam Fliscam, eandemq. sororem, Massam deducit. Et uero mirandum, quam his, quae retulimus, id cohaereat, quod, eo, qui secutus est, anno, Millesimo quingentesimo quadragesimo octauo contigit. Iulius, qui horum casuum experientia magister esse poterat, ut spectator actae paene domi suae tragoediae, ipse quoque se in simillimum genus machinatiorum inuoluit. Nam, cum is Caroli Quinti imperio, cui in Alemania, & Durae potissimum, in acerrimis proeliis, operam singularem nauauerat, coactus Marchionatum Massae restituere, in spem praemij laborum militarium, tam acerbe tulit, ut ab Imperatore discedens, oblata occasione, ut sibi uidebatur, opportunissima, Gallis Genuensem Rempublicam obtulerit. Rem ille Venetiis cum Galliae oratore, atque Othobono, Aloysij Flisci fratre, communicauerat: quod consilium recenti plaga eius Reip. & militum copia facilem exitum habiturum uidebatur, nisi coniurationis conscius Paullinus quidam Etruscus prodidisset. Itaque ad Apuae captus Iulius Mediolanum ducitur, ubi paullo post moritur. Tres igitur leuiri. ad patriae mutationem adspirantes, in patriae ipsius sinu, uix anno uno, exstincti sunt. At Aloysius, ut eius sit conclusio, cuius fuerat initium, IIII. Non. Ianuarij Millesimo quingentesimo quadragesimo septimo eodem momento temporis, & Genuae Princeps fuit, idemq. exstinctus, cum annum aetatus suae uix uigesimum attigisset. Expiscati nautae cadauer, uix post diem quartum reperere pallentem iuuenem quasi florem uere nouo renidentem. Erat thorace aheneo inaurato, ansulis ferreis armatis brachiis, galea indutus, ad latus ense

praecin-

ecinctus, clypeo ad sinistram pendente, ita denique instrus, quasi Mars, aut eius alumnus iterum ad certamen esset proturus. Doria, qui in patriam, ex qua tumultu aeger diffugerat, eundem in locum coniectum cadauer iussit in limo per menses duos iacere, ac tum demum in altum mare proiectum est: ut, qui tanti animi fuerat, idem haberet amplissimos sepulcri terminos.

IOANNES . AVCVTHVS BRITANNVS

OANNES Aucuthus, uir Britannus, nō apud suos modo, sed etiam apud Gallos, ueteres hostes, clarus, occasione belli Belgici in Italiam uenit. Porro Barnabas Vicecomes, cum temporibus illis in agro Mantuano castra posuisset, militarem Britannorum disciplinam in Aucutho experiri statuit. Huius in pluribus proeliis probatam industriam, artemq. in mittendis sagittis admiratus, (non dum enim tormenta bellica adhibuerant) cum indies incrementa amoris accederent, auctis stipendiis, filiam quoque spuriam spopondit. Conciliauerat praeterea sibi beneuolentiam omnium Italorum Principum. Ea enim uis est uirtutis, ut, licet oculis non spectetur ipsa, ab hostibus etiam amorem eliciat. Hoc tempore Aegidius Carilus, ad pacandam Italiam missus, inierat in Barnabā foedus, qui pacem per Reges petere coactus fuerat. Sed pax non diuturna fuit. Nam Aucuthus, Vicecomitibus militans, cum Florentinos bello incesseret, eorum copias apud Miniate opidum grauiter profligauit. Hanc ob rem Aegidius Legatus Thomam Obicionem, egregium copiarum ducem, cum tribus millibus equitum, & satis magno peditatu, Florentinis auxilio mittit. Pugnatum est inter Arretium, & Derthonam, dubio Marte, horis quattuor: ac demum Thomas ita hostes superauit adnitente peditatu, ut ex sex millibus equitum, qui cum Britanno militabant, pauci euaserint, atque ipse dux in deditionem uenerit; quem tamen Vrbanus Quinctus, e carcere emissum, copiis illis omnibus praefecit, quae ante sub Aegidio militauerant. Deinde, sub Gregorio Pontifice, receptis, insigni cum laude, Togatae Galliae urbibus, in praemium nauatae operae, quinque opida, & in his Cotignolam, ueterem Sfortianorum Comitatum, retulit. Cum uero Italiae Principes in proeliis exterorum potissimum uiribus niterentur, facile hominem ad suas partes traxere. Meruit stipendia Florentinorum, a quibus non multo post ad Pisanos, atque iterum ab his ad Florentinos rediit, quibus

quibus plane tamquam ad ſcopulum adhaeſit. Dux Britānus hoc tēpore adeo res Piſanorum afflixerat, ut omnibus belli calamitatibus fracti uictorum arbitrio ſe dederint. Manſere illi ſub Florentino imperio annos octuaginta ſeptem. Eluxit ad iugum excutiendum Simonis Orlandij plena lacrymarum oratio; acciditque, caſu ſane memorabili, ut eadem hora, qua Florentini Mediceos patria, domoq. pellebant, ipſi quoque a Piſanis, pari uindicandae libertatis ſtudio, pellerentur. His temporibus Gregorius Vndecimus Romam redierat. Fuit dies notatus in faſtis Idibus Ianuarijs a partu Virginis Milleſimo trecenteſimo ſeptuageſimo ſexto, Pontificatus ſui ſeptimo; migrationis uero Romanae Curiae in Gallias ſeptuageſimo. Praeuiderat enim ſanctiſſimus Pontifex, ut a puppi gubernatoris abſentia nauem periclitari, ita, ſe procul ab Italia agente, plurimorum bonorum ſequi naufragium. Excipitur in patrium ſolum incredibili populi Romani laetitia Pontifex Max. uultu, geſtu, publicis acclamationibus reſtitutum parentem non ſine lacrymis matronae ſalutant. Et uero Vrbis moenia, templorum parietes, ipſae baſilicae ubique ruinam minabantur. Redeo ad Aucuthum, ex cuius caſtris nobiliſſimi, qui deinde celebrati ſunt, Itali duces prodierunt.

Quamquam Britanniae non id tantum certaminis genus debere nos fateri neceſſe eſt; ſed illud etiam domeſticae pugnae ſimulacrum, quod in diſceptatione poſitum, ratione, argumentiſque agitatum, ſine ſanguine Scholaſticum uocauere. Id inde auctū, illuſtratumq. accepimus. Inde enim prodiit Ioannes itidem ille, cognomento Scotus, qui in Oxonienſi ſchola ſubtilitatum aculeos unus inter ceteros incredibili ſtudio adinuenit. Porro plurima nos Itali, quod tandem fatendum eſt, debemus exteris. Omitto multa inuenta. Satis ſit meminiſſe Graecarum litterarum, quas ad nos Chryſoloras Byzantius attulit, quae annis ante quingentis apud noſtros conticuerant. Hinc gymnaſia excitata, inſignibus uiris prodeuntibus, quorum aemulatione maxima ingenia floruerunt. At Britannia, unde erat oriundus Aucuthus, inſula eſt omnium, quae ſunt in mari Oceano, praeter Taprobanam, maxima, ex qua ad ſacrum bellum nobiliſſima acies aliquando properauit: beata eſſet, ſi uel ſolam religionem Romanam, maiorum exemplo, retineret. Ex ea certe, quos noui, noui autem plurimos, quaſi angelos cum illo uocare ſoleo mo

rum integritate singulares. Senio confectus, militiae pater, ac magister, Aucuthus, cum non amplius armorum grauitatem sustinere posset, diem suum clausit Florentiae, Millesimo trecentesimo nonagesimo tertio. Cuius corpus lugubri pompa in templum maximum delatum est. Eius ego soli Britannici calamitatem his temporibus miseratus, sic eius robur Vates exoptabam:

Primus ad Ausonios pietate insignis, & armis
Rettulit antiquum nobile Martis opus.
O utinam nunc illa animis uis prisca maneret,
Aucuthe, Anglorum, o splendor, & Ausoniae;
Pro patria, quae in nos fuerant tua tela, redirent:
Sic pater Ausoniae, sic patriaeq. fores.

IOAN.

IOANNES . BENTIVOLVS

OANNES Bentiuolus, Hannibale patre, ciuiū coniuratione, trucidato, exceptus a Sanctio, qui se in Bentiuolam familiam adoptauerat, & honorifice eductus, institutusque, cum praeclaram indolem praeseferret, ciuium suorum acclamatione, accedente aura populari, in Principem eligitur; Genebra Sfortia, Constantij, Pisauriensis reguli, filia, supra sexum plane animo uirili femina, in coniugem datur. Huius consilio cum esset Bentiuolus ingenio facili, accenditur, ut Maluetiorum coniurationem ulcisceretur, infensis sibi ciuibus ad unum e medio sublatis. Spes erat, ut undique tuta essent omnia, qui nobili sobole illustribus, Italiae familiis propinquitate coniungeretur. Interea Galeottus Manfredus occiditur. Itaque in uiduitate relictae filiae subsidium accurrit Bentiuolus. Erat tunc ea ciuitas in armis posita. Cum uero se ille in castrum recepisset, insequentibus hostibus, in carcerem truditur, unde uix, precibus Florentinorum, ereptus est. Hoc tempore Caesar Borgia Bononiam uenit: uerum is, re infecta, abiit. Secutus est Borgiam Iulius Secundus Pont. Max. qui, ut fuerat antea in armis egregie uersatus, e Romanis sedibus, ingenti exercitu, auxiliaribus Gallorum copiis, in Insubriam proficiscitur. Plane contra stimulum calcitrat, qui Pontifici repugnat. Et uero sacrorum Principi, ob sanctitatem uniuersis gentibus religiosissime uenerando, obtemperare par est. Is, ubi semel consecratus, &, nouo desumpto, nomine, lustratus, pastoralem lituum praefert, gemmatoq. apice refulget, quasi mortalitate deposita, augustus, ac plane diuinus efficitur. Habemus ab antiquis usque tēporibus etiam apud Ethnicos uiolatae religionis poenas, cum nostris uerioribus abundemus. Afferamus illius antiquitatis exempla, ut insitum diuinitatis numen etiam illis comprobetur. Pyrrhus, Epirotarum rex, thesauros Proserpinae apud Locros cum spoliasset, & pecuniam in naues imposuisset, postera die saeuissima oborta tempestate, tota classis misere dissipata, disiectaq. est, nauesq. omnes, quae ablatam pecuniam aduehebant, in Locrensium litora reiectae sunt. Tunc ille, uim numinis, ut sibi persuaserat, reformidans, quod ereptum fue

rat, protinus referri iussit; nec tum ira diuina cessauit. siquidem nihil posthac prospere gessit. Pulsus enim ab Italia, temere Argos ingressus, ignobili morte occubuit. Sed uerius Attila Leoni Pontifici, pro Romanorum salute deprecanti, cessit, cuius a dextra, laeuaq. uibratis gladiis augusta specie Heroes minarentur. Itaque territus hoc ostento Tyrannus, relicta Italia, in Pannoniam reduxit exercitum. In angustias igitur redactus Bononiensium Tyrannus, ut ad nostra ueniamus, nullum praesidij locum conspicatus, fuga sibi consuluit. Delabitur ad Gallorum castra. Inde Mediolanum uenit, ubi inter miserias reliquum uitae peregit. O uarium rerum humanarum statum, o uolucrem spem, o incertos exitus. Quam breui ex faustis hymenaeis, in nurum, splendidissimo coetu, celebratis, ad lacrymas omnia prolapsa sunt. Licet quidem in pluribus hanc uicissitudinem mortalitatis nostrae admirari; sed maxime in Bentiuolo: cuius cum fuisset insignis gloria, opes immensae, natorum ingens numerus, domus Regalis, subito quasi Iouis icta omnia fulmine, cui quercus a ueteribus superstitiose dicata fuerat, conciderunt. Ruit elegantissima structura turrita domus, ruit arx illa, quae castri instar erat, idem & praesidium, & deliciae clarissimae familiae. Quarum rerum euersione certior factus Io. Bentiuolus, mirandum sane, eum, amplius triginta annis in dominatu positis, septuagenarium superstitem esse. Infelix pater, qui liberorum libidine & suorum libertatem, patriamq. dulcissimam perdiderit. Moritur post Christum natum circiter Millesimum quingentesimum quintum.

IOAN-

IOANNES FRANCISCVS GONZAGA

OANNES Franciſcus Gonzaga, annum agẽs quartum decimum, Franciſco patri ſucceſſit, circa acceptam ſalutem Milleſimo quadringenteteſimo tertiodecimo. Is, cum eſſet ſtudioſiſſimus ditionis Eccleſiaſticae defendendae, ac propagandae, Bononiam acerrime defendit, ad eã ſatis iuſto peditum, equitumq. numero profectus, mandato Ioannis Pont. cuius auſpiciis tunc militabat. Nam Malateſta Ariminenſis, Ladiſlaum Regem ſecutus, eam Vrbem graui bello premebat. Ille uero, adiuuantibus Bononienſibus, grauia aliquot proelia cum hoſtibus commiſerat. Sequenti hieme Pontificem, Roma Florentiam, inde Bononiam, hinc Mantuam fugientem, ac tuta quaerentem, Io. Franciſcus Gonzaga ſplendide, ac magnifice ſuſcepit. Fuit uero, quod ab hoſtibus requirebatur, ut hoſpitem etiam honorifice deduxerit. Nam abeuntem cum magna parte copiarum Laudam Pompeianam, quo uenturum Vngariae Regem ſciuerat, comitatus eſt. Plurimum enim huic Principi fidebat Pont. Max. cuius fidem, & integritatem in bello Bononienſi perhorruerat. Cum uero minime tutum uideretur, Laudae immorari, mittitur Mantuam Gonzaga, ad parandos commeatus, urbemq. ornandam, quo nõ modo commodo, ſed Regio plane apparatu tanta multitudo hominum reciperetur. Hic, breui paratis rebus omnibus, Cremonam rurſus occurrit, ad quam urbem Pontificem, ac Regem perueniſſe intellexit. Inde Mantuam iter flectentes, populo per agros effuſo, opinionem omnium benignitate, & gratia ſuperauit. Venit Mantuam paullo poſt Sigiſmundus, ut etiam Imperator Tertius adderetur, cuius de aduentu rumoribus excitatis Coſſa, mactata ueſte, ſe ſe ab adſpectu Imperatoris ſubtraxit. Hoc tempore referunt a Sigiſmundo primũ Ioanni Franciſco Marchionis nomen, & inſignia Imperij, a Rocino uero Leones fuiſſe collatos. Ab Italia Sigiſmundus Caeſar Auguſtus in Germaniam rediturus, Andream Maſaeum, Comitem, & Equitem ornatiſſimum, uirum fortem, cuius opera eximia,

in rebus gerendis usus fuit, multis cumulatum muneribus, cuius extant peruetusta in ea familia diplomata, secum deduxit, id aegre permittente inclyto Principe Mantuano, eundem, cum e Germania reuocasset, opibus auctum, & honoribus, dum uixit, semper inter carissimos habuit. Post uero depositum Ioannem Vigesimum tertium, legitime creato Martino V. ex Concilio redeunti idem Gonzaga uberrimos innatae in ea familia humanitatis, liberalitatisq. fontes aperuit. Viderint posteri, non tantum in Gonzagis officij, quãtum saeuitiae in Gabrino Fundulio, Cremonensium Tyranno, fuisse. Is, Mediolani, in medio foro, con specta supplicij machina, cum securi ceruices subiicere cogeretur, hortarenturq. homines pij, ut, ex Christiana disciplina, composito animo, uitae exitum ferret, male factorum paenitentia suscepta, ille, contortis atrocibus oculis, dolere se affirmauit, maxime quod Ioannem Vigesimum tertium, ac Caesarem, hospitio exceptos, & in culmẽ praecelsae turris inuitatos, non praecipitasset: nimirum duo orbis terrarum lumina solius hospitalis mensae decus seruauit; ne eam ipse foedaret, cui honoris caussa tertius conuiua eodem die fuerat adhibitus. Hoc ipso tempore Martini Pontificis auctoritate pax cum Philippo Vicecomite, ac Pandulpho Malatesta, per Gonzagam, his legibus composita est, ut Pandulphus, persoluto quotannis tributo, tamdiu Brixia potiretur, quod ei uiuere liceret, nulla in tabulis de ciuitate, quae merito ad Philippum deuolueretur, potestate relicta. Verum breui pax perturbata est. Itaque Gonzaga hominem detetrere pluribus conatus est, missis etiam legatis, contra ius fidem tueri. Quod si hominum auctoritatem contemneret, Deum saltem uereretur, quem ultorem uiolati a se foederis esset habiturus. Porro, fidem etiam hostibus seruandam, tum nostri, tum ueteres memoriae prodiderunt. Reguli exemplum notum est omnibus. Huc accedant alia, quae, ut in plerisque conati sumus, a uulgo magis remota, ad uoluptatem, in has narratiunculas consueuimus coniicere. Guido, Belgicae comes, eiusq. filius, carcere a Philippo, cui cognomento Pulcher erat, Galliae Principe, liberati, data fide, si ad officium populos, qui rebellassent, non reuocassent, se ad carceres redituros, re non ex uoto succedente, nullius impulsu, contra ac Atilius, qui nouerat superiorem senatum, & fidei datae uadimonio conscientia agitabatur, fidem, carcere repetito, seruarunt;

runt;

t; in quo breui Guido decessit. Gallorum item Rex Ioannes mus, captus ab Odoardo Tertio, Britannorum Regis filio, pro- lemptione uim auri pactus, cum, in Galliam reuersus, tantum i parare non potuisset, in certos Britanniae carceres reuersus, oreui occubuit. Maiori fide tenebatur Philippus. Hanc merito repetebat Gonzaga, quod data esset in manibus Pontificis, cuius dignitas apud ipsum, posterosq. magno in honore haberetur. Vt minime mirandum sit, si pacatum, ac florentissimum statum maxima pace retinuerũt semper Mantuani Duces. Porro, fratrem, in proelio desideratum, ipse quoque ad maiora praemia paullo post secutus est, circa an. salutis humanae, Millesimum quadringentesimum quadragesimum sextum.

IOANNES . GALEATIVS VICECOMES.

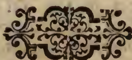

OANNES Galeatius a prima pueritia praecocis ingenij argumenta reliquit. Nam, aduocata a patre, pro more, ciuium concione, in qua uiri grauiſſimi conſederant, de negotiis ciuitatis acturi, iuſſus puer ſapientiſſimum omnium indicare, cum oculos in ſingulos intendiſſet, ad unum Franciſcum Petrarcam, quem antea uiderat numquam, ſe ſe prouoluit. Quo adhortante poſtea, cum adoleuiſſet, ſub patria diſciplina ſapientiae ſtudium mirifice adamauit, conductis liberalibus ſtipendiis omnium ſcientiarum profeſſoribus, qui in Ticinenſi gymnaſio, a patre erecto, iuuentutem inſtituerent. Inter ea lumina ſcientiarum enituit Petrus Philargus, Cretenſis, ſacrarum litterarum interpres, qui inde ſibi gradum fecit ad ampliſſimas dignitates, atque Alexander IV. Pont. eſt appellatus. Huius doctrinae uiros, & in rebus adminiſtrandis peritos, in conſilium adhibuit Galeatius. Quod ſane in Principe tanti faciendum eſt, ut ſtatuant uiri prudentes, non tam armorum, quam conſiliorum, uiribus ciuitates bene conſtitutas ſuſtineri. Difficile factu eſt, recte conſulere, ac potiſſimum conſilium dare Regi; ſed, cum eo homines animantibus praeſtent, in rebus dubijs, ac grauibus utemur. Eſt quidem finis ſtatutus rei cuilibet; qui quidem in dubitationem non cadit: de mediis dumtaxat, quae ueluti ad centrum lineae multiplicia eſſe ſolent, quaeq. ad illum nos ferunt, diligens, & accurata conſultatio eſſe debet. Porro, quae ad finem conferunt, quaeq. in poteſtate noſtra ſunt, ea non niſi a uiris peritis conſiderari poſſunt. De uectigalibus, de bello, de pace, de foedere, de indutiis, de praeſidiis aut reparandis, aut conſtruendis, de legibus aut condendis, aut abrogandis, ſi denique de annona ſit deliberandum, in quae capita potiſſimum publica incidit conſultatio, ab his, qui haec norunt, iudicium ferendum erit. Porro, in ſuſcipiendo bello non illa tantum conſideranda uidentur,

utilitas,

utilitas, & facultas; sed etiam honestas, quae una caput est ceterarum, & a pluribus praetermissa. Si, subdola pace reiecta, bellum suscipiendum fuerit, utile expendimus. Facultas ex pluribus conficitur, ut bonum ex uariis circumstantiis, quarum si uel una desideretur, deflectat a sui recta ratione, necesse est. Duo numerant potissima, instructas copias, ac pecuniam; quae belli neruus dicta est. Copias, si terra pugnandum sit, diuidunt in equites, ac pedites; illos in cataphractos, ac leuis armaturae milites; hos, in hastatos, ac triarios, & alios, si qui sunt, militares ordines. Haec omnia honesto metimur. Nec enim nobis utile esse potest, quod iniusto bello quaeritur, neque facultas ulla est ad aliena usurpanda. Itaque Orientis Tyrannum merito perpetuum hostem habemus. Is enim iniusto titulo Hierosolymam possidet, ac sacrosancta illa loca, quibus Imperatores nostri potiebantur. Fui in consilio longior: in quo dando nemo longus uideri debet: ut, tanti uiri exemplo, eorum, quae in deliberationem cadunt, consultationem a uiris doctis capiamus. Quod institutum cum sequeretur Galeatius, non mirum est, si ex uoto plerumque euentus ceciderunt. Nihil ille sine prudentum consilio agebat. Itaque Scaligeris Veronam, ac Vicetiam, Carrariensibus Patauium ademit, Francisco seniore in Modoetium carcerem coniecto. Praeterea Taruisium, Feltrium, Bellunum, montanaq. opida, una cum Tridento, in potestatem redegit. Perusini, & Asisiates, se se illi dederunt. Senenses, taedio incertae libertatis, ad eius auctoritatem, Pisanorum exemplo, confugiunt, cum nec etiam Lucenses eius abhuerent imperium: quin etiam Gallos, per Iacobum Vermium, ad Alexandriam, ipso etiam duce interfecto, delet. Caesarem ab Alpibus se demittentem repellit. Denique primus suae gentis dux nuncupatus, ad eum honorum, bonorumq. omnium cumulum adscēderat, ut non nisi de ruina extimescendum uideretur: quam eo quasi praesidio familiae sublato Vicecomites contraxere. Nam, cum illi uiginti sex circiter urbes subiicerentur, eo decedente, praefecti castrorum dominium futuris heredibus praeripuerunt. Anno aetatis quinquagesimo quincto, cum imperasset uiginti quattuor, in desiderio rerum maximarum, a suis collacrymantibus desideratus est, in arce

Melenniani, Romana uia, ſupra Lambrum, Pridie Non. Septembris, anno a partu Virginis ſupra Milleſimum quadringenteſimo ſecundo. Inuſitata pompa elatus eſt, ex aerario publico, opidanis etiam legatis atra in ueſte comitantibus, ac uiginti millibus funalibus cereis, & eo amplius, circa pyram collucentibus. In Carthuſiae templo, cui latifundia uiuens reliquerat, humatus eſt.

IO. IACOBVS. TRIVLTIVS

O. Iacobus Triuultius, ex nobili Mediolanensium familia ortus est; in qua tēpus fuit, cum eadem aetate Orbis terrarum Cardinales tres, Archiepiscopos decem & septē, Imperatores exercituum duos, cohortium militarium praefectos sane plurimos est admiratus. Eius pater, ne antiquissima uidear adduxisse, Antonius Triuultius fuit, qui, cum uaria egregie gessit, tum primis Alphonsi Regis copias in Piceno profligauit, cepit, ac trans Aternum fugauit, missus a Francisco, Mediolani duce. Filius uero Iacobus, ipsa oris dignitate grauissimus, Coriolani exemplo, hostibus erat formidolusus, ac C. Mario simillimus, de quo legimus, senem, atque inermem, solo uultu, ac uoce, Cimbrum in se armatum irruentem perturrisse, ac penitus fugasse. Sed, inter insignia argumenta huius militaris disciplinae, illa sunt, quod Romani imperij in primis defensor, ac propugnator fuit: quae laus in milite nostro semper mihi prima uisa est, ac summa. Nam, cum Innocentius IIX. a Lodouico Sfortia, qui Morus nuncupabatur, auxilia postulasset, contra Buccalonum, Auximatum Tyrannum, Triuultius missus est, qui eum captiuum in triumpho Mediolanum deduxit. Porro Auximum, locus natura, & praesidio munitus, unius Triuultij arte domitum est. Valles, aggerū montibus aequati: tormentis hinc inde disiecta moenia: opidani ad deditionem compulsi. Piceno redeuntem Pont. Maximus alacri uultn exceptum, donatumq. magnis muneribus, dimisit; inde maiores dignitatis honores relaturus, nisi cassidem ferream, ad arma natus, pacis commodis praetulisset. Fuit tanti ducis uita ita agitata rerum uarietate, ut nullius magis. Francisco Sfortiae filio, & ante, & post adeptam gubernationem Mediolanensem, carissimus fuit. Apud Galeatium uero, qui Francisco patri in Regno successerat, ita gratia praestitit, ut eum inter praecipuos sodales habuerit. Ad maiora Triuultius gradum sibi fecit sub Bona, Galeatij coniuge. Siquidem, post Galeatij mortē, in eorum adscitus est numerum, qui priores partes in Principatus administratione tenebant. Ceterū, his successibus plurimum etiā addidit, postea quam Mediolani cura ad Lodouicum Sfortiam,

Galeatij Fratrem, translata est. In omnibus enim tam externis, quam domesticis bellis, quae Lodouicus sub nepotis persona gesſit, primarios honores Triuultius sustinuit. Haec quidem pleraque, in patria, & pro patria gloriose gesta, quae eadē parens haud multo post nouercam se se praebuit, cum ea, quod homini grauiſſimum esse solet, extorrem patriis finibus, defensorem sui, atque alumnum cedere coegit. Itaque ab Aragonensibus ad uitam sustinendam quaerere coactus est necessaria, quae illa ultro ac liberaliter filio concedere debuisset. Non longe post Triuultius exsilij sedem altius euexit; ab illis ipsis Regibus Neapolitanis inter primarios militares duces adscriptus. Quorum res dum stetit, nihil munificentius optare potuit a Carolo I I X. Galliae Rege, Neapolitani Regni imperio suscepto, benigne exceptus, quem in Galliam redeuntem per Italiae fines inter armatos populos, hostilesq. campos, parua manu Astam usque, idest suis, restituit. Deinde Lodouicum X I I. iuuit maxime, ut iure hereditario Mediolanum reciperet. Praetereo, ut ad Petram, ueluti belli propugnaculum, se se opposuerit. Quamquam in his expeditionibus socios habuit, ut & cum e Ioannis Bentiuoli manibus Bononiam extorsit, ac Iulio I I. Pont. Rom. liberam restituit. In quo bello Caroli Ambosiae uirtus maxime enituit. Quo igitur tanti ducis fama non peruasit? Vix se ille ostenderat, cum, repente dissipato hostili exercitu, uictor exsistit, rebus suis omnibus non modo saluis, sed etiam plane integris. Fuit enim hac laude clarissimus, quod saepe sine suorum uulnere ingentes hostium copias profligauit; cum, uix districto gladio, Ducis nomine audito, hostes nullo proelio fugarentur. Illud certe ipsius fuit singulare, ac propriū, quod, in patriam reuersus, in eorum bonorum possessionem uenit, quorum opera factum fuerat, ut ipse patria careret. In Galliam proficiscitur, una cum Iuliano de Ruuere S. R. E. Cardinali amplissimo. Quo tempore ei Pontificiam dignitatem praedixit Frāciscus ille de Paula: cuius res praeclare gestas Euangelistae Palotto, itē & Cardinali, dum obsignandis libellis esset praepositus apud Sixtum V. Pont. Max. paullo ante, quam is e uiuis excederet, magno uolumine dicauimus. Franciscus uero, uitae sanctitate clarus, ex Calabriae finibus a Lodouico X I. in Galliam accersitus, cum nullam ex philosophorum scholis, aut Theologorum disciplina, eruditionis partem hausisset, tamen diuinitus institutus, su-

pra quam credi posset, de rebus omnibus, & plane altissimis, loquebatur. Supra diximus, quemadmodum Triuultius in Galliã uenerat. Inde Lodouicum X I I. secutus, in Italiam reuersus, curauit, ut Mediolanum iure hereditario debitum reciperet. In quo instituto suscepto ea ingens gloria fuit, quod Lodouicum Sforτiam captum in Galliam ouans abduxit. Quo facto insigni, Marescalcus, id est equitum magister, creatus est. Haec quidem militaris animi, illa in litteras animati exempla maxima. Litterarum enim ita studiosus fuit, ut, stupentibus omnibus, tantus dux publica gymnasia celebrarit Cn. Pompeium Magnum, triumphis de tribus orbis terrae partibus reportatis, cum ex Asia decederet, uictis potentiss. Regibus, domitis quam plurimis, ac bellicosissimis nationibus, Rhodum urbem uenisse ferũt, optimarum artium studiis florentem, adisse omnium gymnasia, talento cuilibet distributo: eundem Athenis Posidonium inuisisse, nec perhorruisse exedris philosophorum eos subiicere fasces, quos neque Mithridates, neque Tigranes superasset. Quid Cato? Relicto exercitu, ad Athenodorum nauigauit. Sed suauissimo litterarũ otio diu frui non potuit sapientissimus, ac potentissimus Imp. Nam, qui toties Alpes pro Galliae Regibus transcenderat, in summa hieme, niuibus undique rigentibus, accedente quoque animi intimo dolore suspicionis iniectae Francisco Regi de renouati foederis pactione, quasi caussam dicturus, ad Regem properans, senex, septuagenario maior, exstinctus est. Conditur Mediolani in aede Nazaria, tribus suae, circa Christi ortum Millesimum quingentesimum decimũ quartum.

IOANNES. VITELLESCVS

OANNES Vitellescus, Corneti, Tuscorum opido, honesto genere natus, praeclara in primis indole, post Tuscanellensium Tyranni obitum, cui, ob linguae haesitantiam, Tartaliae cognomentum fuit, apud quem & a secretis fuerat, & in grauioribus negotiis obeundis operam suam praestiterat, unius Palladis ductu, in Martis aciem, quod nouum est, & insuetum, penetrauit. Quamquam non me latet, omnes omnium aetatum Imperatores, qui res praeclaras gesserunt, aut ipsos doctissimos fuisse, aut certe uiros doctrina illustres summo amore fuisse prosecutos. Neque fere alij sunt, qui litteras oderint, nisi qui, uita per ignauiam, ac turpitudinem acta, conscientiam posteritatis reformidant. Vt non minus uere, quam eleganter, cecinisse uideatur antiquus Vates:

Gaudet enim uirtus, testes sibi iungere Musas:
Carmen amat, quisquis carmine digna gerit.

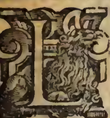
Vix Vrbem attigerat Vitellescus, quae uirtutem etiam latentem in lucem, ac prospectum prouehere solet, cũ a Martino Pontifice Protonotarius creatur. Quo defuncto, ab Eugenio Patriarcha Alexandrinus, & exercitus Romani Legatus est renuntiatus. In hac dignitate constitutus, Picenum ingressus est una cum Andreasso Castello, eius collega, qui praeter summam generis nobilitatem, nec Vitellesco, nec cuiuis praecipuo militum duci illius tẽporis, rei militaris peritia, ceterisq. animi dotibus, quae in maximo equite desiderari possunt, minime impar erat. Duo igitur belli fulmina, militiaeq. sidera, Malatestae Pisaurum, ac Senogalliam subtrahunt, omnemq. lapidem mouent, ut Forum Liuij, & Asisium occupent. Interea pax inter Pontificem, & colligatos, cum Vicecomitibus celebratur, Millesimo quadringentesimo trigesimo quincto. Vitellescus uero & Andreassus intenti Romanae ditioni propagandae, Iacobum Vicanum, Vrbis praefectũ, pluribus circa Forum Cassij opidis imperantem, una cum Conrado Trincio, Fulginatum Tyranno, in arce Suriana securi percutiunt. Porro Trincium, Fulgineo obsesso, ac noctu re-

clusis foribus, in triumpho breuiori usa per Hortinum pontem duxisse credimus. Fuit uero ea arx, in qua Nicolaus Tertius Pont. diem suum obiit, ut lego in Topographia Fabricij Roscij, aui mei sane nobilis, in Faliscorum finibus, ne quis peruetustum Faliscorum ordinem, qui est in Etruria, fidem faciente Hortina inscriptione, alio temere, ut non nulli fecere, traducat. Liuius libro decimo, Fabio IV. Cos. quod is aperuisset Ciminiam siluam, uiamq. per deuios saltus Rom. bello fecisset, non minore totius populi consensu, quam Senatus, prouinciam Etrutriam extra sortem decretam fuisse confirmat. Et uero adhuc nemorosa illa iuga spectamus. Sed est, cur Fulgineum paullulum reuertamur. Haec enim urbs Eugenio Quarto Pont. Max. Romanae Ecclesiae est restituta. Ferunt eius Vrbis regulum, uirum pium, qui futura praediceret, consuluisse de Fulginei successu: responsum accepisse, tunc demum posteros ea sede priuandos, cum boues circa Vrbis illius moenia uolitassent. Id fieri non posse existimans loci Tyrannus, regnum sibi perpetuum pollicebatur. Sed ecce tibi Ioannes Vitellescus, Patriarcha Alexandrinus, urbem obsidens, fidem fecit responso. Explicatis uexillis, uentoq. agitatis, in quibus par boum impressum erat, magnus ciuitati terror incussus est: erat enim omnibus notum uaticinium: nec multo post ea urbs dedita est. Sed redeo ad historiam. Vitellescus, & Andreassus, eos persecuti, qui Romanam ditionem uexabant, ad unum omnes sustulere. Inter eos fuit Antonius Pisanus, qui, quod Priuernum in Volscis occupasset, ad altiorem oleae ramum sane saeuius, sed ut honestius, splendidiusq. penderet, ut ille per iocum iactabat, duplici capistro suspensus. Deinde Praeneste, fatigatum, sitq. enectum, difficili obsidione cepere: tum Aquilae hostem in fugam coniecere atque Arpinum, M. Tullij patrium solum, amplissimosq. totius Latij campos, Pontificis imperio, ac potestati subiecerunt. Is, postquam, pluribus praeclare gestis, prudentiae suae argumenta maxima reliquit, tum demum in Cardinalium numerum relatus est, cum ab eo per nuntios de Taranti apud Calabros Principe capto Summus Pontifex accepit. Alphonsum, Neapolitanorum Regem, licet conatus, numquam tamen in fugam pertrahere potuit. Atellae ad Iulianum uicum, militari stratagemate,

mate, minus laudato, ob perturbatum sacrorum apparatum, ac laesam Regiam pietatem, abacum, ac pretiosam supellectilem depraedatus est. Tum uero, cum Picinino, aduersus Florentinos, foedus contraxit, apud quos Sfortia, eius hostis acerrimus, magno in honore habebatur, Vt concludamus, dum Roma in patriam cogitat, uisurus magnificum a se palatium ibidem exstructum, nescio qua suspicione ab hostibus Pontifici inie cta, ubi ad Prata Quinctia exercitum lustrauerat, ab Antonio Rido, Patauino, arcis Hadrianae praefecto, detentus est. Paullo post, partim ingenti animi dolore, partim ex accepto uulnere, dum fugam tentaret, uel secretiori alia quacumque de caussa, in aureo toro compositus, e duplici huius nostrae mortalitatis carcere euolauit, anno Christi Millesimo quadringentesimo quadragesimo.

LADISLAVS. REX

ADISLAVS, Caroli Tertij filius, a Bonifacio Nono sane adolescens ad paternum Neapolitanorum Regnum, ut legitimus successor, adscribitur, coronaturq. Millesimo trecentesimo nonagesimo manibus Angeli Acciaioli, S. R. E. Cardinalis amplissimi, confirmatusq. Rex Apuliae, Siciliae, ac Hierusalem: qui quidem tituli ad hunc usque diem una iungi consueuerunt. Quamquam, Ladislao cum Aloysio Secundo, Andegauensi Duce nuncupato, natione Gallo, qui post Carolum Tertium defunctum a Clemente Septimo Auinioni, aduersus Bonifacium Nonum non legitimum Pont. in ad Regnum intrusus fuerat, acriter pugnauit. Victoria parta, ad Ladislaum certatim uicinae omnes urbes confluxere, quae se imperata facturas promiserunt. Quamquam inferior fuit eo bello, quo, Sfortia, ac Paullo Vrsino ducibus, in Apuliae Regnum Lodouicus reducebatur. Tunc, Ladislao, ut fines tueretur, ex Casinatibus campis alacriter prouecto, cum ob id suspenso admodum Lodouico duces cunctarentur, Sfortia, pernobili in medium prolata sententia, transeundum omnino Lirim amnem, atque e uestigio hostes inuadendos, censuit, quod, cunctari, ac sedere arma inferentibus, ineptum, & exitiale uideretur. Itaque, Liri supra Fregellas uado superato, collatis signis, dimicatur, & eo quidem euentu, ut, Rege profligato, & eius prostratis copiis, & castris, una cum signis, ducibusq. captis, uictoria inter memorabiles pararetur. Eo tempore primam uictoriae lauream Lodouicus Sforzia tulit. Id quod eo libentius in Ladislao retulimus, quod Ladislaus Tuderti id ipsum praeclaro testimonio confirmarit. Tum uero, rebus in pace compositis, ad patrium Regnum ab Vngaris uocatur: cuius Coronam cum ab Archiepiscopo Strigoniensi accepisset, mutato postea ab illis ipsis consilio, qui eum in Regem elegerant, accedente tumultu Neapolitano, iterum in Italiam reuertitur. Interim, defuncto Bonifacio Nono, Imperium Romanum affectat; qua spe frustratus, iterum a Columnensibus, ac Sabellis uocatus; tum, tertium, Romanae Vrbis cupiditate ductus, anno Christi Millesimo quadringentesimo septimo Pontificem alio se

recipere compulit. Eo, qui secutus est, anno, mense Martio, IV. ad urbem uenire statuit. Eo tempore patuit, Liguriae gubernatorē, una cum Paullo Vrsino, statuisse Romam dedere Benedicto XIII. quod dum conantur, maris tempestate, ad Portum Veneris tredecim Genuensium triremes repulsae sunt. At Ladislaus Etruriam, Cortonam, Arretium, plurimaq. in Faliscis uastat, Bouillis Hortino Castro, uillisq. eiusdem ditionis, quarum exstant passim insignia uestigia, succensis. Hortanum enim acriter restitit, ut impressae ibidem conuentiones, Io. Baccarino, mihi affine, procurante, fidem faciunt. Mirandum certe est, quod, cum late omnia paene sibi Ladislaus in illis partibus subiecisset, Gallesium non modo non lacessiuit, sed etiam benigne in tutelam suscepit, ut litterae in publicis scriniis, datae in Castris prope Narniā fidem faciunt. Et uero aduersus furentem Ladislai audaciam conuentus egere Ecclesiae Rom. Principes; quorum consiliis, & copiis, fracto, ac dissipato exercitu, Ladislaus se in Regnum suum recepit. Hinc, iterum, rebus suis compositis, Romā cogitat. Millesimo quadringentesimo decimo tertio tanta est mortalium cupiditas imperandi. Neapolim deinde reuertitur, unde Spoletium uenit, urbem in Vmbria nobilissimam, & Ducatus titulo insignem: in cuius uicinia, quae incendia sparserit, fidem faciunt Spoletina monumēta, quae manuscripta a paucis circumferuntur. In his clarissima exstat memoria Ioannis Hortini, qui pro arcis Spoletinae, Romanae ditioni, ab nobilibus per uim occupatae, restitutione, ante ipsa moenia gloriose occubuit, circa annum Millesimum trecentesimum nonagesimum. Ladislaus uero, qui longe post illa tempora floruit, cum Florentiae consedisset, uim eius ueriti Florentini, quibus illi uisum esset condicionibus pacem obtulerunt. Paullo post, Perusia, aegra ualetudine affectus, nec sine ueneni in secretioribus partibus illati suspicione, Romam uenit. Mox, naui in portu Romano soluta, in patrium Regnum delatus est.

Hic, relicto exercitu instructissimo, cui uiros generosos praefecerat, cum nullos superstites habe-ret filios, sororem heredem instituit.

Decessit IIX. Idus Sextilis, Regni uigesimo nono, acceptae salutis CIↃ. CD XIV.

LODO-

LODOVICVS . XII
GALLIAE . REX

LODOVICVS XII. ex Galliae administratione, quam Carolo IIX. adolescente susceperat, deiectus, ut quem popularis aura eluserat, se se in eam regionem Britonum recepit, quae in Celtica Gallia ad Oceanum occidentalem uergit. Quod non quidem in Regni administratore, sed n ipso Henrico III. dum haec scriberemus, non possumus non dmirari, qui, Regia ipsa pulsus, a uicinis praesidiis subditos Rex pse fugiens salutem quaerit. In quo precari decet Deum Opt. Max. Sanctosq. eius Regni tutelares, ut opem afferant Galliae aboranti, quae, iam prope amisso cognomento, maiorum pietate arto, intestinis bellis fluctuat. Verum, ut ad ueteres tumultus reuertar, Lodouicus, pace facta una cum Carolo IIX. in Italiam ngressus, insignem refert ex Liguria uictoriam. Postquam procees Galli, more Regio, iusta Carolo fecerunt, elatusq. ille est ma gna ordinum frequentia, sui desiderium maximum ciuibus reliquit. Lege Gallica, ad Lodouicum Valesium, Aureliorum Ducem, Regnum rediit. Is, rebus suis in regno compositis, in Italiam rrupit Millesimo quadringentesimo nonagesimo nono. Inter plu ima loca, quae celeritate incredibili in Insubria capit, Mediolanum fuit, ciuitas florentissima, opulentissimaque. Tum, nouis colectis copiis, Regni Neapolitani imperium recipit, quod postea Magni Consalui armis ereptum est. Conuenerat inter Armeniacum, & Consaluum, ut, pacta certa mercede, captiui utrimque ad suos redirent. Conuentio peracta est ad Barolum. Barolum autem Vrbs ab Heraclio Imp. aedificata fuisse fertur: idq. facile indicat aerea pedestris eius statua, quae in foro erecta conspicitur. Ea comitate factum, ut ultro citroq. Hispani, Galliq. colluderet. Itaque quaesita occasio singularis certaminis. Armeniacus, qui accedi suorū animos uideret, pugnā amplexus est. Placuit, utrimque undecim deligi. Tranij locus delectus, quem Veneti ex foedere occuparant. Nostri narrant scriptores, sex horis continuis pugnatum. Inclinante uictoria in Hispanos, a Torscio, Mondra-

co, Petro Baiardo, Arturo, Oliuerio Cabanaço elusos Hispanos. Hos enim, saeptis aliorum equorum corporibus, Hispanorum impetus sustinuisse, cum Hispanorum equi, olfactu necatorum aliorum equorum commoti, Hispanos equites excuterent. Consulti Veneti iudices, utris uictoriam addicerent, iudicium ampliarunt. ita, ueluti comperendinato iudicio, utrique sibi uictoriam arrogarunt. Symphorianus Campegius narrat, septem Gallorum equis occisis, Baiardum, & Torseium ita restitisse Hispanis, ut in fugam uersos reliquos fuga sibi consulere coegerint. Reliqui quoque Galli scriptores uictos aiunt equites Hispanos. Ego, in hac uarietate scriptorum, ac bellorum incerto euentu, quo saepe fortissimi succubuere, uicti ab ignauissimis, nihil statuo. Certent ipsi inter se de uictoria. Afferam, quod liquet, & paullo post secutum est. Accidit, ut Petrus Baiardus, tumultuaria in pugna uulnerato Alphonso, quem alij Alosum uocãt, alij Aldonsum, Sotomatorem captum abduceret, adhiberetq. ea fouendis uulneribus, quae adhiberi in ea rerum paenuria possent. Is, morbo recreatus, ad singulare certamen a Terralio uocatur. Obsignatis ab utrisque tabellis, conuenit. Congressi ambo cum essent, primo ictu uane in cassidem impacto ab Hispano, cum id uitasset Baiardus, ipse, in collũ hostis gladio adacto, cum armato hoste longius aberrasset, tertio demum per iugulum uitata lorica, adacto necauit Hispanum. Caeso arma Baiardus non ademit. Hispanis sepulcri iura concessit. quod si recusarent, ipse ultro sepeliret. Hi, cum uictus esset illustri familia, laudato Baiardo gratias egere, elato ad sepulturam corpore. At Lodouicus, ut ad caput historiae redeamus, fracto ad Linternum, Latij fluuium, exercitu, infracto tamen animo, Genuam recipit, unde in Galliam redit. Inde rursus in Italiam uenit Millesimo quingentesimo nono: Abduam fluuium prope Mediolanum tranat; ac, post, fractis Venetis, florentissima potitur uictoria. Capit Brixiam, Cremam, Cremonam, Bergomum, & alia cõplura loca, quae sibi in partitione facta a sibi foedere coniunctis iure belli cedebant. Reuersus in Galliam, e proprio Regno Imperatoris acies pellit, atque Henrici IIX. impij Regis furorem reprimit. Cum quo pace inita, in matrimonium sibi coniunxit eius sororem, mulierem uenustissimam, cuius falsae religionis heres spuria relicta, quasi altera Iezabel, adhuc in nostros furens debacchatur. Quo de Britannarum mulierum constantia sic ego

decantabam:

Femineae pugnant acies, & sanguine mistà
Concidit ante aras natà parensq. simul:
Hostia grata Deo, caedit quam saeua Tyrannis,
Qua ducet festos Anglia laeta choros.
Compulerint matres natos in bella Lacenae,
Proles ab amplexu mater in arma ruit.

Mariae ad nuptias uenienti Rex Abeuillam usque obuiam iuit, magnificeq. eam excepit, ac ad Dionysij pro more splendidissime ornandam diademate curauit. Verum ea parum recreauit senescentem Regem, cuius nuptiali face rogum succendit. Incesserat ea cupido, ut Mediolanum reciperet; cum, a medicis ualetudinem curare iussus, anno Millesimo quadringentesimo decimo quarto, Kal. Iun. sexagenarius, Regni sui XV. defunctus est, ipso initio uertentis anni. Quo die, ut rursus in hanc lucem produci uidemur, ita magnis itineribus ad mortem singuli properamus. Lodouicus, sepulcro maiorum conditus, Patris patriae nomen reliquisset, nisi Romanis Pontificis ditionem acrius oppugnasset.

LODOVICVS PANNONIAE. REX

ODOVICVS, Pannoniae, ac Boemiae Rex, Ladislao, genere Polono, ac Caudola, Vascorum stirpe nobilissima, in hanc lucem, prope informis, instar Vrsini fetus, prodiisse fertur. Hic, dum pios Reges in mutuum exitium domestica bella accendunt, Solymani audaciam subire coactus est. Venit in Pannoniam Solymanus una cum hominibus ducentis millibus. Quo tempore Lodouicus, non tam spe uictoriae, quam ut suos fines tueretur, arma suscepit. Cum uero in ipso uno, & teneraе quidem aetatis, ipsius quoque Regni salus uerteretur, proelio Regi abstinendum censebant proceres: uerum Pauli Tomoraei uerbis adductus Lodouicus, qui Regi perfamiliaris habebatur, se se in hostium aciem inferre statuit. Nihil enim praeclarius putabat, quam si pro ea dignitate, ac maiestate, quam gereret, quid posset, armis experiretur. Porro Tomoraeus, studio defendendae, ac propugnandae religionis, pro more praesulum eorum locorum, quae perpetuo hostium excursionibus obijcerentur, armatus & ipse frequenti militari oratione nobilium animos ita ad arma accēdebat, ut etiam in Rege innatos auitae nobilitatis igniculos suscitarit. Non pro aris, & focis fictorum Deorū, dicebat ille, pro quibus tamē non destiterunt, qui uitam fuderint, sed pro ueri Dei cultu, proq. ea religione decertari, quam Christus ipse, e caelo lapsus, eiusdemq. discipuli nobis sanguine testatam reliquissent. Addebat patriae amorem: urgebat audacia hostiū: quae nisi retunderetur, fore, ut neque intra domesticos parietes tutus esset relictus locus. Huius generis argumētis, aliisque, quae sunt in hoc genere, grauioribus, generosus Antistes permouebat Christianorum animos ad bellum; quibus impulsus, non modo persuasus, Lodouicus Rex adolescens, consilij, auxilijq. inops, ita animatus est, ut nullum plane uitae discrimen extimesceret. Vt uero Rex ipse potissimum in arenam descenderet, his suadere potuit. Omnes enim Reges, qui feliciter rem suam gessere, ipsi in arma prodierunt. Sic Philippus Macedo, sic filius Alexander, con

filiis hostiū per exploratores cognitis, praesentia urgebant. Praeterea illud commodi affert Regis praesentia, quod ille subitis casibus occurrere potest maxime, ut in bello, quod Tullus aduersus Veientes, ac Fidenates gessit, comprobatum est. Cum enim in ipso conflictu ad Regem fuisset perlatum, Sufetium se prodidisse; ac cum suis copiis ad hostem transfugisse, continuo, alta uoce, ut etiam aduersa acies audiret, Ego ipse, conclamauit, Sufetium eo misi cum milite, ut hostem a tergo adoriretur. Qua uoce suis animus redditus est; hosti uero metus iniectus, uictoriam Romanis peperit. Hoc casu, Rege absente, plane collapsa fuisset res Romana. Locus sane lubricus, & plenus controuersiae, praesertim in ijs, a quorum salute Regni item salus pendet, & in summo discrimine belli, ut nos ipsi proximis annis in potentissimo Rege, eodemq. adolescente, funebrem pompam spectantes meminimus. His, uel sane simillimis consiliis Tomoraeus iuuenem alebat. Itaque Rex sub tutela Dei Maximi, pro cuius fide gloriosum est simul mori; hosti obuiam ire perrexerat. Est ad ripas Danubij opidum, cui Mogacium nomen est, medio fere itinere inter Budam Regiam urbem, ac Bellogradum. Eo se Lodouici exercitus contulerat, seq. fossa per transuersam uiam acta, uehiculisque, undique saepiuerat. Interea Tomoraeus, dux designatus, magis impetu, quam consilio, exercitū dirigebat. Erant ad quattuor & uiginti millia aduersus infinitam barbarorum turbam. Strigoniensis, Verandinusq. Antistites, uiri clarissimi, primo agmini praeerant. His Ambrosius Sarconus, ac Georgius Vayuoda (sic enim prouinciae praefectum Pānones appellant) iungebantur: sequebantur delecti equites praesidia Regis. Tartari, contra, infrenes equos uirga dumtaxat circumflectentes, telis in Vngaros intortis, subito refugiebant. Sic enim equos assuefecerant, ut assultare, procurrere in gyrum, qua uellent, uel solo barbarico sibilo inflecterent. Non enim equos, Sybaritarum, aut Cardianorum more, ad tibiam, aut tripudium, assuefecerant; sed ita, ut ad tubae cantū accenderentur. Itaque Regij ordines coeperant incursionibus perturbari, cum maxime sitis omnes urgeret, nec aquatum ire liceret. Interea ingens caedes fiebat Regiarum copiarum. Strigoniensis, ac Verandinus, dum ante signa obuersantur, iaculis traiecti, cadunt. Diu aequo Marte conflixerunt: tum, Vsaronibus, quo nomine Vngari leuis armaturae equites nuncupant, fugatis, ita

pugnatum est, donec, satiatis piorum caede barbaris, in unum Regem impressionem faciunt; non ignari, in uno duce uictoriam uerti. Rex rem perditam restituebat: suos a fuga reuocabat impauidus: tandem, campo deturbatis Vngaris, barbari, omni crudelitatis exemplo, Christianos fugientes persequebantur. Hoc proelio nostrorum multa millia desiderata sunt. Lodouicus Rex, deletum exercitum circumspiciens, praesidio, quo saeptus erat, spoliatus, tandem, salutis suae memor, iter Budam uersus auertit, sperans aliquando maculam maturiori consilio delere. Verum, in altissimam fossam corruente equo, dum in alteram crepidinem prosilit, grauis aere, equo in se ipsum relabente, solo spectante Cetrisco Boemo, armigero Regio, perquam exiguo aquae gurgite obrutus est. Tomeraeus, proelij auctor, iaculis confossus est, paucis ex Pannonibus relictis, qui in montes, siluasq. refugerant. Haec pugna celebrata est V. Kal. Septemb. qui fuit annus salutis humanae uigesimus sextus supra Millesimum quingentesimum. Postridie eius diei arma laeta, & in aceruum collecta sunt. Solymanus Budae, arce laudata, statuas aereas admirandae pulchritudinis Constantinopolim auexit, quas loco illustri inter trophaea Hippodromi suis ornamentis addidit; de Lodouico, quē euasisse existimabat, affirmans, se eum exiguo sane tributo in Regiam relaturum. Detectum per scutiferum, ablutumq. corpus, eo, quo potuit, tumultuario funere, ad Albam Regalem translatum, sepulcro mandatur, Millesimo quingentesimo uigesimo septimo. Sepulcro addimus carmen:

Ille ego Pannoniae Lodouicus nobilis heros
Tutatus patriae sum pietatis opes.
Dulce puto, pulchram subiens per uulnera mortem,
Cum regno, heu lacrymor, me cecidisse meo.

MASTINVS

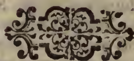
MASTINVS. SCALIGER. I

ASTINVS Primus Scaliger, Canis fratris filius, heres relictus, non multo post, quã Veronae administrationem susciperet, a Brixianis, quibus Boemorum condiciones minus probarentur, accitus, breui ferro fusis fugatisq. Boemis, sibi ad eam Vrbem obtinendam uiam fecit. Deinde Bergomum occupauit, Gibellina factione profligata. Cum uero Parmam tentasset, posteriori congressu cepit. Deinde Patauio, Feltrio, Belluno, Ceneta, Taruisioq. subactis, uicini omnes Mastini potentiam timebant maxime; ut ne Venetorum quidem Resp. periculo uacare diceretur, quae in medio Hadriatico mari sedem sibi quasi inexpugnabilem posuit. Ad huius enim Vrbis expugnationem propugnacula excitauerat. Itaque Veneti, consilio praestantes, in Senatum referunt de foedere percutiẽdo cum Boemiae Rege, cum Florentinis, aliisq. Italiae Principibus. Inter hos adnumeratur Petrus Roscius, qui, cum Apuae in Liguria a Mastino obsideretur, insigni stratagemate usus, Venetias subito aduolauit, ubi, more maiorum, militiae praefectus est. Scripta feruntur ad quadraginta millia militum. Interea Gherardus ad Forum Iulij, Opitergium, quod Heracleam alij uocant, pro Venetis capit, quae prius a Scaligeris erat. Id ubi accepit Mastinus, accurrit, ac post, fuga simulata, in paratas insiddias hostem pellicit. Vrbem ingressus, omnia sanguine foedasse dicitur. Interea Luchinus Vicecomes, Philippinus Gonzaga, ac Marsilius Roscius, in hominem coniurati, Veronam obsident. Mastinus, constanti animo, egressus in apertum certamen, fracto hostili exercitu, fuga, seruitute, ac sanguine hostium, obsidionem soluit, duplici obsidionali corona dignissimus. Hinc, Patauium contendens, Alberto fratri opem allaturus, fame obsessus hostis periisset, nisi Brixiam properare alia aduersa acies compulisset. Ita, quasi Briareus, tot ducibus unus resistit. Sed miseram rerum humanarum condicionem. Vix Veronam attigerat, cum uniuersus Orbis illi inuerti uisus est. A Luchino capitur Bergomum, ac Brixia. Patauium in Venetorũ ditionem transit. Carolus Feltrium recuperat. Orlandus Roscius, una cum Florentinis, Lucam, ac Vi-

 cetiam

cetiam obsideret. Itaque Mastinus, animo in tam uarias partes distracto, nullius Principis aut gratia, aut opibus, aditus, periclitantem rerum suarum statum, quasi ex altissima specula, praeuidens, cum Venetis, imparibus sane condicionibus, pacem facit. Brixia, ac Bergomum Luchino cedit, Carolo Boemo Feltrium, Bellunum, ac Ceneta traditur. Pataujum stat penes Vbertinum Carrariam, Venetis conceditur Taruisum, Bassianum, ac Castrū Baldum. Mastino, qui haec omnia potenti manu deuicerat, solum Parma, Vicetia, Luca, ac Verona relinquuntur. Quamquam paullo post Luca Florentinis diuendita, Parma a Guidone Corrigio capta est. Haec dum agūtur, Ioannes Vicecomes, cum Bononiam diuexaret Summus Pontifex, in Italiam transmisso Legato, Florentinos, ac cum his Mastinum, ad eius defensionem submouerat. Hoc tempore spes iniecta est Mastino recuperandi status uniuersi: & quidem, quod conceperat, effecisset: sed, ut nostra consilia saepe fluxa sunt, ac dubij euentus, in maximarum rerum desiderio morte praeripitur. Veriti Vicecomites in filio, quod in patre suspicabantur, pace cum Cane Secundo facta, ac Gibellinis omnibus, sibi caute consuluerunt. Mastini mortem reiiciunt in annum sanctissimi partus Millesimum trecentesimum quinquagesimum.

MAT-

MATTHAEVS . POIANVS

ATTHAEVS, ex uetustis Poij Bastoni Dominis, Poiana, primaria Reate in Vmbria, familia ortus est. Patre mortuo, patrefamilias diligentissimo, ac proinde ditissimo, iuuenis ad studium bellicum animum appellens, euasit demum suorum temporum belli Dux celeberrimus. Variis in bellis, uariis Principibus operam praebens, laudem immensam semper inde retulit. Demum se applicans Summo Pontifici, Nicolao Quincto, tantum apud illum ualuit, ut in ea expeditione, quam contra Turcas recuperatum Cōstantinopolim & Peram, suscipere in animo habebat, pedestrium copiarum dux designare tur. Atque tum Matthaeus non solum consilio, & manu, sed etiam haud exigua argenti summa, Pontificem adiuuit. ut uidere est in illa Priuilegij inuestitura, qua bellissimae Regionis Pelelucensis, & Arcis, tum ob compensationem pecuniae expensae, tum ob labores, propter Apostolicam Sedem pluries strenue susceptos, mero mistoq. Imperio, & libera & omnimoda potestate, a Pontifice Perpetuus eligitur Vicarius. In his Ecclesiae seruitiis perseuerans, summa & auctoritatis, & prudentiae laude, mittitur a Calisto Tertio (quod in eius uita Platina scribit) ad obsessum Crustuminum, in Sabinis. Iacobus Sabellus, Castelli dominus, inde subditos quosdam in exsilium egerat: ij, ira aestuantes, in Patriam reuersi, duos Iacobi filios trucidant: atque totam iam ditionem Ecclesiae offerunt. Hoc munus a Pontifice non acceptum: quin potius illis, misso ad hoc negotium Cardinale Prospero Columnensi, mandat, ut cum Domino suo in gratiam redeant. Neapoleo uero, metuens, ne Cardinalis sibi, uindicandi animo, Castellum caperet, illuc profectus, sua manu locum per aliquot dies occupat. tum superueniens Matthaeus, cum Francisco Sabello, castellum obsidione liberat: ibiq. ducentos, defectionis praecipua capita, suspendio affecit: ac, ut quibusuis subditis in posterum ab eiusmodi facinoribus tentandis cauendi exē plum statueret, ex singulorum corporibus frusta exsecta in eo territorio circumuehi curauit.

Iacobus, Matthaei filius, paternae uirtutis aemulator egre-

 gius

gius exſtitit: ex cuius quidem rebus bello geſtis, quae non ſolum a Bernardino Corio, ſed & ab aliis tractantur, breuitati conſulentes, unum tantum praecipuum narrabimus. Iulius Hectoris F. Iacobi Nepos, adoleſcens unde uiginti annorum, a Paullo Tertio, Summo Pontifice, & a Petro Aloyſio Parmae, Placentiaeq. Duce, Farneſianis, (cum qua Sereniſſima Familia Poiani ſanguine coniuncti erant) uniuerſae expeditionis naualis, & maritimae Generalis dux conſtitutus erat: quo in munere ita ſe praeclare geſſit, ut in omnibus Pontificique, & Duci ſatis ſuperq. fecerit. Captiuum duxit Sirocchum, piratam eius temporis famoſum, & immanem. Domum poſtea reuerſus, adhuc iuuenis, adminiſtrationem rei familiaris adit. Atque, poſt multos annos, moriens, filiam ex matrimonio poſt ſe reliquit, Victoriam, & admirabili corporis pulchritudine, ut nulli umquam cederet, & ſingulari ad exemplum uitae caſtimonia, atque inenarrabili prudentia praeſtantiſſimam feminam. ea, nupta Comarcho Io. Baptiſtae Caſtello, ex eo ſuſcepit prolem generoſam, & a maiorum uirtute, ac nobilitate non degenerem, Gabrielem, Io. Franciſcum, Gaudium, Onuphrium, filios. Atque, hac conſanguinitatis cauſſa, in regionis Pedelucenſis, quam Iulius poſſederat, iuriſdictione, legitimam ſucceſſionem ſatis argumentis illis deberi, iuris peritiſſimi exiſtimant.

MATTHAEVS VICECOMES

ATTHAEVS Vicecomes natus est Masino, in pago Mediolanensi, ad Verbanum lacum, eo ipso die, quo Fridericus Secundus, dictus Italiae Caesar, a filio Manfredo Rege confecta in os stragula ueste, necatus interiit. Hunc Anastasia parens propriis uberibus lactans crescentem honestissimis moribus instituit, quod Otho nescio quid egregium, & uere magnum in pueri indole suspiceret. Porro Mediolani, Insubriae florentissimae Vrbi, circa annum Millesimum ducentesimum septuagesimum duae nobilissimae familiae perpetuo de Imperio dimicabant, altera Turrianorum erat, altera Vicecomitum. Huius se primarium Matthaeus praebuit, homo consilio potens, & uiribus. Cum adoleuisset, ex uxore honesta, & fecunda prolem sustulit generosam. Ad magistratum ubi accessit, interno, externoq. bello composito, cum ob singularem humanitatem in omnes a ciuibus suis coleretur, maxime iam dignus imperio uidebatur. Itaque a patruo, qui futuram nepotum amplitudinem praesagiebat, ita rebus publicis praefectus est, ut penes eum unum Vrbis uniuersa iurisdictio esset. Quo tempore non inuiti illi & ciues, & peregrini paruere; quibus ut plebs optabat, ipse respondens, relictis legum ambagibus, lites dirimebat. Religionem uero in primis coluit. Sacerdotem, quoties sacra facturus erat, amictu, ac Sacerdotali habitu, ipse ornabat, & sacrificanti subinde palam ministrabat. Commendabant praeterea hominem eximiae uires. Ferreas equorum soleas, in diuersa distractas, non numquam refregit. Iam finitimis Matthaei opes, & arma timori erant; dum alij foedere, ac societate Vicecomitis regnum iuuabant. Vnus Gulielmus quiescere minime poterat: multa cogitare, copias contrahere, atque expedire, ac uicinos fines infestare coeperat; tandem Vicecomitem bello aggredi statuit. Adduntur alij Turrianae gentis, quorum factione domi res Vicecomitis maiori in periculo erant. Ticinum traijcit; latiusq. excurrens, ingentem hominum, ac pecorum prae-

dam

dam abducit. Vici diruti, suburbia direpta, aedificia rustica succensa sunt. Riuus est ad irrigationem agrorum a Ticino deriuatus. Hic Gulielmus statiua habuit. Matthaeus illi, exercitu tumultuario collecto, fit obuius: pugnam utrique continuo ineunt: atrociter depugnatur. Cessit acie Gulielmus, ac, Papiam confugiens, nouum conscribit militem; sed, dum, reparatis uiribus, Vicecomitem iterum aggreditur, e uita cedit. Matthaeus, potenti hoste, ac pertinaci aemulo sublato, Vercellis statim potitur. Procurator, siue Imperialis Vicarius creatur: quae dignitas, ut splendidior popularibus uideretur, opinione, & amicitia Arnulphi, quasi illo auctore gereret omnia, Aquilam, Imperij signum, tunc primum sustulit. Secuta Othonis, magni patrui, morte, domum, quam habitare coeperat, repentino igne conflagratam speciosiorem reddidit. Missus postea in exsilium Matthaeus, Veronam petit, ubi Bartholomaeus Scaliger, uir clarus, exsules excipere, teste ipso Petrarcha locupletissimo, solitus erat. Interea deformis exsilij incommoda constantissime tolerantem in spem erexit Henrici Caesaris in Italiam aduentus. Diffidebant inter se Turriani, exstincto Musca. Itaque, opportunum tempus nactus uisendae patriae, cum arripiendam occasionem sapientes praecepissent, ueste agresti, auiisq. itineribus, Astam ad Caesarem contendit. Quis crederet, sexagenarium senem, canitie ueneranda, & male tecto frontis honore, ipsoq. praesertim arduae ceruicis habitu conspicuum, pedibus iter habentem, hostium insidiantium oculos fallere potuisse? Proiecto ad pedes; & iuris, & aequi opem imploranti, admiratus facundiam, & oris decus Caesar, spem dedit, ut reduceretur: id quod egregia fide praestitit. Matthaeus, in patria, summa potitus potestate, iterum annis decem imperauit. Eo duce subactae Vrbes, capti hostium principes, ac opes Turrianae attritae, paeneq. deletae sunt. Ipse enim domi ab inueterata prudentia singulari consilio omnia administrabat, ac foris filiorum ductu Magni nomen meritus ac consecutus est. Praeclara parenti gloria, quae per se nobilis filiorum laude illustratur. His omnibus ut gubernator in naui, in qua alij malos scandunt, alij huc atque illuc per foros cursant, alij alia munia exercent, Matthaeus pater, Mediolani clauum tenens, ac uigilans, praeerat, atque ita praeerat, ut laborem, qui singulorum erat, ad se unum pertinere

exstima-

fiſtimaret. Itaque filij, quaſi in ſpecula excubanti parenti, Inbriae uniuerſae imperantes, ad nutum obſequebantur. Ad nc Vicecomitum potentiam infringendam uenerant ceteri. ilippus Galeatius, uafro ingenio adoleſcens, tantum eloientia potuit, ut, facta colloquendi copia, reditum hoſti in triam plane perſuaſerit. Matthaeus uero, licet Macedonis cognomento Magnus ſenior factus, laetus, ut ille Diagoras, qui in Olympicis ludis uiderat filios, atque ex filia, filioq. nepotes coronari, ipſe quoque duorum, & ſeptuaginta annorum, Galeatio imperij uexillo conceſſo, ad Io. Baptiſtae templum Longobardicae pietatis argumentum maiorum ſepulcro mandatur, anno a nato Chriſto Saluatore Milleſimo trecenteſimo uigeſimo ſecundo.

MATTHIAS
REX. PANNONIAE

MATTHIAS Coruinus, Rex Pannoniae, Io. Vayuodae filius fuit, qui inter primarios adnumeratus est, qui Turcas domuissent, ac propterea eorum Fulgur dictus est ab illis usque temporibus, quibus ad Taurinum Scythas fudit, fugauitque. Inter huius generosi Regis filios paternae gloriae imitator Matthias, dum in carcere Augustae Bracarum detinetur, a nobilibus Pannorum Rex acclamatus est. Quo tempore uxor Ladislai Regis defuncti, cum pro Corona acriter decertaret, tandem uictor, annum natus uigesimum, Albae regali, urbi Pannoniae primariae, quae, quod in ea Reges coronarentur, id nomen acceperat, ipse quoque coronatus est. Nullum illi postea tempus a bellis uacuum relictum est. Poloni, inter ceteros milites alioqui generosi, dum hominem irritant, breui aculeos sensere. Postea, in Germanos irrumpens, Viennam Imperatori adimit. Frangit copias Valacorum in dubio certamine, in quo & ipse spiculi uulnere ictus est. Duplici praeterea proelio Turcarum impetum frangit, qua parte Illyrij fines excurrebant. Quo factum est, ut Mahumetes, ac Baiazetes, illis tēporibus in Orientis imperio florentes, iidemq. fortissimi, pacem efflagitarint. Bellum mouit Stlesijs ad Vratislauiam, eius prouinciae urbem, tanta felicitate, ut passim in Regni finibus gloriosa trophaea deuictarū nationum, more ueterum Romanorum, spectarentur. Praeterea transmisit auxilia ad Regem Neapolitanum, quibus Turcas Hydruntinis finibus repulit. Hic ipse, qui propugnaculum fuit totius religionis Christianae, qui toties Turcas afflixerat, toties desertores religionis nostrae repreſſerat, toties suorum, qui rebellionem fecerant, uictor exstitit, qui nec animo, nec corpore umquam conquiescebat, Rex inuictissimus, idem ingenio acri, & in studiis litterarum uersatus, quod raro contingit, Marti simul, ac Palladi, egregiam operam nauauerat. Nam, exemplo Alexandri Magni, qui Homeri uolumen secum ad ceruical uoluit inter arma excubare, quod a bellis tempus succidere poterat, il-

ud suauissimis Musarum studiis tribuebat. Amabat bonarum artium studiosos uehementer, quos ad se ex omnibus Italiae partibus Budam, domicilium disciplinarum, cõuocauerat, maximis propositis praemiis. Inter quos fuit Galeottus Marcius, Narniensis; cuius laus sine scelere praetermitti hoc loco non poterat. Hic, omni in genere doctrinarum cum summa laude uersatus, cũ annos triginta Patauij publice humanitatis studia fuisset professus, Matthiae Regi a secretis erat. Quo tempore Matthias aduersus Georgium Boemiae Regẽ pugnabat, quem Paullus Pont. sacris interdixerat, spectante uiro eruditissimo Episcopo Strigoniensi, ac tota nobilitate Rex a cena inuitauerat milites ad palaestram. Inter omnes eminebat Alesus, qui in militia ordinem ducebat. Hic, ubi in medium prosiliit, nemo ausus congredi. Tunc Rex, ad Galeottum conuersus; An aliquid tibi, inquit, relictum est pristinae palaestrae? Modeste ille, ut solebat, iam diu desijsse se luctari, respondit. Nudi illi, more antiquo, sed non inuncti in arenam descendunt. Galeottus duritie neruorum, collectis membris, ac latis humeris erat. Studia ciuium Alesouiri's addebant ad pugnam. Galeotto non nulli dumtaxat fauebant, quos Alesus ille deuicerat. Diu certatum est fluente totis artubus sudore. tandem Galeottus, crure sinistro inter Alesi crura inserto, brachiis, ac toto pondere in eum urgens, soluerat omnes nodos, cum rursus hominem medium arreptum in sublime euehens capite allisum in terram strauit, quem iacentem humi semimortuum statim humaniter extulit. Galeottum Io. Pannonius, Quinqueecclesiarum Episcopus, hoc eleganti carmine celebrauit:

Qualis in Aetolia maerens Achelous arena
Herculea legit cornua fracta manu,
Talis luctator Galeotto uictus Alesus,
Turpia puluerea signa reliquit humo
Matthiae Regi Latiae placuere palaestrae,
Risit Strigonia clarus ab arce pater.
At te ne pudeat ludi cessisse magistro,
Improbe. Mercurius noster & ista docet.

Et uero, ut ad Matthiam redeã, praeclarum illud Platonis dictum, Eas ciuitates tum demum felices fore, quibus dominarentur philosophi. Cui ego, si licet, adderem, Perbeatos etiam esse

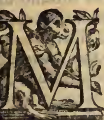
X eos,

eos, qui ab iis regerentur, qui, si minus ipsi saperent, eruditis tamen hominibus delectarentur. Mirandum sane, ut iuris, legumq. scientia possessionem suam latissime propagarit, retexta saepius a nonnullis Penelopes tela, ac medicina necessitate sua inter mortales ditescat, studia dignissima liberali homine, unde ea nomen acceperunt, adhuc fautorem optare. Et tamen tempus fuisse legimus, in quo magna erat auctoritas Homeri non solum in scholis, sed etiam in foro, ac ciuilibus controuersijs, adeo, ut Solon aliquando, uno uersu Homerico, Salaminam insulam fuisse Atheniensium, in iudicio decreuisse, dicatur. Matthias, & armorum, & litterarum amantissimus, quam plumbeam Regiam receperat, auream relinquens, apud posteros famam merito sibi collegit. Hic, dum pios fouet, dum religionis terminos propagat, ac gymnasia ornat uiris clarissimis, a cena, in maximo omnium desiderio, raptus, ad celestem palmam uocatus est, eo ipso die, quo triumphās Christus Opt. Hierosolymam ingressus est, natus an. LVI. Regni XX XVI. salutis humanae Millesimo quadringentesimo nonagesimo. Eius tumulo sic ego insculperem:

Qui pius extuleram belli Coruinus honores,
Proq. sacra cinxi relligione latus,
Aonidum quoque castra colens, & Palladis artes,
Ornaui uatum fronde uirente comas.
Palma meo duplex merito est insculpta sepulcro,
Altera Mauortis, altera Pacis opus.

MAXIMILIANVS. CAESAR

AXIMILIANVS I. Caesar, ex Friderico III. Imp. & Elenora Lusitana natus, in Belgica, nuptiis celebratis, Caroli Burgundi filiam in uxorem ductã anno aetatis suae decimo octauo, sexto post matrimonium anno grauidam deplorauit. Deinde Millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, aetatis suae anno uigesimo octauo, Francofordiae Romanorum Rex creatur, anno ante obitum patris octauo. Hic, biennio post, Brugis captus, inter aromatarij domesticos lares, mensibus nouem, in maximo uitae periculo, quasi iterum in parentis utero, delituit. Vnde mox in lucem, parentis opera, eductus est: cui merito, ut ille in fabulis Semeles filius, bis uitam acceptam retulit. Nimirum tantum potest patrius amor in sobolem, uel ipsa duce natura, ut in feris aduertimus, ut nullus sit tam difficilis locus, ad quem is non peruadat. Parat exercitum Fridericus triginta duorum millium hominum, ac, Belgica deuastata, impressione facta, filium libertati restituit. Ego uero, dum haec refero, addubitare soleo, an is, an Octauius Balbus, maioris erga filium beneuolentiae fuerit. Proscriptus ille a Triumuiris, cum postico saluti consuluisset, qua parte fugae expeditum iter pateret, ubi filium trucidari falso in uicinia rumore accepit, ei se morti, quam filius prudens euaserat, sponte obtulit. Maiori enim illi momento fuit, praeter spem uidere filium incolumem, quam salutem suam. Miserum adolescentem, qui sui ipsius opera patrem exspirantem uideret. Quid ille Seleucus? Cum is filium humiliori in loco conspexisset, non sustinuit paternus amor. Ipse solio descendit: diadema in filii caput transfert: hortatur, ut in Curulem sellam, ex qua senex surrexerat, adscendat. Exciderunt lacrymae adolescenti: totis artubus cohorruit: dilapsum concidit diadema: nec finem singulare hoc pietatis officium habuisset, nisi paternae uoluntati Pompeij uoluntas accessisset. Ex quo concludi potest, longe maiorem esse parentum in filios, quam horum in parentes amorem. At Caesar, in Italiam irrumpens, Florentinis in Etruria bellum indicit; a quibus discessione facta; cum se ad Heluetios conuer-

 tisset,

tisset, auidius decertans, in ipsa dimicationē paene occubuit, duplici confossus lancea. Deinde, cum Lodouico, Gallorum Rege, indicto certamine, ad Teruanam, quae uetus Morinorum Colonia fuit in Belgica, magnis ultro citroq. damnis acceptis, inita pax est. De eo Lodouici Regis uox est: Galliam uniuersam tremere, solum excusso Maximiliani tympano. Interea, defuncto Matthia, Pannonum Rege, Maximilianus in Austriam uenit, in qua ditione ea loca recipit, quae ille uiuens occupauerat. In hoc tumultu eo maior Maximiliani uirtus uideri debuit, quod milites ueterani emortui Regis, collecti, non desistebant omnia flammis, ferroq. uastare. Hos ille aggressus profligauit, resq. Austriacas in summa pace composuit. Tum Belgicum ducem, ueniam postulantem, omni humanitatis officio cōplexus est. His expeditis, iterum in Italiam inhians, cuius imperij florentissimi exterae gentes cupiditate flagrarunt semper, Venetis bellum mouet; quibus, inter cetera opida insignia, celeberrimasq. Vrbes, Veronam, Vicetiam, ac Patauium praeripit; licet Patauium, postea ereptum, nec quidem octoginta millibus hominum euincere potuerit. In Germaniam reuersus, relinquit M. Antonium Columnam, qui bellum illi Reip. suscitatum foueret, urgeretque. Neque uero ipse destitit tertium in Italiam regredi Millesimo quingentesimo decimosexto. Mediolanum, quo Italiae robora, & sex illa maximorum exercituum capita concludebantur, artissima obsidione cingens, ciuibusq. dira omnia intentans, commeatus paenuria obsidionem soluit; obsideri magis ipse, quam obsidere, uisus. Quod eius in milites liberalitate saepe contigit, ob quam plures uictorias perdidit, quam compararit. Inde Bergomum, ac Laudem Pompeiam, diripit. Hinc, uel Heluetiorum suspicione, uel leui insomnio Leopoldi, Austriaci Ducis, uel Triultij astu, contento cursu in Germaniam abit, allatis praesertim nuntiis, Scythas solita audacia Pannoniae fines liberius depraedari. Hic, quasi mortis praescius, cum Venetis, ac Gallis pacem componit. Excedit anno sexagesimo aetatis, imperij uigesimo quincto, Christi Opt. Max. Millesimo quingentesimo decimo nono, filijs orbatus, ex Maria Burgundiae Ducis filia susceptis, ex Philippo filio nepotibus relictis.

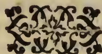
NICOLAVS . III
ATESTINVS

NICOLAVS III. Marchio Alberto patri anno aetatis uix decimo successit. In qua hereditate adeunda uim factam ab Azo affine ita propulsauit, ut Fauentiae Millesimo trecentesimo nonagesimo sexto poenas dare compulerit. Circa haec tempora Petrus Lybs, in naturae obscuritate indaganda diligens, tormenta bellica, quibus quasi fulminibus coeptum est Vrbes demoliri, adinuenisse dicitur. Eodem saeculo imprimendi quoque ars per Germanum hominem detecta apud nostros est, ut, quam illa uitam adimerent, haec insigni artificio ad perpetuam posterorum memoriam conseruaret. His sane bellicis instrumentis inter primos usus Nicolaus in eo proelio res suas firmauit. In huiusmodi rerum statu Francisco Gonzagae saepe subsidia mittit, qui cum Ioanne Galeatio dimicare compellebatur. Tertio Idus Aprilis Millesimo quadringentesimo pacem componit inter Vicecomites, ac confoederatos: foedus init cum Bonifacio Nono, cui ille exercitus sui summam crediderat. Hoc ipso tempore Patauij ex quadruplici pugnae simulacro lauream refert, quam item longe post iterum tulit Mantuae, inter nuptias Gonzagae cum Malatesta filia. Prosequamur, quae ad arma pertinent, diuersis licet saeculis gesta. Pugnat acriter pro restitutione Bononiae: plurima dat adiumenta Carrariae familiae: Veronam expugnat. Ex quo proelio quasi obsidonalem coronam emeritus, una cum Iacobo Carrara, Brunono, & Antonio Scaligeris, Philippo Pisano, Strozza, Michaele Medice, Paullo Leone Patauino, aliisq. uiris generosis, eques creatus est. Postea, fracto Paullo Sabello, profligatisq. Venetis, pax redditur. Bello expugnat Parmam, ac Regium Lepidi, ubi Otthobonus Tyrannus a magno Sfortia interemptus est. In foedere Venetorum, ac Florentinorum, summus Imperator aditum intercludit Malatestae, qui a Vicecomitibus erat ad Scul-

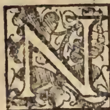
tennam, Insubriae fluuium. Horum postea Principum pacificator factus est. Dum haec geruntur, in morbum incidit Nicolaus, in quo nihil prius habuit, quam se Deo reconciliare. Vota nuncupat: continuo, diuinitus beneficio accepto, statuit tria, quae grauissima conceperat, Deo Optimo Maximo uota exsoluere. De peregrinatione Hierosolymitana mire sollicitus, uiatorium parat amictum, sparteos calceos, talarem tunicam, tornatilem contum. Quia uero is non ignorabat, facilius uestem, quam mentem, mutari, omni ope sibi enitendum curauit, ut illa exterioris ornatus insignia interioris animi sensus perpurgarent. Hierosolymam profectus, Palaestinae pia loca perlustrans, Sacratissima Christi Domini Incunabula ueneratus, osculatusque, supplex, eiusdem monumentum, Sancti Sepulcri eques creatur, ut se ad bella pro Republica Christiana suscipienda paratissimum exhiberet. Nec minus, ut habebat in uotis, ad Sancti Iacobi Compostellani iter flectens, Lutetiae aurea lilia insignibus suis hospiti Rex Galliae primum addidit. Post Lauretanam aedem inuisit, tam insigni exemplo; ut mirum non sit, si tam multa eius habemus argumenta pietatis erga Rempublicam Romanam. Nam, defuncto Alexandro Quincto, Bononiae, Conclauis custos adstat, in cuius imperium Martinum Quinctum, ex Constantiensi Concilio redeuntem, & Regio apparatu exceptum, introducit tertio Nonas Iulij, Millesimo quadringentesimo decimo nono. Tum uero Daciae Regem, Christi sepulcrum, pietatis ergo, uisitantem, ac Sigismundum Imperatorem, ab Vrbe Roma redeuntem, munifica hospitalitate prosecutus est. Constiterat Eugenius Ferrariae, ubi Ioannem Palaeologum, Graecorum Imperatorem, reciperet ad foedus pertractandum. Hinc, grassante peste, Concilio Florentiam translato, Atestinus Pontificem Maximum eo usque est comitatus, sequentibus Graecis plusquam quingentis. Ferrariam postea reuersus est, ubi, bonarum disciplinarum amantissimus, gymnasia erexerat, accitis nobilibus iurisperitis, inter quos Salicetum extulit. Magna proposuit uirtuti praemia Princeps adeo liberalis, ut Parmam Philippo Mariae Vicecomiti dono dederit, Millesimo quadringentesimo uigesimo anno nostrae salutis. Itaque merito

illi

illi longe poſt totius ditionis ſuae conceſſit imperium. Vix
menſe exacto ab ſuſcepta adminiſtratione, Mediolani,
ſub noctem, moritur VII. Kal. Ianuarij, aetatis
quinquageſimo octauo, cum ab anno de-
cimo, quo regnare coeperat, an-
nos quadraginta octo addi
diſſet. Erat uero
annus
communis ſalutis Milleſimus
quadringenteſimus qua-
drageſimus pri-
mus.

NICOLAVS PICININVS

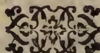
NICOLAVS Picininus, magni animi miles, pauca, sapientum more, eaq. plena sensibus, proloqui solitus, Braccij partes secutus est. Porro ex eadem familia prodierat Nicolaus Fortebraccius, cui Stellae cognomen erat, ac igne & aqua interdixerant Summi Pontifices. Ex litteris datis decimaquarta Augusti Eugenius laudibus effert Sutinos, ac Gallesinos, quos ex Machaletto Attendulo, duce exercitus sui, acceperat Fortebraccio acriter restitisse. Dicerem sane, hoc ipso tempore Hortanum in Romana fide gloriose perstitisse, munere fidelitatis accepto a S. R. E. si auctorem haberem. Nihil enim praeterea obstat, & tempora congruere uidentur. & Eugenius Hortinae, ut peruetustae, Castellanam Ecclesiam, ob hoc forte singulare acceptum beneficium, adiunxit. At Picininus militiae tirocinium ab auunculo acceperat. Cum uero Braccius celebres partas uictorias, tamq. late propagatum imperium, unius horae momento esset commissurus, Nicolaum Picininum, cum quattuor cohortibus, ne erumpere ciuis posset, ante Vrbis portas collocauerat. Ipse cum parte ceterarum copiarum progressum ad mediam planitiem hostem magno impetu aggreditur. Hinc pugnae initium fuit: hastis primum, tum gladiis, cominus res gesta est. Ruunt pari conatu in proelium pacatae utrimque acies. Instabat a tergo Braccius: hostes, in densissimum quasi globum collecti, ferientium ictus excipiebant. Stabat a Braccianis uictoria, cum Michiletus, unus ex Reginae ducibus, ubi uidet spem fugae sublatam, & hostilem peditatum montis iugo inhaerere, mandat, equorum ilia suffodi, quorum undecies centena tergora post conflictum Aquilam reportata traduntur. Inter haec, Nicolaus Picininus, quem ad Vrbis portas relictum dicebamus, cum his, quibus praeerat, cohortibus, magno cursu in hostes peruolat; incertum, an praedae cupiditate, uictores suos arbitratus, an, ut fatigatis opem integro milite afferret, quod facile crediderim. Haec certe res ut aduersarios primum terruit, ita postea euexit. Nam ciues, ubi excessisse hostium praesidium cognouere, erumpunt portis non uiri modo, sed

fœminae quoque, haſtis, dolabrisq. armatae. Sex millia fuiſſe dicuntur eorum, qui effuſi campis accurrerant ad pugnam. Quamobrem, perterritis Braccianis, uictoria ad hoſtes ſe tranſtulit. Huc compulit adoleſcentem pugnae auiditas, dum alios turpis metus redarguit. Certe, ut Iſocrates dicebat, inſignis orator, ſe calcaribus, in Ephoro; contra autem, in Theopompo, frenis uti ſolere; Picininus ita audax ad pugnam prodibat, ut coercendus uideretur potius, quam incitandus. Hinc ad Florentinos acceſſit; a quibus poſtea, Philippum Vicecomitem ſecutus, Brixiae arma admouit. In cuius defenſione referunt non minus uirorum, quam feminarum, operam egregiam enituiſſe. Inter quas Braida, Aduocarae gentis, tam praeſtantia animi, quam domeſtica nobilitate, illuſtris, ſpectataeq. uirtutis celebris matrona, apparuit. Sic ſane antiquioribus temporibus Artemiſia, Lygdamis filia, nulla neceſſitate coacta, animi ſolius praeſtantia, in auxilium Xerxi aduerſus Graecos profecta, in pugna nauali, apud Salaminem, tanta audacia inter primores duces praeſtare uiſa eſt, ut eam Xerxes imperator ceteris ducibus praetulerit. Nec uero minori terrori apud hoſtes fuit. Siquidem eam Athenienſes adeo extimuerunt, ut illi, qui uiuam cepiſſet, drachmarum decem millia, in praedae praemium propoſuerint. Sed in eo conflictu ita ſe uirilem exhibuit, ut, Perſarum claſſe foede uicta, diſſipataque, e mediis hoſtibus incolumis euaſerit. Neque ſilentio praeteriri debet Venna, natione Polona, Virgo inſignis; quae, ubi Ritigerus, rerum deſperatione, mortem ſibi conſciuit, Cracouiam in triumpho reuerſa, mactatis, pro more patrio, uictimis, ſollemni ritu, ut ea ferebant tempora, ſe ipſam deuouit, ac de ponte in profluentem Viſtulae, ne quis aduerſus caſus eius felicitatẽ interturbaret, ſe proiecit. Repertum cadauer ab urbe lapide uno, ad pagum, cui Mogilae, hoc eſt Tumuli nomen eſt, proceres, aggere facto, ſepelierunt. De Venna Matthias Smogulechius, Polonus item adoleſcens, & ingentis ſpiritus, in quodam poemate ſic cecinit:

Ritigerus, Vendae inſano ſuccenſus amore,
Dum ſpretus bello petit optatos Hymenaeos
Vincitur, o nullis abolenda infamia telis,
A tenera uir uirgine. Fortunata uirago,
Si quid & hiſtoriae, & uatum praeconia poſſunt,

Nulla tuum condent annosa obliuia nomen,
Dumq. parer lato turgentes spumeus alueo
Vistula uoluet aquas, dum tellus fundet aristas,
Magnanimas inter tua laus erit Heroinas.

Ceterum Philippus Vicecomes, uirtute clarissimi ducis Nicolai Picinini, ad recuperandas remotiores paterni imperij Vrbes, animum adiecit. Verona enim Veneti, Pisis Florentini potiebantur. Itaque Genuenses uexat; prope Abduam praedas agit; ac fluuio transmisso, omnia paene Brixiani agri castra duci suo restituit. Etruriam ipsam populatur. Verum insigne est, quod in hominis sollertiam, ac militarem astutiam, referunt. Is, circa Benacum lacum, a Francisco Sfortia, Veneti exercitus duce, in eum statum compulsus fuerat, ut neque copiis suis iungi posset, neque in eo opido diutius sine periculo manere. Illinc igitur dolo se subtraxit. Includitur quasi in aculeum, ac humeris Germani militis gregarij, ad tuta delatus est. Et merito. In duce enim est robur exercitus, a quo, ueluti ex capite sensus, ac uita in uniuersum corpus, ita gubernatio omnis manat, ac salus. Exstincto enim duce, nullus ordo est in multitudine. Vt finē faciamus, Picininus, otij hostis, in periculis intrepidus, militum amantissimus, celeritate belli singularis, leuis armaturae militibus usus, acer in exploratores, Mediolani, septuagenario proximus, mortem clausit, quae rerum humanarum ultima linea dicitur, Millesimo quadringentesimo quadragesimo quincto.

NICO-

NICOLAVS . VITELLIVS

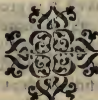
ICOLAVS Vitellius, Tifernas, equestris ord. ac ciuis primarius fuit. Tifernum in Vmbriae, seu Etruriae finibus situm est. Nam Tusciam ab Vmbria Tiberis disterminat. Ducentis circiter ab hinc annis Ciuitas Castelli dicitur. Vrbs haec Apennino ad Orientem adiacet, altera parte Tiberi fluuio irrigata. Planitie fertili cingitur, in qua uini, frugumq. copia maxima: circumquaque aequis paene, continuisq. montibus, ueluti amphiteatra, exornatur. Duplici circumdabatur temporibus illis muro in speciem Babylonis, quod sane in paucis Italiae, urbibus admiramur. Porro Sixto IV. Pont. Max. dissipatus est rumor, sine auctore, Romanas acies ex Spoletinis campis Tifernum contendere. Qua fama increbrescente, licet immaturas, segetes Tifernates in urbem transtulerunt. Interea Pinus Ordelaphus tertius apud Vicum Sicilicis castra posuerat, eo plane in loco, ubi Nicolaus Vitellius ornatissimam, munitissimamq. arcem construxerat. Pinum Ordelaphum comitabantur uiri insignes, inter quos erat Io. Gonzaga Mantuanus, ac Laurentius Iustinus Tifernas I. C. & eques auratus, belli huius concitator, si nō auctor; apud quem harum copiarum imperium esse ferebatur. Hic, exsul cum esset, patriae fines ingressus, apud ciues praecipue flagrabat inuidia. Hoc tempore Nicolaus Vitellius, communi populi consensu, Dictator est acclamatus. Quod munus professus est se numquam suscepturum fuisse, nisi se patriae minus consulturum putaret, eò detrectato. In primis imbellem multitudinem in finitima castra dimisit; mox mittit ad Sixtum Pont. Max. Oratores, qui eam Vrbem, semper Rom. Imperio deditissimā, ac Tifernatum incorruptā erga Pontifices fidē celerius narrent. Cāpanus itidē, prouinciae praeses, idemq. uir grauissimus, & integerrimus, plane singularem eorum populorū erga populum Rom. obseruantiam confirmauit. In hac obsidione dum dies in diem producitur, eo deuentum est, ut per caduceatorem hostes prouocarint ex oppidanis aliquem, qui singulari certamine ferratis hastis concurreret. Plurimi, ijdemq. primarij, e muris in arenam prosilire audebant: ita est ea gens generosa. In ea maxima contentione forte

 statuen-

ſtatuendum fuit. Cornix Apulus eques pro Tifernatibus datus eſt. Quaerebatur ab hoſtibus de loco. Nicolaus Vitellius comitem exire iubet. pugnae locum eum ſtatuit, quem legatus elegiſſet. Hoc reſponſum Tifernatum liberalitatem, ac Vitellium maxime extulit. Deſignato loco, haſtis equatis, ſtabant in planitie circumfuſi hoſtes. Opidani uero ad ſpectaculũ e muris circumfuſi erant. Kal. Sextilis dato ſigno Hieronymus Imolenſis, & Cornix Apulus paribus haſtis concurrunt. Cornix Hieronymum dextero in brachio uulnerat; quo in ictu confracta haſta, cum ſolus truncus ceteris ſpectantibus fuiſſet relictus. Partam Cornici uictoriam omnes plauſu confirmabant: neque militiae legibus ulterius pugnandum fuerat. Hortatu procerum rurſus certat Cornix, qui in ceruicem haſtam in plures diſciſſam infregit. Manabat toto corpore ſanguis Hieronymo, cum tertium in certamen uenitur. Iam Cornix in medium proſilierat; cum, ſereno caelo, ſubita exſerta tempeſtate excuſſus e caelo imber denſiſſimus pugnam diremit, uel ipſis hoſtibus Cornicem celebrantibus. Redeunti Cornici licet omnia pluuia maxima maderent, Tifernatum concurſus ad portas uſque factus eſt tantus, ut uix illi locus in ipſo etiam foro relictus uideretur. Nicolaus uero hominẽ e muris ipſis, ac poſt e roſtris laudauit. Dignus ſane Cornix illuſtri memoria, qui licinia, armisq. a Nicolao Vitellio ob partam Tifernatibus uictoriam fuerat donatus; niſi Apulus is fuiſſet, ac, beneficiorum immemor; transfuga factus, quam gratiam referre non poterat, ingrati animi uitio recompenſaſſet: qui item non eſt ueritus Io. Vitellium Nicolai primogenitum dolo malo ſecum in hoſtiũ caſtra abducere. Ille, ubi prodidit Nicolai conſilia apud hoſtes ipſos, hac turpi nota e caſtris transfugit. Mirandum potius, ut muliebris ſexus hominum ſaepe quorundam leuitatem uicit. Ingens ſaxorum copia e turri prouoluebatur in hoſtem, quae a mulieribus ſingulari ſedulitate ſuggerebantur. Harum una, fama nobilis, Violanta nomine, ſcorpione in brachio percuſſa, ſibimet telum eduxit, & faſcia alligauit. Neque ob id a patriae defenſione receſſit: quin cum ceteris coeptum opus perſecuta eſt. Praeſtans animi Virgo ſanguinem, ac uulnus non perhorreſcit, telum educit, obligat, caſtris nec minimum dimouetur. Sed, ut finis ſit, Nicolaus, ubi boni ciuis, ac militis munus ita eſt exſecutus, ut Pater patriae nuncuparetur, acceptis pacis condicionibus, iisdẽq.

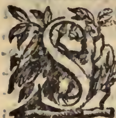
legati sigillo obsignatis, ac cõfirmatis, non sine suorum lacrymis, in Romana castra proficiscitur incredili sui desiderio ciuibus relicto. Legatus uero, postridie eius diei, Millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, Vrbem ingressus est. Hactenus de prima obsidione. Alia fuit, cum, dux Florentini exercitus creatus, prope Thrasimenum, Perusinum lacum, celebrem, ueterem Romanorũ cladem renouauit. Non multo post, pace facta a Florentinis, una cum Rege Neapolitano, copiis collectis, quarum imperium Nicolao tributũ fuerat, Tifernatum dominatum accepit; illi uni Florentinis concedentibus Millesimo quadringentesimo octuagesimo primo. Vitellius Eugenio IV. ac Nicolao V. a quo eques creatus fuerat, Summis Pont. familiaris, paene septuagenarius moritur, Millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto Christianae salutis anno, quattuor germanis filiis in Virginij Vrsini disciplina relictis, qui illis saeculis inter Romanos proceres splendore domus, ac pluribus militiae partis honoribus, merito clarissimi habebantur. Nos hunc tumulum fecimus Nicolao Vitellio, eundemq. Io. Lisio Vitellio, adolescenti maximi iudicij, & non modo summae spei, sed crescentis gloriae heredi obtulimus:

In patria en morior patriae defensor, & arma
Illius in gremio sanguinolenta loco.
Illa dedit uitam; nos, seruaretur ut illa,
Non piguit telis exposuisse caput.
Dixerat haec atra deprensus morte Vitellus,
Laetus & ad superos iam properabat iter.
Felix sorte tua: celebrat te patria patrem,
Et tumulo incidit nomina tanta tuo.

PAVL-

PAVLLVS . SABELLVS

ABELLORVM progeniem inter ceteras Romanas antiquissimam, & nobilissimam esse, manifestum est. Originem habuisse dicitur ab Auentino, Albanorum Rege, quo tempore Latinus, Rex Latinorum, contra Troianos pugnauit. Semper dominiis; titulis, praeeminentiis, eximiisq. honoribus claruit: Ecclesiasticis dignitatibus illustrissima: habuit enim Pontifices sex, praeter permultos Cardinales, ac uiros egregios: Saeculari dignitate clarissima, cum ab ea tot Consules, & Tribuni in Romana urbe prouenerint: Scientia, & uirtute: quoniam perpetuo Heroes fuerunt, & sunt in hac familia eruditi, & docti, & corporis, & animi uirtute praediti: Diuitiis: cum possideant ciuitates, opida, & castella: Rebus militaribus: habuit enim omni tempore egregios, eximiosq. uiros, & exercituum imperatores, inter quos Paullus Sabellus, clarissimus inter Duces; eximij splendoris familiae fuit. Hic, militiam secutus, magnam sibi laudem comparauit. Vna cum Alberico Barbiano, Vrbani V I. exercitus imperatore, contra Monzoiam, profectus, cum eo prope Marinum pugnans, maxima laude dignus fuit. Hinc a Rege Siciliae exercitus Dux creatus, multa laudabiliter gessit; & in Regno Neapolitano contra Othonem Bransuichum, Ioannae Primae Reginae coniugem, militauit, & prope Barium contra Aloysium Primum Angioinum magna laude dimicauit. Postea, a Ioanne Galeatio Vicecomite, Mediolani Duce, ad stipendia uocatus, cum Barbiano, Ducalis exercitus Imperatore, Florentinum agrum ingressus, Pisam a Florentinorum incursionibus tutatus est, & in proelio Casalechiano, contra Bononienses, & suos collegas maxime fuit laudatus. Tum a Venetis, Michaele Steno tunc Venetiarum Duce, cum Francisco Carrara, Pataulij Domino, dimicantibus, exercitus imperator factus, illum a Vicetiae obsidione depulit, Veronam cepit, Patauium obsedit: uehementerq. illud oppugnans, cum audisset, Nicolaum Tertium, Marchionem Atestinum, in auxilium Carrarae uenire, illi obuiam iuit: a quo tamen, prope Campum Sancti Petri, in pugna cladem accepit. Sed, Patauium reuersus, cum eam

ciuitatem ad deditionem fere adduxisset, obiit, anno a partu Virginis Millesimo quadringentesimo primo. Tot tantaq. eius merita apud Venetos fuere, ut eius corpus Venetias translatum in Ecclesia Fr. Minorum sepultum fuerit, & ad eius memoriam statua equestris erecta, hac inscriptione:

Hic iacet armipotens Paullus de stirpe Sabellus,
Incolumi quo Roma parens gauderet alumno.
Haec sibi ad extremum statuebat semina priscae
Reddita uirtutis: non hic Scipionibus impar,
Non Fabijs uirtute fuit belloq. domique.
Magnus erat uia, Marte ferox prudensq. togatis
Consilijs hic Apuliae uictricia campis
Agmina direxit Caroli sub nomine regis.
Et cum Dux Ligurum Galeaz, iustissimus heros,
Cresceret in Italia, multa cum laude sub illo
Hic tulit arma, acies strauit, terrasq. subegit,
Postquam cum Veneti uirtus animosa Senatus
Carrigeram delere domum cupit, obsidet urbem
Euganeam belli ductor, castrisq. locatis
Ad Bassanellum, cum iam prope uictor haberet
In manibus Patauum, melioris adaucta triumphis
Gaudia, peste suum est corpus rapiente uocatus
Phoebus adorato Christi dum uoluit ab ortu
Lustra ducenta unum, & centum quater aureus annis
Tertiaq. Octobris lux infaustissima fulget.

PETRVS . NAVARRVS

PETRVS Nauarrus, ex patria nomen adeptus, quae ad Pyrenaeos montes adiacet, in excursionibus maritimis exercitatus, atque agendis sub terra cuniculis sagax, ubi in Italiam uenit, in Lunensi proelio stipendia fecit. Inde ad maritima certamina rediit. Post, ad terrestres pugnas reuersus, pedestris copiae ductor, in bello Neapolitano, sub Magno Consaluo, aduersus Gallos tantum est nominis cõsecutus, ut plane hostibus formidolosus uideretur. Praeclara quidem ad Canusium, ac Tarentum gesta; sed illa admiranda, cum Megaris insulae duris affixa scopulis propugnacula immissis tormentarij pulueris fomentis, obstructisq. spiramentis, obluctante flammarum ui, ueluti a suis sedibus conuulsa, contremiscerent. Quod ubi uiderunt pallentes Galli, ceteris relictis praesidiis, facile concesserunt. Quo mortalium ingenium non peruadit? Ipsas cauernas subiens uis ignea, naturamq. imitata, quae praeclusis flatibus terram concutit, maiori quodam impetu conuulsos montes, atque in aera sublatos, disijcit, & effundit. Itaque inusitatum temporibus illis conatum admiratus Consaluus, Alueti opidi prope Lirim comitem Nauarrum creat. His uirtutis militaris insignibus imperator in Mauritaniam traiicit: quam regionem felicissimis euentibus excurrens, in Numidiam uenit, atque, amplissima Africana spatia praeteruectus, Lepti expugnata, innumeras terra, mariq. uictorias reportauit. At, post reditum in Italiam, minus fauste res ceciderunt in Bononiensi obsidione, ac Rauennatum. proelio captus, per biennium in Gallia detentus, cum spes nulla redẽptionis affulsisset, operam suam Francisco Regi locauit. Pro quo Caesarianos, Venetosq. acriter oppugnauit. Hoc tempore adfuit quoq. Triuultius: cuius licet alibi a nobis uirtus monumentis aliorum exẽplo tradita est; est tamen aliquid, quod in hoc ipso bello sileri non potuit. Is, una cum Petro Nauarro, cum per Argentarium montem aditum sibi fecisset, in Heluetios obstinate repugnantes ad Marignanum irruperat. Hic Triuultius, ad clementiam Regem adhortatus, plurimos ille eius consilio uita, innumeros libertate donat. Nimirum haec est uirtus, quae cum semper,

tum maxime in bello accensis animis semper laudata est: Temperare uictoriam, maius est, quam uicisse. Huius moderationis est, subiectis parcere, hosti ignoscere, dominari furori, nec solum fortia castra, sed uictores uincere. Haec eam meretur gloriam, cuius fructum non miles, non centurio, non ipsa cohors decerpit. Est recentioris memoriae, quod dicam; rarum tamen, & eiusmodi, ut omnibus exẽplis, quae omnis tulit aetas, iure conferri possit. Alphonsus maior, qui fuit Siciliae, & Apuliae Rex, uictus naualì proelio a Genuensibus, ad Pontias insulas, cum aliis clarissimis ducibus, qui Aragonum partes tenebãt, Philippo Vicecomiti a uictore Ligure traditus, (erat enim tunc temporis Graua ditionis Vicecomitum) non modo non hostile quidpiam est ab eo passus, sed, amice, & Regaliter habitus, amplissimisq. muneribus donatus, cum suis omnibus incolumis dimissus est. Quae apud nostros dum narramus, antiquiora, & externa praeterire nõ debemus; praesertim cum eiusmodi legamus, quae nos exemplo suo instruant. Itineris continui labore, animiq. aegritudine fatigata, inter socrus, & Virginum filiorum manus; collapsa erat Darij uxor, deinde & exstincta. Id ipsum nuntians superuenit unus. Et Rex haud secus, quam si parentis suae mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus, lacrymisq. obortis, quales Darius profudisset in tabernaculum, in quo mater erat Darij, defuncto assidens corpori, uenit. Hic uero renouatus est maeror. Vt prostratam humi uidit recenti malo, priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas Virgines, magna quidem mutui doloris solatia: sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos paruulus, ob id ipsum miserabilis, quod non dum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas necessitudines flere, & solatia non adhibere, sed quaerere; cibo certe abstinuit, omnemq. honorem funeri patrio, Persarum more, seruauit, dignus herede, qui nunc quoque tantum mansuetudinis, & continentiae ferat fructum. Semel omnino eam uiderat, quo die capta est, nec, ut ipsam, sed ut Darij matrem uideret, eximiamq. pulchritudinem formae eius, non libidinis, habuerat incitamentum sed gloriae. Quid uero de Dario ipso? Ad corpus demortui perueniens, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est; demptaq. sibi chlamyde, corpus illius contexit, at-

 que

que Regio ornatum cultu ad matrem Syſigambim patrio, Regioque more ſepeliendum, atque Regijs maiorum ſuorum tumulis inſerendum, miſit. Haec quidem non minora pietatis officia, quam captiuos dimiſiſſe, quibuſdam uideantur. At Nauarrus, re infeliciter geſta, in Liguſtico bello, non niſi poſt triennium, ab ea arce, quam ipſe ſua manu ceperat, liberatus eſt. Inde, unà cum Lotrecchio, ad Clementis VII. defenſionem a Borboniana obſidione Romam properat. Hinc, cum primum Neapolim rediit, tabe in exercitu graſſante, in hoſtium inſidias incidit. Iterum, quod ſane miſerandum fuit, in idem caſtrum coniectus, ingenti animi dolore, accedente etiam carceris paedore, iam tertium ergaſtuli ſpatia emenſus, ſenior, ex his humanae uitae carceribus ſolutus animus, ad metam ſeſe morte ſubduxit, circa an. Chriſti Milleſimum quingenteſimum uigeſimum octauum.

PROSPER

PROSPER . COLVMNA

ROSPER Columna, Paliani dominus, clarissimus sui temporis Dux, maximo fuit in rebus militaribus consilio, constanti, & moderata animi uirtute, iusti, atque honesti cupidus, in militia ualde exercitatus, & peritus. cautus erat, & prudens, nec inimicis occasionem praebebat sui opprimendi; in agendo tardus admodum: ut merito Cunctatoris nomen ei deberetur: maxima laude fuit dignus, in bello, consilio magis, & prudentia, quam ense, usus. similis fuit Fabio Maximo, qui, cunctatione, ac prudentia, Romanam rem, & nomen fere deletum ab Hannibale Carthaginiensi, restaurauit. Itaque Hannibalem palam dixisse ferunt: Romani etiam suum habent Hannibalem: & se magis timere Fabij cunctationem, consilium, prudentiam, quam eius ensem. Pari modo Prosper, sua cunctatione, docuit, Dominia tueri extra dimicationem, nisi graui imminente necessitate. Is Carolum Octauum in bello Neapolitano, contra Alfonsum Secundum Regem secutus est: postea, Gallis parum fautoribus usus, Ferdinando Secundo, Alfonsi patris successori, se adiungit, & in urbe Neapolitana, aliisq. permultis ciuitatibus recuperandis, ac Gallis e Regno depellendis, acerrime dimicauit. Hinc, Ferdinando Rege assentiente, ad Maximilianum Sfortiam iuit; Duxq. Sfortianarum copiarum declaratus, cum equitatu ueterano, Hispanorumq. cohortibus quattuor, Cremam accedit, eamq. obsidione cingit, atque Bergomum post paullo capit. Restauratis Sfortianis, una cum aliis Columnensibus, Vrsinos aggressus, & apud Eretum pugnans, eos fregit. Postea ad Consaluum Cordubam, qui pro Rege Catholico in Neapolitano Regno cum Gallis confixerat, se contulit, & ad Cannas magnam meruit laudem. Ac quidem tunc laude maxime dignus, cum in Apulia tredecim equites Italos, a totidem Gallis ad singulare certamen prouocatos, tam bene instruxit, ut clarissimam retulerint uictoriam. Solitaq. est usus uirtute in proelio ad Cirignolam, & quando Capua, Auruncaq. captae sunt, ac cum, ad Lirim,

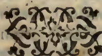

Gallis

Gallis fractis, paullo post iterum eos Regno cedere coegit. Inito postea foedere inter Leonem Decimum Pontificem, Caesarem, Regem Catholicum, & Angliae Regem, contra Franciscum Galliae Regem, & Venetos, a Rege Catholico, cum aliis praeclarissimis Ducibus, Vgone Cardonio praecipuo, in Insubriam missus, Patauinum omnem agrum, & Vicetinum, nullo prohibente, populatus, cum audisset Liuianum cum exercitu aduentare, cum Cardonio, productis castris, duobus passuum millibus a Patauio considet. neque enim propius castrametari licuerat, quoniam Veneti per id tempus, quod uacuum a bello, atque ab hoste otiosum fuerat, Patauium, tamquam belli arcem, & Venetiarum propugnaculum, mirabili studio communiuerant. Ob id Cardonius, & Prosper, fossam, per quam tuto copias, atque tormenta ad murum perducerent, facere instituunt, ea quidem ratione, ut egesta humus in laeuo margine aggerem faceret, atque altitudine sua commeantes milites ab omni missilium iniuria tueretur. ita ex tuto moenibus appropinquare, uineas agere, &, nouis operibus obiectis, muralia tormenta subuehere posse confidebant; sed peracta iam aestate, Cardonius, & Prosper, nequidquam oppugnatione tentata, ad Albaretum prope Athesim castra reduxerant. Quo facto, Cardonius, omnibus difficultatibus cognitis, ad milites concionem habuit, in eamq. sententiam uenit, ut, hiems cum esset, omnes ciuitates maritimas deuastarent, ac omnia ferro, igniq. popularentur. Duces uarie de hoc sentiebant: unus Prosper, qui, uirtutis militaris, inueterataeq. prudentiae fama, (quamquam ad Cardonium summa imperij respiceret) cuncta prope in eo exercitu administrabat, cunctator natura, & cui belli casus, atque euentus maxime displicebat, multis rationibus Cardonij consilium improbauit, immoderatam eorum fortitudinem, qui temeritatem pro disciplina sequerentur, coarguens. atqui ab euentu apparuit, Prosperum, qui temeritatem susceptae expeditionis damnauerat, uatem futurum, si effusior imber superueniret: Patauium postea, & Crema obsidione cinxit, & in Vicetina Venetorum profligatione, & in Bergomo recuperando maximam est laudem adeptus, Caroli Quincti, aliorumq. Principum confoederatorum

Dux

Dux creatus, contra Franciscum Galliae Regem, Venetos, & Genuenses, Mediolanum, tunc sub Gallorum ditione, expugnauit, Lotrechio ad Bicoccam superato, quem ab Insubria depulit: maximoq. honore Genuam, Mediolanensemque agrum inuadens, ibi, per aliquot dies, Gallorum exercitui, Boniuetto Admiralo eorum duce, obstitit, & iam sexagenarius obiit, anno communis salutis Millesimo quingentesimo uigesimo quarto.

ROBERTVS
REX NEAP.

OBERTVS, tertius natu Caroli Secundi, disciplinam militarem sub patria potestate edoctus est; quo magistro, adolescens bella uaria in Sicilia, aliisq. regionibus, gessit. Et uero animi magnitudinem, uitaeq. splēdorem Regium, aemulatus filius patrem, longe superauit. Is, prius quam e Gallia Narbonensi discederet, a Clemente Quinto Pontifice Maximo, qui tunc Auinione morabatur, patre defuncto, Neapolitani Regni successor renuntiatus est. Quamquā, in ea possessione adeunda armatae manu aditum sibi facere coactus, breui, Guelfae factionis nomine, cuius se principem fecerat, paternum Regnum adeptus est. Cum uero ad Florentina praesidia confirmanda aduersus Gibellinos magnas copias transmisisset, in memorando ad Montecatinum conflictu, in quo Guelforum robora attrita uniuersae Italiae lacrymas excusserunt, fratrem, duosq. fratrum filios, desiderauit. His casibus minime territus Robertus, in Liguriam uenit, maximo nobilitatis comitatu, sub nostrae salutis annum Millesimum trecentesimum decimum octauum. Itaque Genuam a Marci Vicecomitis, Matthaei Magni filij, ductorisq. Gibellinae factionis, obsidione liberat. Hic ex ipsis muris ciuitatis hostem, quem sex mensium spatio strenue sustinuerat, depellit. Postea, in Galliam profectus, Ioannem Pontificem conuenit, cum de foedere uerba fecit. Ex quo tantam est apud omnes nominis famam consecutus, ut Florentini Carolum eius filium in Principem postularint. Hoc tempore Ceccum Asculanum in foro combustum fuisse, referunt. Neapolim reuersus, plurima praeclare gessit. utq. eius in armis uirtus antea semper eluxerat, ita in religionis cultu pietas potissimum enituit. Nam portubus, aquaeductibus, arcubusq. partim substractis, partim restitutis, amplificatisque, ad pia monumenta construenda animum appulit, quae posteritas omnis est admirata. Videmus templum, Sanctae Crucis nomine, in quo eius uxor mulier religiosissima, condita est. Exstat aedes Sanctae Clarae

in Gallia Narbonensi, & in agro Hierosolymitano S. Mariae Montis Sion nuncupata. Praeclarum Principis studium, ac nobilissimum exemplum. Belisarius, ut legimus in Bibliothecario, Guintarith perempto, deiectisq. Vandalis, S. Iuuenali templum uouit, idemque fundis in Hortino dicauit sub Vigilio Pontifice Maximo, per cuius manus, ubi Romam uenit, auream crucem, centum librarum, ut scribit Paullus Diaconus libro septimo historiarum suarum, pretiosissimis gemmis exornatam, in qua uictorias reportatas descripserat, S. Petro obtulit. Fuit etiam Mathildae, feminae insignis, pietas. Sed, quod pertinet ad hoc pium structurae opus, clamant & ueterum, & nostrorum templa Deo Opt. Max. dicata, qui dum eiusmodi curant, non tam in his terris futuris saeculis exemplum, quam in caelesti patria, in omnem aeternitatem duratura erigunt monumenta. Quod ij maxime consequuntur, qui non ex eiusmodi fabricationis genere inanem strepitum, uulgiq. opinionem, quam uberes Christianarum uirtutum fructus, quaerunt. Id de Roberto Rege uere dici potest, quo nemo maiora pietatis in illis regionibus argumenta reliquisse dicitur. Cum uero pietati studium disciplinarum adiunxisset, nihil erat, quod in eo Principe posses desiderare. Haec est illa oblectatio, haec felicitas imperandi, ut quia pij peccata auersantur, quia prudentes iuste gubernant. Quod igitur Plutarchus suadebat Principi, ut cum philosopho disputaret, Robertus, secutus Franciscum Petrarcham, uirum eruditissimum, cui lauream promiserat, eiusdemq. discipulum Ioannem Boccacium, familiariter ad colloquium adhibebat, quorum amborum monumentis editis gloriam maiorem, quam ex armis, retulit. Decessit, plane senex, Regni sui anno trigesimo tertio, Christi nati Millesimo trecentesimo quadragesimo secundo.

ROBER-

ROBERTVS SANSEVERINVS.

OBERTVS, Sanseuerina familia in regno Neapolitano clarissima ortus, primum sub Alphonso Primo Rege disciplinam militarem didicit; post cuius obitum Ferdinando Primo, qui ei successerat, non minus carus fuit. Nam is hostes, qui in Regem coniurauerant, persecutus, Calabros Regi subdidit. Hinc in Apuliam uenit, in qua ciuitates illi Coronae subiectas in fide retinuit, ac conseruauit. Postea Salernum obsidet, Amiternum occupat, omnemq. late regionem Neapolim usque Regi tradit. Quae altera Sicilia, a Trinacria, Scyllae, ac Charybdis paruo freto discreta, dicta est. Huius in continenti sitae amplius quam tres partes supero, atque infero mari alluuntur. Quod reliquum est, montibus, ac fluminibus a reliqua Italia disterminatur. Longitudo a finibus agri Reatini, quem Vmbilicum Italiae uocant, per Aquilam, Marsorũ urbem, usque in Bruttios, & Leucopetram, millibus pass. circiter quadringentis protenditur. In qua ceterarum Vrbium primaria Parthenope est, quam Augustus Neapolim nuncupasse dicitur, licet olim Capua, nondum Romanorum, aut Hannibalis armis uexata, primatum gereret. In hoc ambitu terrarum, sedato tumultu, Robertus, honorificis condicionibus, uocatur a Galeatio Sfortia, Duce Mediolanensium. Quo defuncto, superstes uxor, Calabri hominis consilio, qui illi erat a secretis, Lodouicum Sfortiam, Morum nuncupatum, aliosq. eidem sanguine coniunctos, in exsilium compulit. Is erat Lodouicus, cui cognomen Moro ab insigni fuit, in quo gestabat arborem eius nominis, quae non prius efflorescere soleat, quam hiemis iniurias effugerit; ac tum tutum fetum ocissime edat; quasi id sibi inditum esset, mature consilia suscipienda, deinde celeriter explicanda. quod idem uetus illud, Matura lente, indicabat. Quamquam, in tanta opinione prudentiae, minus ceteris sapere uisus est, in eorum numero ponendus, quos in leuissimis superstitiosos, in grauibus delirantes, agnouimus. Huius igitur aleam sequi coactus est prudentissi-

dentissimus Robertus. Itaque se in Liguriam recepit, & Genuae, quae tum primum libertate potiri coeperat, consedit. Interea Mediolanenses, parato exercitu, Genuam occupare cogitant. Hac occasione, Genuenses Robertum militiae ducem sibi elegerunt. Fit conflictus acerrimus: ad quindecim millia hostium caesa numerantur; qui superfuerant, omnes, fusi, fugatiq. sunt. Adhaesit hoc tempore Roberto Lodouicus Morus; quo duce, castra plurima capta sunt. His in Senatum Mediolanensem relatis, statutum est, plena concione, de Mori in Vrbem reuocatione. Itaque, non multo post, excipitur in patriae sinu, ingenti plausu, comite Roberto, ceterisq. exsulibus. Quamquam Sanseueri no breue id fuit, ut esse solet in rebus humanis felicitas. Eijcitur eam ob caussam uir generosus, quod eius fama in bellis gerendis Principis ipsius gloria quasi obscurari uideretur. Sed is, dum prudentiae uim simulationis artificio singulari praemuniret, in expugnatione Nouariae, captus a Gallis, in Locensi turri, erepto scribendi solatio, carceris pedore necatus, professus est, se id a Deo uindice pro ueteribus delictis iure passum. Interea Veneti ad se traxerant Robertum, quem aduersus Herculem, Ferrariensium ducem, imperatorem esse uoluerunt. Verum, eius prudentia pace consecuta omnium Italiae Principum, communi eorumdem consensu Generalis acclamatur: quae dignitas singularis fuit; & quam inter tot duces, quos legimus, pauci sane consecuti sint. Non multo post, motis Venetorum castris, ad fines Apuliae conuolat, ubi, facto conflictu, Regem Neapolitanum annuũ censum Innocentio I I X. familia clarissima Malaspina reddere renuentem, persoluere coegit. Deinde omnem conatum adhibuit, ut ab Austriacis ablata opida Venetae Reip. restitueret. In quo consilio socium habuit filium, patriae gloriae aemulum. Is erat Antonius Maria, qui fortissimum quemque ad Callianum Vicum ex Caesarianis ausus fuerat ad singulare certamen prouocare. Prodiit Georgius Sonebergus, prodiit & Sanseuerinus filius, qui, effracta subito in hostem hasta, equi uelocitate in saepta impegerat. Vrgebat eques Germanus. Ille, cum ex legibus, equum ferire prohiberetur, ensem ex aduersarij manibus extorsit: tantum potuit in rebus dubiis non modo uis, sed ingenium. Germanus, educta claua ferrea, in hominem acrius irruit. Arguit Sanseuerinus Germanum iniqui certaminis. Ille, equo desiliens,

 parem

parem pugnam init. Sed ecce iacent humi ambo. Iam plane Germanus se uictum professurus erat, compressus Sanseuerini armati pondere, cum, casu comperto ad crus Itali pugione, punctim uictorem ex aduerso in clunibus cedere instituit. Cessit Sanseuerinus, cum iacenti, ac semiuiuo hosti sors uictoriam peperisset; atque arma hostilia ipsi hosti decus praeripuissent. Non multo post hoc certamen Robertus pater, in Caesarianos animatus, Tridentum properabat, eius Vrbis sibi promittens uictoriam, cum inter pugnandum urgentibus aduersariis, ad Athesis ripas adactus, in Athesim ipsum pugnans, equo uectus, concidit. Casus notatus in Fastis IV. Idus Sextilis, Millesimo quadringentesimo octuagesimo septimo. Eo loci Sigismundus Imp. in perpetuum eius uictoriae testimonium, quam die sacro S. Laurentij retulerat, eiusdem nomine aediculam eo ipso in loco substruxit.

RVDOLPHVS . PRIMVS IMPERATOR

VDOLPHVS, Comes Habsfpurgenfis, probatae uirtutis adolefcens, familiam fuam, licet nobiliffimam, maxime illuftrauit: uerum, prae omnibus ornamentis, cum in primis pietas extulit. Accidit inter uenandum, dum per montium amfractus, ac deferta Germaniae nemora damulas infequitur, quarum frequens eft ufus iis in regionibus, ut facerdotem, ad uillicum facram fynaxim deferentem, inclementi caelo confpicaretur. Equo defiliens, confcendere Vici Curionem perfuafit. Ipfe uero dux, arrepto freno, imbre madidus, nudatoq. capite, ad mapalia uenerabundus acceffit: poft domum redeuntem omni humanitatis officio comitatus eft. Quae pietas quam grata fuerit Deo Optimo Maximo, ea, quae fecuta funt, futuraq; in omnem pofteritatem in ea familia digna omni laude, & admiratione dignitatis infignia fidem faciunt. Cum igitur de Imperio decertaretur, confentientibus uotis Francofordiae Imperator electus, Aquifgrani Coronam accipit Millefimo ducentefimo feptuagefimo tertio anno humanae falutis. Poftea, Octocaro, qui imperata facere recufabat, bello fubacto, Regnum Boemiae fibi fubdit. Hic, dolens, nobiliffimam Boemiae ditionem Imperatori fuiffe conceffam, iterum bella fufcitat; uerum breui factum eft, ut, utrimque coactis copiis, equo deiectus, Octocarus ab Imperatoris feruo occideretur. Reliqui, partim fufi, partim necati, Rudolpho uictoriam reliquerunt. Auftria confirmata fub Imperij maieftate, Albertum filium Auftriae Ducem creat, unde Auftriaci Principes longo ordine ftirpe clariffima exftitiffe dicuntur: Rudolphus, minime elatus triumphis ab exteris reportatis, fuam etiam Germaniam, tunc temporis tumultuantem, ac latrociniis foedatam, purgauit, praedonum arcibus, tamquam infamibus fcopulis, ad fexaginta funditus euerfis; fublatisq. ficariis, qui per regionem illam, fub tanto Principe flo-

rentissimam, liberius debacchabantur. Hinc ad Aeduos profectus, immanem illam belluam, quae, simulato Friderici nomine, circumcursabat, exercitu collecto, captam, flammis damnat. Princeps certe omni laude dignissimus, qui non modo Italiam perturbare non sit ausus, sed hunc quoque, Friderici Secundi falso cognomento in Italiam se se insinuantem, penitus sustulerit. Id ad cumulum laudum tuarum, Rudolphe, ad insignem gloriam rerum a te gestarum addatur, quod numquam ad nos ui ingrediundi consilium ceperis. Exstat uetus apologus, quem ille iactare solebat. Aegrotantem se finxerat Leo, inter bestias ferocissimus. Ad hunc, quasi ad Regem, ceterorum animantium fiebat concursus. quorum ut erat ingens in accessu numerus, ita ne signum quidem redeuntium apparebat. Sola uulpes uafra salutationis officium praetermiserat. In iudicium uocata, egregie caussam dixit; dubitare se uehementer, quod nulla retrorsum uestigia apparerent; cum accedentium tam multa essent impressa. Sic sane, eorum, qui in Italiam furentes uenissent, Italiam ipsam sepulcrum exstitisse. Fuerit Italia exterorum tumulus, qui, caeli clementia, ac bonorum omnium in ea copia allecti, potiri conati sunt. Exstincti ab ultimis terrarum partibus auulsi Vandali, deleti Longobardi, Hunni, Gothi, & quotquot siue ex Septemtrione, siue quibuscumque locis, ad has felicissimas sedes conuolarunt, attriti sunt. Cum leges, maiestas diuina, & humana, omnia hostibus tradita uiderentur; eorundem cladis non lex, sed eorundem libido finem fecit. At Rudolphus, Princeps alioqui pius; & clarissimus, nisi auaritiae maculam non nulli adspergerent, Comitem Virtembergensem Eberhardum inuasit, Stutegardium obsedit: sed caussa deinde per Episcopum Moguntinum transacta est. Dum praeclara molitur Rudolphus, inuitatus a Summo Pontifice ad Sacrosancti, & augustissimi Sepulcri restitutionem, inter concepta uota, ad immortalem Hierusalem iter parat, relicta nostris saeculis tam insigni uictoria. Prouidus senex huius uitae exitus, Principibus Viris Francofordiam accitis, Albertum filium Romanorum Regem designare contendit. Id illis renuentibus, Argentinam profectus, inde Erfordiam, ubi aegrotare coepit. Hinc Spiram, ueluti

a d tu-

ad tumulum, mortales depositurus exsuuias, properans, in Gemersheym diem ultimum claudit. Hinc Spiram humeris totius nobilitatis deducitur, ubi sepultus est aetatis anno septuagesimo tertio, Imperij decimo octauo, ab optatissima concessa diuinitus salute Millesimo ducentesimo nonagesimo primo.

SFORTIA. COMES

NATVS est Sfortia Cotignolae, ueteri Togatae Galliae opido, in Flaminia, matre Elisa, fecunditate admirabili, quae uiginti liberos ad arma ediderit. Lustrico die, rite sacro fonte abluto puero, Iacobi, ac Mucij nomen inditum est: quã quam, priori oblitterato, posterius retinuit, donec, ab ingenij, uiriumq. indomito quodam uigore, Sfortiae cognomen tulit. Hic, primum, apud Boldrinum, qui Pontificiae militiae sceptra tenebat, tirocinio posito, ab Alberico Barbiano, Brolio, & Aucutho, illustri fulgure, secunda fama ita militauit, ut semper uberiore stipendio, & maiore praefectura dignus haberetur. Primus autem Albericus equitum cataphractorum ordinem instituerat, adinuento conclusae, duplicisq. galeae genere, quod Gothico nomine Elmectum uocamus. At Brolius Brandolinus Foroliuiensis, egregius copiarum sui temporis dux fuit; primusque, eiectis Theutonicis, ac Gallicis, ceterisq. ducibus externis, ut Pij Secundi Pont. uerbis utar, Italicam militiam ad eorum temporum splendorem restituit. Sfortia, dux summus, operam nauabat Gregorio Duodecimo, Alexandro Quincto, & Ioanni Vigesimo tertio, a quo, insigni liberalitate, pro quattuordecim millibus aureorum, in rem Sedis Romanae impensis, Millesimo quadringentesimo undecimo, Cotignolam patriam dono accepit. Erat sane adolescens, cum, militum praefectus a Florentinis creatus, cum Ioanne Galeatio dimicans, Pisanos subdidit. Apud Aquilam, uictor captiuos omnes una uoce liberat, bello sine suorum sanguine confecto. Quo exemplo adducti, Iulius Caesar Capuanus, Carolus Martianus, & Christophorus Caietanus restitutis urbibus, ac opidis, ad Reginae imperata redierunt. Est etiam memorabilis ea acie, qua ad Sebethi amnis pontem iuxta Neapolim pluribus horis dimicauit. Quo tempore auctore Martino Pont. reducebat Sfortia Lodouicum Andegauensem in auita, paternaq. iura. Ac in proeliis Neapolitanis tantum intrepidi ducis nomen est consecutus, ut Neapolitanis ualuis Regis uexillum imposuerit. Quo facto, Alphonsus exclamauit, se Sfortia fortiorem uidisse neminem. Tanta nimirum est uirtutis uis, ut uel

hostes ipsos conciliet. Itaque, in Alphonsi, ac Reginae gratiam restitutus, praeter dignitatem pristinam Comestabilis, dono etiã Apenesten accepit. Deinde Ladislaum Regem, ac Braccium, arcem Hadrianam premẽtem, Ioannae Reginae copiis repulit. Locauerat ad Appiam uiam castra sua Sfortia, cum misit per praeconem ad Braccium cruentem chirothecam. Eundem Martini Pont. auspiciis insecutus, in expugnatione Capitonis, celebris olim nostrorum Rosciorũ uillae, uitae periculum maximum adiit. Inde ad mirandum Planci sepulcrum hostium insidias superauit. Caussa autem inimicitiarũ inter Braccianos, ac Sfortianos haec refertur. Quod, Sfortia, ad Beneuentum, in carcerem coniecto, Braccius opida in Tuscia inter Cassiam uiam, & Aureliam, Sfortianae ditionis, Tartaliae occupanda tribuisset. Interea iterum subortae lites inter Alphonsum, ac Ioannam Reginam. Aduolat eo Sfortia; fractisq. hostibus, ac ductis captiuis uiginti tribus ex flore nobilitatis, ac sexaginta equitibus, maximeq. abacta praeda, Reginam defendit. Pro quo insigni beneficio dono accepit Tranum, ac Barlettam, nobiles Apuliae urbes. Hinc factum est, ut Ioanna, repudiato Alphonso, Aloysium secundum in filium adoptauerit. Fuit uero Sfortia insigni pietate, qui Bossum patruelem ex castrensi per hiemem fatigatione neruis conuulsum diligentissime fouerit, elatumq. apud Spoletum insigni pompa fratrum intulit sepulcro. Properabat Sfortia ad Aquilae defensionem III. Non. Ianuarij, cum in ipso honorum curriculo raptus est. Anxano Vrbe, & Buccianico, Millionicoq. deiectis, Buccij praesidiis Orthonã peruenerat, ubi, insigni religione, Natali Christi optimi celebrato, ad Aternum amnem contendit. Is hodie a Piscara opido nomen habet. Ad ostij fauces uado pertentato, Franciscus, Sfortiae filius, aliiq. armati, cum sexcentis equitibus, amnem tranarant, sequente mox Sfortia, qui, eo rursus equum impellens, ut exemplo trepidos milites irritaret, dum armigero puero periclitanti protensa dextera opem affert, coenoso subsidente uado, grauantibus armis, sibi & mortem, & tumulum struxit, cum bis armatam manum sustulisset annum quinquagesimum quartum, salutis humanae Millesimo quadringentesimo uigesimo quarto.

SIGISMVNDVS
MALATESTA

IGISMVNDVS Pandolphus Malatesta, eius Pãdulphi filius spurius fuit, qui, Bergomo, ac Brixia potitus, Comum, imperãte Insubribus Io. Maria, uastauerat. Quae urbs clarissima, redi uiuis, maioribusq. opibus, non secus, ac Roma Neronis incẽdio, resurgens, potissimũ nobilitata est Iouiano Musaeo, in qua pleraeque clarorum in armis, ac litteris uirorum insignia, elogiaq. spectantur longe elegantissima. Fuit ibidem celebrata Plinij platanus, qua parte Musaeum assurgit; ut ad Iouis Hammonij collem fons, Plinij quoque nomine celebris, est, unde ille se spectasse ait lacum Vadimonium, item dignissimus, qui Iouis stylo, una cum soceri sui uilla, illustraretur. Reuertor ad historiam. Ariminum ciuitas est splendidissima, in litore Hadriatici posita, ubi Eridani planities terminat, ad meridiem uergens. Hic natus Sigismundus, ab ipsis, ut Graeci dicunt, unguiculis arma insigni cum laude tractauit. Nam, concertante Io. Malatesta, ex stipite Paulli, Glagioli, ut loquuntur, Comitis, nomine, aduersus fratres, quos intra domesticos parietes detinebat supra aetatem, uix enim agebat annum tertium decimum, contento cursu Caesenam aduolans, collectis copiis, eodem die periclitantem patriã, ac suos conseruauit, Caesenamq. in fide retinuit. Deinde Alphonso Regi operam suam nauauit, sub quo mille & octingentos equites, ac pedites sexcentos duxit. Ab Alphonso, prout ferre solet rerum humanarum uarietas, se ad Florentinos transtulit; a quibus summum militaris imperij decus consecutus est. Defuncto Alphonso, ac Picinino, per agrum Picenum pro Andegauensibus aduersus Ferdinandum Alphonsi filium castra mouenti, acriter restitit; eidemq. quasi se murum opposuit, dum in Vmbriam irrumpere omnibus artibus tentat. Quo tempore pro S. R. E. exercitum ducens circa Liuij, Cornelijq. Forum plurima castra in rem Romanam restituit. A Pontifice adhaeret Florentinis Millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo; quibus opida omnia, quae Alphonsus, Ferdinandi pater, ademerat, recu

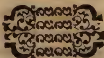
perauit. Hinc suppetias uenit Populoniae in Etruria; post, Florentino exercitu, Venetis auxilia praestat, in Cremae obsidione; a quibus Princeps exercitus creatus, ad Peloponnesum profectus, Spartam, urbem celebrem, acriter oppugnat. Inde se se Mantineam, Arcadiae urbem, recipit, ubi partes omnes, quae in duce requiruntur, cumulatissime persoluit, usus prudentia, ac uigilantia, in rebus agendis, singulari. Venetiq. exercitus imperator, cum Mahumete, Scytharum Tyranno, decertās, Peloponnesum, Graeciae prouinciam, illi Reip. subegerat. Hinc in patriam cogitans; diu deliberationem distulit. Nouerat dux insignis, terū suarum se absente euersionem. Retinebant illum procul ab Italia Venetorum commoda, quorum res, se recedente, in periculo fore praeuidebat. uicit tamen patriae caritas. Sed, antequam ex eo litore solueret, qui uiros studiosos fouerat semper in patrio solo, etiam inter arma, in exteris, aridisq. cineribus, declarauit. Secum ille Themistij Constantinopolitani, quem acceperat post Aristotelem Graecorum doctissimum fuisse, ossa in Italiam transferenda curat; eaq. Arimini in templo magnifico, inter praeclara opera, S. Francisci nomine, uariis tormentis, & picturis intrinsecus, & extrinsecus illustri, construxerat, marmoreo tumulo condidit; qui ad hunc usque diem perdurat, hoc plane epigrammate, quod dignissimum uisum est, ut Sigismundi elogio insereremus:

Themistij Byzantij philosophorū suae tempestatis Principis reliquū Sigismundus Pandulphus Malatesta Pandul. filius, belli Pelop. quod aduersus Turcarum Regem Imp. ob ingentem eruditorum, quo flagrat amorem huc afferendum, intromittendumq. curauit

CIↃ CD LXV

Nam is ita litterarum amantes complexus est, ut & domi liberalissime aluerit claros in armis, & oratores, ac poetas, eosdemq. ad familiares congressus saepe adhibuerit. De eo uno plura leguntur in hoc genere magna, quam in pluribus reperias. Io. Antonius Campanus, Braccij uitam fuse descriptam Carolo Fortebraccio filio oblaturus, forte Arimino iter fecerat. Is fama dumtaxit Sigismundo notus fuerat. Hominem e publico hospitio in aedes a se honorifico cultu substructas una cum comitatu sublatum Regio apparatu triduo detinuit. Abeuntem uero ab electa cohorte usque ad Apennini iuga perductum itineris incō-

moda magna ui auri subleuauit. Quibus saeculis aureis Bessario Cardinalis, omni memoria dignissimus, cum se uiri docti inui ſerent, comitante aula ad fores usque prodibat obuius: tantus honos uirtuti debitus exhibebatur. Sigismundus, qui uirtutem in aliis ornarat, a Sigismundo Imp. ipse quoque in foro Ariminensi eques creatus est, cum is in Vrbe Coronam ab Eugenio accepisset; febricula correptus, mortalem se, atque in primis Romanae Sedis filium agnoscens, certus beatae uitae, ea omnia praestitisse dicitur, quae Christianum hominē decerent. Gesserat enim ille cum Pio Secundo, pro re sua, quae saepe etiam sapientes fallit, graues inimicitias. Diuino beneficio factum est, ut tantum illi uitae concederetur, donec, ab Vrbe Roma absolutione mutua perlata, acceptis omnibus Ecclesiae rite sacramentis, pie ab hac uita ad meliorem, ut speramus, decessit, uix Princeps Ariminensium, qui a maioribus suis hereditario iure Vrbes quindecim, castraq. ducenta accepisse dicitur. Sepulcrum in templo Sancti Francisci a se erecto dextrorsum ingredientibus indicat Sigismundum obiisse VII. Idus Octobr. aetatis anno quinquagesimo primo, humanae salutis Millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo.

STEPHANVS . COLVMNA

PRAENESTINORVM . DOMINVS

TEPHANVS Columna, Iulij Caesaris, Praenestinorum Principis, pater, quem filium unicum; post alios multos auorum imitatores, qui ad aeternam gloriam praecurrerunt, Romana Vrbs superstitem colit. Id nomen consecutus Stephanus, quod & coronam, & eum referat, qui Tribuno Pleb. Rentio, eiusdemq. aemulo Varoncello Tyrannis, domitis, patriae redditus, a qua, odio nobilitatis, pulsus fuerat, Vrbi quietem, ac Capitolium suum decus restituit. Hic est, qui, cum in armis consenuisset, hortanti Francisco Petrarchae, familiari suo, ut animum a bello ad otium traduceret, respondit, Romano ad tumulum usque pro dignitate, ac libertate patria esse dimicandum. Ex huius domo, quae optimorum studiorum, & uerae uirtutis semper domicilium fuit, Stephanus item ortus est is, de quo dicere coepimus. Vt uero hoc quoque natura inter alia illi munificentissima elargiretur, primarias Italiae familias parentes agnoscit, paternam quidem Columnensem, ex Francisco; maternam uero Visinam, ex Vrsina item, Grauinae domus nobili matrona. Non igitur illi opus fuit aliunde petere disciplinae militaris rudimenta, qui domi natos praeceptores haberet. Is, puer, supra aetatem, ad omnes pedestres, & equestres exercitationes, tenerum membrorum compagem ita assuefecerat, ut longius circulari, palaestra uti, in arena furentem taurum coercere, aliasq. generis eiusdem domesticas pugnas non modo appetierit ipse, sed etiam inter subditos suos, quibus parentis loco fuit, semper instituerit. Elegerat, ut erat acerrimi iudicij, felici auspicio, Prosperum Columnam, sub quo, multis militiae honoribus clarissimo, non modo in flore illo aetatis spem conceptae gloriae dederit, sed etiam maxima reliquerit argumenta industriae sue. Praeclaram militaris laudis semitam ingressus Stephanus, Philippi Macedonis praeceptum tenebat: Multo consilio bella suscepta, cele-

ritate maxima conficienda. Repetebat pleraque ab antiquis ducibus iactata: ut illa: In bello nihil tam leue esse, quod non magnae interdum rei momentum faciat: Et: Si non lacessantur iniuria, quiescere; si concitentur, pacem bello mutare: eosdem, re bene gesta, rursus ad concordiam redire: neque proeliorum prosperitate extolli, neque ex pace otio debere diffluere. His, ac similibus, quae eius artis magistri melius norunt, praeceptis institutus adolescens, Italiae cohorti praefectus, in bello Mediolanensi primum uersatus est. Picocha tribus pass. millibus distat Mediolano, qua parte plurima uiridaria perennibus fontibus, deductisq. riuis amoenissimo, ad prata irriganda profundis uallis muniuntur. Hic Prosper constiterat, locum tutum ratus, ut hostem ab Vrbe excluderet; quod unum ante omnia, postquam ciuitate exierat, semper optabat. Stephanus, ubi eo uenit, locum lustrat, castra figit, inuigilat, quam primum hostem adoriri cupidus. Pugnatum est eo ipso in loco. Cecidere in proelio Heluetiorum tria millia, cum decem & septem eorum ducibus. In Caesaris exercitu sane pauci desiderati. Dux unus Io. Cardonensis, Colossani opidi in Sicilia Comes, dum in medio ardore pugnae cassidem eleuat, ut, quid agendum foret, absque impedimento cerneret, sagitta in ipso uultu transfixus, occubuit. Victoria tributa est Columnensibus. Nam, alba cruce, qua Galli utebantur, in rubram mutata, nitebantur una cum Caesarianis castra ingredi; sed, detecto dolo, iubet suos omnes Prosper herbae, aut spicarum, quibus agri tunc referti erant, manipulos capiti imponere, ut sic ab hostibus dignoscerentur. Deinde Murgantus Parmensis pontem Sublicium, quo extra aggeres urbis iter erat, occiso cohortis Centurione, qui in statione erat, Gallis prodere tentans, tres sceleris conscios collegerat. Inter hos, iureiurando Ioanni Ferrariensi, Stephani Columnae a peditatu, praemium, quod ab hoste accepisset, se communicaturum, pollicetur. Ferrariensis, fidei plenus, ut proditoris certior fieret, operam suam liberaliter exponit. Hic, cum cognouisset, quid se facere, & qua hora uellet, exemplo Stephanum Columnam ducem suum adit: req. patefacta, Stephanus, ac Ioannes Medices, crimen una aegre ferentes, comprehensos coniuratos, dis-

quisitione

quisitione per quaestionem habita, criminis reos lanceis ab ipsis militibus transfigendos mandarunt. Tanta nimirum fuit Stephani fides, ut ea etiam ad suos quosque infimos pertineret. Sileo expugnationem Genuensem, Caesari tributam operam, ad Frusinonem in Latio data auxilia: quo loco primus in pugna eum pontem occupauit, quem praesidia maxima non modo nostrorum, sed exterorum etiam tenebant. Dicent alij, sacrum foedus Neapolim secutum eius exercitus, cuius infaustum exitum Summo Pontifici multo anta praedixerat; & in Insubria Italos cohortatum, ut, si ceteri eundem adhibuissent conatum, penes Gallos uictoria futura uideretur. Praedicabunt, ut pro Republica Florentina ad Sanctum Miniatum, ac Sanctum Donatum, licet in impubio, & in ore duplici accepto uulnere, in uallum hostium ingressus, nisi aliunde reuocatus fuisset, plane obsidione Vrbem liberasset. Addent his, ut una cum Admiralio ab Italia digressus arcis Augustae Taurinorum fundamenta iecerit, secutusq. Franciscum Regem, dum Galliam Bracatam Carolus Quinctus bello infestat, inde uitato in se coniuratorum dolo, qui eius gloriae inuidebant, in Italiam reuersus, a Paullo Tertio Imp. Romani exercitus creatus, pro Camerinensi restitutione, magna cum laude uersatus fuerit. Verum, quod ante haec gestum est, & his omnibus ego praeferre soleo, quodq. futurum est perpetuum apud posteros eius pietatis monumentum, id est, quod in Romanae Vrbis obsidione ita hostem detinuit, Borboniumq. coercuit, ut illi uitam acceptam tulerit Clemens Pontifex Maximus, tribueritq. uni, quod tantum temporis sibi esset concessum, ut saluus, ac uiuens in arcem Hadrianam se se reciperet. Quo beneficio, gratus Clemens, dono illi dedit Stronconium opidum, quod est in antiquis Sabinis, in finibus Interamnae, & nostrorum Cardulorum. Sed, ut finis sit, uocatus Stephanus a Cosmo Medice, praeficitur toti exercitui, ac post ab eo pro rebus grauissimis ad Caesarem in Germaniam mittitur, unde insignes ab ijs regionibus in Etruriam honores retulit. Non multo post, dux aeque amantissimus, in omnes liberalis, militum non modo comes, sed socius, & in primis religionis studiosissimus, pro clarissima Medicea familia Pisis, in lectulo cubans, qui toties in armis fuerat, ex bellorum, & longo-

rum itinerum laboribus morbo contracto, ad aeterna praemi properauit. Ductum est funus ſplendide, habitaq. Etruſca oratio a Benedicto Varchio, oratore celebri, XIII. Kal. Aprilis, Milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſeptimo. Cui ego quoque carmen addidi:

Haec Stephanum tegit urna, parens maeſtiſsima Roma
Optaßet patrio quem tumulare ſinu.
Omne ſolum patria eſt, inquit fortiſsimus Heros,
Defendi & patriam, ſim licet hoſpes humo.
Ne lacryma, externum cernis quicumque ſepulcrum:
Indigetem caeli me patria una tenet.

TAMER-

TAMERLANES
SCYTHARVM. IMP.

AMERLANES, in propinquis Maracandae montibus, atque abditis nemorum faltibus, apud Perfas, infimae fortis opilio, natus eft. Hic ab aequalibus, paftorali more colludentibus, Rex fuerat creatus. Iuramento eos obftringit mandatis obfequi: iubet pecus diuendi, & in aciem prodire, fperans fore, ut ex parua, humiliq. condicione, in qua delitefcere uel omnium fordidiffimi didiciffent, ad maximae, inopinataeq. felicitatis gradum perueniret. Imperata fequitur agreftis hominum cohors. Dux Tamerlanes Temirus Guthlus eft appellatus, quae uox, Scythica lingua, Fortunatum gladium exprimit. Breui duo millia hominum collecta funt, qui ex pagis, uillisq. collectam praedam inter fe aequiffime diuidebant. Itaque accolae plurimi Sogdianae regionis, Oxianae, atque Alexandriae, fuper amnem Tanaim, ad Alexandri memoriam, conditae, tum regnandi auiditate, tum fpe libertatis, allecti, fe illi coniunxerunt. Hac expedita latronum manu, Tamerlanes tot copias breui contraxit, ut illis ob immenfum numerum alimenta uiderentur defutura. His copiis gentes immanitate barbaras perdomuit, quas nec Darius Perfarum Rex, nec Macedo, nec Cyrus Medorum Rex fuperauit: quorum alterum turpi fuga depulfum, alterius ducem Zopyrionem cum omnibus copiis deletum, & Cyrum denique cum uniuerfo exercitu attritum ueterum monumentorum fcriptores prodiderunt. Ille uero, ad Perfidis imperium fenfim adfpirans, fratres inter fe certantes confpicatus, uafro ingenio, alterius ita partes fufcepit, ut, per Calderanos campos uno deleto, alteri fuperftiti, ac miferias fuas collacrymanti, Regnum fubtraxerit. Digna quidem haec funt admiratione: fed illud potiffimum, quod, fe Dei Maximi iram effe, atque deprauati faeculi funeftam cladem, pronuntiaffet. Conuerfus enim is in Ligurem, licet amicum, Nifi magna, inquit, quam meri-

tus es,capitis poena plecti uelis, hinc facessito. Quibus diri Tyranni uerbis cum ille, pro familiaritate, qua cum eo utebatur, de clementia monuisset, peregre abiens, nusquam postea in Tamerlanis conspectum uenit. Hac seueritate, & bellorum gloria, aliquot Armeniae urbibus captis, & Sulthania Persarum olim Regia direpta, incensaque, dextrorsum iter flexit, atque, Euphrate ad Arsensangam superato, in uniuersam Cappadociam ingenti exercitu se se, torrentis more, effudit. Interea conuenerunt Baiazetes, Turcarum Rex, ac Tamerlanes, suis copiis. Hinc per agmina circumducuntur sagittarum falces: inde, declinato scutis spiculorum imbre, hastis certatur; interim tamen, quasi densissima labentium sagittarum grandine sternuntur aduersarij. Nusquam auidius sanguinem mortales sitierunt. Inclinante ad occasum Sole, uictoria ad Tartaros aduolauit. Hic Baiazetes, ex equo, sagittis transfixo, collapsus, ad ludibrium seruatus est. Centum & quadraginta millia hominum caesa dicuntur: spolia aeque partitus est militibus Imperator. Erat enim Tamerlanes aequissimus rerum aestimator. Abstulerat gregarius miles mulieri, pastoriciam uitam agenti, coagulatum lac, quo illa sustentabatur: supplex Imperatorem adit: rem, ut acta erat, narrat: facturum se iure, modo hominem recognoscat, confirmat. Lustratur subito exercitus: fur ab ea cognitus morte multatur. lac in extis ipsis compertum, & furtum aperuit, & poenam comprobauit. Ille uero, per Taurum montem in Mesopotamiam irrumpens, triplici illo tentoriorum colore omnes terrebat. Circumsederat is Vrbem feracissimam. Ciues in primis per nuntium ad deditionem sollicitat. ab his duo positi sunt dies ad deliberandum; tertio aduentante, omnium funestissimo, quo extrema Vrbi incendia instarent. Desperatis rebus accolae efferati, atque inexorabilis uictoris animum mitigare se posse, ac flectere sperantes, delectam manum puerorum, ac puellarum, chorum longo ordine ducentium, alba ueste, olearumq. ramis, ad Tamerlanem miserunt; ut gestu ueniam postularent, cum uix loqui didicissent. Hos procul ut uidit Tartarus ab Vrbe egressos, plane immanis, fortissimas equitum alas in tenera puellarum agmina dimisit, abdicatoq. prorsus omnis clementiae, atque humanitatis officio,

cio nil tale emeritos equitum pedibus contriuit. Inde, Vrbem ingressus, omnia ferro, ac flammis absumpsit. Itaque nèmo erat, qui non illi se ultro, ac libenter, daret. Tandem, ubi Samorcandam in patriam rediit, quam unice amabat, eàm ut nomine illustrauit, ita opibus, spoliisq. ditauit. Hic praesidia posuit, ludos agonales instituit, ac spectaculum, ueterum Romanorum more, exhibuit. In cubiculo inter dormiendum phialte praefocatus, orbis ille terror occidit, anno a partu Virginis quadringētesimo secundo supra Millesimum, ante quinquagesimum aetatis annum, Pontifice Bonifacio Nono, duobus relictis filiis: quibus inter se contendentibus, breui spatio temporum, Asiae regnum ad Othomanos rediit.

TANAQVILLVS CASTELLVS

ANAQVILLVS, summo loco, in Prouincia Britannia Armoricae, Leonen. dioec. in finibus terrae, peruetusta familia Castella ortus est, hodie in ea Prouincia exstincta, ob unicam tantum ex ea feminam, quae Domino Castelli Noui, ex Lauallensium familia Britanna, nupsit. Hanc familiam eandem esse cum ea, quae in Italia, & praecipue in Vmbria, per tot saecula diuersos, illustresq. Principatus habuit, ijdem illi Castelli Galli affirmabant. adhuc etiam Interamnae Nahartium, titulis, iurisdictione, opibus, eximijs honoribus, clarisq. uiris maxime pollet, qui, compluries Castellis Gallis conuentis, tamquam carissimi consanguinei ab iis agniti fuere. Quin etiam, antiquitus a Regno Burgundiae, ex inclyta Gundiochensium familia hanc manasse, hincq. in Italiam, & Vmbriam, (ubi tunc Spoletij Theodoricus, Italiae Rex, residebat) peruenisse, clarissimis constat argumentis. Quo tempore Castella, ob rubeum Castellum in albo campo, quod ipsi in armis ferebãt, (Regni Burgundiae id antiquum insigne) uocari coepit. de quo, praeter certissimas traditiones, ad nostra usque tẽpora seruatas, tot exstant monumenta, ut nullo id pacto possit in dubium reuocari. Ab hac quoque familia, diuersis temporibus, uariis Imperatoribus, & praesertim sub Friderico I. & II. istius nominis, aduersisq. euentibus, tamquam a fecundissimo Illustris Prosapiae Seminario, (mirabile dictu) permultae aliae illustres familiae ortum habuere, & praecipue Mediolani, Bononiae, Neapoli, atque in aliis Clarissimis Italiae ciuitatibus, a quibus semper inter praestantiores Patricios connumerati sunt; hisq. honoribus, & praerogatiuis, per multa saecula sunt potiti. Verum, ad Tanaquilli egregia, praeclaraq. gesta redeundo, is, Lutetiae Parisiorum Praepositi Gradum consecutus, tumultus a Ioanne, Duce Burgundiae, illic periculose excitatos, urbe defensa, fortiter, & prudenter sedauit. Inde Castellum Montelerium aggressus expugnat: ut & alia loca a Burgundis ui occupata. Postea Locumtenens

nens factus Caroli Delfini, qui post Rex, Septimus eius nominis, fuit, Montelerium, rursus a Burgundis uexatum, graui obsidione liberat. Inde, inito foedere cum aliis Regni Magnatibus, ardenti studio, apud Sanserram, Anglis, a Philippo, Ducis Ioannis filio, adiutis, se opponit: oblata pugnandi facultate, & ab illis non accepta, in tuta illa expeditione uirtutis specimina multa edidit. Totius Galliae administratio penes illum erat. Carolo Regi tam carus, ut ab eo semper uocari uoluerit filius: quemadmodum illum non aliter ac patrem, & uoce, & litteris, ad illum datis, semper appellaret. Non minus gratus erat Lodouico XI. sub quo egregiis muniis obitis, in bellicis negotiis praecipue excelluit: quorũ caussa, in prima institutione Ordinis militaris Sancti Michaelis, sub annum restitutae salutis Millesimum quadringentesimum trigesimum facta, auctore Paullo Aemilio Veronensi, cum aliis sex & uiginti torquem auream meruit. Quibus his eximiis, tanto uirtutis merito, uiris, Rex Lodouicus tantũ detulit, ut, quid quid umquam feliciter uel in Gallis, uel Belgiae bellis succederet, id omne illis acceptum ferret. Cum in acie, furente Marte, fama de caeso Rege temere uulgata, amentes, ac prope torpidi milites, pro eius caussa capite pugnarent dubij: Lodouicus, cognito suorum errore, casside detracta, se oculis suorum spectandum praebens, omen mortis hostium cruore expiari iussit. In his, ac generis eiusdem certaminibus, erat satis probata Tanaquilli gloria. Quamobrem Lodouicus is, eiusq. filius Carolus II X. qui recta Valesiorum lineae finem fecit, emeritis militiae ducibus distribuendo praemia, torquem dedere: eo dicto: Immensi tremor Oceani, quod insigne belli, ab illis usque temporibus, tanto in honore est habitum, ut id etiam ad Regem Britanniae miserit. Color uero corporis Tanaquilli erat albus: oculorum, & crinium castaneus. Verum addamus nos hoc Epitaphium tumulo eius: ut ipse de se loquatur:

Hoc tumulo, Tanaquille, iaces? uix nomen, & aureum
Insigne asseruat marmore sacra dies.

VGVCCIO. FAGIOLANVS

GVCCIO Fagiolanus nascitur ad Voltumnae fanum Togatae Galliae, ea caeli plaga, qua Apennini ad Arretinas Alpes uergunt. Hic aetatē primum in Gibellina factione prouehēda posuit, quae, Guelfis inimica, iis in locis uigebat. Vt corpore, ita ingenio, praestans, aliquādo a suis desertus, attrita galea, e medio ipsorum hostium, telis non modo confossus, sed etiam onustus, ad suorum castra rediisse, dicitur. In hac domestica militia, cùm multa praeclare gessisset, a Tarlatis, Arretij Principibus, dux exercitus creatus, Florentinos ita uexauit, fugauitque, ut sane pauci e Guelfis in finibus illis superfuissent. Eodem tempore, defuncto Henrico Imperatore, Pisani unum Vguccionem elegerunt patronum, ac defensorem rerum suarum. Huic totius belli cura aduersus Lucēses creditur. Acrius re suscepta, pluribus castris restitutis, ad portas usque fugiētes Vbertus est insecutus. Lucam capit, ac, Guelfis partim pulsis, partim necatis, Gibellinos introducit. Hoc proelio Gerardus Lupidius, Picenus, militiae peritus, & uir alioqui fortissimus, qui Lucensibus copiis praeerat, profligatus est; cum non sine proditione Vrbs Etruriae nobilissima capta esset. Non multo pòst in Pistorienses machinatur. Dum opidum Montecatinum oppugnant Guelfi, ac magnis copiis aggressi, sperant fulmen Gibellinorum exstinguere, Vguccionis uictoria celerata est. Is, castris ipsis occupatis, in quo summum decus existere iure optimo credunt milites, miserandam caedem fecit. Eo tempore, Nebulam, fluuium occisorum cadaueribus oppletum, diu cruentum fluxisse, narrant. Haec fuit dies illa Guelfis infausta, in qua florentissimae Italiae Vrbes, funebri ueste suscepta, communem suorum calamitatem deplorarunt. Sic e Cannensi pugna allatus nuntius Vrbis Romae lacrymas elicuit. Sic Aliensis dies tamquam infaustus dictus est, quod ad Aliam fluuiū res infeliciter gesta esset. Verum humana nō semper eadem sunt. id enim habent proprium, ut perpetua mutatione agantur. Dum miles generosus, pluribus uictoriis clarus, Lucae ad mensam sedet, ecce nuntius qui Pisas iugum excussisse refert. Ille, nec minimum quidē, aut uultu, aut loco dimotus, non prius e mensa abiit,

quam

quam satis commode conuiuij finem fecit. Quam dissimilia sint hominum ingenia, ex exemplis, quae addam in hoc ipso rerum genere, plane liquet. Perseus Rex, manus abluens, iam cenaturus, cum accepisset, hostem prope adesse, ita metu attonitus, ac consternatus fertur, ut, e solio repente exsiliens, & se uictum, ne conspecto quidem hoste, clamitans, fugam properaret, falso perculsus rumore, cum idem Romanos intercludere facile potuisset. Canis uero Scaliger, licet proxime discubiturus, ieiunus tamen, Taruisium prope perditum restituit, existimans, posse se postea uictorem cum suis opipare prandere. Audierat is, Taruisium magno in discrimine uersari: mutata ueste, asellum conscendit, ac, Taruisium ingressus, arma induit, hostibusq. occurrit, antequã uel de illius aduentu suspicarentur. Itaque Patauini duces, qui eo, ueluti ad certam uictoriam, uenerãt, fusis ordinibus capti sunt. At Vguccio, bene pransus, uix Luca egressus fuerat, cum ex ergastulo in lucem, & imperium Castrucius educitur a Lucensibus, in quod fuerat dolo malo coniectus, ut, cuius extimuerat ingenium, uires, & uultum perhorresceret. Ille interea Vrbes duas, easq. Etruriae nobilissimas, ut falso dicto circumferebatur, deuorarat. Infelix dux Pisarum portis, quarum paullo ante regulus erat, se se proripit, nec umquam ex ea turpissima fuga desistit, donec ad Fossas nouas, olim Papirianas, suprã amnem Macram constitit, ubi a Spineta Malaspina, Gibellinae factionis, uiro clarissimo, omni humanitate exceptus est: quae laus Regiae hospitalitatis inter ceteras eius Familiae celebratur. Hinc abiens, statuit Cani Scaligero operam suam nauare, in quo uno miserorum omnium erat perfugium. Is enim, uir pius, ac generosus, liberale, atque illustre domicilium totius hospitalis disciplinae singulari arte distinxerat, ac formarat. Neque uero mirandum, hac rerum uarietate. Non nouum idest. Dionysius iunior, in Graeciam fugiens, ludi magister fuit. Perseus, Macedonum rex, a Paullo Aemilio

res fide dignissimi historici, soluit in Hortino S. Iuuenalis templo, quod nos pueri collapsum uidimus, aedificato. Sic, longe post, (ea est rerum humanarum uarietas) Belisarius ipse, dux maximus, ac potentissimus, oculis captus, stipem quaerere coactus est. Quamquam Vguccio in eo miseriarum statu non destitit, aetate graui, animi retentis bonis, quae sola secum gestabat, in Patauinam usque obsidionem Scaligerum sequi. Ad Paludes Medoaci amnis, aegrotans, Veronam delatus, non sine militari pompa, ad sepulcrum deportatur, Millesimo trecentesimo decimo-nono.

VIRGINIVS . VRSINVS

IRGINIVS Vrſinus, Neapolionis filius, Magnus Comeſtabilis nuncupatus, elementa diſciplinae militaris domi accepit a patre, cura quo in pluribus proeliis uerſatus eſt. Quo tempore Sixtus IV. ac Ferdinandus Rex inter ſe dimicabāt, Virginius, Pontificis partes, una cum Roberto Malateſta, ſecutus, nouam Albam, quae eſt ad radices montis Albani, ac Pandulphi caſtri, Albae Longae dorſo imminens, recuperauit. Eodem duce, Alphonſus Aragonius, pugnam detrectans, ad Velitras profligatus eſt. Sex erant Rom. militiae ordines: tribus quidem Iacobus Comes, Io. Franciſcus Tolentinus, ac Renatus Triuultius praeerant; reliquos Virginius, Iordanus, ac Nicolaus Petiliani Comes, omnes Vrſini, ducebant. Inter omnes Virginius enituit, & Vicinus, Petri Angeli filius. Is enim tantam ſtragem feciſſe dicitur, ut unicus meritus fuerit, in eo triumpho, in quo Robertus Malateſta lauream Romae adeptus eſt, Regium raptare uexillum. Hoc ipſo in triumpho ſublatus eſt Robertus: eodemq. die dux quoque fortiſsimus Federicus Feltrius meliorem in caeleſti patria coronam accepit. Interea Columnenſes Lauinium opidum, alterius Aeneae coniugis nomine celebre, obſederant. Quo nuntio ad Virginium perlato, ne ſe opidani dederent, ueritus, lectiſsimis militibus hoſtem de nocte aggreſſus, caſtra diripit: tum, praeſidiis relictis, Vrbem repetit. Defuncto Sixto IV. ac creato Innocentio IIX. uere innocentiſſimo Pontifice, cum is Proſperum, ac Fabricium Columnam euexiſſet, indignatus Virginius, ad Ferdinandi caſtra uires ſuas conuertit, a quo praefectus copiis ſuis eſt maxima auctoritate. Hinc nata illa diffidia, iactaq. ſemina, quae ſegetem ingentem

animi uirtutem, patricius creatus, pro Belisario in Italiam missus, decem annis uariis euentibus pugnauerat. Vetus Ducis elogium, ingenti in marmore, pueri, inter Seminarij Rom. alumnos, eo usque animi gratia, studioque antiquitatis progressi, ex utroque pontis latere, maxima cum uoluptate legebamus. Meminimus quoque, ad Anienem Torquatum pugnasse, in eundem, pro patria seruanda se dedisse praecipitem Horatium. Hic, & is, de quo dicebam Narsetes, uictoria reportata, libertatem Romanae Vrbi restituerat. Vt uero etiam nostris saeculis eodem in loco simile extaret apud posteros exemplum Virginius afflictae Italiae refugium datus fuisse dicitur. Certatum praeterea ad pontem Miluium, quo loco Constantini Magni celebrata uictoria, signo diuinitus dato, cuius aureum numisma magni pretij litteris Graecis, quas protulisse beatae mentes feruntur, atque in uelabro Vaticano legimus restitutas, fuit aliquando in manibus Achillis Mafaei, antiquarij, ac studiorum meorum patroni unici. Pace facta, ut eo redeam, Millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, Virginius, Iulius, ac Paullus Vrsini, Pontifici Maximo adhaeserunt, ijs plane condicionibus, quas optare potuisset. Virginio duce, ad Vicum Vari deducuntur ad colloquium Alexander Sextus, ac Alphonsus Secundus. Tum Virginius Neptunium uenit, ut Gallicam classem portu repellat. Hinc Viterbium aduolat, ut se Carolo Octauo opponat. Erat is potentissimus; quo auctore Tuscanellae ciues, cum in gratiam Pontificis Gallos aditu prohibuissent, scalis, tormentisq. bellicis admotis, ad horam tertiam misere expugnati, attritiq. sunt. Itaque Virginius, cum tantis copiis minus resistere posset, una cum Nicolao se se Nolam recepit; ubi Arsius Gallus, contra fidem pactionis, ducibus manu captis, copias quoque eorum hostiliter est depraedatus. Ducebantur ambo in Galliam captiui uiri fortissimi, cum e tumultu Tarrensis pugnae, non sine Gallorum damno, liberati restituuntur. Conatus est deinde Virginius Petrum Medicem patrio solo, quo Carolus Octauus illum eiecerat, restituere. Post, ad Senarum balnea secedens, a Camillo Vitellio duodecim aureorum millia Caroli Octaui nomine missa, non tam auro permotus, quam quia Prosper, ac Fabricius erant in delicijs apud

Alphonſum, titulo etiam Comeſtabilis tributo, condicionem accepit. Contremuit eius primo aduentu Apulia; uerum paullo poſt, ad Baias plurimis Gallis deſideratis, eo potiſſimum morbo, cui nomen milites aduenticij dederant, captus plurimorum Ducum magiſter Virginius, in Oui arce, non ſine ueneni ſuſpicione, ſublatus eſt, annum agens circiter quinquageſimum, a glorioſae Virginis partu Milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo.

VITELLOCIVS. VITELLIVS

ITELLOCIVS Vitellius, a patre, adolescẽs, Virginio Vrsino, in disciplina militari instituẽdus traditur; sub quo tantum sibi nominis, & amoris conciliauit, ut illi ex familia sua Paulli Vrsini filiã in matrimonium dederit. Hic phalangem peditũ ita instituit, ut Itali hastas, secures, ferrea pectoralia, & galeas, externorum exemplo, gestarent. Quam disciplinam, ex Germania in Italiam traducens, Tifernates suos primus edocuit. Ac, secutos ceteros, ueterum eorum armorũ congeries illius saeculi apud meos fidem facit. Huic quoque accepta referenda est ea ratio circumueniendi hostis opportunissima, qua milites in acie procurrerent, consisterent, regrederentur, & in cochleam ita se se insinuarent, ut mirifice staret ordo. Cuius ego aliquando speciem adolescentior admiratus sum ad Nouum castrum, non multo ante ditionem Iulij Caesaris Columnae, Praenestinorum Principis, exerceri ab flore eius iuuentutis, duce Andrea de Affectis, qui ex nauali uictoria cum nostris redierat. Illi agminatim se se in gyros, magnosq. orbes, introrsus uacuos, coronae modo decurrentes, ut aduersi, auersiq. pariter hostem ferire uiderentur. Hac arte Vitellocius Vgonem Moncatam, Borgiae Caesaris ducem, in Vmbria profligauit. Nec minus etiam una cum Carolo Vrsino insignem illam praedam uirorum clarissimorum abegit ad Lacũ Vadimonium, ubi olim ad bellum profecturi milites, ueteri superstitione, iuramento se obstringere ferebantur. Non me latet, de loco alios aliter sentire, & id totum proelium ad Bassianum, uicinum castrum, trahere. In quo ignoscendum est imperitis locorum. Is enim persimilis est error illi, qui latissime de Vadimonio lacu per uagatur, quem eidem opido adiungunt, loci uicinitate; cum tamẽ, in agro Hortino eum esse, constet. Qua uero ratione ad Bassianum proelium gestum sit, ad quod asperitate uix pedites, non modo equites adscẽdant, quasi Ithacam, & nidulum saxulis affixum. At, circa Vadimonium; sic enim ipsi accolae, uel etiam rudes, & aratores, lacum illum uocant, ad Tiberim usque, indeq. uersus Oriẽtem, qua parte Vrbs nostra imminet, tanta protenditur planities, quantam uix acies oculorum assequatur. Hanc, quasi quoddam

belli

belli ſtadium,in theatri ſpeciem, perpetuis ſubiectam collibus,fabricata natura. Huc accedat auus meus Fabricius Roſcius, qui & ipſe bello intereſſe potuit, cum in armis ſemper ediderit familia noſtra homines non inertes,ut norunt ciues noſtri, uel certe ex ipſa arce Hortina,quae tunc temporis non erat plane deleta,proſpicere facile erat. Is in Topographia ſua,quae eſt apud me manuſcripta,pugnae,de qua loquimur,Vadimonium iñ Faliſcis locum praeſcripſit,ac diem notauit VII.Kal.Februarij, Milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo. Qua de re nos uberius, ne quis in poſterum in hoc aberret, quando his ipſis diebus non defuerunt,qui non modo perperam apud ſe ſentirent,ſed etiam inanis picturae coloribus naturarum ſitus, famamq. praeuerterint. Vt uero redeam eo,unde fueram digreſſus,Vitellocius,hac parta uictoria,una cum Petro Medice, qui tunc a patria exſulabat, Florentinis ad quadraginta caſtra in Etruria,nec non Cortonam, & Arretium ademit. Meruit deinde ſub Alexandro VI.ſub quo Altobellum,Tudertinorum Tyrannum,Aquaſpartae latentem,occidit:cuius eſt ad macellum caro diuendita, ob crudelitatem, qua ille uſus fuerat in ſuos,& Hortinos milites, ex quibus ad Auguſti pontis fauces concluſos centum iuuenes Ameriam tracti miſere ibidem trucidati ſunt. Exſtat manuſcriptum elegãtiſſimum ea de re poema,quod Delphinus,Iouij conſilio, poſterorum memoriae conſignauit.Sed, ſub Alexandri fide non diu permanſit, impatiẽs ſcilicet Caeſaris imperij. Verum breui factum eſt, aſtu,ut in gratiam reciperetur Vitellocius,qui,colloquij ſimulatione, ac conſilio,de rebus bellicis, Senogalliam uocatus, cum Paullo Vrſino ſocero,Franciſco Vrſino,Grauinae regulo, ac Oliuerotto Firmano,miſere ſtrangulantur,circa an.CIƆ IƆ II. Ad huius,ut olim ad Aiacis tumulum, ſic Virtutem eiulantem Aſclepiadis tetraſticho finximus:

Dilacerata comas, uiſu miſerabilis, eheu

REGESTRVM

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V Y X Z,

Aa Bb Cc,

Omnia sunt integra foglia, praeter C c, quod est folium cum dimidio.

ROMAE

Ex Typographia Bartholomaei Bonfadini

CIƆ IƆ XCVI

